

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та публічного управління

ЗБІРНИК наукових праць

VII Міжнародної науково-практичної
конференції

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

присвяченої 100-річчю заснування Сумського державного
педагогічного університету імені А.С. Макаренка
31 травня 2024 року - 01 червня 2024 року

Том 1

Суми - 2024

Міністерство освіти і науки України
E-SCIENCE SPACE (Польща)
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)
Державний університет м. Піза (Італія)
Університет Балікесир (Туреччина)
Азербайджанська державна морська академія (Азербайджан)
Термезький державний університет імені Ойбека (Узбекистан)
Туркменський державний педагогічний університет імені Сейітназара
Сейді (Туркменістан)
Одеський університет внутрішніх справ (Україна)
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (Україна)
Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)
Сумський науково-дослідний експертно-криміналістичний
центр МВС України (Україна)
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка (Україна)
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра права та публічного управління

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Матеріали

*VII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої 100-річчю заснування Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка
(31 травня 2024 року - 01 червня 2024 року)*

Модуль Жана Моне проєкту ЄС Еразмус+ «Євроінтеграція як рух до
загальнолюдських цінностей» № 101124775

**Co-funded by
the European Union**

Співфінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу або Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (ЕАСЕА). Ні Європейський Союз, ні ЕАСЕА не можуть нести за них відповідальність

Суми – 2024

УДК 340.12:316.42 (477)

Р 38

*Рекомендовано до друку вченою радою
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(протокол № 11 від 20 травня 2024 р.)*

Редакційна колегія:

Іваній Олена Миколаївна завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

Кучук Андрій Миколайович професор кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, доктор юридичних наук, професор

Р 38 Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю заснування Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (м. Суми, 31 травня 2024 р. – 01 червня 2024 року). У 2-х томах. – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2024. Т.1. – 290 с.

У збірнику викладено матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції. Збірник буде корисним для науково-педагогічних працівників, які цікавляться питаннями євроінтеграції та її правового забезпечення, зарубіжних практик публічного управління, а також для здобувачів вищої освіти при підготовці до навчальних занять з відповідних дисциплін і їх поглибленого вивчення.

Матеріали подано в редакції авторів тез. Оргкомітет не несе відповідальності за їх зміст та автентичність

УДК 340.12:316.42

© СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2024
© Автори, 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.

**ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ СТУДІЇ ЯК ВЕКТОР РОЗБУДОВИ
ДЕМОКРАТІЇ ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ 10**

Андон'єва В.

Електронні докази та їх проблема в адміністративному судочинстві 10

Будеянський Б.

Світові моделі інституційного забезпечення публічного управління
соціальним захистом населення 13

Гончаренко А.

Основні засади демократичного управління на рівні місцевої влади
у контексті євроінтеграційних ініціатив 19

Дехтяр Б.

Ефективна адаптація законодавства України до права Європейського
союзу, через призму перекладу нормативно-правових актів 22

Завгородня Ю.

Євроінтеграція України: контекст прав дитини 24

Іваній С., Василенко В.

Європейська та євроатлантична інтеграція в веб-дизайні: погляд на
сучасні тенденції 27

Кучук А., Жильнікова Н.

Реалізація європейського напрямку розвитку України: виклики
сьогодення 30

Лушашко К.

Обмеження свободи з медичних або соціальних підстав в аспекті статті
5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 33

Луценко Ю.

Проблеми запровадження електронного суду в адміністративному
судочинстві України 37

Мазурік А.

Інтернет, як одна з форм свободи вираження поглядів в аспекті статті
10 ЄКПЛ 40

Моцак С.

Ризики що впливають з геополітичного контексту та їх можливі
впливи на Україну 44

Рябущенко А.

Державні службовці в контексті євроінтеграції 46

Ткаченко К.

Євроінтеграційні студії як вектор розбудови демократії
та правової держави 49

Цукан С.

Принципи та загальні положення європейського регламенту регулювання ринків криптоактивів (MICA) 52

Яковець О.

Євроінтеграція Туреччини: кроки, перешкоди та перспективи 55

СЕКЦІЯ 2.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ 61

Брич Л.

Проблеми міграції в контексті системи державного управління розвитком людського капіталу 61

Гасюк І.

Управлінські рішення в публічному управлінні: системно-функціональні та процесуальні основи 63

Гльоза В.

Правовладдя: пропедевтичні аспекти розуміння 67

Захарченко В.

Інтеграція ринку юридичних послуг України як об'єкта державного регулювання в європейський простір 70

Звоновський Р.

Корупційні ризики у здійсненні автоматизованого розподілу судових справ 73

Івченко В., Іваній О.

Виклики і загрози використання штучного інтелекту в державному управлінні та адмініструванні 78

Касяненко О.

Перспективи використання штучного інтелекту для визначення та оцінки юридичних ризиків в процесі аудиту фінансової звітності 82

Кирилкін Р.

Штучний інтелект як інструмент розвитку судової системи 86

Кострова Т., Дем'яненко Т.

Сучасні підходи до управління підприємницькою діяльністю в Україні 89

Косяченко К.

Актуальні питання проведення податкових перевірок у період воєного стану в Україні 92

Красько М.

Інновації системи СЕТАМ як майданчика для електронних торгів 95

Кривша О.

Окремі аспекти реформування нормативно-правових механізмів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні 98

Левицький Д.	
Інноваційні механізми державного регулювання для сприяння розвитку підприємницької діяльності	103
Лисий В., Іваній О.	
Співпраця замість конфронтації: як медіація може допомогти налагодити діалог між державою та громадянським суспільством	108
Маленок О., Іваній О.	
Державне управління сферою ІКТ: сучасні виклики та шляхи досягнення успіху	111
Малафєєв С., Іваній О.	
Вплив діджиталізації на демократію та участь громадян	116
Мануїлова К.	
Ключові принципи ефективного публічного управління під час воєнного стану України	118
Мирославський С., Полонський І.	
Інститут відповідальності у сфері публічного управління в Україні	122
Ніколаєнко Л.	
Громадський контроль в публічному управлінні	126
Павлов Н.	
Співвідношення понять електронної демократії та електронного урядування	129
Пархоменко-Куцевіл О.	
Теоретичні засади формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні	134
Петькун С., Стороженко В.	
Вектори розвитку адміністративних послуг в умовах цифровізації суспільства	137
Полтавець О.	
Правовладдя в аспекті публічного управління: загальна характеристика..	140
Руднєв С.	
Технологія блокчейн у контексті цифрової трансформації в управлінні охороною здоров'я: децентралізований підхід	142
Савченко Д., Іваній О.	
Електронні бар'єри: чому впровадження е-урядування в Україні буксує? ...	145
Свірко С., Грицишен Д., Сергієнко Л.	
Імплементация принципів належного урядування в контексті євроінтеграції України	149
Сіренко Я., Іваній О.	
Публічне адміністрування в діяльності органів виконавчої влади	154
Стороженко Л.	
Інформаційно-комунікативні складові нетократизації державного управління	159

Ткаченко С., Іваній О.	
Вплив публічної комунікації на формування позитивного іміджу державних органів та лідерів	162
Троїцький А.	
Основні аспекти ефективного залучення громадськості до стратегічного розвитку громад	165
Цуканов В.	
Верховенство права - основа демократичної держави	168
Шульга К.	
Теоретичні та прикладні аспекти публічного управління в умовах правової держави: стан і перспективи.....	171
Яловець О.	
Доктрина належного врядування: аксіологічний вимір	176
Яценко Д., Іваній О.	
Синергія заради стійкості: рекомендації щодо удосконалення взаємодії громадянського суспільства та держави.....	178
СЕКЦІЯ 3.	
ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ	182
Акіменко Д.	
Поняття та форми реалізації норм права	182
Величко Р.	
Правосуддя як інститут влади	186
Гончаренко М.	
Модернізація соціального обслуговування через цифрові технології	189
Добробог Л.	
Галузеутворення та комплексні галузі права в аспекті розвитку українського правознавства	192
Євсюков Є.	
Правовий статус органів державної виконавчої влади в умовах воєнного стану як об'єкт пізнання вітчизняного правознавства	195
Іваній В.	
Антикорупційна політика: сьогодення та майбутнє	198
Кладієнко М.	
Значення одорології в розкритті та розслідуванні злочинів	202
Кравець В.	
Народовладдя як система політики демократичної держави	206
Легка О.	
Захист прав постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом: вітчизняний досвід	211

Лопатовська А.	
Створення адвокатських бюро та адвокатських об'єднань	219
Лукомська А.	
Зміст поняття прогаліни в законодавстві у сучасному вимірі	223
Несмашний В.	
Забезпечення гендерної рівності у Збройних силах України	229
Панкратова В.	
Міжнародний досвід щодо використання петицій	232
Пекарчук А.	
Методологічні підходи гносеології правосуддя в умовах правовладдя ...	235
Пекарчук В.	
Історія держави і права України: необхідність зміни парадигми	238
Перепьолкін С.	
Тлумачення принципу верховенства права в умовах превалювання юридичного позитивізму над природно-правовою концепцією розуміння права	241
Петрина В.	
Щодо концепції державного регулювання господарської діяльності	245
Попенко Я.	
Національна рада з боротьби проти дискримінації як несудовий орган захисту прав людини в Румунії	248
Рябека В.	
Конституційні політичні права громадян України	252
Садовий К.	
Загальноправові аспекти розбудови демократичної держави	256
Сердюк І.	
Відповідність законодавчої дефініції поняття нормативно-правовий акт положенням сучасної теорії правових актів та потребам юридичної практики	258
Скутельник О.	
Загально-соціальні та спеціальні заходи запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів	263
Ташкінова І.	
Публічно-правові аспекти розбудови України як правової держави	267
Ткачов І.	
Правова поведінка. поняття, ознаки, види	270
Трень Т.	
Мовний спосіб тлумачення норм права: проблемні питання та шляхи їх вирішення	274
Трофименко О.	
Проблеми та напрямки розбудови демократичної держави	278
Швец О.	
Проблематика систематичного невиконання Україною рішень Європейського суду з прав людини	284
Щербак Б.	
Загальноправові аспекти розбудови демократичної держави	287

Шановні учасники міжнародної конференції!

Сьогодні ми зібралися, щоб обговорити надзвичайно важливу тему – реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі. Завдання розбудови правової держави є одним з головних викликів, з якими стикається наша держава в сучасних умовах. Створення правової держави передбачає утвердження верховенства права, забезпечення справедливості та рівності всіх громадян перед законом. Тому підняте питання має життєво важливе значення для майбутнього нашої країни, адже саме правова держава є шляхом до демократії, справедливості та процвітання.

Україна вже зробила значні кроки на шляху до правової держави. Ми прийняли нову Конституцію, яка гарантує основоположні права та свободи людини, імплементуємо принцип верховенства права. Однак нам ще багато чого належить зробити.

Важливим кроком на цьому шляху є проведення низки реформ, зокрема, судової системи, яка має забезпечити незалежність та неупередженість судів задля підвищення прозорості судових процесів, створення належних умов для роботи суддів.

Другим ключовим напрямком у розбудові правової держави є протидія корупції. Для цього необхідно посилити діяльність антикорупційних органів, запровадити ефективні механізми контролю за державними фінансами та забезпечити прозорість у всіх сферах державного управління.

Відтак, не менш важливою є подальша реформа сфери публічного управління та адміністрування. Органи державної влади повинні служити громадянам, що вимагає не тільки змін у законодавстві, але й впровадження нових стандартів професійної етики та професійного навчання. Так, відповідно до ст. 3 Конституції України «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Наведені

конституційні положення мають бути орієнтиром діяльності кожного державного службовця.

Захист прав людини є невід'ємною складовою правової держави. Українська держава повинна забезпечити дотримання всіх міжнародних стандартів у цій сфері та гарантувати права та свободи кожній людині. Доречно наголосити, що цей напрям передбачає розвиток правової освіти та освіти загалом. І у цьому аспекті Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка робить свій внесок у вирішення цього завдання. За століття роботи закладу було підготовлено більше як 100 тисяч висококваліфікованих фахівців, з яких понад 51 тис. є випускниками за роки незалежності нашої держави.

У розбудові України як правової державі значну роль відіграє й міжнародна підтримка. Співпраця з європейськими та світовими інституціями допомагає впроваджувати передовий досвід та стандарти у галузі прав людини, що сприяє зміцненню демократичних інститутів у нашій країні.

Усі ці заходи спрямовані на те, щоб Україна стала дійсно правовою державою, у якій закон є основою всіх суспільних відносин, а права кожного громадянина – надійно захищені.

Розбудова правової держави – це довгий і складний процес, але він є необхідним для того, щоб Україна стала по-справжньому демократичною та процвітаючою країною. Спільними зусиллями ми зможемо досягти цієї мети.

Юрій ЛЯННОЙ

*ректор Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка,
доктор педагогічних наук, професор*

СЕКЦІЯ 1.
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ СТУДІЇ ЯК ВЕКТОР РОЗБУДОВИ
ДЕМОКРАТІЇ ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

*Андон'єва Вікторія Леонідівна,
студентка четвертого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
факультету історії, бізнес-освіти та права
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка*

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ ТА ЇХ ПРОБЛЕМА
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Проблеми, пов'язані з правовим регулюванням та використанням електронних доказів, є важливою частиною загальної проблематики впровадження електронних та інформаційних технологій в адміністративному судочинстві. Згідно з чинним законодавством, доказами в адміністративному судочинстві можуть бути визнані будь-які дані, за допомогою яких суд може встановити наявність або відсутність фактів, що мають значення для правильного вирішення спору між учасниками справи [2].

Запровадження електронних доказів вимагає правильного їх застосування та використання. У статті 99 Кодексу адміністративного судочинства визначено поняття електронних доказів як: «електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет)» [2].

Існує значна різноманітність електронних доказів і джерел їх отримання, яка постійно зростає завдяки технічному прогресу та появи

нових технологій. Це означає, що електронні докази можуть включати будь-яку інформацію, що розміщена на веб-сайтах, опублікована в соціальних мережах або передана за допомогою месенджерів.

Майже кожен користується Інтернетом, що дозволяє публікувати дані на вебсайтах у будь-який час та в будь-якому місці. Ця інформація може бути відкритою для всіх або обмеженою за колом читачів. Проте, якщо вона містить дані, що можуть розкрити суть справи, то ці дані визнаються електронними доказами.

Переписки в месенджерах або пости в соціальних мережах можуть містити різноманітну інформацію у вигляді фотографій, відео- або аудіозаписів, а також текстових повідомлень, які стосуються конкретних справ. Ці дані можуть бути використані як електронні докази у процесі доказування та за умови, що вони є належними, допустимими, достатніми та достовірними.

При поданні електронних доказів сторона має право долучити копії замість оригіналів до заяви щодо суті справи. Це може бути зроблено через Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему. Аналіз судової практики показує, що часто виникають питання щодо оформлення, подання та розгляду таких доказів, оскільки чинне законодавство потребує чіткого врегулювання цієї проблеми. Кодекс адміністративного судочинства України визначає, що електронні докази можуть бути представлені як в оригінальному, так і в копіях, які обов'язково повинні бути підписані електронним підписом. Після цього такі докази прикріплюються до справи та зберігаються у суді.

У судовій практиці адміністративних судів часто виникає питання посвідчення електронних доказів за допомогою електронного цифрового підпису.

Якщо подається копія доказу, учасник справи повинен зазначити наявність оригіналу у нього або у іншої особи. Згідно з Кодексом адміністративного судочинства України, кожен учасник справи може подати паперовий варіант електронного доказу, і в такому випадку цей доказ вважається електронним, а не письмовим [3, с. 78].

Для встановлення авторства електронного документа може використовуватися електронний підпис. Процес створення електронного документа завершується накладенням електронного підпису

відповідно до ч.2 ст.6 Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг"[4].

Зараз найпоширенішим способом є листування між фізичними особами з використанням електронної пошти. Докази у вигляді електронних листів не вважаються документами, що підлягають посвідченню електронним цифровим підписом. Те саме стосується електронних доказів у вигляді аудіо- або відеозаписів.

Наразі чинне законодавство не містить чіткого регулювання щодо процесу збору, забезпечення та дослідження електронних доказів, а також їх ідентифікації та процедур визначення особи, відповідальної за їх розміщення.

Виникає питання щодо визначення між оригіналом та копією доказу, оскільки відсутні чіткі критерії для такого визначення. Електронні документи, незалежно від того, чи є вони оригіналами чи копіями, часто зберігаються на зовнішніх пристроях, таких як карти пам'яті або зовнішні диски. У таких випадках електронний документ вважається оригіналом, якщо він містить всі обов'язкові реквізити та електронний підпис автора.

Ще одна складність полягає в правильному визначенні дати і часу оригінального електронного доказу. Оригінал є первинним джерелом, відмінним від копії тим, що створюється раніше і фіксує дату та час створення. Електронні докази, подібно до інших видів доказів, піддаються дослідженню безпосередньо судом. Однак законодавство не надає специфічного порядку дослідження цих доказів, тому застосовується порядок, передбачений для письмових доказів.

Існують складності з належним засвідченням електронних доказів, оскільки до початку розгляду справи судом така інформація може бути видозмінена автором чи особою, що користується або зберігає доказ.

Дуже важливо правильно та надійно зберігати та подавати до суду електронні докази, особливо коли йдеться про інформацію, що публікується у соціальних мережах, оскільки її легко можна знищити. Оскільки електронні докази можуть бути збережені на сторонніх пристроях, немає чітких критеріїв, що допомагають відрізнити оригінал від копії електронного документа. Виникають проблеми із доведенням точного часу створення оригіналу електронного доказу.

Чинне законодавство на жаль не уточнює, яким чином мають збиратися, забезпечуватися та досліджуватися електронні докази, а також як визначати особу, що несе відповідальність за розміщення цієї інформації. Це призводить до багатьох непорозумінь у практичному використанні електронних доказів, оскільки законодавство лише встановлює загальні принципи їх використання[1, с.50].

Безперечно, можливість використання електронних доказів в адміністративному судочинстві є значним прогресом. Однак багато аспектів щодо їх оформлення, подання та дослідження залишаються невирішеними. Існує нагальна потреба у підвищенні ефективності використання електронних доказів у цьому контексті, тому необхідно подальше удосконалення Кодексу адміністративного судочинства України шляхом встановлення чітких правил та процедур щодо взаємодії з цифровими даними.

Список використаних джерел

1. Вербіцька М., Ботвинник В. Електронні докази як новий вид доказів у адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 1(21). С. 48-51.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 11.04.2024).
3. Найченко А.М. Електронні докази: реалії сьогодення. ДП «Видавничий дім «Персонал». *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. С. 72–85.
4. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 11.04.2024).

Будеянський Борис Сергійович,
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

СВІТОВІ МОДЕЛІ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ

В останні роки соціальний захист населення став одним із головних атрибутів соціальної політики будь-якої цивілізованої країни. Невід'ємною частиною соціальної держави є система соціального забезпечення населення, яка необхідна для досягнення матеріального

добробуту громадян і сприяння соціальній злагоді та соціальній солідарності. Перед кожною цивілізованою країною стоїть завдання створити таку систему соціального забезпечення, яка здатна швидко та якісно підвищити рівень життя незахищених верств суспільства, не гальмуючи її вплив на економічний розвиток. Вирішенням цього завдання є розробка гнучких і швидко адаптованих до нових економічних умов програм соціального захисту, що базуються на кращих світових досягненнях і враховують особливості розвитку кожної країни (при цьому на національному рівні). На рівні та на рівні кожного підприємства його діяльність узгоджується з конституцією та стратегією розвитку країни, в якій вони функціонують).

Питання посилення соціального захисту населення наразі є одним із важливих питань не лише для України, а й для міжнародної спільноти, зумовлених, насамперед, пандемією коронавірусу COVID-19. У нашій країні ця проблема ускладнюється збройною агресією російської федерації, зубожінням населення та соціальним розшаруванням (у тому числі регіональною соціальною диференціацією), внаслідок чого значно зростає кількість людей, які потребують соціального захисту.

Наприклад, це вже традиційне державно-приватне партнерство, як його варіант – концесійні угоди, спільна розробка та реалізація соціальних програм у рамках відповідних угод. За останні роки в моїй країні і навіть у світі сформувалися відносно стабільні напрями, форми та інструменти взаємодії влади та підприємств.

Наприклад, це вже традиційне державно-приватне партнерство, різновидом якого є концесійний договір, спільна розробка та реалізація соціальних програм у рамках відповідних договорів. До відносно нових форм взаємодії бізнесу та органів державної влади в рамках соціального захисту належать проекти соціального впливу (SIB), венчурне інвестування соціальних ініціатив через конкурси, фандрейзинг (забезпечення інфраструктури для соціальних проектів) тощо.

Водночас досвід розвинутих країн із забезпечення соціального захисту населення свідчить, що процес взаємодії органів державної влади та бізнесу в Україні відстає від світових стандартів і потребує серйозного вдосконалення. У зв'язку з цим метою нашого дослідження є не лише вивчення кращого зарубіжного досвіду, а й надання

пропозицій та рекомендацій на основі досвіду розвинутих країн для формування ефективної моделі взаємодії органів державної влади та бізнесу. суспільства щодо забезпечення соціального захисту населення. [1, с.45]

Серед причин нерозвиненості національних систем соціального захисту – дефіцит приватних інвестицій у цю сферу, обмежені ресурси державного фінансування, які зрештою призводять до необхідності запровадження жорсткої бюджетної економії. Водночас уряди більшості країн світу відповідно до «Цілей сталого розвитку» взяли на себе зобов'язання гарантувати населенню щонайменше мірою, базовий рівень соціального захисту.

Світова практика виробила два основних фінансові механізми соціального захисту населення: по-перше, страхові механізми (соціальне страхування, що розглядається в даному випадку в широкому значенні), які активно використовуються щодо працівників державного та приватного секторів (насамперед, працівників з повною зайнятістю та в умовах постійної зайнятості);

по-друге, всі види соціальної допомоги, які надаються, насамперед, незаможним категоріям населення та фінансуються за рахунок державних/муніципальних бюджетів. [2, с.280]

Що стосується моделі соціального захисту населення (сукупність принципів, механізмів організації та функціонування конкретних програм, комплексу заходів такого захисту в тій чи іншій країні), то їх кілька, з них – ліберальну, консервативну та скандинавську (соціально-демократичну) моделі – Г Еспінг-Андерсен у своїй роботі «Три світи благодійного капіталізму» виділив як три основні [3].

У ліберальній (англо-північноамериканській) моделі система соціального захисту включена до механізмів функціонування ринкових відносин, звідси, широке залучення приватного капіталу до цієї системи та обмежене втручання держави, акцент на особисту відповідальність людини щодо забезпечення соціального захисту себе та своїх близьких. При наданні допомоги найбільш уразливим верствам населення, які можуть забезпечити такий захист самостійно, застосовуються угоди державно-приватного партнерства. Ця допомога є адресною та передбачає декілька умов надання.

Наприклад, система соціального забезпечення в Сполучених Штатах базується на ліберальній моделі з обмеженою участю держави, механізми страхування відіграють важливу роль у фінансуванні та великий акцент на корпоративних соціальних інвестиціях. У консервативних (корпоративних, франко-німецьких) моделях соціального захисту відзначається велике значення (порівняно з попередніми моделями) державних соціальних інвестицій, спрямованих на забезпечення стабільності соціальних структур (наприклад, в Австрії, Німеччині, Данії, Італії, Франції. тощо). Мальчик М.В. зазначив, що приватні інвестиції вітаються, але фінансуються нарівні з державною участю, «Відрахування з бюджету на соціальні заходи приблизно дорівнюють страховим внескам працівників і роботодавців, а основні канали перерозподілу знаходяться або в руках державі або підконтрольні їй» [4, с. 37].

Більшість соціальних виплат у системі соціального захисту пов'язана із страховими внесками, що сплачуються. Наприклад, у Німеччині є державні страхові фонди, фінансовою основою яких є відрахування із заробітної плати (наприклад, фонди соціального страхування). У деяких країнах, наприклад у Данії, приватний сектор займає високу частку надання державних послуг і заходів соціального захисту. У свою чергу, система соціального захисту французів базується на соціально відповідальному інвестуванні та будується на розширеній взаємодії органів державної влади, інститутів громадянського суспільства та корпоративних структур. Що стосується соціально відповідальних інвестицій (SRI), Франція була другою за розміром інвестицією на європейському ринку (після Німеччини) у 2018 році, інвестувавши 2,2 трильйона євро. Основою скандинавської (соціал-демократичної) моделі є, з позиції Г. Монастирського, державні соціальні інвестиції, гарантовані відповідною податковою політикою [5].

Частка державних витрат у скандинавських країнах, пов'язаних із забезпеченням соціального захисту населення, досить велика (наприклад, у Швеції – 66%). Законодавство Фінляндії передбачає планування діяльності соціальних органів держави на п'ятирічний період. Одне з ключових відомств із соціального забезпечення

населення Фінляндії – Kela [6] – забезпечує виплати пенсій, базової допомоги з безробіття, допомоги з хвороби, на дітей, для батьків, з реабілітації, соціальної допомоги, оплачує витрати на медичне обслуговування приватними медичними організаціями. З вказаної причини підстави призначення виплат і розмір допомоги різняться.

Населення країни охоплено системою соціального захисту. Обсяг послуг, що надаються приватними компаніями та організаціями в соціальному секторі Фінляндії, зростає з кожним роком і зараз становить п'яту частину всіх послуг у цьому секторі. Світові моделі соціального захисту можна класифікувати й за іншими ознаками, наприклад за критеріями використання механізмів страхування. Наприклад, у таких країнах, як Німеччина, Франція та Бельгія, де соціальне забезпечення в основному базується на моделі страхування (тобто сплата страхових внесків та отримання страховки), більша частина платежів за систему соціального забезпечення надходить від відповідного страхування коштів.

Взаємодія держави та бізнесу у системах соціального захисту країн світу реалізується в нинішніх умовах по-різному. Тим не менш, можна відзначити низку загальних моментів. Так, у багатьох країнах зменшення ВВП у період пандемії коронавірусу COVID-19 призвело до скорочення фінансування системи соціального захисту, введення режиму економії. Вже зараз у них проводиться політика скорочення соціальних пільг, зменшення допомоги (у низці країн вони стали нижчими за встановлений мінімум, що вимагало законодавчого перегляду його розміру). Все частіше експерти, вчені, практики-економісти говорять про неефективність систем соціального захисту (і соціальної держави в цілому), про те, що значні фінансові кошти, що вкладуються в них, слід направити на розвиток передових галузей економіки, що дало б більший не тільки економічний, а й соціальний ефект.

Заперечується і значення приватних інвестицій у систему соціального захисту. З одного боку, представництва багатьох країн прагнуть передати значну частину соцзобов'язань бізнесу, стимулюючи це пільговим оподаткуванням та іншими преференціями. Звідси тенденції розширення приватизації соціальної сфери, спільного

державно-приватного (муніципально – приватного) володіння соціальними об'єктами, значного скорочення соціальних зобов'язань перед громадянами. З іншого боку, обговорюється неефективність приватизації деяких сегментів соціальної сфери, наприклад пенсійного забезпечення.

Аналізуючи переваги та недоліки моделей соціального захисту, українські вчені зазначають, що соціальний захист має бути безперервним, охоплювати всі сфери життя людини та надавати людині можливість нормального життя (навіть за обставин настання соціальних ризиків). Соціальний захист має бути гнучким, доступним і здатним вирівнювати соціальні умови життя для всіх верств населення. Тобто соціальний захист має допомагати у подоланні стратифікації як у фізичних, так і в соціальних можливостях «соціально - вразливих груп» та забезпечених верств суспільства. Кожна людина повинна мати можливість здобуття освіти, кваліфікації та роботи.

Список використаних джерел

1. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми: монографія. Донецьк: Янтра, 2001. 351 с.
2. Лопушняк Г. С. Соціальний захист населення: теоретична концептуалізація та особливості державного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 2. С. 277–284.
3. Esping-Andersen, Gøsta (Autumn 1990). "Three political economies of the welfare state." *International Journal of Sociology*. ME Sharpe, Inc. via JSTOR. 20 (3): 92–123. doi : 10.1080/15579336.1990.11770001
4. Мальчик М. В. Становлення соціального захисту та суспільного добробуту громадян в Україні: монографія. Донецьк: Інститут економіки промисловості, 2007. 228 с
5. Protsyshyn Y., Monastyrskyi G. Ecologics in the transport industry of Ukraine. *Theoretical and practical foundations of social process management. Abstracts of XXIII International Scientific and Practical Conference (June 28-29, 2020)*. San Francisco, USA 2020. P. 88-89.
6. Kansaneläkelaitos, Kela URL: <https://socialprotection.org/connect/stakeholders/finland-kansanel%C3%A4kelaitos-kela-social-insurance-institution>.

Гончаренко Анна Михайлівна,
*студентка I курсу Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С Макаренка*

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕМОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА РІВНІ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. ст. визнання місцевого самоврядування на міжнародному рівні в якості основи будь-якого демократичного ладу, з одного боку, значною мірою поглибило тенденцію глобалізації доктрини муніципального права та місцевого самоврядування, що особливо яскраво спостерігається в процесах сучасних євроінтеграційних ініціатив, та, з іншого боку, вкотре підтвердило той факт, що більшість прав людини, в значній мірі, реалізується та захищається саме на локальному рівні.

В демократичній державі має існувати розподіл повноважень між місцевими органами влади і центром. Центральні органи влади повинні вирішувати питання, від яких залежить життєздатність усього суспільства, його існування в цілому: запобігання конфліктам, розподілу праці в регіональному, міжнародному співтоваристві, екології і т. п., другі – забезпечувати вирішення питань місцевого самоврядування, культурного, соціального і економічного життя людей у селах, селищах, містах. Отже, перестає існувати проблема монополізації і концентрації влади [Смірнова, с. 95].

Багато дослідників та вчених відзначають, що адміністративно-територіальний устрій європейських країн та сучасні системи місцевого самоврядування сформувалися внаслідок розвитку національних держав за умов переходу до правової системи стримувань та противаг, урбанізації, демократизації та у відповідь на сучасні потреби суспільства, посилення спроб створити країну «загального добробуту» та руху за громадський контроль.

При цьому тенденції громадського контролю та конституціоналізму в Європі узгоджувалися з принципами ліберальної ідеології,

в якій робиться наголос на мінімальному втручанні уряду в самоврядування та чіткій відмежованості діяльності органів місцевої влади від усіх інших сфер управління. В багатьох країнах реформування та розвиток системи місцевого самоврядування були зумовлені процесами європейської інтеграції [2, с. 2].

На сьогодні децентралізація вважається для України знаковою реформою. Місцеве самоврядування – це одна із основ сучасної демократичної системи управління, вагомий засіб оптимізації державного управління. На наш погляд важливим є те, що реформування вітчизняної влади базується на положеннях і принципах Європейської хартії місцевого самоврядування та на світових стандартах суспільних відносин у сфері місцевого самоврядування. Українська державна політика в галузі децентралізації не просто враховує інтереси мешканців ОТГ, а й також передбачає передачу частини відповідальності, ресурсів та повноважень органам місцевого самоврядування від органів виконавчої влади. На сучасному етапі державотворення ефективна організація місцевої влади видається одним із найбільш важливих пріоритетів регіонального розвитку України як правової та демократичної держави, що прагне наблизитись до передових та прогресивних світових стандартів демократичного управління на рівні місцевої влади [3, с. 52].

Реформування місцевої влади в Україні на принципах демократизації та децентралізації можна умовно розділити на три етапи:

I етап (2014 – 2018 рр.) – створено нормативно-правовий фундамент реформи, перерозподілено повноваження на рівні територіальних громад, створено перші ОТГ;

II етап (2019 – 2020 рр.) – переформатовано базовий рівень місцевого самоврядування та змінено адміністративно-територіальний устрій країни (утворено 136 районів та сформовано 1469 територіальних громад);

III етап (2021 – 2024 рр.) – чітко визначено повноваження місцевих органів влади, забезпечено належне виконання делегованих і власних повноважень територіальними громадами базового (первинного) рівня, удосконалено процес надання послуг населенню, сформовано раціональну систему управління розвитком територіальних громад.

Вагомим і важливим досягненням реформування місцевої влади у контексті євроінтеграційних ініціатив стала «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади» затверджена розпорядженням КМУ від 01.04.2014 р. № 333 [4]. А затвердження Плану заходів по її реалізації, на наш погляд, послугоувало специфічним стартом реформи після прийняття її головного концептуального документу. Реалізація завдань Плану заходів та положень Концепції передбачила не тільки внесення змін до української Конституції, а й формування нового пакету законодавства.

Надію на позитивні зрушення в процесі реформування місцевого самоврядування також вселяє затвердження КМУ 16 лютого 2024 р. Плану пріоритетних дій Уряду на 2024 р. в якому серед важливих напрямів роботи на цей рік прем'єр-міністром Д. Шмигалем також визначено продовження децентралізації [5].

Аналізуючи результати впровадження демократизації управління на рівні місцевої влади, можна виділити переваги децентралізації, до яких, на нашу думку, можна віднести наступні: набуття мешканцями територіальних громад практичного досвіду участі в демократичних перетвореннях; створення передумов для успішного розвитку громадського суспільства; продуктивний розподіл ресурсів бюджету для вирішення термінових потреб територіальних громад; збільшення відповідальності місцевих органів за результати власної діяльності; сприяння стратегічному плануванню; покращення якості послуг, що надаються споживачам; забезпечення гласності і прозорості рішень, які прийняті на місцях.

Але, одночасно з досягненнями процесів реформування місцевої влади, маємо й деякі недоліки, як-от: спроби центральних органів влади уникати відповідальності за надання мешканцям громад державних послуг; зменшення скоординованості здійснення делегованих повноважень; уповільнення реалізації державних програм із наданням пріоритетності місцевим; суперечності між делегованими обов'язками й повноваженнями та ресурсами для їхнього виконання. Також необхідно відзначити, що для забезпечення ефективного завершення реформи по впровадженню демократизації управління на рівні місцевої влади варто вдосконалювати законодавчу базу, провести перепис населення з ціллю

отримання актуальної демографічної статистики, вносити конституційні зміни в частині адміністративно-територіального устрою держави і т. п.

Таким чином, втілення децентралізації сприяє формуванню громадянського суспільства та посиленню демократії в державі. Окрім цього, реформа місцевої влади сприяє розбудові сучасної, правової, конкурентоспроможної, ефективної держави, а також поліпшенню життя українських громадян.

Список використаних джерел:

1. Смірнова І. О. Демократія, верховенство права та права людини у контексті європейської інтеграції України. *Теорія і практика конституціоналізму: вітчизняний і зарубіжний досвід* : матеріали Регіонального науково-практичного семінару (м. Дніпро, 20 черв. 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 95-97.
2. Толкованов В. В. Стандарти та принципи доброго врядування на місцевому і регіональному рівнях як загальноєвропейська цінність. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 12. С. 1-5.
3. Горохова Л. В. Реформування місцевого самоврядування в Україні. *Регіональні студії*. 2023. № 33. С. 51-57.
4. Розпорядження КМУ України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.
5. Розпорядження КМУ України «Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2024 рік» від 16.02.2024 № 137-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kr240137>

Дехтяр Богдан Сергійович,
*аспірант кафедри права Приватного вищого
навчального закладу «Європейський
університет»*

**ЕФЕКТИВНА АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО
ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ
ПЕРЕКЛАДУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ**

Між Україною та Європейським Союзом підписано Угоду про асоціацію [1], що встановлює всеосяжну інтеграцію до європейського політичного та правового простору. В рамках реалізації Угоди про асоціацію Україна має виконати "Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу"[2].

В свою чергу Кабінет Міністрів України затвердив Порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire*. Порядок визначає процедуру здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire* та на англійську мову актів законодавства України, пов'язаних з виконанням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції. Урядовий офіс щороку організовує роботу з підготовки орієнтовного плану перекладу актів *acquis EC* та актів законодавства України з урахуванням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції і права Європейського Союзу (*acquis EC*) та забезпечує його подання щороку до 30 липня на розгляд урядового комітету, до компетенції якого належать питання європейської та євроатлантичної інтеграції. Орієнтовний план перекладу актів *acquis EC* та актів законодавства України формується відповідно до зобов'язань України у сфері європейської інтеграції. [3].

Ключовим фактором при здійсненні перекладу нормативно-правових актів ЄС та міжнародних документів, виступає професійний лінгвістичний аналіз, який унеможливорює неточності або помилки перекладу. В свою чергу перекладацькі помилки в нормативно-правових актах, здатні привести до непередбачуваних наслідків.

Таким чином, з метою здійснення точного перекладу, необхідне залучення, як високопрофесійних перекладачів, так і юристів, які потребують специфічної підготовки та можливості використання сучасних цифрових інструментів, у тому числі на основі штучного інтелекту.

Обов'язкове використання програмного забезпечення, функціонал якого дозволяє застосовувати технологій штучного інтелекту здатне мінімізувати випадки помилок перекладу нормативно-правових актів ЄС та міжнародних документів.

Отже, порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу, серед іншого повинен регулювати процес підготовки кваліфікованих фахівців, професійні навички, яких сприятимуть створенню належних умов для успішної інтеграції українського права до правової системи Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Набрання чинності 01.09.2017. Електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page
2. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Відомості Верховної Ради України. 2004, № 29, ст.367. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>
3. Порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire* та на англійську мову актів законодавства України, пов'язаних з виконанням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції. Постанова Кабінету Міністрів України № 451 від 02.05.2023.

Завгородня Юлія Степанівна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: КОНТЕКСТ ПРАВ ДИТИНИ

Нині для України одним з важливих завдань є проведення реальних реформ задля виконання критеріїв членства у Європейському Союзі. І у цьому аспекті варто вказати на низку моментів. Так, по-перше, вказане завдання вимагає проведення низки політичних реформ, які включають у себе реформи у сфері демократії, прав людини та правової системи. Україні потрібно забезпечити прозорість діяльності органів державної влади, ефективну боротьбу з корупцією, забезпечення свободи слова та думки, а також низку інших дій.

По-друге, це економічні реформи. Так, очевидно, що Україні необхідно провести широкомасштабні економічні реформи, спрямовані на зміцнення конкурентоспроможності та стабільності економіки; що передбачає лібералізацію ринків, покращення умов для бізнесу, боротьбу з тіньовою економікою та зміцнення фінансової стабільності.

По-третє, це соціальні реформи. У цьому аспекті національним органам також потрібно звернути увагу на соціальні аспекти, зокрема у сферах охорони здоров'я, освіти та соціального захисту. Реформи в цих

сферах можуть покращити якість життя громадян та забезпечити їхню соціальну інтеграцію.

По-четверте, це виконання європейських стандартів. Україна повинна активно працювати над гармонізацією свого законодавства з європейськими стандартами, що обумовлює прийняття та впровадження різноманітних законів та регулятивних актів, які відповідають нормам Європейського Союзу.

Загалом, проведення реальних реформ для виконання критеріїв членства у Європейському Союзі є ключовим завданням для України. Це вимагає великих зусиль та відданості з боку українського уряду, громадськості та інших зацікавлених сторін. Але реалізація цих реформ може відкрити нові можливості для розвитку країни та зближення з Європейським Союзом.

Наведене значною мірою є очевидним. Водночас, ми хотіли б звернути увагу на інший аспект, іншу проблему – забезпечення прав дитини. Додамо, що ця тематика загалом охоплює усі вказані вище чотири групи чинників (завдань) української інтеграції до Європейського Союзу.

На нашу думку, зважаючи на важливість забезпечення прав дитини, ця проблема дійсно заслуговує на окрему увагу в контексті інтеграції України до Європейського Союзу. Права дитини охоплюють широкий спектр аспектів, які безпосередньо впливають на розвиток та добробут молодого покоління. Реалізація цих прав має ключове значення для розбудови сильної, стабільної та процвітаючої держави в майбутньому.

Відзначимо, що ця проблематика посилюється низьким рівнем народжуваності в Україні, високим рівнем смертності, а також спричиненим російським вторгненням масовим виїздом матерів з дітьми з території України до інших держав.

Зниження народжуваності може призвести до більшого фокусу на забезпеченні прав для кожної дитини, оскільки вони стають ще більшою цінністю для суспільства. Програми підтримки сімей, державна політика щодо дітей та молоді, а також сприяння створенню сприятливого середовища для виховання та розвитку дітей можуть допомогти збільшити народжуваність та забезпечити кращі умови для розвитку дітей.

Забезпечення прав дитини також включає захист їхнього життя та здоров'я. Високий рівень смертності серед дітей вимагає розробки та впровадження ефективних програм забезпечення медичної допомоги, профілактику та лікування хвороб, а також удосконалення системи соціального захисту для підтримки дітей та їхніх сімей у складних життєвих ситуаціях.

Російське вторгнення до України спричинили велику кількість переселенців, серед яких є багато матерів з дітьми. Ця ситуація створює серйозні виклики для забезпечення прав дітей, зокрема, щодо доступу до освіти, медичної допомоги та соціального захисту. Україні важливо враховувати потреби цих дітей та їхніх сімей у відновленні стабільності та нормального життя.

Загальна стратегія має бути спрямована на забезпечення всебічного захисту та добробуту дітей в умовах, які ускладнюються зовнішніми факторами, такими як збройна агресія та економічна нестабільність. Це вимагає комплексного підходу, який охоплює не лише правові аспекти, але й соціальні, економічні та політичні заходи, спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку та захисту прав кожної дитини в Україні.

Так, у контексті політичної реформи забезпечення прав дитини вимагає реформ у сфері законодавства та політичного врядування, що включає у себе прийняття та впровадження законів, які гарантують захист прав дітей на рівні держави, а також створення ефективних механізмів моніторингу та реагування на порушення цих прав.

Наголосимо, що стабільний економічний розвиток є важливим фактором у забезпеченні прав дитини. Бідність та економічна нерівність можуть бути причиною порушень прав дітей, тому важливо звернути увагу на програми соціального захисту та економічного розвитку, спрямовані на зменшення вразливості дітей та їхніх сімей.

Доступ до якісної освіти, медичного обслуговування та соціального захисту є ключовими компонентами забезпечення прав дитини. Україні потрібно інвестувати в ці сфери, забезпечуючи рівний доступ до послуг для всіх дітей, незалежно від їхнього соціального статусу чи місця проживання.

Дотримання стандартів ЄС у сфері прав дитини є важливою передумовою для інтеграції України до Європейського Союзу.

Отже, забезпечення прав дитини має важливе значення для майбутнього розвитку країни в цілому. Інвестування в дітей сьогодні є інвестицією в майбутнє України, що сприятиме створенню сильного, стабільного та процвітаючого суспільства, здатного до інтеграції до Європейського Союзу з дотриманням вимог прав людини та демократії.

Іваній Станіслав Ігорович,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності ІТ-дизайн Національного авіаційного університету

Василенко Вікторія Миколаївна,

завідувач кафедри комп'ютерних технологій дизайну і графіки Національного авіаційного університету, кандидат технічних наук, доцент

ЄВРОПЕЙСЬКА ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ В ВЕБ-ДИЗАЙНІ: ПОГЛЯД НА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

У сучасному світі, де інтернет відіграє все більш важливу роль, веб-дизайн стає потужним інструментом для комунікації та самовираження. Це стосується і теми європейської та євроатлантичної інтеграції, яка набуває все більшої актуальності для багатьох країн.

Веб-дизайн стає платформою для спільного розуміння та обміну культурними цінностями між різними країнами. Використання різноманітних елементів дизайну, таких як колір, шрифт, графіка та мова, дозволяє створювати веб-сайти, які відображають унікальність кожної культури, одночасно зближуючи їх у єдиному цифровому просторі [1].

З огляду на різноманітність культурних, мовних та технологічних контекстів в Європі та Атлантиці, веб-дизайнери звертають увагу на адаптивність та доступність своїх проєктів. Вони створюють веб-сайти, які легко розуміються та використовуються різними аудиторіями, незалежно від їхнього культурного та технічного контексту.

Сучасний веб-дизайн в Європі та на атлантичному узбережжі відрізняється відмінною творчістю та інноваційними підходами, які відображають культурні особливості та технологічний прогрес регіону. Наведемо деякі приклади сучасних тенденцій у веб-дизайні.

1. *Мінімалізм та простота.* Багато веб-сайтів у Європі та Атлантиці використовують мінімалістичний дизайн, звертаючи увагу на простоту, чистоту та функціональність. Це дозволяє зосередитися на важливому контенті та полегшує навігацію для користувачів.

2. *Адаптивний дизайн.* З огляду на різноманітність пристроїв та екранів, адаптивний дизайн стає все більш популярним. Веб-сайти автоматично адаптуються до розмірів екрану користувача, забезпечуючи оптимальний вигляд на будь-якому пристрої.

3. *Темна та світла теми.* Веб-сайти з темною темою стають все популярнішими, особливо серед молоді. Вони створюють стильний та сучасний вигляд, забезпечуючи також зменшення напруги на очі в умовах низької освітленості. У 2024 році стали популярними темні фони з яскравими неоновими елементами. Цей контрастний стиль створює ефектне поєднання мраку та яскравості [2].

4. *3D та анімація.* Використання 3D-елементів та анімації дозволяє створювати вражаючі та динамічні веб-сайти, які захоплюють увагу користувачів та забезпечують більш виразний інтерфейс.

5. *Теми з використанням природних елементів.* Європейська культура та природа часто впливають на веб-дизайн, і тому теми з використанням природних елементів, таких як рослини, водойми, гори тощо, стають популярними. Це створює атмосферу спокою, гармонії та природності на веб-сайтах.

6. *Графічні ефекти та ілюстрації.* Використання виразних графічних ефектів та оригінальних ілюстрацій додає веб-сайтам індивідуальності та унікальності, роблячи їх більш запам'ятовуваними та привабливими для користувачів.

Загалом веб-дизайнери з різних країн активно співпрацюють та обмінюються знаннями й досвідом, сприяючи взаємному збагаченню та розвитку цифрової культури.

Багато веб-сайтів, присвячених європейській та євроатлантичній інтеграції, використовують у своєму дизайні європейську символіку.

Це може бути прапор Європейського Союзу, прапор НАТО або інші символи, які асоціюються з європейськими цінностями та єднанням.

У веб-дизайні часто використовуються тексти та зображення, які підкреслюють такі європейські цінності, як демократія, права людини, верховенство права та свобода. Це може бути зроблено за допомогою фотографій, ілюстрацій або цитат відомих європейських діячів.

Веб-сайти, які прагнуть до широкої аудиторії, часто пропонують кілька мовних версій. Це дозволяє людям з різних країн отримувати доступ до інформації про європейську та євроатлантичну інтеграцію рідною мовою.

Багато веб-сайтів використовують інтерактивні елементи, щоб зробити користувацький досвід більш цікавим та захоплюючим [3]. Це можуть бути онлайн-вікторини, опитування, форуми або інші інструменти, які дозволяють людям брати участь у дискусії та ділитися своїми думками.

Окрім цього, веб-сайти, присвячені європейській та євроатлантичній інтеграції, зазвичай мають сучасний та елегантний дизайн [4]. Це робить їх привабливими для користувачів та підкреслює позитивний імідж європейського проекту.

Важливу роль у поширенні інформації про європейську та євроатлантичну інтеграцію відіграють соціальні мережі. Веб-сайти, які прагнуть до широкої аудиторії, активно використовують соціальні мережі для просування свого контенту та залучення нових користувачів.

Таким чином, веб-дизайн стає все більш важливим інструментом для комунікації та самовираження в контексті європейської та євроатлантичної інтеграції. Сучасні тенденції у веб-дизайні відображають прагнення до європейських цінностей, єднання та співпраці. Веб-сайти, які використовують ці тенденції, можуть допомогти людям з різних країн краще зрозуміти європейський проект та його переваги. Це не лише зближує людей, а й створює міцні основи для спільного розвитку та процвітання в цифровому світі.

Список використаних джерел:

1. The A11Y Project. URL: <https://www.a11yproject.com/>
2. Топові тренди у веб-дизайні на 2024 рік. URL: <https://www.markweb.pro/topovi-trendi-u-veb-dizajni-na-2024-rik/>

3. An official website of the European Union. URL: https://youth.europa.eu/home_en
4. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>

Кучук Андрій Миколайович,
*професор кафедри права та публічного
управління Сумського державного
педагогічного університету імені А.С. Макаренка*
Жильнікова Наталія Дмитрівна,
*Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка*

РЕАЛІЗАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАПРЯМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Україна, як держава, що оголосила про намір долучитися до Європейського Союзу та відповідно впровадити низку європейських стандартів у всіх сферах життя, постійно стикається з низкою викликів. Так, після початку повномасштабного російського вторгнення, у лютому 2022 року Україною було подано заявку на членство в Європейському Союзі. Водночас, запровадження та реалізація стандартів суспільного життя в країні вимагає від органів публічної влади комплексного підходу та постійного аналізу ситуації.

Наголошу, що євроінтеграція залишається ключовим пріоритетом для України, що ґрунтується на прагненні до демократії, верховенства права, захисту людських прав та соціально-економічного процвітання. Саме ці цінності важливі для українського суспільства, яке тривалий час було позбавлене державності, а за наявності власної держави публічна влада прагне до авторитаризму та певною мірою до олігархії.

Одним з чинників, що впливає на стан євроінтеграції – це оборонна війна з Росією. Українське суспільство вимушене було оборонятись та захищати власну територію від зазіхань сусідньої держави, армія якої є однією з найбільших у світі. То ж очевидно, що російське повномасштабне вторгнення значно ускладнило процес євроінтеграції, додавши нові виклики, окрім вже існуючих. Водночас, з однієї сторони цей чинник можна розглядати у декількох аспектах.

Так, по-перше, Росія прагне зупинити європейський курс України, використовуючи військову силу та політичний тиск. Війна призвела до значних економічних втрат, руйнування інфраструктури та зупинки багатьох підприємств, що ускладнює виконання європейських норм та стандартів. А також спричинила наявність мільйонів внутрішньо переміщених осіб, що потребує значних ресурсів для їх підтримки та мільйони осіб, що змушені були залишити територію України.

А, по-друге, збройна агресія стала тим фактором, що висвітлив недоліки східного варіанту розвитку України (у цьому контексті згадаю, наприклад, спробу режиму Януковича втягнути Україну до Митного союзу), а й стала каталізатором для переосмислення стратегії розвитку країни, переконавши у правильності європейського вектору розвитку, а також висвітливши недоліки існуючої організації діяльності органів публічної влади і певною мірою ті «традиційні цінності» українського суспільства, що є несумісними з цінностями західного суспільства.

Відтак, повномасштабне російське вторгнення викликало переосмислення не лише зовнішньополітичної стратегії, але й внутрішньополітичних пріоритетів. Недоліки існуючої організації діяльності органів публічної влади, корупція та недостатня ефективність владних структур стали очевидними під час кризи. Велика частина українського суспільства почала усвідомлювати необхідність реформування державних інституцій та зміни владних практик.

Не менш важливим стало і відкриття для багатьох українців відмінностей між «традиційними цінностями» та цінностями західного суспільства. Конфлікт підкреслив значення демократичних цінностей, людських прав та правовладдя, які є основою західної моделі розвитку. Це викликало не лише бажання багатьох громадян приймати західні стандарти, а й підтримку шляху інтеграції до Європейського Союзу.

Отже, збройна агресія стала важливим фактором, що спонукає до переосмислення та корекції шляху розвитку України. Вона підкреслила необхідність відмови від застарілих підходів та реформування як зовнішньої, так і внутрішньої політики країни відповідно до європейських стандартів та цінностей.

Відповідь на цей виклик передбачає наступне:

- завершення війни (реалізація цього завдання значною мірою

залежить від підтримки України західною цивілізацією, а також станом російського суспільства); однак, це одна з головних умов для створення сприятливих умов для євроінтеграції, оскільки не слід забувати, що в умовах воєнного стану значно обмежуються людські права і значні фінансові ресурси мають спрямовуватися на воєнні потреби;

- проведення реформ: необхідно продовжувати реформи в таких сферах, як верховенство права, боротьба з корупцією, судова система, державне управління, людські права; однак йдеться про реальні, а не імітовані реформи. Цей процес вимагає не лише прийняття відповідних законів, але й їх ефективне впровадження та контроль за їх виконанням. Подолання корупції, підвищення прозорості в управлінні та розбудова незалежності судової системи є ключовими аспектами цього процесу;

- міжнародну підтримку: Україна потребує значної міжнародної підтримки, як фінансової, так і політичної, для подолання наслідків війни та продовження євроінтеграційного курсу. Важливим аспектом є економічна та інфраструктурна модернізація. Україна повинна адаптувати свою економіку до європейських стандартів, зокрема, шляхом впровадження новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності та стимулювання інвестицій. Покращення інфраструктури, особливо у сфері транспорту та енергетики, також є критично важливим для забезпечення сталого розвитку країни;

- єднання суспільства: важливо, щоб українське суспільство було єдиним у прагненні до євроінтеграції та підтримувало реформи, необхідні для її досягнення. Українське суспільство стикається з викликами у сфері освіти, культури. Реалізація європейських цінностей та стандартів у цих сферах вимагає активної роботи над підвищенням рівня освіти та культурного розвитку, а також підтримки міжнаціонального діалогу та розвитку толерантного суспільства.

Водночас, важливо зазначити, що євроінтеграція – це довготривалий процес, який потребує постійних зусиль та наполегливості. Незважаючи на численні виклики, Україна має всі шанси на успішне завершення цього шляху, щоб стати членом Європейського Союзу.

Лупашко Ксенія Сергіївна,
*студентка 3 курсу факультету юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ З МЕДИЧНИХ АБО СОЦІАЛЬНИХ ПІДСТАВ В АСПЕКТІ СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) закріплює цілий комплекс прав та свобод людини, зокрема право на свободу та особисту недоторканність. Крім того, пункт (е) частини 1 статті 5 містить перелік осіб, яких можуть законно затримати з огляду на визначені обставини [1].

Частина 1 статті 5 встановлює підстави різного характеру правомірного позбавлення свободи. Варто зауважити, що вони відзначаються вичерпністю та не підлягають свавільному розширенню. Наприклад, Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справі «Гуццарді проти Італії» визначив, що категорії осіб, яких можуть законно затримати не можуть застосовуватися до інших членів суспільства навіть за наявності більшої небезпеки. Загалом можна виокремити медичні та соціальні причини, у зв'язку з якими право на свободу та особисту недоторканність обмежується, а саме: ризик розповсюдження інфекційних хвороб, психічні розлади наявні в осіб, алкоголізм / зловживання алкоголем або наркоманія чи ведення бродячого способу життя [2 с. 30].

Підсумовуючи зазначені обставини, зауважимо, що їх основним призначенням є прагнення надати медичну допомогу та зберегти нормальне суспільне середовище. До того ж ЄСПЛ у справі «Гуццарді проти Італії», яка стосувалася порушення статті 5 ЄКПЛ розглянув також інші причини обмеження права на свободу зазначених категорій осіб. Отже, мова йде не тільки про ризик, який вони становлять для суспільства, але й про те, що потреба у затриманні може бути зумовлена їх власними інтересами [2 с. 30].

Насамперед пункт (е) частини 1 статті 5 ЄКПЛ містить посилення на осіб із захворюваннями інфекційного напрямку. ЄСПЛ у своїй

практиці зосередив увагу навколо таких підстав необхідного обмеження свободи стосовно даної категорії осіб: 1) існує небезпека розповсюдження інфекції та ураження спільноти; 2) були застосовані всі можливі заходи м'якшого характеру та виявили неефективність для захисту населення [2 с. 30]. У випадку позитивних відповідей на задані питання затримання буде законним, а натомість у зворотному разі – відсутня потреба у позбавленні свободи.

Стосовно осіб з психічними розладами, то обсяг критеріїв дещо ширше. По-перше, повинна бути проведена медична експертиза, що визначає наявність в особі психічної хвороби. Однак є виключення з цього правила, а саме: потреба термінового затримання. По-друге, природа захворювання потребує безспірного утримання під вартою. У даному разі розглядають різноманітні аспекти. Так, ЄСПЛ зазначає, що позбавлення свободи особи з психічними захворюваннями може бути зумовлено запитом контролю, аби особа не завдала шкоди собі або суспільству. Отже, має бути доказова база важливості утримання під вартою за конкретних фактів. По-третє, розлади психіки в осіб, що медично обґрунтовані, мають бути наявними протягом усього періоду обмеження. Зокрема, такий висновок був зроблений ЄСПЛ у справі «Кальвейт проти Німеччини». Відповідно до § 59 справи «Руїз Рівера проти Швейцарії» ЄСПЛ вбачає порушення пункту (е) частини 1 статті 5 ЄКПЛ у випадку, коли прийнято рішення про позбавлення волі без посилання на висновок медичного експерта. До того ж існують певні аспекти застосування статті 5 ЄКПЛ у даному разі. Наприклад, у справі «Л.Б. проти Бельгії» ЄСПЛ визначив, що локаціями, де утримуються люди з психічними розладами є лікарні, клініки чи інші установи, які мають компетенцію їх утримувати. Однак є виключення з цього нюансу. Так, особа може тимчасово утримуватися в установі, яка не призначена для цього, до процедури переведення у відповідну лікарню чи клініку. Крім того, період перед переведенням не повинен бути затяжним [2 с. 31-32].

Розглядаючи зловживання алкоголем та наркоманію, необхідно зауважити суб'єктів, які підпадають під дію цієї норми. У випадку зловживання алкоголем мова йде не тільки про осіб, що страждають на алкоголізм, але й про тих, які не мають цього діагнозу, проте під впливом алкогольних напоїв вчиняють дії, що створюють небезпечну

ситуацію для суспільства чи для себе. Тож їх можуть взяти під варту для уникнення шкоди іншим та забезпечення безпечного середовища. Такий висновок зробив ЄСПЛ у справі «Хільда Хафстейнсдоттір проти Ісландії» у § 42.

Остання категорія, яку передбачає пункт (е) частини 1 статті 5 ЄКПЛ – це бродяги. Тут так само визначений суб'єкт, на який поширюються вимоги статті 5 ЄКПЛ. В основному це ті, хто не мають сталого місця проживання, базових речей, необхідних для життя, наприклад, продуктів харчування, елементарного одягу тощо, а також стабільного місця роботи. Тобто спостерігаємо своєрідний трикутник вимог, які повинні бути дотримані щодо осіб із бродячим способом життя [1].

До того ж нам відомо, що 17.07.1997 року Україна ратифікувала ЄКПЛ, тож постає питання: чи існує обмеження свободи у зв'язку з такими підставами на національному рівні. Загалом проаналізуємо окремі аспекти медичних та соціальних підстав, а саме: наркоманія, захворювання на туберкульоз, психічні розлади. По-перше, щодо наркоманії, то Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» від 15.02.1995 року передбачає положення про примусове лікування осіб, хворих на наркоманію (стаття 16). Особи, які хворіють на наркоманію та ухиляються від лікування у добровільному порядку або з інших причин за рішенням суду можуть направлятися до спеціалізованих лікувальних закладів органів охорони здоров'я для здійснення лікувальних заходів [3]. По-друге, щодо осіб, які страждають на туберкульоз, то також зазначені певні аспекти, зокрема відповідно до статті 12 Закону України «Про подолання туберкульозу в Україні» від 14.07.2023 року у випадку порушення протиепідемічного режиму особи, які хворіють на туберкульоз із бактеріовиділенням з метою запобігання поширенню туберкульозу за рішенням суду можуть бути примусово госпіталізовані до регіональних протитуберкульозних закладів, що мають відповідні відділення для розміщення таких хворих [4]. По-третє, примусово госпіталізовані також можуть бути особи із психічними розладами. Згідно зі статтею 14 Закону України «Про психіатричну допомогу» від 22.02.2000 року особа, яка має психічну хворобу, може

бути госпіталізована до закладу з надання психіатричної допомоги без її згоди або законного представника, якщо обстеження або лікування можливі лише в стаціонарних умовах, а також повинні бути враховані відповідні обставини [5].

Отже, підсумовуючи зазначене, потрібно зауважити, що обмеження свободи з медичних та соціальних підстав спрямоване на виконання такої основної функції – соціальної, яка проявляється у різних формах. Зокрема, запобігання завданню шкоди особою з психічним розладом, як самій собі, так й іншим членам суспільства. Також однією з форм є дії, спрямовані на забезпечення лікування. Це можемо простежити в аспекті психічнохворих. До того ж норма пункту (е) частини 1 статті 5 ЄКПЛ має вичерпний характер, тобто розширеному тлумаченню суб'єктний склад не підлягає. Практика ЄСПЛ дозволяє зрозуміти, як застосовується дане положення у конкретному випадку та чи є особа суб'єктом, на який поширюються вимоги. Крім того, важливе значення мають критерії правомірності тримання під вартою. Так, наприклад, у випадку осіб з інфекційними захворюваннями таких умов передбачено дві. При цьому тільки з огляду на позитивні відповіді щодо зазначених умов обмеження свободи буде визнаватися правомірним. На національному рівні дана норма проявляється у багатьох положеннях законодавства. Характер дій так само зумовлений соціальним та терапевтичним напрямками, зокрема для лікування хворої особа та запобігання загрозам у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 13.05.2024)
2. Посібник із застосування статті 5 Європейської конвенції з прав людини. Дата оновлення 31.12.2019. С. 30-34. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_5_ukr
3. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15.02.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/62/95-вр> (дата звернення: 19.05.2024)
4. Про подолання туберкульозу в Україні: Закон України від 14.07.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3269-20#Text> (дата звернення: 19.05.2024)
5. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#top> (дата звернення: 19.05.2024)

Луценко Юлія Володимирівна,
*студентка четвертого (бакалаврського)
рівня вищої освіти спеціальності 081 Право
факультету історії, бізнес-освіти та права
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка*

ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Впровадження передових організаційно-телекомунікаційних технологій в судову систему України значно модернізувало роботу адміністративних судів і закономірно призвело до виникнення нового формату судочинства – електронного.

На сьогодні учасники адміністративного процесу мають доступ до різноманітних можливостей, які надає підсистема «Електронний суд» в рамках Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Це дозволяє їм здійснювати різні адміністративно-правові дії шляхом використання цієї системи.

Останні дослідження показують, що проблема впровадження електронного адміністративного судочинства в Україні ще не отримала широкого висвітлення у науковій літературі та не була достатньо досліджена. Деякі наукові роботи аналізували загальні або суміжні аспекти електронного судочинства, але конкретні аспекти впровадження такої системи в адміністративних справах залишаються недостатньо дослідженими.

Окремі питання проблем впровадження електронного суду в адміністративному судочинстві України присвячені праці таких вчених, як В.Білоус, В.Бойко, О.Бринцев, В.Галуцько, А.Іванчук, І.Камінська, Н.Кузьменко, Н.Логінова, С.Рудниченко та ін.

Головним нормативно-правовим актом, що регулює функціонування електронного адміністративного судочинства в Україні, є Кодекс адміністративного судочинства України [1]. Цей документ встановлює процедури, за якими здійснюється судова діяльність у судах адміністративної юрисдикції, включаючи електронний формат.

У науковій літературі поняття «адміністративно-правове забезпечення впровадження електронного суду», визначають як теоретичну, правотворчу, правореалізаційну діяльність щодо впорядкування, закріплення та розвитку надання адміністративних послуг через електронний ресурс і здійснення в цій системі виконавчо-розпорядчої діяльності з метою якісного підвищення функціонування судової системи й здійснення правосуддя [2,с.4].

Докладніше положення, щодо використання електронного суду в адміністративному судочинстві регламентує стаття 19 Кодексу адміністративного судочинства України, відповідно до якої єдина судова інформаційно-комунікаційна система забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відео конференції [1].

Сучасні учасники адміністративного процесу можуть використовувати систему «Електронний суд» для подання різних документів, включаючи процесуальні акти та докази у письмовій та електронній формі. Крім цього, є розширені можливості щодо вручення судових повісток, включаючи випадки, коли учасник має офіційну електронну адресу - повістка надсилається туди. Також, учасники можуть сплатити судовий збір безпосередньо через електронну систему разом із поданням електронного позову або скарги до адміністративного суду.

Незважаючи на позитивні аспекти функціонування електронного правосуддя, на сьогодні, існують і значні проблеми впровадження електронної цифровізації в адміністративному судочинстві України. Особливо вони є актуальними у контексті здійснення адміністративного процесу, де однією зі сторін правового спору є приватна особа, якій протистоїть вся система публічної влади як суб'єкт владних повноважень.

Безперечно, електронне адміністративне судочинство в Україні наразі знаходиться на своєму етапі становлення і потребує значних зусиль для повноцінного та ефективного функціонування. Тому дослідження та впровадження цього проєкту є одним з ключових напрямів підвищення ефективності правосуддя в Україні [3, с.61].

Важливо відзначити, що наявність відповідного нормативно-правового базису у сфері електронного адміністративного судочинства є ключовою для підвищення ефективності та результативності системи «Електронний суд». Однак на сьогодні відзначається недостатній рівень деталізації окремих положень цієї системи у законодавстві, а також проблеми з її практичним впровадженням. Внаслідок цього виникає потреба у подальшій розробці, удосконаленні та створенні єдиної системи правових норм, що належним чином регулюватимуть всі аспекти функціонування електронного адміністративного судочинства.

Нині проблемними питаннями залишаються: відсутність єдиної уніфікованої інформаційної платформи для спілкування учасників процесу з судом та з іншими державними органами; відсутність єдиних стандартів щодо інформаційного контенту, котрим мають відповідати відповідні судові інформаційні; ресурси, електронні сервіси; неналежне фінансування судової системи взагалі і видатків на інформатизацію; збереження дисонансу інформаційних технологій та процесуальних правил, захист інформації тощо. [4, с.305].

На нашу думку, значним недоліком запровадження системи електронного суду в адміністративному судочинстві є неналежність відповідної інфраструктури та технічних можливостей для проведення електронних судових засідань у окремих регіонах України. Недостатня доступність до Інтернету, відсутність необхідного програмного забезпечення та технічна необізнаність можуть ускладнювати ефективність впровадження електронного суду.

Не менш важливою проблемою впровадження цифровізації в адміністративний процес є те, що учасники справи мають побоювання, що через можливі технічні несправності документи не дійдуть до суду або будуть втрачені у процесі розгляду справи. Окрім того, для подання документів через систему «Електронний суд», так само як і для реєстрації в цій системі, потрібно мати електронний цифровий підпис. Строк дії сертифіката є обмеженим, а отже, його потрібно періодично оновлювати, що створює незручності для користувачів. Як наслідок, учасники судового процесу відмовляються від його отримання та не використовують послуги системи електронного судочинства [5, с.109].

Важливо створити сприятливе середовище для учасників судового процесу, щоб вони відчували впевненість у користуванні електронною

системою та були готові використовувати її послуги для зручності та ефективності у вирішенні своїх справ, що на сьогоднішній день не має в повній мірі ефективного забезпечення.

Отже, підсумовуючи слід зазначити, що з метою успішного запровадження електронного суду в адміністративному судочинстві України необхідно ретельно вивчити ці проблеми та розробити стратегію їх вирішення. Важливо забезпечити надійну технічну базу, забезпечити безпеку даних, провести навчання для учасників судового процесу та забезпечити доступність для всіх груп населення. Такий підхід допоможе покращити якість судочинства та забезпечити ефективне функціонування електронного суду в Україні.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35–36, № 37. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення 11.04.2024).
2. Куценко В.Д. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення електронного суду. *Науковий вісник публічного і приватного права* : в 6 т. Т. 2. 2017. С 3–9. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2017/6/tom_2/3.pdf (дата звернення: 10.07.2020).
3. П'ятигора К. Упровадження електронного адміністративного судочинства в Україні: передумови, сутність та етапи становлення. *Адміністративне право і процес*. 2022. №3(38). С.59-67.
4. Обрусна С.Ю., Дзюман Л.В., Шаповал Т.Б. Адміністративно-правове забезпечення електронного суду в Україні : сучасний стан та перспективи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №6. С.303-306.
5. Пономаренко В.О., Солнцева Х.В. Електронний суд»: недоліки та переваги. Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві : зб. наук. пр. за матеріалами Інтернет-конференції, 26 лютого 2019 р. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України. 2019. С. 105–109.

Мазурік Анастасія Владиславівна,
*студентка 3 курсу факультету юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ІНТЕРНЕТ, ЯК ОДНА З ФОРМ СВОБОДИ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ В АСПЕКТІ СТАТТІ 10 ЄКПЛ

Європейська Конвенція з прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі - ЄКПЛ) у статті 10 закріплює право особи на свободу

вираження поглядів. Кожна людина має таке право. Це означає, що особа вільна у своїх поглядах, можливостях передавати, одержувати інформацію та ідеї, без будь-якого втручання з боку державної влади. Окрім цього ч. 2 цієї статті наголошує, що є обмеження й умови щодо здійснення цих прав, тому, що такі застереження є необхідними в демократичному суспільстві [1]. Тобто, право на свободу вираження поглядів не є абсолютним, бо держава може застосовувати обмеження цього права.

Велика кількість науковців аналізували статтю 10 Конвенції з різних боків і в різних її проявах та формах. Більше того, вирішення окремих питань, пов'язаних з реалізацією права на свободу вираження поглядів можна простежити й в судовій практиці. Однак, багато питань, пов'язаних зі свободою вираження поглядів є приводом для дискусії в юридичній спільноті. Як от застосування статті 10 ЄКПЛ в «Всесвітній павутині» - мережі Інтернет.

Свободі отримувати та передавати інформацію, та ідеї посприяв Інтернет як широкий спосіб комунікації між користувачами. В судовій практиці слід зауважувати, що Інтернет виступає сучасним засобом передання інформації, він має своєрідну природу. Багато науковців зауважують, що «Інтернет – це важливий інструмент для реалізації права на свободу вираження поглядів», оскільки забезпечує швидкий та зручний доступ до будь-яких інформаційних джерел, дає можливість обмінюватися поглядами, думками та переконаннями з користувачами, можуть бути як протести, так і схвалення, а також сприяти розвитку суспільства. Є дві форми вираження поглядів в Інтернеті: вербальні та конклюдентні дії. Найбільш популярно - це висвітлювати свої погляди вербальним способом, наприклад, ілюстраціями (фото або відео). Обмінюватися інформацією конклюдентними діями означає підписання конкретних петицій чи залишати «лайки» і нецензурну лексику під опублікованою інформацією в мережі.

Відмітимо, що право на доступ до Інтернет-контенту пов'язане з правом на отримання та поширення інформації в Інтернеті, як це передбачено у статті 10 ЄКПЛ. Своєю чергою, Європейський Суд з прав людини розглядає справи, пов'язані з Інтернетом. Наприклад, у справі «Ілдірим проти Туреччини» Суд вказав, що «Google Sites є модулем

Google, який дозволяє полегшити створення та обмін сайту всередині групи, і є, таким чином, способом реалізації свободи вираження поглядів», до того ж стаття 10 Конвенції гарантує свободу у вираженні поглядів будь-якій особі [2].

Співвідношення статті 10 Конвенції щодо свободи вираження поглядів та поваги до приватного життя особи згідно до статті 8 Конвенції є є наріжним у багатьох справах, в яких стверджується про порушення якогось із цих прав. Наприклад, у дуже відомій справі «Хьойнес проти Норвегії», відомий у Норвегії адвокат Мона Хьойнес ініціювала цивільне провадження проти інтернет-ресурсу та його головного редактора за наклеп. Вона вважала, що її гідності була завдана шкода внаслідок сексуального домагання в трьох коментарях, зроблених анонімно на форумі сайту. Проте відповідачі заперечували, що знали про публікацію цих коментарів, а коли дізналися, то відразу видалили їх з мережі. Суд прийняв рішення на користь відповідачів, ґрунтуючись на тому, що коментарі, про які йдеться, не становили наклепу, не могли завдати шкоди ні честі, ні репутації. У свою чергу, апеляція підтримала позицію суду першої інстанції, зауваживши, що претензії не можуть бути обґрунтованими, якщо відповідачі не діяли з достатньою провиною. Суд зауважив, що на веб-сайті існують «кнопки попередження», на які користувачі могли натиснути для того, щоб реагувати на коментарі. В оскарженні до верховного суду адвокату було відмовлено. Тому ЄСПЛ зазначив, що національні суди діяли в межах розсуду намагаючись знайти баланс між правами пані Хьойнес згідно зі статтею 8 і конфронтуючим правом порталу новин та власника дискусійних форумів на свободу вираження поглядів згідно зі статтею 10 Конвенції [3].

Окрім того варто звернути увагу на питання розрізнення жартівливих висловлювань й погроз в Інтернеті. Так, наприклад, у 2010 році в мережі «Twitter» Пол Чемберс написав на своїй особистій сторінці пост зі словами «Хіба! Аеропорт імені Робін Гуда закритий. У вас є тиждень і трохи, щоб зібратися, інакше я роздую аеропорт до небес. !!!», через погані погодні умови літак не зміг злетіти, а тому чоловік був вимушений перенести зустріч. Коментар був написаний в жартівливій формі, проте він призвів до негативних наслідків.

У результаті його звинуватили у висловлюваннях погрозливому характеру і звільнили з двох місць роботи ще до завершення судового розгляду та скасування рішення. Врешті, лорд-головний суддя скасував обвинувальний вирок суду першої інстанції та постановив, серед іншого, що користувачі «вільні говорити не те, що вони зобов'язані сказати, а те, що вони відчують». Після низки обвинувачень, пов'язаних із «Twitter», голова Королівської служби кримінального переслідування Великобританії, установи, що вирішує, чи віддавати під суд користувачів соціальних медіа, визнав, що: соціальні медіа – це феномен, який має складні питання. А також, що образливі зауваження можуть не обов'язково приводити до повноцінного кримінального переслідування, не означає, що жодних заходів не має бути вжито [4].

Отже, підбиваючи підсумки, треба зауважити, що провідним міжнародним документом, в якому висвітлено право на свободу вираження поглядів є Європейська Конвенція з прав людини 1950 року, вона декларує статтю 10, в якій зазначає, що таке право не є абсолютним, тому що держава може застосовувати обмеження цього права, навіть, в Інтернеті. Право на свободу слова включає право дотримуватися своїх поглядів та право одержувати та передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від її кордонів. Проте як вже згадувалося, можуть вводитися обмеження, наприклад, дозволяється ліцензування щодо діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств. Частина 2 ст. 10 ЄКПЛ закріплює права та відповідальність, пов'язані зі здійсненням свободи вираження поглядів. Таким чином, у зв'язку з важливою роллю права на свободу вираження поглядів в демократичному суспільстві такі обмеження потрібно застосовувати. Відповідно до судової практики таке втручання є необхідним в демократичному суспільстві. До того ж відсутність законної підстави для обмеження свободи вираження поглядів є достатньою умовою визнання порушеного права. Можемо стверджувати, що принцип « те, що застосовується офлайн, однаковою мірою застосовується онлайн» широко застосовується в судовій практиці в справах, які пов'язані з Інтернетом. На сьогодні таких рішень небагато. Суд чітко вирізняє можливості та загрози, які існують в світовій мережі для свободи вираження поглядів. Хоча практика Суду

ще недостатньо розвинена, він визнав важливість Інтернету для свободи поширення інформації та вплив глобальної мережі.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 17.05.2024).
2. «Їлдірим проти Туреччини» (Yildirim v. Turkey), рішення від 18 грудня 2012 року, заява №3111/10
3. «Хьойнес проти Норвегії» (заява №43624/14) <https://court.gov.ua/press/interview/675493/>
4. Bowcott O. (27 липня 2012), «Twitter joke trial: Paul Chambers wins high court appeal against conviction», The Guardian (www.guardian.co.uk/law/2012/jul/27/twitter-joke-trial-high-court)

Моцак Світлана Іванівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувачка кафедри всесвітньої історії,
міжнародних відносин та методики навчання
історичних дисциплін Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

РИЗИКИ ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З ГЕОПОЛІТИЧНОГО КОНТЕКСТУ ТА ЇХ МОЖЛИВІ ВПЛИВИ НА УКРАЇНУ

Безпекове середовище визначається взаємодією зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на національну безпеку. Ці відносини формуються внаслідок дій сил і визначаються їхніми інтересами. Оскільки сили розвивають свою стратегію безпеки на майбутнє, передбачення можливих змін у цих процесах стає важливим. Поточні ситуації, які не вважаються загрозою сьогодні, можуть стати такими в майбутньому. Важливо враховувати, що реалізація ризиків може мати як позитивний, так і негативний вплив, відкриваючи нові можливості чи загрожуючи безпеці.

У сучасних воєнних конфліктах учасники використовують різноманітні можливості, включаючи політичні, військові та економічні, для досягнення своїх цілей. Це означає, що аналіз безпекових ризиків має охоплювати як зовнішні, так і внутрішні загрози. Кожен ризик має свою власну сутність, структуру і динаміку, і розуміння цих аспектів

є ключем до їх оцінки. Реалізація ризиків може мати різноманітні наслідки, включаючи зміни у міжнародних відносинах та внутрішній політиці держав.

Розвиток безпекових ризиків відбувається у системі, тому реалізація одного може впливати на можливості реалізації інших, утворюючи ланцюжкову реакцію негативних наслідків. Системний аналіз дозволяє виявити потенційні ризики та їх можливі впливи на безпеку України та інших держав у майбутньому.

У сучасних умовах існує значний ризик виникнення масштабного конфлікту між світовими державами через ряд взаємопов'язаних факторів. Серед них – проблеми глобальної фінансово-економічної системи, агресія росії проти України, кризові явища у світовій економіці, спричинені торговельними війнами та санкційними обмеженнями, а також зростання впливу регіональних гравців, що відмовляються від глобалізації на користь регіональних політико-економічних кластерів.

Посилення могутності окремих держав і їхнє прагнення зайняти важливе місце у світовому порядку підвищує ризик безкомпромісного протистояння глобальних гравців і можливість виникнення світової війни, включаючи застосування зброї масового знищення. Це може мати катастрофічні наслідки для світу і загрожувати існуванню держав.

Україна, як країна, розташована в буферній зоні, є особливо вразливою перед цим ризиком, оскільки знаходиться на перехресті інтересів світових гравців. Крім того, важливо враховувати, що серед глобальних еліт немає єдиного бачення майбутнього цивілізаційного розвитку, що може призвести до зростання нестабільності та ризику неконтрольованого розвитку безпекової ситуації. Це може мати значні наслідки для України, яка залишатиметься в зоні зіткнення інтересів провідних світових держав.

Існує ризик, що Європейський Союз може пережити неконтрольовану трансформацію, викликану кількома факторами. Серед них можуть бути глобальна фінансово-економічна криза, агресивні дії російської федерації проти України та наслідки торговельних війн і рестрикцій. У такій ситуації США можуть спрямовувати свої зусилля на зміцнення партнерства з ЄС, зокрема, ставлячи на активнішу роль у протистоянні з росією та Китаєм. Це може

призвести до загострення кризових явищ у Європі, посилення внутрішніх проблем держав-членів ЄС та порушення євроатлантичної солідарності. Для подолання цих викликів ЄС може змінити свою структуру, зосередивши управління та підвищивши самостійність у сфері безпеки та економіки. Проте безпека ЄС все ще в значній мірі залежить від США [1].

Також вже сьогодні в ЄС існують внутрішні проблеми, такі як вихід Великобританії з ЄС, нерівномірний розвиток різних регіонів та суперечності між державами-членами. Ці проблеми можуть зростати і сприяти неконтрольованій трансформації ЄС. Для України це може означати втрату підтримки у протистоянні з росією та загрозу економічного зростання через втрату доступу до європейських ринків та збільшення внутрішніх проблем. Ці наслідки, проте, можуть бути пом'якшеними за умови реалізації виваженої зовнішньої політики та диверсифікації економічних зв'язків.

Список використаних джерел:

1. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі. Наук. ред. В.Юрчишин. Київ: Центр Разумкова, 2022. 103 с.

2. Кормич Л. І., Краснопольська Т. М. Національна безпека в глобалізаційних умовах: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Одеса: Фенікс, 2020. 76 с.

3. Загурська-Антонюк В.Ф. Міжнародна безпека у контексті глобалізації сучасного світу // Інвестиції: практика та досвід. № 13-14, 2020. С.103-109

4. Глобальна та національна безпека: підручник / авт.кол.: В.І.Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук та ін.; за заг.ред. Г.П. Ситника. К.: НАДУ, 2016. 784 с.

Рябущенко Андрій Андрійович,
*магістр кафедри права та публічного
управління Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

ДЕРЖАВНІ СЛУЖБОВЦІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сильні сторони української державної служби та кращі практики публічного управління почали активно впроваджуватися після історичної події в історії України – отримання Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу. У зв'язку з цим

виникають нові завдання. Які в подальшому можна поділити на два напрямки – всередині держави тобто односторонній та двосторонній в контексті Україна-ЄС.

Щодо внутрішньодержавних то, Україна повинна виконати рекомендації Єврокомісії, водночас імплементувати понад сотню регламентів і Директив ЄС в межах Угоди в якнайшвидші терміни, до кінця 2024 року. Незважаючи на повномасштабну війну, Україна продовжує євроінтеграційні перетворення. Для того, щоб посилити процес переходу до ЄС, в Україні має суттєво змінитися сфера державного управління, державної служби, сформуватися сильна команда. Повинна запрацювати державна служба рівня держави-члена ЄС і в першу чергу знання мов країн ЄС. [1]

Євроінтеграція – це не нове поняття для державної служби. За останні 10 років, незважаючи на різні рівні економічної та політичної кризи, продовжує розбудовуватися координаційна робота з колегами з Єврокомісії, поступово відбувається імплементация права ЄС в українське законодавство, а також успішно втілюються євроінтеграційні реформи. Цей факт, ще й в умовах війни, засвідчує про значну мотивацію українського середовища до спільної ефективної роботи урядових та неурядових секторів. Система публічного управління продовжує будуватися з використанням попереднього досвіду:

- перегляду підходів до підвищення кваліфікації держслужбовців;
- удосконалення знань з права ЄС управляти;
- аналіз невідповідності законодавства України щодо законодавства ЄС та розроблення необхідного законодавства;
- впровадження стратегії змін з оцінкою впливу зовнішніх та внутрішніх факторів;
- проведення консультацій зі стейкхолдерами;
- застосування проектного менеджменту, тощо.

У червні 2023 року в Україні було анонсовано створення «Коледжу Європи» про що видання «The Times» написало: «...для європейської політичної еліти Коледж Європи є Гарвардською школою бізнесу для американського корпоративного світу». Коледж запровадив 16 електронних онлайн курсів для державних службовців англійською та українською мовами з пріоритетних євроінтеграційних питань.

Завдяки таким діям розвивається спільна робота для початку діяльності факультету євроінтеграції у Президентському університеті. Це і навчання, і дослідження у сфері європейської інтеграції, і обмін досвідом – конференції, семінари, навчальні візити до Коледжу Європи в Натоліні, надалі цей факультет буде трансформований у Коледж Європи у Києві. [3]

Державний службовець в майбутній Україні – це держслужбовець, який вільно володіє англійською мовою або іншою мовою країни ЄС, добре розуміє загально європейські процеси, не обмежується національними кордонами, креативний і рішучий у найкритичніших рішеннях.

У процесі імплементації європейського законодавства, на законодавчому рівні в Україні потрібно впроваджувати принцип програми SIGMA – спільної ініціативи Єврокомісії та ОЕСР, яка визначає стандарти врядування, впровадження сучасних практик управління персоналом, прозора та справедлива оплата праці, запровадження програми стипендій для навчання в державах ЄС з подальшим проходженням державної служби на посадах, де такі фахівці є найбільш затребувані. [2]

Отже, якість державного управління в Україні визначає швидкість та ефективність імплементації права ЄС у національне законодавство. Чим більше ефективними будуть процедури управління, координації між різними органами, залучення стейкхолдерів, тим більшого успіху ми досягнемо. Складові реформи державного управління повинні стосуватися знань, умінь та навичок державних службовців, процедур і правил формування політиків.

Список використаних джерел:

1. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/interviu-ministra-zakhystu-dovkillia-ta-pryrodnykh-resursiv-ukrainy-ruslana-striltsia-vydanniu-deloua>
2. Програма SIGMA. URL: <https://www.center.gov.ua/>
3. Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021 – 2030 рр. як євроінтеграційний орієнтир для української освіти URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/621/617>
4. Natolin4Capacity Building платформа електронного навчання URL: <https://natolin4cb.eu/e-platform/>
5. Угода про асоціацію між Європейським Союзом та його державами-членами, з одного боку, та Україною, з іншого. Підписана 21 березня 2014 року (політична частина Угоди про асоціацію) та 27 червня 2014 року (економічна частина Угоди про асоціацію)) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29>

Ткаченко Катерина Олександрівна,
курсант I курсу ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ СТУДІЇ ЯК ВЕКТОР РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТІЇ ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Україна зазнає значних змін у контексті свого розвитку, особливо в контексті спрямування на європейську інтеграцію. Цей процес не лише відображає стратегічні плани країни щодо стабілізації та модернізації, але й має вирішальне значення для побудови демократичної системи, забезпечення безпеки та ефективного управління. Варто розглянути ключові аспекти цієї теми, зосередившись на перевагах, викликах та стратегічних напрямках української євроінтеграції.

Україна, яка стала кандидатом в ЄС, має великий потенціал для розвитку євроінтеграційних студій. Враховуючи складність сучасного політичного та соціального контексту, розбудова демократії та правової держави в Україні вимагає системного підходу та глибокого аналізу. Євроінтеграційні студії можуть стати ключовим інструментом для досягнення цих цілей.

Європейська інтеграція стала каталізатором модернізації української економіки, прискорюючи перехід до інноваційного та конкурентоспроможного формату. Залучення іноземних інвестицій та передових технологій, створення робочих місць і підвищення якості продукції стають основними факторами, що сприяють цьому процесу. Безперечно, вихід на європейські ринки, зокрема на ринок ЄС, відкриває безліч можливостей для розвитку та розширення масштабів торгівлі [1].

Політичні переваги української інтеграції у ЄС також надзвичайно вагомі. Стабільність, демократія та безпека, які є важливими аспектами європейського інтеграційного процесу, стають важливими цілями для України. Членство в ЄС відкриває доступ до колективних структур

спільної безпеки, забезпечуючи більш ефективну координацію дій у сферах контролю за експортом зброї, боротьби з тероризмом та іншими загрозами. Важливо підкреслити, що дотримання вимог ЄС стосовно демократії та прав людини стає критерієм для розвитку демократичних інституцій та політичної культури в Україні [2].

Проте, існує ряд викликів, які потребують уваги та вирішення для успішної європейської інтеграції України. Один із найважливіших аспектів - це створення ефективного органу, відповідального за керівництво процесом інтеграції. Методи управління та стратегії повинні бути адаптовані до потреб країни, з урахуванням найкращих практик та досвіду країн-членів ЄС [3].

Публічне управління відіграє ключову роль у процесі європейської інтеграції, оскільки воно визначає напрямок та ефективність реформ. Управління повинно бути спрямоване на забезпечення стабільності суспільства, підтримання правової держави та розвиток демократичних інститутів. Зокрема, боротьба з корупцією, бюрократизмом та іншими системними проблемами в управлінні є важливим завданням, яке потребує комплексного підходу та активної участі усіх зацікавлених сторін [4].

Усі ці аспекти вказують на необхідність системного та комплексного підходу до процесу європейської інтеграції України. Виконання цієї мети вимагає спільних зусиль усіх галузей суспільства та активної підтримки з боку міжнародних партнерів. Тільки таким шляхом Україна зможе досягти успішного вступу в європейський політичний та економічний простір, забезпечивши стабільний та процвітаючий розвиток для свого народу [3].

Від самого початку свого реформування публічна служба у європейських країнах прагне до побудови демократичного та прозорого управління, спрямованого на забезпечення загальнолюдських цінностей та інтересів громадянства. Одним із ключових аспектів цієї реформи є встановлення етичних стандартів для публічних службовців, які мають визначати культуру та практику діяльності в державному секторі. Професійна етика розглядається як основний інструмент морально-правового регулювання службової діяльності, спрямованої на забезпечення ефективності та довіри до публічних інститутів.

У розвинених демократичних країнах Європи професійна етика визнається як невід'ємна складова управління людськими ресурсами та реалізується через практичні заходи, спрямовані на впровадження етичних принципів у повсякденну практику публічних службовців. Модельний Кодекс поведінки публічних службовців, рекомендований Комітетом Ради Європи, визначає основні принципи, такі як служіння, законність, відповідальність, політична нейтральність, чесність, прозорість та відкритість, які є фундаментальними для побудови етичної культури в сфері публічного управління [2].

Сучасний стан розвитку політичної системи в Україні та її адаптація до європейських стандартів потребує комплексного оновлення системи публічного управління. Особливо актуальною стає питання підвищення ефективності соціального управління, зокрема в контексті обраного курсу євроінтеграції. При цьому необхідно враховувати моделі управління, що характерні для країн Європейського Союзу, та адаптувати їх до національних потреб.

Започаткування політичної реформи в Україні, спрямованої на зміну форми публічного управління, є важливим кроком у контексті наближення до стандартів ЄС. Перехід до парламентсько-президентської форми правління відкриває шлях до зростання ефективності рішень у публічному управлінні та збільшення відповідальності парламенту перед суспільством.

Проте, пристосування національного законодавства до європейських стандартів стає складним завданням через обсяг та складність європейського законодавства. Впровадження європейських структур та стандартів у публічне управління України відображає потребу у внесенні значних змін у соціальне середовище та умови праці державних службовців.

Таким чином, європейські стандарти професійної етики в публічному управлінні мають важливе значення для України у контексті її європейської інтеграції. Адаптація та впровадження цих стандартів стане ключовим фактором для підвищення довіри громадян до державних інститутів та підвищення ефективності публічного управління в країні.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України. Дніпро, 2017 URL: http://dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/Conference_18_05_2017.pdf
2. Гапоненко, Віра Анатоліївна. Співпраця ЄС та України як чинник демократизації політичної системи. Стратегічні напрями зовнішньої політики Європейського Союзу. 2022. С. 34.
3. Забаровська, А. І. Євроінтеграційні вектори публічного управління та адміністрування в Україні. Редакційна колегія. 2021. С. 329.
4. Машталір, Х. В., С. Р. Леськів. Реалізація демократії в Україні: політико-правовий аналіз. Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: юридичні науки 31.70. 2020. С. 20-24.

Цукан Сергій Валерійович,
*аспірант кафедри фундаментальної
юриспруденції та конституційного права
ННІ права Сумського державного
університету*

**ПРИНЦИПИ ТА ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО РЕГЛАМЕНТУ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ
КРИПТОАКТИВІВ (MICA)**

За останнє десятиліття блокчейн-технології та концепція WEB 3.0 набули колосального розвитку та принесли значні зміни у наше життя, ставши основою для розвитку віртуальних активів, таких як Bitcoin або Ethereum, а також призвели до появи нових явищ та понять як токени, смарт-контракти, NFT та ICO. Вплив технологій блокчейну з кожним днем відчувається все сильніше, особливо у сфері фінансів - багато сучасних платіжних рішень та інвестиційних інструментів тісно пов'язані з віртуальними активами. Блокчейн дозволяє забезпечити безпеку та прозорість ведення транзакцій, усуває необхідність централізованих посередників та надає нові можливості для фінансових інновацій.

Регулювання віртуальних активів є досить складним процесом, що постійно розвивається - існуючі на даний момент правові акти просто не встигають за індустрією віртуальних активів, що динамічно розвивається. Регулятори у всьому світі намагаються знайти баланс між захистом інвесторів та підтримкою інновацій.

Донедавна в Європейському Союзі не було єдиної нормативно-правової бази для регулювання обігу віртуальних активів - кожна держава-член ЄС мала право регулювати цю сферу на власний розсуд, що сприяло відсутності єдиного підходу до питання регулювання індустрії. Оскільки відсутність єдиного регулювання та уніфікованого підходу суперечила основним принципам Європейського Союзу, а також створювала певні ризики, то у 2019 році на рівні Європейської комісії було прийнято рішення розробити проект регламенту MiCa або Markets in Crypto-assets, дія якого поширювалася б на всі країни-члени ЄС [1]. 20 квітня 2023 р. зазначений регламент було прийнято та відповідно усунуто невизначеність у правових підходах національного права до регулювання віртуальних активів і встановлено єдині для всього союзу уніфіковані правила, зокрема щодо:

- вимог до прозорості та розкриття інформації для випуску, публічної пропозиції та допуску крипто-активів до торгів на торгових платформах;

- вимог до авторизації та нагляду за постачальниками послуг крипто-активів, емітентами, а також до їхньої роботи, організації та управління;

- вимог до захисту власників крипто-активів під час випуску, публічної пропозиції та допуску до торгів;

- вимог до захисту клієнтів постачальниками послуг крипто-активів;

- заходів до запобігання інсайдерським угодам, незаконному розкриттю інсайдерської інформації та маніпулюванню ринком віртуальних активів [2].

Регламент MiCA накладає низку зобов'язань на біржі, емітентів токенів і трейдерів та базується на засадах та принципах прозорості, розкриття інформації, авторизації та нагляді за транзакціями.

Продаж нових віртуальних активів за положеннями регламенту повинен здійснюватися в умовах чіткого регулювання, а платформи зобов'язані інформувати користувачів про ризики, пов'язані з їх діяльністю. Головним регулятором і контролюючим органом для цифрових активів на рівні ЄС стало Європейське управління з цінних паперів і ринків (ESMA), якому регламентом надано повноваження

забороняти діяльність платформ, які не захищають інвесторів або загрожують цілісності ринку чи фінансовій стабільності.

Крім того, норми МіСА також мають на меті вирішити екологічні проблеми, пов'язані з віртуальними активами, вимагаючи від компаній розкривати інформацію про споживання енергії та вплив цифрових активів на навколишнє середовище.

Окрема норма спрямована на зменшення анонімності під час переказів віртуальних активів, зокрема, у біткоїнах та стейблкоїнах. Перекази, які перевищують ліміт у 1000 євро між біржами та гаманцями, вимагатимуть звітування. Невзаємозамінні токени (NFT), які представляють твори мистецтва, цифрові колекції чи нерухомість, не будуть частиною регулювання МіСА. Однак є виняток: якщо NFT є фракціонованими або викарбуваними серіями, вони вважатимуться взаємозамінними, а отже, можуть використовуватися як платіжний засіб. Такі токени підлягатимуть вимогам Регламенту [3].

Важливим аспектом, серед інших, стало закріплення в європейському регламенті положення щодо принципів яким повинні відповідати нормативні акти регулювання сфери віртуальних активів: «(9) Законодавчі акти Союзу щодо фінансових послуг повинні керуватися принципами «однакова діяльність, однакові ризики, однакові правила» та технологічної нейтральності». Крім наведеної норми з чітко виділеними принципами, зі змісту МіСА простежуються й інші засади та відправні начала, зокрема:

- будь-який законодавчий акт, прийнятий у сфері криптоактивів, має бути конкретним і перспективним, відповідати інноваціям і технологічним розробкам і ґрунтуватися на стимулюючому підході;

- будь-який законодавчий акт, прийнятий у сфері криптоактивів повинен сприяти меті боротьби з відмивання грошей і фінансуванню тероризму;

- щоб забезпечити захист споживачів, цілісність ринку та фінансову стабільність, постачальники послуг криптовалютичних активів повинні завжди діяти чесно, професійно та в найкращих інтересах своїх клієнтів.

Отже, прийняття регламенту МіСА стало значним кроком у регулюванні віртуальних активів на території Європейського Союзу. З урахуванням зростаючого інтересу до віртуальних активів, адаптація

та впровадження таких регулятивних актів стає не просто бажаним, а й необхідним елементом стабільного економічного розвитку. Враховуючи, що Україна набула статусу кандидата на членство в ЄС, норми українського законодавства щодо віртуальних активів також потрібно адаптувати до європейських стандартів, зокрема з урахуванням положень МіСА. Однак, слід зауважити, що на етапі формування законодавства, важливу увагу слід приділити базовим нормам та основоположним принципам, які стануть основою нормативно-правових актів, необхідних для повноцінного регулювання індустрії віртуальних активів.

Список використаних джерел:

1. Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA). URL: <https://www.esma.europa.eu/esmas-activities/digital-finance-and-innovation/markets-crypto-assets-regulation-mica>
2. Arutyunyan E. MiCa: коротко про нові правові реалії. URL: <https://encrypted.com/ua/author/elmiraa/>
3. Як прийняття МіСА вплине на криптоіндустрію ЄС та України: думки експертів. URL: <https://fintechinsider.com.ua/yak-pryjnyattyu-mica-vplyne-na-kryptoindustriyu-yes-ta-ukrayiny-dumky-ekspertiv/>

Яковець Ольга Євгенівна,

студентка 1 курсу магістратури Гуманітарно-економічного факультету Бердянського державного педагогічного університету

Науковий керівник: Мирошніченко

Володимир Олександрович,

кандидат педагогічних наук, доцент

Гуманітарно-економічного факультету

Бердянського державного педагогічного університету

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ТУРЕЧЧИНИ: КРОКИ, ПЕРЕШКОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність дослідження. Дослідження євроінтеграції Туреччини дозволяє розглянути різні аспекти цього процесу, такі як політичні реформи, економічні зміни, культурні взаємозв'язки та зовнішню політику. Воно також допомагає виявити ключові кроки, які робить Туреччина для досягнення євроінтеграційної цілі, і визначити

перешкоди, які заважають цьому процесу. Аналіз перспектив дозволяє оцінити майбутній напрямок розвитку євроінтеграційних зусиль Туреччини та її відносин з Європейським союзом.

Враховуючи геополітичне значення Туреччини, її економічний потенціал та культурний вплив, дослідження євроінтеграції цієї країни залишається актуальним і цінним для наукової спільноти, політичних аналітиків та приймальників рішень.

Ступінь досліджуваності проблеми можна визначити як досить високий, оскільки ця тема вже привертала увагу дослідників, політиків та експертів на протязі багатьох років. Існує значна кількість літератури, наукових статей, звітів та аналітичних матеріалів, які присвячені аналізу процесу євроінтеграції Туреччини.

Дослідження охоплюють різні аспекти цієї проблеми, включаючи політичні, економічні, культурні та соціальні виміри. Вони аналізують історію відносин Туреччини з Європейським союзом, ключові перегони і прогрес у рамках євроінтеграційного процесу, а також перешкоди, з якими стикається країна на шляху до членства у ЄС.

Проте, оскільки політична та економічна ситуація постійно змінюється, існують постійні виклики та нові аспекти, які потребують подальшого дослідження та аналізу. Таким чином, хоча вже багато вивчено щодо євроінтеграції Туреччини, є досить багато проблем, які залишаються відкритими і вимагають подальшої уваги та досліджень.

Мета дослідження євроінтеграції Туреччини полягає в розкритті ключових аспектів цього процесу, виявленні кроків, перешкод та перспектив, пов'язаних з євроінтеграцією країни.

Методи дослідження: аналіз, синтез, дедукція, індукція, порівняння, аналогія, узагальнення.

Сутність дослідження.

Туреччина отримала статус кандидата в члени Європейського союзу ще в 1999 році. В цьому статусі вона залишається й сьогодні, попри прогнози про імовірний вступ до ЄС в 2021 чи 2023 роках. Дивлячись на дії турецької влади, питання членства в ЄС для Туреччини досі є важливим і актуальним. «Я звертаюся до тих, хто змушував Туреччину чекати біля дверей ЄС понад 50 років: прокладіть шлях для Туреччини, а ми прокладемо шлях для Швеції», – сказав Президент

Туреччини Реджеп Таїп Ердоган, вирушаючи на саміт НАТО в липні 2023 року. Ці слова можуть свідчити про те, що євроінтеграція ще й досі є важливою для Туреччини. Схожу думку висвітлив у своїй статті «Шлях Туреччини до ЄС» Сергій Герасимчук: «Після цього ані сам турецький лідер, ані його колеги не згадували про цей ультиматум, а офіційна Анкара таки підтримала рух Стокгольма до Альянсу. Проте ці слова зокрема можуть свідчити, що вступ до ЄС досі є важливою або дражливою темою для принаймні певної частини політиків і виборців у Туреччині» [1].

Було визначено три основні аспекти теми на яких сконцентровано увагу: кроки Туреччини на шляху до членства в ЄС; перешкоди, що заважають ефективному євроінтеграційному процесу; перспективи євроінтеграції Туреччини.

Кроки. Євроінтеграційний шлях Туреччини почався після Другої світової війни. У 1950-х роках почалися переговори результатом яких стала Угода про створення асоціації між Турецькою Республікою та Європейською Економічною Спільнотою. Згадаємо, що шлях України до членства в ЄС починався так само, але набагато пізніше.

В 1970 році дуло підписано Додатковий протокол до Угоди про створення асоціації, що набув чинності в 1973 році. Проте євроінтеграційний шлях Туреччини був фактично заморожений з 1980-го по 1983 рік через державний військовий. В 1983 році процес євроінтеграції відновився.

У 1987 році Туреччина подала заявку на вступ до ЄЕС. В 1995 році було створено митний союз між ЄС і Туреччиною. У серпні та вересні 1999 року у Туреччині та Греції по чергово сталися землетруси. Обидві країни по чергово надавали допомогу одна одній після катастроф. Це призвело до деякого потепління у відносинах між країнами, в результаті чого наприкінці того ж року на саміті в Гельсінкі лідери держав блоку, в тому числі Греція, підтримали надання Туреччині статусу кандидата на вступ.

У 2004 році почався процес переговорів що до вступу Туреччини до ЄС. Цей процес і досі триває з перемінним успіхом.

Протягом цього тривалого періоду Туреччина працює над гармонізацією свого законодавства з правилами та нормами

Європейського союзу. Цей процес включає в себе реформи в таких сферах, як права людини, демократія, правова держава, економічні стандарти тощо. Триває процес реформ у сфері економіки, щоб наблизитися до європейських стандартів. Це включає в себе зміцнення ринкових відносин, підвищення конкурентоспроможності та підтримку підприємництва. Також Туреччина звертає увагу на соціокультурні аспекти свого суспільства, зокрема на питання рівності статей, прав жінок, міжконфесійного діалогу тощо. Активно співпрацює з ЄС у рамках угоди про міграцію. Ці кроки представляють лише частину широкого спектру заходів, які Туреччина здійснює для наближення до членства в Європейському союзі [1].

Перешкоди. Незважаючи на всі успіхи, варто відзначити, що на шляху до членства існують і перешкоди, зокрема, питання кіпрського конфлікту, ситуація з правами людини, політичні та економічні аспекти. Наприклад у 2005 році МЗС Туреччини заявило: «... що офіційна Анкара не вважає Республіку Кіпр стороною початкового партнерства, встановленого на початку 1960-их. Крім того, Туреччина підкреслила, що визнає «греко-кіпріотську владу» (з точки зору Анкари, саме держава під «їхньою юрисдикцією» є членом ЄС) на південь від буферної зони на острові Кіпр. Ба більше, турецька сторона вказала, що не визнає Республіку Кіпр так, як її згадано в Додатковому протоколі».

У відповідь на це 2009 року Республіка Кіпр заблокувала переговори ЄС з Туреччиною за 6 статтями, зокрема щодо правосуддя, фундаментальних прав, справедливості, свободи та безпеки [1].

З кінця 2010 року процес переговорів фактично застиг на місці й по сьогоднішній день помітних зрушень в позитивному напрямку не спостерігається. У 2015 році Ердоган навіть заявив, що Туреччину не цікавить вступ до ЄС, та напевне він був не зовсім щирий у своїх словах. А в 2018 році міністри закордонних справ країн ЄС ухвалили заяву якою наголосили, що «Туреччина рухається щоразу далі від ЄС», у першу чергу в царині фундаментальних прав і верховенства права [2].

На заваді турецькій євроінтеграції стоїть і «курдське питання» – Туреччина не погоджується надати курдській діаспорі широку автономію, зокрема в плані державотворення. Конфлікт носить військовий характер, а Робітнича партія Курдистану турецькою владою визнана терористичною організацією.

Ще однією перешкодою до членства Туреччини в ЄС є примусова депортація вірменського народу 1915 року, який турецька влада не визнає актом геноциду, Тут знову можемо провести аналогію з Україною. У 1944 році Радянський Союз вчинив примусову депортацію кримських татар з території Криму, який росія також не визнає актом геноциду.

Перспективи. Окреслимо ключові перспективи для Туреччини в євроінтеграційному процесі: Туреччина може продовжити переговори з ЄС та зосередитися на вирішенні ключових питань, що стоять на шляху до членства; продовження політичних та економічних реформ може допомогти Туреччині наблизитися до відповідності з європейськими стандартами та цінностями; забезпечення стабільності та безпеки в регіоні може сприяти позитивному розвитку відносин Туреччини з ЄС: розширення торгових та економічних зв'язків з може сприяти зростанню економіки Туреччини та сприяти взаємовигідним відносинам; зближення Туреччини з країнами ЄС може сприяти культурному обміну, співробітництву в освіті, науці та технологіях [3].

Проте важливо враховувати, що процес євроінтеграції може бути складним та тривалим, а також залежати від внутрішньої політичної ситуації в Туреччині та підтримки соціальних і політичних груп в середині країни. Також варто враховувати, що деякі члени ЄС можуть мати різні погляди на вступ Туреччини, що може впливати на динаміку цього процесу.

Основні висновки. Євроінтеграція Туреччини залишається складним процесом, але з великим потенціалом для розвитку та співпраці. Вирішення ключових питань та подолання перешкод можуть відкрити нові можливості для країни і сприяти міжнародній стабільності та співпраці.

Євроінтеграційний шлях Туреччини служить гарним наочним прикладом для України, яка теж взяла курс на євроінтеграцію. Прикладом того, що треба робити для успішного просування переговорів і досягнення бажаних результатів, а також того, що не варто робити. Турецька євроінтеграційна історія показує те, яким довгим і тернистим може бути шлях до членства в ЄС.

Список використаних джерел:

1. Герасимчук С. Шлях Туреччини до ЄС. URL: <https://prismua.org/%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85-%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D0%B4%D0%BE-%D1%94%D1%81/> (дата звернення: 10.05.2024).
2. Собенко Н. Ердоган: Туреччина може "розлучитися" з ЄС. URL: <https://europortal.biz.ua/evropa/turtsiya/turechuna-i-es.html> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Туреччина і Євросоюз: перспективи і прогнози вступу в 2024 році. URL: <https://europortal.biz.ua/evropa/turtsiya/turechuna-i-es.html> (дата звернення: 10.05.2024).

СЕКЦІЯ 2.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Брич Леся Володимирівна,

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри педагогіки та інноваційної
освіти Національного університету
"Львівська політехніка"*

ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Вирішення проблем міграції в рамках державних систем управління розвитком людського капіталу потребує детального розуміння багатогранного впливу міграції на країни походження, транзиту та призначення. Міграція може бути як проблемою, так і можливістю для розвитку людського капіталу, що потребує збалансованого підходу з боку систем державного управління, щоб використати її переваги та одночасно пом'якшувати її недоліки. Однією з основних проблем є феномен «відпливу мозку», коли висококваліфіковані працівники мігрують до інших країн у пошуках кращих можливостей. Відтак, це може призвести до значної втрати людського капіталу в країні походження, особливо в таких секторах, як охорона здоров'я, освіта та технології, які мають вирішальне значення для розвитку. Країни вкладають значні ресурси в освіту та підготовку цих людей, та їх від'їзд може сповільнити економічний прогрес та підвищення рівня життя. З погляду державного управління, це вимагає політики, яка заохочує утримання кваліфікованих робітників або створення механізмів для використання їхніх навичок з-за кордону, наприклад, за допомогою стратегій взаємодії з діаспорою чи інвестицій, які підживлюють грошові перекази. І навпаки, приплив мігрантів може створити навантаження на соціальні служби країн, що приймають, включаючи освіту, охорону здоров'я та житло. Хоча мігранти роблять внесок у ринок праці та економічне зростання, швидке зростання

населення може призвести до перевантаження існуючої інфраструктури та послуг, створюючи напруженість між мігрантами та корінним населенням. Тому держави мають інвестувати в інтеграційну політику та розвиток інфраструктури, які не лише задовольняють потреби мігрантів, а й сприяють соціальній згуртованості та гармонії всередині ширшої спільноти [1-3].

Слід зауважити, що нелегальна міграція створює серйозні проблеми для систем державного управління, особливо з погляду безпеки кордонів та прав людини. Це вимагає комплексної міграційної політики, яка усуває докорінні причини нелегальної міграції, такі як конфлікти, переслідування та бідність, а також забезпечує законні шляхи для міграції. Демографічний ефект міграції є ще одним важливим аспектом. Хоча міграція може пом'якшити демографічний тиск у країнах із високим рівнем народжуваності, вона також може прискорити старіння населення та нестачу робочої сили у країнах із низьким рівнем народжуваності. Системи державного управління повинні адаптуватися до цих демографічних зрушень, розробляючи політику, яка враховує змінний склад робочої сили, наприклад, коригуючи пенсійний вік, заохочуючи участь у робочій силі недостатньо представлених груп та перекалібруючи системи соціального забезпечення.

З економічної точки зору мігранти можуть заповнити нестачу робочої сили та зробити свій внесок у економічне зростання, але конкуренція за робочі місця також може призвести до напруженості та відчуттів придушення заробітної плати, особливо у секторах із низькою кваліфікацією. Тому державне управління має забезпечити, щоб політика на ринку праці підтримувала як місцевих робітників, так і мігрантів, сприяючи програмам підвищення кваліфікації та перепідготовки, а також забезпечуючи відповідність міграційної політики до потреб ринку праці.

Список використаних джерел

1. Івченко І.Ю. Економічні ризики: Навчальний посібник. Київ: "Центр навчальної літератури", 2004. 304 с.
2. Антипенко І. В. Особливості державного управління політичними ризиками: загальні підходи. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 3. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1599> (дата звернення: 02.04.2023).
3. Лагунова І. А. Сутність та принципи концепції ризик-менеджменту. Актуальні проблеми державного управління. 2018. № 1. С. 44-51.

Гасюк Ігор Леонідович,
*заступник директора Науково-дослідного
інституту публічного управління та права*

УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: СИСТЕМНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСНОВИ

Феномен «управлінське рішення» пронизує усі сфери соціального буття впродовж усього нашого життя. Мабуть не буде перебільшенням деяке перефразування вислову видатного філософа (1596-1650) Рене Декарта Картезія (Renatus Cartesius) «Cogito, ergo sum», що в перекладі означає «Я мислю, отже, я існую» на кшталт: «Я приймаю рішення, отже я мислю, а якщо я мислю, то я існую». Не порушуючи основних законів логічного виводу можна стверджувати, що рішення є продуктом розумової діяльності, міркування, що дозволяє ототожнювати процес прийняття управлінського рішення із самим буттям людини. Дійсно, важко уявити наше існування без цього процесу, адже ми приймаємо рішення, робимо вибір постійно, навіть не замислюючись над цим. Деякі життєві обставини та ситуації є шаблонними тому і рішення приймається майже автоматично, на рівні підсвідомості але, яке в подальшому, є пусковим механізмом наших вчинків. І навпаки, нестандартні ситуації в умовах інформаційної обмеженості та невизначеності вимагають глибоких роздумів та застосування відповідних методів та засобів, які дозволять прийняти найкраще із можливих альтернатив управлінське рішення. Мабуть не існує такої сфери суспільного життя, яка не вимагала б від людини постійного прийняття певних рішень: від простих, побутових до рішень державного, стратегічного рівня. Останні, як правило пов'язані із професійною управлінською або політичною діяльністю і утворюють її сутність. Особливо чітко це відстежується в царині публічного управління, менеджменті та адмініструванні адже за своєю сутністю вони існують для продукування якісних та ефективних управлінських рішень щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави, окремого регіону, підприємства чи установи, розв'язання важливих проблем заради забезпечення гідного рівня життя громадян, дотримання їх прав та свобод.

Як ми зазначали в одній із наших попередніх праць [2], прийняття рішень є провідною, необхідною і визначальною діяльністю по управлінню процесами, системами, об'єктами тощо. Публічне управління, як діяльність розуміється принаймні в двох площинах, перша з яких лежить на стратегічному рівні, чому відповідає англійське поняття «governance» [1] та оперативному, якому відповідає поняття «management» [3]. На кожному із цих рівнів процеси відрізняються масштабною, змістом цілей, рівнем та обсягом завдань, складністю та ієрархічністю управлінських структур. Досягнення змісту цілей і завдань публічного управління повинно здійснюватись з позиції «людино центристської теорії» коли держава для людини, а не людина, як інструмент для держави. Саме ця концепція визначає зміст теоретичних основ не тільки системи публічного управління, але й теорії прийняття управлінських рішень в парадигмі публічного управління.

Соціальні функції публічного управління можна розуміти, як цілеспрямовану діяльність органів державної (публічної) влади, яка здійснюється в межах визначеної законами їх інституціональної належності та компетентності і має на меті задоволення потреб громадян (згідно теорії потреб за А. Маслоу) та досягнення загального благополуччя (інституціональна теорія). Аналіз змісту соціальних функцій публічного управління дозволяє констатувати, що усі вони спрямовують його діяльність на створення сприятливого середовища для життя та розвитку громадян, забезпечення їхнього благополуччя та соціальної справедливості. Слід відзначити, що зміст цих функцій не є сталим і може змінюватись в залежності від конкретних умов, в яких функціонує державний апарат, соціальних потреб громадян та цілей політичної еліти. Реалізація соціальних функцій в державі через відповідні механізми є комплексним процесом, що включає в себе взаємодію уряду та громадськості усіх інших зацікавлених сторін. Управлінські рішення є ключовим елементом який надає управлінській діяльності системності та цілеспрямованості. Для забезпечення системності управлінської діяльності управлінські рішення виконують ряд важливих функцій. Будь-яке управлінське рішення базується на аналізі і оцінці різних аспектів функціонування організації та її

зовнішнього середовища. Зрозуміло, що прийняття управлінського рішення не можливе без збору та аналізу даних, оцінки ризиків, визначення тенденцій розвитку певних явищ та інших факторів, які впливають на діяльність суб'єкту та об'єкту управління. Як свідчать найкращі світові практики, прийняття управлінських рішень відбувається на основі застосування системного підходу, а це означає розгляд усіх компонентів системи управління, його суб'єкту та об'єкту, як взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, які впливають одне на одне.

Забезпечення процесуальної та функціональної узгодженості в діяльності системи публічного управління здійснюється шляхом прийняття відповідних управлінських рішень щодо затвердження змісту правил, норм, процедур в межах певних напрямів діяльності, які визначаються як функції, і які, в свою чергу, визначають зміст процесів. Управлінські рішення в межах цього завдання спрямовані на затвердження змісту функцій, або напрямів та векторів діяльності суб'єкту та об'єкту управління в залежності від галузевої специфіки, рівня управління, до яких в класичному варіанті відносять: планування, контроль, управління персоналом, процедури моніторингу та оцінки, корекції та змін тощо. Специфіка цих функцій обумовлює специфіку процесів та вимог до них, які теж затверджуються відповідними управлінськими рішеннями. В ідеалі, має бути досягнутий такий рівень узгодженості і відповідності процесів змісту функцій, який може забезпечити оптимальну, ефективну та якісну діяльність системи управління, її суб'єкту та об'єкту.

Функціональна система прийняття управлінських рішень може також розумітись як комплексний механізм, який забезпечує організацію процесу відбору, аналізу, ухвалення та виконання управлінських рішень в усіх сферах діяльності держави. Зміст функцій кожного елементу системи знаходить свій вираз через взаємопов'язані процеси, які можливо поділити на більш прості, але окремі субпроцеси. Розкриття змісту таких субпроцесів необхідно здійснювати за рахунок процесуального підходу, а основними процесами в даній парадигмі функціонального підходу є: аналіз проблем і визначення цілей, збір інформації, аналіз та оцінка, розробка альтернативних варіантів рішень,

ухвалення варіанту дій (прийняття рішення), реалізація рішення, моніторинг і контроль, оцінка результатів. Ці універсальні функції спільно формують функціональну систему прийняття управлінських рішень, яка породжує нову якість, що дозволяє державі ефективно керувати соціально-економічними процесами і задовольняти потреби суспільства та громадян. Функціональна система управлінських рішень в публічному управлінні – це не просто сукупність елементів, а й динамічна система, що постійно адаптується до мінливих умов середовища, а сукупність її складових створюють нову якість та синергетичний ефект, тобто впорядковують структуру в певну організаційну єдність, сприяють приведення хаосу управлінських процесів до певного порядку та цільового спрямування. Мабуть в цьому і полягає основна цінність функціональних систем управлінських рішень для публічного управління. Управлінські рішення є функціональною системою, оскільки вони складаються з різних елементів, які взаємодіють між собою для досягнення загальної мети. Згідно нашого бачення така система включає в себе такі складові: цільовий, структурний, аналітично-програмний, інформаційний, моніторинговий та оціночний компоненти. Відповідно до функціональних компонентів будується структура управлінського рішення, яку можна скомпонувати у наступні блоки: постановка проблеми, цільового покладання, аналітичного, оціночного, результативного, програмного, розпорядчого, моніторингового і контрольного блоків, які впорядковуються у вступній, основній, програмовій, наказовій заключній частинах управлінського рішення. Структура управлінського рішення залежить від його функціональної системи, оскільки кожен елемент впливає на інші, і неправильно сконструйована структура може призвести до неефективного формування змісту та побудови процесу прийняття управлінського рішення.

Прийняття і реалізація управлінського рішення це процес, який можна представити у вигляді процесуальної системи. Процесуальна система управлінського рішення має бути максимально керованою та контрольованою за рахунок включення до неї механізмів моніторингу, аналізу та оцінки результатів, що в свою чергу забезпечить її адаптивні можливості та можливість вдосконалення, адже існують зворотні

інформаційні потоки. Такі процесуальні системи називають ще «адаптивними», адже адаптація до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищах певною мірою гарантує її оптимальне функціонування та профілактику виникнення ризиків та нівелювання можливих загроз. Процесуальна система управлінського рішення розглядається як комплексна структура, яка включає в себе всі аспекти та елементи, які відображають зміст процесу ухвалення та реалізації управлінських рішень, з урахуванням їх взаємозв'язку, мети, керованості та постійного вдосконалення. Слід відзначити, що дуже часто спостерігається явище, коли формально-правовій стороні процесу прийняття управлінського рішення надається вагома перевага у порівнянні з її організаційно-системною або змістовою стороною, коли форма домінує над змістом і здоровим глуздом, що знаходить свій вираз у прийнятті безглуздих з економічної або соціальної точки зору рішень, але які є бездоганними та абсолютно легітимними з формально-правової точки зору, і що саме страшно, робить такі рішення обов'язковими для виконання. Цей механізм за певних умов його реалізації є досконалою зброєю по знищенню будь якого державного утворення, що власне вже є проблемою забезпечення національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Governance | English meaning - Cambridge Dictionary. (n.d.). Retrieved June 21, 2023, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/governance>
2. Hasiuk, I., & Baiuk Mykola. (2023). Intelligent systems and effective management solutions. Наукові Перспективи (Naukovi Perspektivi), 8(38). [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8\(38\)-82-96](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8(38)-82-96)
3. Management | English meaning - Cambridge Dictionary. (n.d.). Retrieved June 21, 2023, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/management>

Гльоза Вадим Володимирович,
*аспірант Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

ПРАВОВЛАДДЯ: ПРОПЕДЕВТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ

Актуальність вивчення теми цієї теми в контексті українського правознавства обумовлюється, на нашу думку, зокрема такими важливими чинниками:

- по-перше, вкажемо на розвиток демократії і розбудову України як правової держави (Україна, як держава, що вибрала шлях демократичного розвитку, має потребу у глибокому розумінні принципу правовладдя, який є однією з ключових складових будівництва ефективної правової держави);

- по-друге, це протидія корупції і, зокрема, непотизму, що глибоко вкорінений у вітчизняному суспільстві (ефективне правовладдя є чинником протидії корупції та непотизму в усіх сферах суспільства. Розуміння вимог правовладдя допомагає розробляти та впроваджувати механізми боротьби з цими негативними явищами);

- по-третє, це забезпечення прав людини та основоположних свобод (правовладдя має бути спрямоване на захист прав та свобод людини, а також забезпечення їхньої реалізації в повсякденному житті; розуміння принципів правовладдя допомагає розробляти механізми їх забезпечення);

- по-четверте, це міжнародна співпраця (у контексті євроінтеграції та міжнародної співпраці, розуміння та дотримання принципів правовладдя важливо для встановлення довіри міжнародних партнерів та підтримки міжнародних стандартів).

Відтак, дослідження пропедевтичних аспектів правовладдя є актуальним і важливим завданням для українського правознавства, оскільки результати такої гносеології сприяють розвитку демократії, правової держави та захисту прав та свобод людини.

Водночас, слід вказати на труднощі розуміння цього принципу. Так, слід погодитись з А. Кучоком відносно того, що «необхідно також усвідомлювати імпліцитний характер правничих принципів. Показовим у цьому аспекті є правовладдя (якщо його розглядати як принцип). Фактично відсутнє єдине визначення цього принципу, переважно його зміст розкривається через його складові, які не залишаються незмінними (тому це швидше явище динамічне, ніж статичне)» [1, с. 53].

Так, усвідомлення імпліцитного характеру правничих принципів, зокрема правовладдя, є надзвичайно важливим для глибокого розуміння сутності правової системи та її функціонування. Правовладдя, як принцип, є ключовим елементом правової держави, проте його конкретне визначення може бути складним через його імпліцитний характер.

Правовладдя, як принцип, фактично відображає владу права, тобто пріоритет правових норм над волею окремих осіб або груп. Однак, саме тлумачення та реалізація цього принципу можуть змінюватися залежно від суспільних, політичних та культурних умов. Наприклад, зміна політичного режиму чи суспільних цінностей може призвести до різного розуміння та застосування правовладдя.

Правовладдя, як і багато інших правничих принципів, має свої складові, які можуть змінюватися з часом і в контексті конкретної ситуації. Тому правовладдя являє собою динамічне явище, яке постійно адаптується до змін у суспільстві та середовищі. Усвідомлення імпліцитного характеру цього принципу дозволяє краще розуміти його сутність та застосування в різних контекстах, сприяючи розвитку правової держави та забезпеченню прав і свобод людини.

Водночас, слід наголосити на важливості виокремлення складових досліджуваного принципу. Так, виокремлення складових досліджуваного принципу, такого як правовладдя, має величезне значення для глибшого розуміння його сутності та практичного застосування. Виділення окремих аспектів дозволяє дослідникам та практикам зосередитися на конкретних аспектах принципу, розкриваючи їхню сутність та вплив на правову систему. Наведемо низку аргументів на користь висловленої тези.

1. Глибше розуміння принципу. Виокремлення складових дозволяє досліджувати кожен аспект принципу детальніше, вивчати його історію, розвиток та вплив на правову практику. Наприклад, аналізувати різні аспекти правовладдя, такі як незалежність судової системи, принципи влади та поділ влади між гілками влади.

2. Ефективність практичного застосування. Розуміння окремих складових принципу допомагає впроваджувати ефективніші заходи та механізми для забезпечення цього принципу на практиці. Наприклад, аналіз функціонування судової системи та інших органів може виявити слабкі місця, які потребують поліпшення.

3. Підвищення свідомості громадськості. Розкриття складових принципу надає громадськості можливість краще розуміти принципи, на яких ґрунтується державна влада та правова система. Це сприяє формуванню правової культури та активної участі громадян в забезпеченні правовладдя.

4. *Стимулювання подальших досліджень.* Виокремлення складових принципу створює нові можливості для подальших досліджень та аналізу в контексті умов, що змінюються. Це дозволяє розширити наші знання про правовладдя та розробляти нові підходи до його забезпечення.

Отже, виокремлення складових досліджуваного принципу, такого як правовладдя, є важливим кроком для глибшого розуміння його сутності та практичного застосування в правовій системі. Це сприяє як науковим дослідженням, так і практичній роботі з правовими нормами та інститутами.

Список використаних джерел:

1. Кучук А.М. Право в умовах постмодерну: правовий дискурс: монографія. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 130 с.

Захарченко Вадим Павлович,
*аспірант 2 курсу Державного університету
«Житомирська політехніка»*

**ІНТЕГРАЦІЯ РИНКУ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ
УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР**

Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, який у зовнішньополітичних пріоритетах нашої держави посідає особливе місце. Україна, прагнучи отримати членство в Європейському Союзі та підписавши у 2014 році Угоду про асоціацію, а також отримавши в 2022 році статус кандидата на членство в Європейському Союзі, взяла на себе зобов'язання провести реформування всіх сфер суспільної діяльності [4].

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок Європейського Союзу. Як невід'ємна частина Європи Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку [5, с. 120-121].

Ринок юридичних послуг не відірваний від процесу євроінтеграції, а навпаки – є її невід’ємною складовою частиною.

Потрібно зазначити, що юридичні послуги – це не лише соціально корисні і соціально важливі послуги із захисту прав та інтересів громадян, юридичних осіб, а також держави, але, у тому числі, різновид підприємницької діяльності, діяльності самозайнятих осіб, яка підлягає оподаткування та є джерелом наповнення бюджету держави.

В умовах виконання Україною Угоди про асоціацію ринок юридичних послуг зазнав вагомих позитивних змін: монополізація адвокатури під час представництва в судах, створення і впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, за допомогою якої можна брати участь у судових засіданнях віддалено за допомогою відео зв’язку, а також здійснювати подачу документів до суду повністю в електронному вигляді, отримувати судові повістки у електронному вигляді, перехід з 4-х ланкової системи правосуддя до 3-х ланкової, активне впровадження застосування кваліфікованих електронних підписів під час надання юридичних послуг тощо.

Позитивними зрушеннями євроінтеграції, які так чи інакше є дотичними до правничої діяльності, можна назвати створення Вищого антикорупційного суду, Служби судової охорони, залучення експертів від громадськості до оцінки роботи суддів та кандидатів на судові посади від Громадської ради доброчесності, запровадження класичного суду присяжних та ін. Ключовими проблемами залишаються: непослідовність судових реформ, високий рівень корумпованості судової влади та неефективність роботи Вищої ради правосуддя, кадровий голод і високе навантаження на чинних суддів, що ускладнює доступність правосуддя тощо [1].

Ще однією вагомою проблемою європейської інтеграції України є вибірковість та непослідовність проведення реформ.

Часто система державних органів, кадрові, економічні чи інші можливості не можуть забезпечити належного впровадження нових нормативно-правових актів або реалізації їх положень. Наприклад, ще починаючи з 2017 року у процесуальних кодексах України внесено правові норми про функціонування Єдиного державного реєстру виконавчих документів, однак станом на сьогодні, у 2024 році даний

реєстр і досі не запрацював через ряд складнощів пов'язаних із його впровадженням і реалізацією.

Тим не менше, Україна продовжує роботу над усуненням застарілих стандартів і регулювань, гармонізацією національних стандартів і технічних регламентів з європейськими та міжнародними згідно із затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 року №1106 Планом заходів щодо реалізації Угоди про асоціацію України з Євросоюзом на 2017-2022 рр., яким передбачено виконання понад 2 тисяч завдань та понад 5 тисяч заходів щодо їх реалізації. Результатами виконання даного плану має стати внесення змін до нормативно-правових актів та розроблення нових з метою наближення законодавства України до права ЄС [2].

Відповідно до Звіту про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію складає 72%, а у сфері юстиції, свободи, безпеки, прав людини – 91% [3]

Розвиток відносин з Європейським Союзом у довгостроковій перспективі має залишатися основним пріоритетом зовнішньо-економічної політики України. Основні зусилля мають спрямовуватися на інтеграцію України у загальноєвропейський простір шляхом розширення доступу українських товарів, послуг на європейські ринки, ліквідацію економічних бар'єрів та гармонізації законодавства у відповідності до стандартів ЄС, а також проведення послідовних та узгоджених реформ шляхом створення тіснішої взаємодії між органами та гілками влади для узгодження їх дій у цьому напрямку.

Підсумовуючи вищесказане, слід визнати, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС є основним орієнтиром у впровадженні важливих внутрішніх трансформацій в Україні, у тому числі щодо ринку юридичних послуг та правничої діяльності. Проте досягнення поставленої мети постійно наражається на труднощі та перепони, подолання яких варто починати з формування інституційного забезпечення процесу імплементації положень Угоди, прогнозування наслідків прийнятих управлінських рішень з даного питання та технічної підготовки для роботи з нормативно-правовими актами.

Список використаних джерел

1. Чорнобай О. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції. URL: <https://science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues/volume-8-number-129-2021/current-state-and-prospects-ukrainian-european> (дата звернення: 27.04.2024).
2. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затверджений Постановою Кабінету міністрів України від 25.10.2017 р. №1106. Дата оновлення: 18.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-п#Text> (дата звернення: 27.04.2024).
3. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf (дата звернення: 27.04.2024).
4. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/association_agreement/index_uk.htm (дата звернення: 27.04.2024).
5. Макогоненко Ю. Інтеграція України до ЄС: проблеми та перспективи подальшої співпраці / Ю. Макогоненко // Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: [матеріали наук.-практич. конф., м. Львів, 31 жовтня 2017 р.]. – Львів: ННПП НУ «Львівська Політехніка», 2017. – С. 120-123.

Звоновський Руслан Анатолійович,
*студент 1 курсу освітнього рівня магістр
ННІ історії, права та міжнародних відносин
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка*

**КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У ЗДІЙСНЕННІ
АВТОМАТИЗОВАНОГО РОЗПОДІЛУ СУДОВИХ СПРАВ**

Рівень довіри до судової гілки влади в Україні є доволі низьким, що підтверджується соціологічним опитуванням, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 22 лютого по 1 березня 2023 року [1]. Причинами цього є гучні скандали та корупція. Відновлення почуття справедливості є одним з найголовніших запитів суспільства. Відповідно до законодавства кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів незалежним, безстороннім і справедливим судом в Україні. Відповідно до частини п'ятої статті 15 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» справи розподіляються з урахуванням спеціалізації суддів, навантаження

кожного судді, заборони брати участь у перегляді рішень для судді, який брав участь в ухваленні судового рішення, про перегляд якого порушується питання (крім перегляду за нововиявленими обставинами), перебування суддів у відпустці, відсутності у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відрядження, а також інших передбачених законом випадків, через які суддя не може здійснювати правосуддя або брати участь у розгляді судових справ [2].

Для забезпечення неупередженого розгляду справ було запроваджено автоматизований розподіл судових справ ще у 2010 році, до цього розподіл справ здійснювався головами судів, що дозволяло справі потрапити до «потрібного» судді. Здавалося б запровадження системи розподілу справ мало б усунути вищезазначений «людський фактор», однак, як виявилось, залишаються лазівки для маніпулювання системою.

Наразі діє положення про автоматизовану систему документообігу суду (далі – положення), яке затверджене Рішенням Ради суддів України від 02.04.2015. Цим положенням визначено, що автоматизований розподіл судових справ здійснюється відповідно до цього положення, засад використання автоматизованої системи документообігу суду. У кожному суді свої засади використання автоматизованої системи документообігу суду, в яких, крім іншого, врегульовано питання розподілу судових справ, які не врегульовані положенням і належать до власної компетенції зборів суддів. Засади використання автоматизованої системи документообігу суду затверджуються зборами суддів конкретного суду. Отже, нормативно збори суддів конкретного суду може закріпити корупційні ризики в конкретному суді. Таким чином, заінтересовані особи можуть обходити систему автоматизованого розподілу легально, використовуючи вищезазначені засади.

Прикладами використання цього положення є випадки, коли на суддю не розподіляються справи. Це не розподілення справ за два місяці до закінчення повноважень судді; за чотирнадцять днів, якщо інше не встановлено зборами суддів відповідного суду, до початку відпустки (якщо її тривалість становить не менше чотирнадцяти календарних днів); за три робочих дні до початку відпустки, якщо її

тривалість становить менше чотирнадцяти календарних днів; у період відпустки судді; за один робочий день до відрядження (за три робочі дні – якщо тривалість відрядження становить більше семи календарних днів) та в дні перебування судді у відрядженні; під час тимчасової непрацездатності судді; за один робочий день до направлення судді на навчання, підвищення кваліфікації, для участі у семінарських заняттях, діяльності органів суддівського самоврядування, Вищої ради юстиції тощо без відбуття у відрядження (за наявності наказу голови суду); у дні перебування судді на навчанні, підвищенні кваліфікації, участі у семінарських заняттях, діяльності органів суддівського самоврядування, Вищої ради юстиції тощо без відбуття у відрядження (за наявності наказу голови суду); у разі призначення судді членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України – з моменту прийняття рішення про призначення; в інших передбачених законом випадках, у яких суддя не може здійснювати правосуддя або брати участь у розгляді судових справ [3].

Знаючи «інсайдерську» інформацію заінтересовані особи можуть обрати день, коли вибір судді буде прогнозованим і подати відповідні процесуальні документи. У разі, якщо у суді запроваджено спеціалізацію з розгляду конкретних категорій справ, то це зменшує кількість суддів, на які може розподілятися справи. А у судах з невеликою кількістю суддів взагалі нескладно визначити необхідний день подання документів, навіть не використовуючи «інсайдерську» інформацію.

Ще одним способом попадання справи до потрібного судді є подання ідентичних позовів з певним недоліком. Найчастіше, цей недолік – несплата судового збору. У цьому випадку судді залишають без руху справи і дають час для усунення недоліків. Недолік справи усувається лише у справі потрібного судді. У цьому випадку є зловживання процесуальними правами, оскільки заборонено подавати позов до одного відповідача з тим самим предметом та з тих самих підстав. Для того, щоб особу не запідозрили у зловживанні процесуальними правами, позивач подає один позов з певним недоліком, а потім чекає на авторозподіл справи. Якщо справа не розподілена на потрібного суддю, позивач не усуває недолік і позовна

заява повертається позивачеві. Позивач подає позов з недоліком до тих пір, поки справа не буде розподілена на потрібного суддю. Єдиними недоліками цього способу є втрата часу та вплив строків позовної давності.

Часто використовують і незаконні способи використання автоматизованої системи розподілу справ. Наприклад, працівник апарату суду чи суддя, якому передані заздалегідь документи, реєструє їх в канцелярії суду в потрібний момент. Хоча таке діяння є кримінальним правопорушенням, передбачене статтею 376-1 Кримінального кодексу України, вироків за несвоєчасне внесення відомостей до автоматизованої системи розподілу справ надзвичайно мало. З 2011 року по 2020 рік було ухвалено лише 6 вироків за статтею 376-1 Кримінального кодексу України (справи № 1-283/11, 201/3620/16-к, 463/1672/17, 758/14826/18, 352/2020/18, 755/38/19) [4].

Трапляються випадки й умисного внесення неправдивих відомостей до автоматизованої системи розподілу справ, коли працівник апарату суду, який має доступ до цієї системи вносить неправдиві відомості стосовно категорії справи, відпусток, лікарняних суддей та іншого. Ця інформація використовується для виключення чи включення суддів з/до розподілу.

Відповідно до частини четвертої, сьомої статті 15 чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою у порядку, визначеному процесуальним законом. Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему затверджується Вищою радою правосуддя за поданням Державної судової адміністрації України та після консультацій з Радою суддів України [2].

Однак, відповідно до пункту 47 розділу XII Прикінцеві та перехідні положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» до початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою документообігу суду [2]. Згідно пункту 130 Положення про порядок функціонування окремих

підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС), затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21: «До початку функціонування підсистеми автоматизованого розподілу справ у складі ЄСІТС визначення судді, судді-доповідача та присяжних для розгляду справи здійснюється відповідно до вимог розділу IV цього Положення засобами автоматизованої системи документообігу суду» [5].

На даний момент, підсистема автоматизованого розподілу справ у складі ЄСІТС не функціонує і продовжує діяти засади використання автоматизованої системи документообігу у конкретному суді та положення про автоматизовану систему документообігу суду, що затверджене Радою суддів України за погодженням з Державною судовою адміністрацією України. Тобто, Рада суддів України як вищий орган суддівського самоврядування врегульовує питання розподілу судових справ, що на нашу думку, також закладає корупційний ризик в автоматизований розподіл судових справ, оскільки самі судді вирішують яким чином мають розподілятися судові справи між ними.

Отже, корупційні ризики у здійсненні автоматизованого розподілу судових справ закладені як в нормативно-правовому акті – положенні про автоматизовану систему документообігу суду, так можуть бути закладені і в нормативних актах конкретних судів – засадах використання автоматизованої системи документообігу суду.

Список використаних джерел:

1. Разумков центр Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий–березень 2023р.) URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-liutyi-berezen-2023r>.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
3. Положення про автоматизовану систему документообігу суду: Рішення Ради суддів України від 02.04.2015 № 25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0025414-15#Text>.
4. Химчук А. Маніпуляція автоматизованим розподілом справ. URL: [https://dejure.foundation/manipulyacziya-avtomatyzovanym-rozpodilom-sprav/#:~:text=%D0%97%202011%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83%20%D0%B7%D0%B0%20%D1%81%D1%82,Endowment%20for%20Democracy%20\(NED\)](https://dejure.foundation/manipulyacziya-avtomatyzovanym-rozpodilom-sprav/#:~:text=%D0%97%202011%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83%20%D0%B7%D0%B0%20%D1%81%D1%82,Endowment%20for%20Democracy%20(NED)).
5. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 р. № 1845/0/15-21. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>.

Івченко Владислав Олексійович,
*магістр 057 групи Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

Іваній Олена Миколаївна,
*завідувач кафедри права та публічного
управління Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка, кандидат педагогічних наук,
доцент*

ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ ТА АДМІНІСТРУВАННІ

Штучний інтелект (ШІ) стає все більш невід'ємною частиною сучасного світу, він швидко впроваджується у різні сфери, включаючи державне управління та адміністрування. Це відкриває безліч можливостей для оптимізації процесів та підвищення ефективності рішень [1]. Проте, разом з цим, приходять і загрози, які необхідно розглянути та вирішити для забезпечення стабільності та безпеки.

Кібербезпека стає однією з найбільш критичних проблем, пов'язаних із впровадженням штучного інтелекту (ШІ) у державному управлінні. Зловмисники можуть застосовувати різні методи для атак на системи, які використовують ШІ, включаючи кібератаки на алгоритми, вразливості програмного забезпечення та зловживання зі штучним інтелектом. Такі атаки можуть призвести до несанкціонованого доступу до даних, зміни рішень алгоритмів або навіть втрати контролю над системами. Крім того, існує ризик використання штучного інтелекту для агресивних дій проти державних інтересів, таких як кібератаки на критичну інфраструктуру або втручання в державні процеси. Однією з основних загроз є можливість зміни властивостей даних, що використовуються у державному управлінні, що може призвести до порушення конфіденційності, цілісності та доступності інформації. Крім того, існує ризик соціально-інженерних атак та маніпуляції громадською думкою за допомогою штучного інтелекту, що може

призвести до дезінформації громадськості та підриву довіри до державних інституцій [2]. Ці загрози вимагають уважного аналізу та впровадження ефективних стратегій забезпечення кібербезпеки, які враховують специфіку використання штучного інтелекту у державному секторі.

Ризики, пов'язані з автономністю систем на основі штучного інтелекту, включають у себе потенційні проблеми, які виникають при роботі цих систем без прямого контролю або втручання людини.

По-перше, автономні системи можуть допускати помилки у виконанні своїх завдань. Це може бути пов'язано з недоліками у програмному забезпеченні, неправильним розпізнаванням шаблонів або недостатнім розумінням контексту. Такі помилки можуть призвести до прийняття неправильних рішень або виконання небезпечних дій.

По-друге, автономні системи можуть бути обмеженими у своїй здатності адаптуватися до змінного середовища. Це може виникнути через недостатню адаптивність алгоритмів до нових умов або непередбачуваних ситуацій. У таких випадках система може зробити неправильне рішення через невідомі або непередбачені фактори.

По-третє, важливо мати механізми для виявлення та усунення проблем, що можуть виникнути у функціонуванні автономних систем. Без таких механізмів може з'явитися ситуація, коли система продовжує працювати неправильно або приймати невірні рішення без можливості втручання.

Розвиток автономних систем може мати великий вплив на ринок праці та соціально-економічну сферу. Заміщення людської праці автономними системами може призвести до збільшення безробіття та збільшення соціальних напружень. Тому важливо при розвитку та впровадженні автономних систем враховувати їхні соціальні та економічні наслідки та приймати відповідні заходи для зменшення негативних впливів.

Велике значення для забезпечення справедливості, довіри громадськості та ефективного функціонування систем мають питання етики та прозорості використання штучного інтелекту в державному управлінні. Однією з ключових проблем є необхідність забезпечити прозорість у прийнятті рішень алгоритмами, а також у роботі самого

штучного інтелекту. Громадськість має право знати, як саме приймаються рішення, на яких алгоритмах вони базуються та які дані використовуються. Крім того, важливо враховувати етичні аспекти використання штучного інтелекту, зокрема уникнення дискримінації, захист приватності та прав громадян [3]. Потрібно розробляти етичні стандарти та рекомендації для використання штучного інтелекту в державному секторі, а також створювати механізми контролю та нагляду за дотриманням цих стандартів. Забезпечення етичності та прозорості у використанні штучного інтелекту допоможе зберегти довіру громадськості та забезпечити справедливе та ефективне функціонування державного управління.

Ще однією серйозною та актуальною проблемою, пов'язаною з використанням штучного інтелекту в державному управлінні є ризик втрати робочих місць. З одного боку, автоматизація та роботизація процесів може призвести до підвищення продуктивності та ефективності діяльності державних органів, а з іншого – до заміщення певних видів людської праці [4]. Це може відбутися через автоматизацію рутинних робіт або використання штучного інтелекту для аналізу даних та прийняття рішень.

Заміщення робочих місць автономними системами може призвести до збільшення безробіття та погіршення економічного становища деяких груп населення. Особливо це може стати проблемою для тих, чії професії стають менш затребуваними через автоматизацію. Наприклад, роботи в сфері адміністрування, обробки даних та певних видів аналізу можуть бути заміщені автономними системами.

Для уникнення негативних соціальних наслідків важливо розробити стратегії перекваліфікації та підтримки для тих, чії робочі місця можуть бути під загрозою. Це може включати у себе навчання новим навичкам та професіям, що відповідають сучасним вимогам ринку праці, а також надання фінансової підтримки та інших видів допомоги для періоду адаптації. Крім того, важливо розвивати нові ринки праці та стимулювати підприємництво та інновації, щоб створювати нові можливості для зайнятості та розвитку економіки.

Потреба у регулюванні та нормативній базі для використання штучного інтелекту в державному управлінні визначається кількома

ключовими факторами. По-перше, швидкий та постійний розвиток технологій штучного інтелекту вимагає відповідних правових рамок, які б забезпечували ефективний контроль за використанням цих технологій у державних структурах. Потрібно розробляти закони та положення, які б визначали обов'язки та відповідальність за використання штучного інтелекту, а також забезпечували захист прав громадян та конфіденційність даних.

По-друге, необхідно встановлювати стандарти та вимоги до якості та безпеки систем штучного інтелекту, які використовуються в державному управлінні. Це може включати в себе перевірку на відповідність стандартам та сертифікацію систем перед їх впровадженням, а також визначення вимог щодо забезпечення прозорості та адекватності алгоритмів.

По-третє, важливо створювати механізми контролю та нагляду за використанням штучного інтелекту у державному секторі. Це може включати у себе створення незалежних органів, які б відповідали за моніторинг застосування штучного інтелекту, а також проведення аудитів та перевірок систем на відповідність нормам та вимогам.

Загалом, регулювання використання штучного інтелекту в державному управлінні має велике значення для забезпечення безпеки, ефективності та справедливості в цьому секторі. Правильно розроблені та ефективно впроваджені нормативні механізми можуть сприяти розвитку та використанню штучного інтелекту відповідно до інтересів суспільства та держави.

Отже, використання штучного інтелекту в державному управлінні та адмініструванні потенційно збільшує ефективність, прозорість та швидкість прийняття рішень. Проте, разом з цим, існують серйозні виклики і загрози, які вимагають уважного аналізу та вироблення стратегій мінімізації ризиків. Ризики, пов'язані з кібербезпекою, автономністю систем, втратою робочих місць, етикою та необхідністю регулювання вимагають комплексного підходу та співпраці між державними органами, громадськістю та приватним сектором. Важливо створити прозорі та ефективні механізми регулювання, які б забезпечували безпеку, захист прав громадян та відповідність вимогам етики та законодавства. Необхідно також активно розвивати стратегії

перекваліфікації та підтримки для тих, чий робочі місця можуть бути заміщені автономними системами.

Тому для успішного впровадження штучного інтелекту в державне управління необхідна широка співпраця всіх зацікавлених сторін, ретельне планування та постійний моніторинг з метою забезпечення безпеки, прозорості та відповідності найвищим стандартам державної служби.

Список використаних джерел:

1. Ireni-Saban L. Ethical Governance of Artificial Intelligence in the Public Sector (Routledge Studies in Policy and Power). 2021. 53 p.
2. The Virtual Public Servant: Artificial Intelligence and Frontline Work. 2020. 180 p.
3. Chatterjee A., Qochuk B., Sharma P. Problems with AI (Artificial Intelligence) (Become a ML Engineer). 2020. 28 p.
4. Cath, C., Wachter, S., Taddeo, M., & Floridi, L. Artificial Intelligence and the Good Society: The US, EU, and UK approach. Science and Engineering Ethics. 2018. 505 p.

Касяненко Олександр Васильович,

аспірант бізнес-економіки та

адміністрування Сумського державного

педагогічного університету

імені А.С.Макаренка

**ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОЦІНКИ ЮРИДИНИХ РИЗИКІВ
В ПРОЦЕСІ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ**

Розвиток штучного інтелекту (ШІ) стрімко увійшов до багатьох галузей діяльності людини, включаючи і аудиторську діяльність, як вид економічної діяльності, і завдання з аудиту фінансової звітності, як один із видів аудиторських послуг.

Зростання суб'єктів господарювання та складності їх операцій незмінно супроводжується збільшенням генерованої інформації як із зовнішніх, так і з внутрішніх джерел, що підлягає обробці автоматизованими системами бухгалтерського обліку та накопиченню. Результати обробки такої інформації, в консолідованому вигляді, знаходять своє відображення в фінансовій звітності та розкриттях до неї. Ці фактори зумовили перехід в регулюванні аудиторської діяльності

через систему управління якістю, в основу кожного компонента якої покладено ризик-орієнтований підхід. В свою чергу, ефективність функціонування системи управління якістю забезпечує досягнення суспільного інтересу, який полягає в послідовному виконанні суб'єктом аудиторської діяльності (САД) якісних завдань [1].

Саме якість виконання аудиторських завдань і є основним об'єктом зосередження зусиль зі сторони держави та САД і ця якість не можлива без ефективних інноваційних інструментів оцінки ризиків, включаючи і юридичні ризики. Одним з таких інструментів може стати ШІ.

Інноваційні підходи дозволяють покращити ефективність роботи, забезпечують автоматизацію та оптимізацію процесів [2, с. 94].

Поява ШІ привела до розробки та впровадження провідними країнами національних та наднаціональних стратегій щодо використання ШІ. Так, Україна у жовтні 2019 року приєдналася до Рекомендацій Організації економічного співробітництва і розвитку з питань штучного інтелекту та прийняла Концепцію розвитку штучного інтелекту. Основними завданнями держави, дотичними до перспектив використання ШІ для визначення та оцінки юридичних ризиків в процесі аудиту фінансової звітності, наведеними в Концепції є:

- освіта та професійне навчання;
- залучення бізнесу;
- кібербезпека;
- інформаційна безпека [3].

З точки зору державного управління та адміністрування надзвичайно важливу роль має забезпечення аудиторських компаній належними людськими ресурсами, що мають достатні знання та кваліфікацію для використання ШІ для виявлення та оцінки юридичних ризиків, врахування їх при плануванні виконання завдання та застосування належних процедур у відповідь на оцінені юридичні ризики. На виконання цього завдання необхідна консолідація зусиль державних інституцій та САД з метою:

- розробки методологічної бази та освітніх процесів для максимально якісної підготовки нового персоналу та перепідготовки існуючого;

- формування бази знань (джерела) для навчання ШІ ідентифікації юридичних ризиків, підходів до їх оцінки та аудиторського інструментарію, який дозволить застосувати належні процедури;

- матеріального забезпечення навчального процесу;

- підготовки належного наукового та викладацького складу в сфері використання ШІ.

Крім наукової частини процесу інтеграції ШІ до інструментарію САД, для ефективної роботи з юридичними ризиками, важливим є залучення САД, ІТ-компаній та представників бізнесу до розробки програмних продуктів та/або інтеграції ШІ до існуючих програмних продуктів САД. Досягнення цієї мети потребує вирішення наступних завдань:

- формування покрокового механізму з впровадження ШІ до процесів виявлення та оцінки юридичних ризиків;

- визначення точок взаємодії між державними системами, системами що використовуються САД та бізнесом;

- розробка програмного забезпечення. Дане завдання є найбільш складним у цьому процесі, оскільки в САД відсутнє уніфіковане програмне забезпечення. Програмне забезпечення з використання ШІ повинно мати можливість працювати як автономно так і мати можливість інтеграції з іншим програмним забезпеченням;

- залучення інвестицій для досягнення поставлених завдань.

З точки зору публічного управління та адміністрування, важливим завданням є кібербезпека. Використання ШІ в процесі виконання завдання з аудиту фінансової звітності несе збільшення ризиків кібератак. Недостатній захист інформації може призвести до витоку конфіденційної інформації та персональних даних [4, С. 13].

На виконання цього завдання важливо зосередити загальні зусилля держави та бізнесу щодо:

- розробки та впровадження на законодавчому рівні правил та процедур захисту інформації при використанні ШІ;

- впровадження сучасної та надійної технологічної інфраструктури;

- захисту інформаційного простору від несанкціонованого

втручання, забезпечення безпечного функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем;

- розробка та впровадження заходів захисту від потенційних атак з боку штучного інтелекту, таких як атаки на алгоритми або маніпуляція з вхідними даними;

- підняття комп'ютерної грамотності та навчання основ безпечного користування ІІІ працівників САД та інших дотичних до цього процесу працівників:

- проведення аудитів систем безпеки для виявлення слабких місць та вдосконалення заходів захисту.

Не менш важливим завданням для публічного управління та адміністрування є забезпечення інформаційної безпеки. Інформаційна безпека з точки зору державного управління та адміністрування юридичних ризиків полягає в:

- формування загальнодоступного інформаційного простору для накопичення інформації щодо юридичних ризиків;

- визначення розпорядника такої бази даних, умов наповнення інформацією, користування та доступу до такої інформації;

- оцінка та мінімізація ризиків, пов'язаних з використанням, зберіганням та передачею інформації, включаючи розробку стратегій та політик безпеки;

- виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз витоку та оприлюднення конфіденційної інформації.

Не зважаючи на велику кількість завдань, які належить виконати для інтеграції ІІІ в процеси визначення та оцінки юридичних ризиків в процесі аудиту фінансової звітності, ІІІ дозволить виконати наступні завдання:

- підвищення ефективності виявлення юридичних ризиків шляхом автоматизації рутинних аудиторських процедур;

- покращення якості, точності та надійності оброблення великої кількості інформації. ІІІ дозволяє проводити глибокий аналіз даних, що підвищує точність виявлення помилок та шахрайства. Це також допомагає аудиторам краще оцінювати ризики та виявляти їх вплив на показники фінансової звітності;

- підвищення рівня аналізу бізнес-процесів клієнта. ІІІ може

допомогти аудиторам глибше зануритися в бізнес-процеси клієнта та забезпечити більш точний та всебічний аналіз, що дозволить більш ефективно виявити юридичні ризики, що притаманні специфічним операціям або процесам клієнта;

- вести ефективно накопичення та використання бази даних юридичних ризиків та застережних заходів і ефективно їх використання;
- формування аналітичної інформації для державних органів щодо юридичних ризиків, що ідентифікуються в процесі аудиту фінансової звітності, для подальшої роботи з удосконалення нормативно-правових актів.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт управління якістю 1 «Управління якістю для фірм, що виконують аудити чи огляди фінансової звітності, або інші завдання з надання впевненості чи супутніх послуг». URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/4_ISQM_1_Final_Standard_\(Not_Formatted\)\(uk\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/4_ISQM_1_Final_Standard_(Not_Formatted)(uk).pdf). (дата звернення: 19.03.2024).
2. Москалець І.М. РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ. Науковий журнал «ECONOMIC SYNERGY», випуск 2 (8), 2023, С. 91-104.
3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1556-р від 02.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 19.03.2024).
4. Шестаковська Т. Аналіз тенденцій та впливу цифрових технологій на публічне управління. Науковий журнал «ECONOMIC SYNERGY», випуск 2 (8), 2023, С. 8-22.
5. Кондратюк О.М., Руденко О.В., Чернобровкіна А.Є. МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АУДИТІ. Ефективна економіка. № 1, 2021 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8520>

Кирилкін Радіон Олегович,
*студент Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

У сучасному технологічному світі штучний інтелект (ШІ) здійснює революційні зміни у всіх сферах життя, включаючи правосуддя. У цій сфері ШІ стає все більш важливим елементом,

впливаючи на процеси прийняття рішень, аналіз доказів, автоматизації процедур та поліпшення доступу до правосуддя. Електронне судочинство, або е-суд, є одним з проявів цього технологічного прогресу, а роль ІІІ в ньому вельми суттєва. Його актуальність також полягає в здатності підвищувати ефективність, точність і справедливість у судових процесах.

Використання ІІІ у судовому процесі може включати різноманітні аспекти, такі як автоматизація завдань, аналіз великих обсягів даних та допомога у формуванні та прийнятті обґрунтованих рішень. Ця практика спрямована на покращення ефективності, швидкості та об'єктивності судових вирішень. Однак, важливо враховувати потенційні ризики та небезпеки, що можуть виникнути з часом. Розглядаючи ІІІ як інструмент розвитку судової системи України варто виділити основні переваги у його використанні (Таблиця 1).

Ефективність	технології ІІІ можуть оптимізувати різноманітні адміністративні завдання в рамках судової системи, такі як управління справами, аналіз документів. Автоматизовані процеси можуть значно скоротити час і ресурси, витрачені на рутинні завдання
Дослідження та аналіз	інструменти на основі ІІІ можуть аналізувати велику кількість юридичних документів, судових прецедентів з більшою швидкістю та точністю, приймаючи більш обґрунтовані рішення
Прогнозованість	алгоритми ІІІ можуть аналізувати «історичні» дані справи, щоб прогнозувати результати справи, оцінювати ймовірність врегулювання спору та виявляти закономірності, які можуть бути не відразу очевидними. Це призведе до більшої передбачуваності та справедливості в судовому процесі.
Оптимізація	ІІІ дозволить оптимізувати робочі процеси шляхом встановлення пріоритетів завдань, планування судових розглядів і більш ефективного розподілу ресурсів. Це допомагає зменшити відставання від строків, звести до мінімуму затримки та підвищити загальну ефективність судової системи.
Управління ризиками	система ІІІ може допомогти юристам у визначенні потенційних ризиків, виявленні колізій та забезпеченні дотримання правових норм й етичних стандартів. Автоматизуючи процеси перевірки відповідності та моніторингу, ІІІ допомагає зменшити ризики та підвищити прозорість і підзвітність у судовій системі.
Постійне навчання та адаптація	алгоритми ІІІ можуть постійно навчатися на нових даних і відгуках, що дозволить їм адаптуватися та вдосконалюватися з часом. Цей процес навчання дозволяє системам ІІІ залишатися в курсі нових правових норм, що розвиваються, прецедентів і суспільних тенденцій, гарантуючи, що судова система залишається чутливою до мінливих потреб і сучасних обставин

Таблиця 1. Основні переваги застосування ІІІ

На підтвердження зазначених переваг використання систем ШІ, варто звернутися до української практики застосування ШІ в судочинстві. Проєкти та платформи, що розроблені та підтримуються міжнародними організаціями-донорами, служать прикладами прогресивних кроків у напрямку використання досягнень ШІ у судових процесах. [1, с. 130]:

– «Суд на долоні» представляє собою аналітичний сервіс, спрямований на підтримку пошуку, дослідження та візуалізацію судових рішень. Цей портал інтегрує дані з ЄДРСР та інших відкритих реєстрів, щоб забезпечити зручний доступ до судової інформації та сприяти аналізу судової практики.

– «Wincourt» – це сервіс, який здатний аналізувати судові документи та прогнозувати судові рішення. Цей інструмент аналізує текст користувача, надає рекомендації для адвокатів, вказує на відповідні законодавчі акти та схожі судові рішення. Крім того, він надає можливість завантажити позов, відповідь на позов, апеляційну скаргу, судові рішення або будь-який інший документ та отримати підсумковий документ з виділенням основних даних (судді, інші учасники судового процесу, законодавство, фінансові вимоги тощо) та статистикою щодо аналогічних судових рішень. Крім того, сервіс дозволяє отримати прогнозований, але не гарантований, результат судового рішення на основі усієї отриманої інформації, рекомендації щодо відповідного законодавства.

– «Verdictum PRO» – система пошуку та аналізу судового рішення, яка призначена для прогнозування ймовірності перемоги в суді. Хоча сервіс не може гарантувати результат, що точно відповідає рішенням суду, він надає ймовірність прийняття схожого рішення за допомогою математичних моделей машинного навчання. На сьогодні «Verdictum PRO» аналізує понад 80 млн документів [2].

Системи ШІ, такі як ChatGPT, Copilot, також можна використовувати для аналітичної роботи або структурування інформації щодо судових документів, проте ШІ-системі варто надавати лише анонімізовані матеріали, аби унеможливити персональні дані учасників судового процесу.

ШІ може стати корисним та допоміжним інструментом у сфері правосуддя, але тільки за умови, що його використання контролюється

особою, яка ним оперує. Проте, важливо усвідомлювати, що використання ШІ в судових процесах повинно підпадати під відповідні норми, етичні стандарти та забезпечувати можливість людського втручання у випадках, коли це необхідно. Забезпечення прозорості та можливості оскарження таких рішень є важливими аспектами при використанні ШІ в судових провадженнях.

Підсумовуючи, інтеграція технологій ШІ в судову систему має величезні перспективи для підвищення ефективності, прозорості та справедливості. Використовуючи ШІ як інструмент для аналізу та досліджень, управління справами, прогнозування аналітики та доступу до правосуддя, можна відкрити нові можливості для підвищення ефективності та доступності судового процесу, дотримуючись принципів справедливості та верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Капліна Г.А. Проблеми розвитку електронного правосуддя у сучасних умовах. Актуальні проблеми права: теорія і практика №2(46), 2023. С. 124-134. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/article/view/727/691>

2. Verdictum PRO – спрогнозуйте рішення суду. Інформаційно-аналітичний центр ЛІГА ЗАКОН. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/198240_verdictum-pro--sprognozuyte-rshennya-sudu

Кострова Тетяна Володимирівна,
студентка 5 курсу Українська інженерно-педагогічна академія
Дем'яненко Тетяна Іванівна,
к.е.н., доцент, Українська інженерно-педагогічна академія

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

Сучасні умови ведення бізнесу призвели до фундаментальної зміни бізнес-парадигми. Трансформація господарської діяльності зачіпає всі елементи системи управління та визначає мету впровадження управлінських інновацій, які дозволяють підприємству швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Управління підприємницькою діяльністю – економічна категорія, що представляє особливу форму економічних відносин, що впливає на

об'єкт або систему в процесі підтримки стабільності або переходу в інший стан відповідно до встановлених цілей. Управління відбувається тоді, коли керівник приймає рішення, коли створюється новий набір взаємозв'язків між елементами системи для вирішення проблемної ситуації, коли встановлюються нові зв'язки між структурними підрозділами, пов'язані зі змінами організаційної структури

Головною метою підприємства має бути задоволення потреб споживачів при раціональному та ефективному використанні ресурсів, просування своєї продукції для досягнення максимального прибутку та процвітання підприємства [1]. Проте в останні роки більшість менеджерів показують процес роботи підприємства як безпечний, наголошуючи на тому, що економічні труднощі та невизначеність майбутнього не дозволяють робити довгострокові прогнози щодо розвитку підприємства та формування моделі.

Основною характеристикою управління підприємницької діяльності у сучасних умовах є те, що ефективна система управління – це, перш за все, система, яка може гарантувати швидку адаптацію підприємства до змін у її бізнес-середовищі, враховуючи попит і задовольняючи потреби потенційних споживачів. Досягнення прибутку слід розглядати лише як результат ефективної роботи цієї системи управління.

Діяльність кожного підприємства розвивається в умовах невизначеності та ризику та залежить від впливу внутрішнього та зовнішнього середовища. Зміни у зовнішньому середовищі неможливо передбачити чи передбачити достатньо. Така ситуація спонукає підприємство приймати рішення, здатні зменшити негативний вплив факторів зовнішнього середовища на результати діяльності підприємства [2]. Сьогодні необхідно проаналізувати стан економічного розвитку, систему управління суб'єктами господарювання і, звичайно, причини, що призводять до внутрішніх змін.

Важливою умовою ефективної діяльності будь-якого підприємства та основою сталого розвитку в конкурентному середовищі є забезпечення високого рівня ефективності. В умовах нестабільної економіки стабільне функціонування та зростання економічного потенціалу підприємства залежить від наявності надійної системи

управління. При цьому важливим етапом формування перспективного шляху розвитку та ефективного управління підприємства, що дозволяє зменшити негативний вплив нестабільного макросередовища, є комплексна оцінка рівня розвитку та визначення рівень надійності. ефективність системи управління. Це пояснюється тим, що в ринковій ситуації підприємство повинно самостійно розробляти свою діяльність і стратегію розвитку, знаходити необхідні ресурси для реалізації, а це вимагає значного розширення сфери управління, підвищення відповідальності керівника, за результати діяльності підприємства, за якість і своєчасність прийняття необхідних рішень.

Система управління підприємством показує хорошу ефективність не тільки тоді, коли злагоджено діють керівники підприємства, які приймають управлінські рішення та визначають форму і вид контролю, і працівники, які відповідають за виконання рішень, але й якщо є ясність, а детальна організація алгоритму взаємовідносин між рівнями управління знижує ефективність управління. Фактично, з новою реальністю управління підприємницької діяльності, важлива частина вартості, створеної підприємством, створюється нематеріальними активами, а неефективність системи управління автоматично зменшує можливості для створення додаткових підприємств.

У цей період економічної кризи, оскільки підприємства знаходяться в постійній конкуренції, тому, щоб отримати найбільший прибуток, вони повинні постійно контролювати їх для вдосконалення системи управління підприємством. Таким чином, щоб вдосконалити та створити сучасну систему управління підприємницької діяльності і її можна було ефективно використовувати, сучасні інструменти та методи управління повинні застосовуватися в рамках обраної концепції управління, зосереджуючись на цілях та процедурах розробки для вдосконалення інтегрованого управління бізнесом. Компоненти для забезпечення ефективного прийняття рішень, а також організаційні, кадрові та технічні рішення; вдосконалити організаційну структуру підприємства; удосконалити інформаційну систему управління бізнесом для швидкої реалізації рішень; використовуючи світовий досвід, а також шукаючи шляхи співпраці з іноземними партнерами в країні, щоб забезпечити необхідний рівень якості розвитку системи управління підприємства.

Список використаних джерел:

1. Мазур В.С. Нові підходи і форми менеджменту, як особливого типу управління / В. С. Мазур // Пріоритети економічного розвитку України: історія та сьогодення. – Вінниця, 2016. – С. 178-183.
2. Дем'яненко, Т., & Альошин, Д. (2023). Теоретичні аспекти формування механізму інноваційного розвитку підприємства. Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка, 17(34). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-17\(34\)-08](https://doi.org/10.33296/2707-0654-17(34)-08)

Косяченко Ксенія Едуардівна,
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК У ПЕРІОД ВОЄНОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Податковий контроль є надважливою частиною ефективної політики країни, яка відіграє невід'ємну роль у забезпеченні справедливості і економічної стабільності. Саме тому організація і здійснення фінансового контролю Державною податковою службою України є не просто діяльністю компетентних органів влади, він є правовою формою діяльності держави.

Податки завжди були важливим об'єктом для розвитку держави. Вони є одним з джерел формування публічних грошових фінансів, які в подальшому розподіляються на різні сфери життєдіяльності суспільства, зокрема, і на потреби оборони держави. Шляхом посилення прозорості та незалежності податкового контролю, можна сприяти створенню конкурентоспроможної та стабільної економічної системи, яка буде позитивно впливати на розвиток країни та підвищення життєвого рівня громадян.

Форми контролю – це окремі сторони прояву його змісту, які залежать від конкретної мети та самого об'єкта контролю. Справляння податків і зборів, проведення податкових перевірок здійснюється з урахуванням певних особливостей, відмінність яких виявляється у процесі реалізації норм, якими встановлено, що тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року

№64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року №2102-ІХ «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», є ряд змін до Податкового кодексу України.

Податковий кодекс України законодавчо обґрунтовує функції податкового контролю та визначає його як систему заходів, що вживаються контролюючими органами та координуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових і касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [1].

На думку науковця Маринів Н., що податковий контроль як елемент управління вирішує декілька завдань:

- 1) контроль за фінансовою і господарською діяльністю суб'єктів у зв'язку з оподаткуванням;
- 2) регламентована нормами права діяльність владних і зобов'язаних осіб, пов'язана з формуванням публічних грошових фондів за рахунок надходжень від податків, зборів;
- 3) засіб забезпечення законності у сфері оподаткування [2].

З початку військової агресії Податковий кодекс багато змін, що стосуються податкових перевірок. Законом України від 03.03.2022 №2118-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» [3] було визначено деякі особливості справляння податків і зборів.

Цей Закон ввів мораторій на проведення всіх податкових перевірок упродовж дії воєнного стану, а також чотирьох місяців з моменту його припинення або скасування, а також передбачено, що у разі неможливості подання податкової та іншої звітності у строк, визначений законом або сплати податкових зобов'язань, платники податків звільняються від відповідальності, яка передбачена Податковим кодексом, за умови виконання своїх обов'язків упродовж 6 місяців з моменту припинення або скасування воєнного стану в Україні.

З початку березня було скасовано всі види перевірок, планувалось не розпочинати податкові перевірки, а розпочаті перевірки зупинити. Однак уже у наступному Законі України від 15.03.2022 №2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [4] було здійснено уточнення і дозволено контролюючим органам проводити такі види перевірок як: фактичні та камеральні у разі бюджетного відшкодування, а також законодавець дозволив застосовувати штрафні санкції до підприємців за порушення порядку здійснення розрахункових операцій під час продажу підакцизних товарів.

У підсумку, варто зазначити, що у період дії воєнного стану законодавство щодо податкових перевірок змінювалося декілька разів: то повністю забороняли всі види перевірок, то відновлювали одні та розширювали можливості проводити інші.

Тож спочатку було введено мораторій на перевірки на час воєнного стану, потім дозволені фактичні та камеральні перевірки декларацій щодо відшкодування ПДВ, а пізніше дозволено також камеральні перевірки податкових декларацій платників єдиного податку 4-ої групи.

Пізніше законом були закріплені особливості проведення фактичних перевірок під час здійснення контролю за дотриманням платниками податків вимог законодавства щодо встановлених державою фіксованих цін, граничних цін та граничних рівнів торговельної надбавки, дозволено фактичні, камеральні й окремі документальні позапланові перевірки.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 03.01.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Маринів Н. А. Податкова перевірка як організаційно-правова форма реалізації податкового контролю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00. Харків, 2007. 21 с.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 №2118-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану :Закон України від 15.03.2022 №2120-IX. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

Красько Микола Олегович,
*аспірант кафедри бізнес-технологій та
адміністрування ННІ історії,
права та міжнародних відносин Сумського
державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

ІННОВАЦІЇ СИСТЕМИ СЕТАМ ЯК МАЙДАНЧИКА ДЛЯ ЕЛЕКТРОННИХ ТОРГІВ

Реалізація арештованого майна є надзвичайно важливим аспектом перспектив розвитку держави, оскільки обсяги арештованого майна в країні є значними то питання швидкої і прозорої реалізації такого майна набувають важливого значення.

Для вирішення питання реалізації арештованого майна було створено державне підприємство СЕТАМ, що створено Міністерством юстиції України для сприяння реалізації державної політики у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів або посадових осіб.

Міністерство юстиції України ухвалило наказ № 1885/5 02.10.2015 Про реалізацію арештованого майна шляхом проведення електронних торгів, яким уповноважило державне підприємство «СЕТАМ» здійснювати заходи по супроводу програмного забезпечення системи електронних торгів, також технологічне забезпечення, збереження та захист даних, які вона містить, проведення та організація електронних аукціонів і контроль сукупності функцій які передбачені Тимчасовим порядком реалізації арештованого майна за рахунок проведення електронних аукціонів, що затверджено наказом Міністерства юстиції України від 16 квітня 2014 року № 656/5. За висновками першого року функціонування системи було відзвітовано про реалізацію арештованого майна на суму близько 180 мільйонів гривень.

Система СЕТАМ функціонує у вигляді електронного аукціону, на якому зареєстровані користувачі можуть прийняти участь у розіграші лотів, які являють собою заарештоване майно. За рахунок використання системи вдалося виправити ситуацію коли аукціони відбувалися в закритому колі учасників, тим самим порушити монополію на придбання заарештованих активів а також запобігти обмеженню

громадян брати участь у торгах, вдалося виявити порушення у процесі реалізації майна а також факти нестачі майна що було передано на зберігання торгівельним організаціям.

На сьогоднішній день ДП СЕТАМ продовжує активний розвиток, основними пріоритетами розвитку є вдосконалення процесу арештованого майна, реалізація активів банків та інших кредиторів, реалізація непрофільних а неліквідних активів, розширення мережі зберігання майна, продаж NPL, а також добровільна реалізація майна юридичних та фізичних осіб. Одною з головних цілей підприємства заявлено прагнення до інтеграції провідних технологій електронної торгівлі.

Починаючи від 09.06.2017 підприємство вийшло на зовнішні ринки, а саме участь у організації процесів продажу інвестиційної нерухомості у Грузії, а 07.09.2017 проведено торги з чекським експортним банком по продажу цеглинного заводу.

СЕТАМ став першим у світі аукціоном проведеним за допомогою технології blockchain 07.09.2017, технологія була впроваджена на основі платформи EXONUM міжнародної компанії BitFury Group, за час використання інноваційної криптографічної технології у системі онлайн аукціонів було реалізовано 36 599 лотів на 10,4 млрд грн. Впровадження технологій криптографії позитивно впливає на продуктивність та загальний рівень безпеки системи.

За допомогою електронних аукціонів 19.10.2018 було проведено перші в Україні земельні торги, було досягнуто середньої річної орендної плати у розмірі 34,3 %, що в свою чергу більше ніж у 4 рази за стартове значення.

Під час проведення електронних торгів учасники можуть побачити всю наявну інформацію про лот, а саме його найменування, вид, Характеристики та опис, відомості про чинні обтяження які діють на лот, підставу реалізації, місце знаходження. Строк підготовки до торгів, реквізити та номер рахунку IBAN APMA для перерахування коштів, а також фото та відеоматеріали, у разі їх наявності. До ЕТС організатором вводиться інформація про актив та формує відповідний лот на підставі отриманої заявки не пізніше ніж третій робочий день після отримання звіту з оцінкою майна, до вищезазначеної заявки додається проект договору купівлі-продажу.

Торги за лот назначаються на наступний день після завершення підготовки щодо його продажу, у цей день зареєстрований користувач може взяти участь у аукціоні. Якщо остання пропозиція була надана за 5 хвилин до завершення строку то торги автоматично продовжуються на 10 хвилин від останньої цінової пропозиції, але не пізніше 22-ї години, торги продовжуються також, якщо остання пропозиція надійшла за 5 хвилин до завершення десятихвилинного часу на продовження.

Учасники аукціону подають свої пропозиції, перша ставка або дорівнює або вище ціни лоту, крок підвищення ціни становить 1% ціни лоту, подача цінової пропозиції фіксується ЕТС на момент прийняття цінової пропозиції учасника. Усі учасники мають можливість подати особливу ставку на торгах через сайт, особлива ставка може бути лише одна за торги і має бути не нижчою за стартову ціну лоту і повинна бути не нижчою за звичайну ставку іншого користувача аб за його особливу ставку.

Аналізуючи звіт системи СЕТАМ за 2023 рік можна виділити що 1446 лотів було реалізовано приватними виконавцями на загальну суму 1 мільярд 60 мільйонів 500 тисяч гривень, державні виконавці реалізували лоти на загальну суму 359 мільйонів 450 тисяч гривень, що є втричі меншим за приватний сектор, один приватний виконавець, у середньому, продав майно у 38 разів більшу, ніж один працівник державної виконавчої служби Міністерство юстиції України.

Електронні аукціони системи СЕТАМ відрізняються від звичайних аукціонів по реалізації арештованого майна доступністю, зручністю, та прозорістю процесів, система СЕТАМ сприяє ефективній реалізації активів, та запобігає монополізації участі на торгах обмеженим рядом осіб. Підприємство активно розвиває систему, інтегрує новітні технології та виходить на нові ринки

Список використаних джерел:

1. Про реалізацію арештованого майна шляхом проведення електронних торгів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1200-15#Text> (дата звернення: 11.05.2024).
2. СЕТАМ. URL: <https://setam.gov.ua/mission-and-tasks> (дата звернення: 10.05.2024).

Кривша Олександр Віталійович,
*аспірант кафедри публічного управління
та адміністрування Університету
Григорія Сковороди в Переяславі*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

У сучасній Україні стан соціального захисту людей з інвалідністю відображає більш широке зобов'язання щодо інклюзивності, прав людини та соціальної справедливості. На сьогоднішній день країна досягла певних успіхів у визнанні та задоволенні потреб людей з інвалідністю, але проблеми залишаються, що вимагає критичного аналізу та можливого реформування існуючої політики у соціальній сфері. Існуюче середовище соціального захисту людей з інвалідністю в Україні формується різними законодавчими актами та ініціативами. Нормативно-правова база включає закони та підзаконні акти, які визначають права, пільги та механізми підтримки, доступні для цієї значної за кількістю групи. Однак, незважаючи на наявні зусилля, ефективність та результативність системи є предметом постійної уваги.

Незважаючи на значні досягнення, такі як встановлення пенсій по інвалідності, медичні пільги та квоти на працевлаштування, існують прогалини та обмеження, які потребують уваги. Доступність громадських місць, транспорту та основних послуг залишається проблемою, що перешкоджає повноцінній участі людей з інвалідністю в різних аспектах життя суспільства. Крім того, доступність і якість медичних, реабілітаційних послуг та освітніх можливостей – це сфери, які потребують ретельного розгляду та покращення.

Фінансові обмеження становлять значний виклик для надійності існуючої системи соціального захисту. Належне фінансування має вирішальне значення для реалізації інклюзивної політики, розвитку доступної інфраструктури та надання необхідних послуг підтримки. Розподіл ресурсів повинен мати стратегічний характер, забезпечуючи комплексне задоволення різноманітних потреб людей з інвалідністю [1].

Культурні відмінності та ставлення до інвалідності також впливають на ефективність заходів соціального захисту. Подолання

соціальних стереотипів, підвищення обізнаності та розвиток культури інклюзії є важливими компонентами будь-якої успішної ініціативи з реформування. Крім того, політична воля і прихильність є важливими для подолання бюрократичних перешкод і забезпечення пріоритетності прав людей з інвалідністю в національному порядку денному.

Необхідне створення підґрунтя для всебічного вивчення викликів і можливостей, пов'язаних з реформуванням структури державної політики щодо соціального захисту людей з інвалідністю в Україні. Критично оцінюючи поточний стан справ, доцільно визначити ключові сфери, що потребують вдосконалення, запропонувати стратегічні реформи та сформулювати певний внесок у глобальний дискурс щодо покращення добробуту та захисту прав людей з інвалідністю.

На сьогоднішній день існує значна кількість законодавчих актів і норм, що регулюють сферу соціального захисту. Вони включають закони, що стосуються прав людей з інвалідністю, квот на працевлаштування, стандартів доступності та положень про охорону здоров'я та реабілітацію. Оцінюючи ефективність поточних заходів і програм, необхідно ретельно проаналізувати реалізацію політики, пов'язаної з інвалідністю. Ефективність програм пенсійного забезпечення по інвалідності, медичних пільг, інклюзії в освіті та ініціатив з професійної реабілітації у підвищенні якості життя, економічної участі та загального добробуту людей з інвалідністю є ключовими факторами [2].

Визначення сильних і слабких сторін існуючої системи вимагає оцінки результатів впроваджених заходів. Показники успіху можуть включати підвищення рівня зайнятості серед людей з інвалідністю, покращення доступу до громадських місць, покращення медичних послуг та просування інклюзивних освітніх практик. І навпаки, недоліки можуть проявлятися у збереженні бар'єрів для доступності, прогалинах у наданні медичних послуг [3] та проблемах з реалізацією повного потенціалу людей з інвалідністю.

Ключові виклики та прогалини в існуючій системі можуть включати фінансові обмеження, бюрократичну неефективність та суспільно-культурні бар'єри. Фінансові труднощі можуть обмежувати обсяг і вплив програм соціального захисту, тоді як бюрократичні

складнощі можуть перешкоджати своєчасному наданню послуг. Суспільно-культурні чинники, такі як дискримінація, можуть створювати додаткові бар'єри для людей з інвалідністю, перешкоджаючи їхній інтеграції в суспільство.

Критично розглядаючи законодавчу базу, оцінюючи ефективність програм та визначаючи проблеми, закладається основа для обґрунтованих та цілеспрямованих реформ, спрямованих на створення більш інклюзивного та сприятливого середовища для людей з інвалідністю. Визначення стратегічних цілей має важливе значення для успішного реформування системи соціального захисту людей з інвалідністю в Україні. Ключові цілі спрямовані на усунення поточних недоліків, посилення інклюзивності та покращення загального добробуту цієї демографічної групи.

Однією з першочергових стратегічних цілей є удосконалення законодавчої бази, що регулює соціальний захист. Це передбачає ретельний перегляд і внесення відповідних змін до чинних законів і нормативно-правових актів, що стосуються прав людей з інвалідністю, стандартів доступності, квот на працевлаштування та положень про охорону здоров'я. Першочерговим завданням є забезпечення відповідності законодавчої бази найкращим міжнародним практикам і дотримання принципів рівності та недискримінації.

Удосконалення законодавчої бази також передбачає вивчення можливостей для оновленої державної політики, яка може краще задовольнити потреби людей з інвалідністю, які змінюються. Більш того, проблематика наслідків російської воєнної агресії в Україні суттєво погіршила дотримання прав людей з інвалідністю. Це може включати розробку цільового законодавства, спрямованого на вирішення конкретних питань, таких як доступність у громадських місцях, можливості працевлаштування та практики інклюзивної освіти.

Для посилення прав людей з інвалідністю в Україні та реалізації їх життєвих та соціальних потреб пропонується внести окремі законодавчі зміни, спрямовані на усунення існуючих прогалин, покращення інклюзивності та забезпечення ефективного захисту прав людей з інвалідністю. Ключові напрямки законодавчої реформи мають включати наступні напрями (табл. 1).

Зміни в нормативно-правові акти

Напрями законодавчого регулювання	Поточний стан	Запропоновані зміни
Комплексне антидискримінаційне законодавство	Хоча Україна має антидискримінаційне законодавство, окремі положення, що стосуються дискримінації людей з інвалідністю, потребують посилення.	Запровадити комплексне антидискримінаційне законодавство, яке прямо стосується дискримінації, пов'язаної з інвалідністю, у різних сферах, включаючи зайнятість, освіту, охорону здоров'я та державні послуги. Посилити відповідальність за дискримінацію за ознакою інвалідності в Кодексі про адміністративні правопорушення.
Законодавство про доступну інфраструктуру	Чинному законодавству бракує конкретних вимог щодо доступної інфраструктури для людей з інвалідністю.	Законодавчо інтегрувати положення, що зобов'язують створювати доступну інфраструктуру в громадських місцях, будівлях, транспорті та цифрових послугах. Це має включати доступні пандуси, ліфти, вивіски зі шрифтом Брайля та онлайн-платформи, розроблені для інклюзивності. Зобов'язати органи державної влади здійснювати паспортизацію об'єктів інфраструктури на предмет доступності.
Зайнятість та пристосування на робочому місці	Існують обмежені положення щодо пристосування робочих місць та забезпечення рівних можливостей для працевлаштування.	Прийняти закони, які вимагають дієвого пристосування для людей з інвалідністю на робочому місці. Це включає в себе доступні робочі місця, гнучкий графік роботи та програми позитивних дій для забезпечення рівних можливостей працевлаштування. Посилити гарантії працевлаштування осіб з інвалідністю у Законі України «Про зайнятість населення».
Законодавство про інклюзивність освіти	Законодавство про інклюзивну освіту потребує вдосконалення для забезпечення доступу до якісної освіти для осіб з інвалідністю.	Посилити законодавчі акти, що сприяють інклюзивній освіті, гарантуючи, що навчальні заклади надають необхідну підтримку, розумні пристосування та спеціалізовані послуги учням з інвалідністю. Впровадити керівні принципи щодо доступних навчальних матеріалів та засобів. Розширити інклюзивну освіту та адаптацію навчальних закладів у Законі України «Про освіту».

Соціальні виплати та послуги підтримки	Законодавству може бракувати чіткості та достатності щодо соціальних виплат та послуг підтримки для осіб з інвалідністю.	Встановити чіткі критерії для отримання права на соціальні виплати та доступу до них, включаючи фінансову допомогу, медичну допомогу та послуги з професійної реабілітації. Забезпечити доступність послуг підтримки на рівні громади для покращення незалежного життя. Розширити перелік доступних для осіб з інвалідністю соціальних послуг у Законі України «Про соціальні послуги».
Правоздатність та автономія у прийнятті рішень	Законодавча база може обмежувати правоздатність та автономію осіб з інвалідністю у прийнятті рішень.	Реформувати законодавство відповідно до принципів Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (КПІ). Визнати механізми прийняття рішень з підтримкою та забезпечити людям з інвалідністю право робити вибір у всіх аспектах їхнього життя.
Доступне голосування та політична участь	Чинна законодавча база може не забезпечувати належним чином доступність процесу голосування для людей з інвалідністю.	Запровадити положення щодо забезпечення доступної інфраструктури для голосування, включаючи доступні виборчі дільниці, інформаційні матеріали та альтернативні методи голосування, що сприятимуть політичній участі людей з інвалідністю.
Механізми моніторингу та забезпечення виконання	Механізми моніторингу та правозастосування можуть бути недостатньо ефективними у забезпеченні виконання законодавства про права осіб з інвалідністю.	Посилити моніторингові органи, наділити їх достатніми ресурсами та повноваженнями, а також створити ефективні механізми звітування та реагування на випадки дискримінації та порушення прав осіб з інвалідністю.

Розроблено автором

Запропоновані підходи до удосконалення нормативно-правової бази та законодавчі зміни спрямовані на створення більш інклюзивної та сприятливої правової бази, яка захищає права та гідність людей з інвалідністю в Україні. Реалізація передбачених реформ сприятиме формуванню суспільства, яке цінує різноманітність, заохочує рівні можливості та активно підтримує інтеграцію людей з інвалідністю в усі аспекти життя.

Список використаних джерел:

1. Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання: монографія / Н. В. Павліха, І. О.Цимбалюк, Н. Л. Хомюк, М. В. Войчук, А. Ю. Савчук, В. В. Коломечюк, С. М. Цимбалюк. Луцьк: Вежа-Друк. 2022. 512 с.

2. Остролюцька Л. І. Розвиток центрів реабілітації дітей та молоді з інвалідністю в Україні (90-і рр. ХХ–початок ХХІ ст.) : дис. к. пед. Наук: 13.00.05. Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021.326 с.

3. Пархоменко-Куцевіл О. І. Теоретичні засади реформування охорони здоров'я в умовах воєнного часу та надзвичайних ситуацій. Публічне управління та адміністрування у сфері охорони здоров'я: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 20 жовтня 2022 р.) / Національний університет охорони здоров'я України ім. П.Л. Шупика. Київ : МОРІОН, 2022. С. 32-34.

Левицький Дмитро Володимирович,
*студент Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЛЯ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність впровадження інноваційних механізмів державного регулювання для сприяння розвитку підприємницької діяльності в сучасних умовах важко переоцінити. У зв'язку з поширенням глобалізації та швидкого темпу технологічного прогресу, державам необхідно постійно адаптуватися та вдосконалювати свої підходи до регулювання економіки. Підприємництво є одним із ключових елементів економічного розвитку країни. Його стабільність і здатність до інновацій є важливими факторами для створення нових робочих місць, збільшення обсягів виробництва та залучення інвестицій. За таких умов, розвиток підприємництва стає пріоритетним завданням для багатьох країн.

Інноваційні механізми державного регулювання можуть допомогти у вирішенні таких проблем, як недостатня конкурентоспроможність підприємств на міжнародному ринку, відставання у впровадженні новітніх технологій, а також високий рівень бюрократії та корупції. Шляхом впровадження нових підходів у сфері регулювання, держави можуть стимулювати інноваційність, сприяти розвитку нових галузей економіки та підвищувати загальний рівень економічного розвитку.

Впровадження інноваційної моделі економічного розвитку та удосконалення механізму реалізації державної політики з інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є ефективним засобом для

досягнення важливої стратегічної мети. Цей механізм впроваджується на всіх рівнях економіки, та є ключовою частиною системи публічного управління інноваційними процесами в економіці. Його ефективність та функціонування залежать від інституційних основ регіональних та національних інноваційних систем [1, с. 45].

Принципами механізму державного регулювання інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання є наступні [2, с. 63-64]: формування нормативно-правової бази у інноваційній сфері, забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери, використання ринкових механізмів, підтримка підприємництва у науковій сфері, захист національної продукції на внутрішньому ринку і її просування на зовнішній ринок, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики в інноваційній сфері, інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності, сприяння розвитку інноваційної інфраструктури, підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Механізм реалізації державної політики інноваційного розвитку підприємництва включає в себе правову, організаційно-економічну, та інформаційну складові.

Одним з ключових інноваційних механізмів державного регулювання є створення сприятливого правового середовища для бізнесу. Для цього необхідно постійно вдосконалювати законодавство, спрямоване на захист прав підприємців, спрощення процедур реєстрації та ліцензування бізнесу, а також зменшення бюрократичних перешкод для започаткування та функціонування підприємств. Окрім цього, важливим інноваційним підходом є розвиток електронного урядування та впровадження електронних сервісів для бізнесу, що дозволяє значно зменшити адміністративні витрати підприємств, спростить процедури взаємодії з державними органами та підвищить рівень доступності та якості державних послуг.

Організаційно-економічний механізм є пріоритетним, оскільки являє собою сукупність організаційних методів, а також інструментів, стимулів національної економіки, на основі яких відбувається активізація інноваційної та інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва, а також їхня взаємодія і комунікативний процес з органами державної влади. Він включає:

– розробку та впровадження програм підтримки малого та середнього підприємництва (фінансову підтримку, кредитування за пільговими умовами, надання грантів для розвитку інноваційних проектів, консультування та підтримку в області маркетингу, менеджменту та інноваційних технологій).

– створення сприятливої інфраструктури для розвитку підприємництва включає в себе розвиток технологічних парків, бізнес-інкубаторів, інноваційних центрів та спеціалізованих кластерів, які забезпечують доступ до необхідних ресурсів, технологій та експертної підтримки.

Усі інноваційні механізми державного регулювання спрямовані на те, щоб створити сприятливі умови для розвитку підприємництва, конкурентоспроможності та стимулювання інновацій. Інтеграція цих механізмів дозволить державі ефективно реагувати на виклики сучасного світу та забезпечити стабільний та сталій економічний розвиток. Розробка та впровадження інноваційних методів державного регулювання є важливим кроком у напрямку підтримки підприємництва, яке відіграє ключову роль у створенні робочих місць, збільшенні доходів населення та підвищенні загального рівня економічного розвитку.

Була П., Путицької А. та Лужна А. визначили, що сучасна національна інноваційна система має бути представлена у вигляді [3, с.8]:

– Бізнес-інкубатори - це установи, що надають підтримку новим компаніям на етапі їх становлення через розробку інноваційних продуктів, надання приміщень, інфраструктури та послуг з підготовки бізнес-планів.

– Наукові, науково-дослідні, технологічні парки - це спеціально організовані території, які об'єднують науково-дослідні установи та технологічні підприємства, що здійснюють науково-дослідну роботу та виробництво з технологічним спрямуванням.

– Індустріальні парки (зони) - це виробничі комплекси, що мають регіональне значення та сприяють розвитку промисловості у певному регіоні.

– Зони експортної обробки - це територіальні комплекси, які спеціалізуються на виробництві товарів для міжнародного ринку,

при цьому сприяючи розвитку місцевої економіки.

– Регіональні інноваційні мережі - це об'єднання підприємств, наукових центрів, урядових органів, фінансових установ та інших зацікавлених сторін, які спільно працюють над розробкою, виробництвом та використанням інновацій.

– Технополіси - це міські території з високорозвиненою інфраструктурою, спеціалізовані на обслуговуванні технологічних компаній.

– Кластери - це комплекси підприємств, постачальників та споживачів, які концентруються на певній галузі або продукції для підвищення їх конкурентоспроможності.

Головними характеристиками таких центрів інноваційного розвитку мають бути [1, с. 49]:

– універсальність (забезпечення методичної підготовки та впровадження проєктів);

– професіоналізм (важливість якісної та своєчасної підтримки підприємств);

– конструктивність (орієнтація на досягнення конкретних результатів та визначення кінцевого ефекту впроваджених заходів);

– високий науково-технічний потенціал (наявність кваліфікованих фахівців та доступ до сучасних наукових знань і технологій);

– високі адаптаційні можливості (готовність до швидкої адаптації до змін у соціально-економічному середовищі та потребах споживачів);

– інструментальність (наявність необхідних інструментів та ресурсів для успішної реалізації інноваційних ініціатив).

Для створення національної інноваційної системи необхідно мати значні обсяги високотехнологічного виробництва та науково-технічного потенціалу країни, а також розвивати нормативно-правове середовище для інноваційної діяльності та обладнання її інфраструктурою. Також важливо впроваджувати сучасні освітні технології та використовувати сучасні методи управління у сфері якості, зокрема в малому бізнесі.

Проте процеси створення цієї системи залежать не лише від бажання інвесторів вкладати кошти та готовності науковців створювати нові інноваційні продукти, а й від належного рівня державної підтримки їх діяльності. На сьогоднішній день негативно на процеси їх створення

впливає відсутність державної довгострокової програми розвитку, низька активність місцевих органів влади, а також недостатньо ефективних механізмів фінансової, податкової та організаційної підтримки з боку держави.

Інноваційні механізми державного регулювання є незамінними інструментами сприяння розвитку підприємницької діяльності в сучасному динамічному економічному середовищі. Застосовуючи елементи інноваційної системи у вигляді центрів, інфраструктури, підприємницьку освіту, спрощені адміністративні процеси, доступ до фінансування, гнучкість регулювання та підтримку різноманітних підприємств, можна створити сприятливе середовище для підприємницької діяльності. Оскільки роль підприємництва продовжує розвиватися, виникає необхідність у постійній адаптації нормативно-правової бази для підтримки та розвитку бізнесу, для довгострокового економічного процвітання та загальносуспільної вигоди.

Список використаних джерел:

1. Косач І. А. Програмні інструменти державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. І. А. Косач, А. В. Дегтярьов. Наукові перспективи. 2021. № 8(14). С. 41-50. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/424/426>
2. Чорна О. М. Механізм державного регулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання в Україні. Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. 2011. № 2. С. 63-66. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/...2/14.pdf.
3. Buła, Piotr&Putytskyi, Anton&Luzhna, Anastasiia. (2023). ESTABLISHMENT OF THE NATIONAL INNOVATION SYSTEM AND IMPROVEMENT OF APPROACHES TO REGULATING THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE. Socio-economicrelationsinthedigitalsociety. 3. 4-18. DOI:10.55643/ser.3.45.2022.473

Лисий Вадим Вікторович,
*аспірант спеціальності 281 Публічне
управління та адміністрування Сумського
державного педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

Іваній Олена Миколаївна,
*завідувач кафедри права та публічного
управління Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка, кандидат педагогічних наук,
доцент*

СПІВПРАЦЯ ЗАМІСТЬ КОНФРОНТАЦІЇ: ЯК МЕДІАЦІЯ МОЖЕ ДОПОМОГТИ НАЛАГОДИТИ ДІАЛОГ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ

У сучасному світі, коли соціальні проблеми та конфлікти стають все більш складними та заплутаними, медіація стає ключовим інструментом для налагодження діалогу між державними органами та громадянським суспільством. Замість конфронтації та взаємних обвинувачень, медіація пропонує конструктивний підхід до вирішення конфліктів, сприяючи спільному пошуку рішень та досягненню компромісу.

Медіація між державними органами та громадськістю успішна завдяки ряду основних принципів, які гарантують ефективність та справедливість цього процесу. Один із ключових аспектів полягає в добровільності, яка передбачає, що учасники вільно приймають рішення щодо участі у медіації, без будь-якого зовнішнього тиску. Це створює фундамент для відкритості та довіри, необхідних для успішного спілкування. Конфіденційність є ще одним ключовим принципом, що захищає інформацію, яка розглядається, від розголошення третім особам. Це сприяє тому, що учасники можуть відкрито висловлювати свої думки, оскільки вони мають впевненість у тому, що обговорені питання залишаться конфіденційними. Нейтральність медіатора забезпечує те, що він не втручається у суть конфлікту і не має власних інтересів стосовно його результату, тим самим підтримуючи рівновагу

між сторонами і сприяючи об'єктивному вирішенню проблеми. Незалежність медіатора забезпечує, що ця особа не залежить від жодної зі сторін і не піддається зовнішньому впливу, що важливо для підтримки довіри до процесу медіації. Самовизначення сторін підкреслює їхнє право самостійно розглядати та вирішувати питання, що стосуються конфлікту, надаючи їм контроль над результатом медіації. Додатково, для підвищення успішності медіації можна ввести принцип прозорості, що забезпечить чіткість усіх процедур та дій, пов'язаних із медіацією. Цей принцип допоможе всім сторонам краще розуміти процес та можливі наслідки їхніх рішень, сприяючи відкритості та взаєморозумінню між учасниками [1].

На жаль, на шляху до плідної співпраці часто виникають виклики, серед яких: недовіра, асиметрія влади, відсутність механізмів співпраці, різні інтереси тощо. Так, історично недовіра між державою та громадянським суспільством може ускладнювати відкритий та чесний діалог. Держава володіє значною владою та ресурсами, що може призвести до дисбалансу сил у діалозі. Не завжди існують чітко визначені механізми та канали для регулярної та ефективної комунікації. Держава та громадянське суспільство можуть мати різні пріоритети та цілі, що може ускладнювати пошук спільних рішень.

Між державою та громадянським суспільством існують значні розриви, які перешкоджають ефективній співпраці між ними. Ці розриви (у цінностях, цілях, мотивації, можливостях та комунікаціях) ослабляють загальну стійкість України до викликів внутрішньої та зовнішньої безпеки та унеможливають взаємодію між громадянським суспільством та органами державної влади на новому рівні [2, с. 4].

Незважаючи на виклики, існують дієві шляхи налагодження діалогу між державою та громадянським суспільством за допомогою медіації.

1. Організація медіаційних сесій: проведення спеціальних зустрічей, де незалежний медіатор сприяє обговоренню конфліктних питань та пошуку компромісних рішень між державними органами та представниками громадськості.

2. Використання досвідчених фахівців у сфері медіації, які можуть допомогти сторонам знайти спільну мову та вирішити конфліктні питання без політичних чи особистих впливів.

3. Розвиток атмосфери взаємного розуміння та довіри між усіма сторонами конфлікту, що сприяє ефективному процесу медіації та досягненню конструктивних результатів.

4. Використання додаткових ресурсів, таких як: експерти з права, соціологи, психологи та інші спеціалісти, які можуть допомогти вирішити складні питання та підтримати процес медіації.

5. Постійне оновлення та удосконалення процедур медіації на основі набутого досвіду та врахування потреб учасників конфлікту для досягнення максимально ефективного результату.

Налагодження діалогу між державою та громадянським суспільством має ряд переваг:

- спільна робота над проблемами може призвести до більш ефективних та стійких рішень;
- відкритий та чесний діалог може допомогти збудувати довіру між державою та громадянським суспільством;
- залучення громадян до процесу прийняття рішень сприяє розвитку демократії та верховенства права;
- співпраця між державою та громадянським суспільством може призвести до покращення життя людей у всіх сферах.

Важливо пам'ятати, що діалог – це не одноразова подія, а постійний процес і медіація не є панацеєю. Це інструмент, який може допомогти сторонам конфлікту налагодити діалог, знайти спільні рішення та досягти взаєморозуміння. Однак успіх медіації багато в чому залежить від готовності сторін до конструктивного діалогу та їхнього бажання знайти компроміс.

Крім того, важливо зазначити, що медіація не може замінити інші механізми вирішення конфліктів, такі як судові спори або адміністративні процедури. Вона може використовуватися як доповнення до цих механізмів або як альтернатива їм, залежно від конкретної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Іваній О.М., Лисий В.В. Ключові принципи успішної медіації між державними органами та громадськістю. Наукові перспективи. №4 (46). 2024.
2. Теперік Д., Єрмалавічус Т., Сеньків Г., Дубов Д. та ін. Стійка Україна: держава, громадянське суспільство та національна безпека. 2018. URL: https://uploads.icds.ee/ICDS_Звіт_Стійка_Україна-держава_громадянське_суспільство_та_національна_безпека_квітень_2018_p.pdf

Маленок Олександр Петрович,
*магістр Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка*

Іваній Олена Миколаївна,
*завідувач кафедри права та публічного
управління Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка, кандидат педагогічних наук,
доцент*

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ІКТ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ

У сучасному світі інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) відіграють все більш важливу роль у всіх сферах життя, включаючи державне управління. ІКТ дають можливість оптимізувати процеси, підвищувати ефективність роботи, покращувати якість послуг, що надаються громадянам.

Однак розвиток та використання ІКТ у державному управлінні стикається з низкою проблем, які потребують вирішення, а саме: недостатнє фінансування, цифрова відчуженість, відсутність єдиної стратегії, кібербезпека, контроль за приватністю.

Недостатнє фінансування при використанні інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у державному управлінні є серйозною проблемою, яка може стримувати прогрес та ефективність державних ініціатив. Так, нестача коштів на закупівлю обладнання та програмного забезпечення призводить до того, що державні органи та установи не мають доступу до сучасних ІКТ, що затримує їх цифрову трансформацію. Застаріле обладнання та програмне забезпечення не відповідають сучасним потребам та стандартам, що робить роботу з ІКТ менш ефективною та безпечною. Низька заробітна плата фахівців з ІКТ ускладнює процес залучення та утримання кваліфікованих кадрів у цій сфері, що негативно впливає на якість впровадження та використання ІКТ.

Відсутність коштів на навчання та розвиток персоналу роблять співробітників державних органів та установ невідготовленими до роботи з сучасними ІКТ, що знижує ефективність їх використання.

Як наслідок: застарілі технології та нестача кваліфікованих кадрів роблять роботу державних органів менш ефективною, що призводить до затримки надання послуг, збільшення витрат та зниження якості роботи.

Серйозною перешкодою для ефективності та успішного впровадження цифрових ініціатив може стати цифрова відчуженість при використанні інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у державному управлінні. Деякі групи населення, зокрема люди похилого віку або з низьким рівнем технологічної грамотності, можуть відчувати себе відчуженими від сучасних технологій та процесів, що може призвести до недовіри або неприйняття цифрових ініціатив. Громадяни, які не користуються ІКТ, можуть бути менш залучені до суспільного життя та прийняття рішень, що негативно впливає на демократію. Окрім цього, вони можуть бути більш схильними до шахрайства та злочинності, які здійснюються в Інтернеті.

Ще однією з найгостріших проблем, з якими стикається Україна, є відсутність єдиної стратегії. Це призводить до фрагментарності, неефективного використання ресурсів, а також до відсутності чітких цілей та пріоритетів розвитку ІКТ у сфері публічного управління. Різні державні органи та установи можуть впроваджувати власні ІКТ проекти без координації та спільної стратегії, що призводить до дублювання зусиль та розбіжностей у діяльності [1, с.435]. Зміни у політичній владі можуть впливати на пріоритети та стратегії у сфері використання ІКТ, що призводить до непослідовності та розривів у реалізації проектів. Через відсутність єдиної стратегії бюджетні кошти, які виділяються на розвиток ІКТ, використовуються нераціонально, що призводить до дублювання зусиль та неефективних інвестицій.

З розвитком технологій зростає кількість і складність кіберзагроз, таких як віруси, троянські програми, хакерські атаки тощо, що ставить під загрозу конфіденційність та цілісність державних інформаційних систем. Хакери можуть атакувати державні інформаційні системи, щоб отримати доступ до конфіденційних даних, порушити роботу критичної інфраструктури або завдати шкоди репутації держави. Багато державних органів та установ використовують застарілі системи та програмне забезпечення, які є більш вразливими до кібератак. Персонал державних органів та установ не завжди володіє достатньою

кваліфікацією для роботи з ІКТ та захисту інформаційних систем від кіберзагроз. Законодавство України в сфері кібербезпеки не завжди відповідає сучасним викликам та потребам.

Витік конфіденційних даних може призвести до серйозних наслідків, таких як крадіжка особистих даних, фінансові втрати та шкода репутації держави. Кібератаки можуть призвести до переривання роботи критичної інфраструктури, такої як енергосистеми, транспортні системи та системи зв'язку.

Зростання використання ІКТ в державному управлінні призводить до збору та зберігання великої кількості персональних даних громадян. Важливо, щоб ці дані були захищені від несанкціонованого доступу, використання та розголошення, адже це може призвести до серйозних наслідків для приватного життя людей. На жаль, законодавство України в сфері захисту персональних даних не зовсім відповідає сучасним викликам та потребам. Державні органи та установи не завжди мають належні заходи захисту персональних даних, такі як шифрування, контроль доступу та аудитування. Громадяни часто не мають доступу до інформації про те, які їхні персональні дані збираються, зберігаються та використовуються державними органами та установами.

Проте, незважаючи на наявні проблеми, розвиток ІКТ у державному управлінні має значний потенціал для покращення життя громадян [2]. Серед перспектив можна виокремити наступні:

- впровадження ІКТ може допомогти оптимізувати процеси, скоротити час надання послуг, знизити витрати та покращити якість роботи державних органів;
- ІКТ можуть зробити державні послуги більш доступними, зручними та швидкими для громадян;
- використання ІКТ може допомогти підвищити прозорість діяльності державних органів та зробити їх більш підзвітними перед громадянами;
- розвиток ІКТ може сприяти створенню нових робочих місць, зростанню економіки та підвищенню конкурентоспроможності України;
- ІКТ є ключовим катализатором для інновацій у всіх сферах життя, включаючи державне управління, сприяють виникненню нових ідей, процесів та продуктів;

- ІКТ надають можливість громадськості більш активно брати участь у процесах управління, висловлювати свої думки та допомагати у вирішенні важливих проблем [3].

Для реалізації цих перспектив необхідно:

1. Збільшити бюджетні асигнування на розвиток ІКТ у державному управлінні. Це дозволить закупити нове обладнання та програмне забезпечення, оновити існуючу інфраструктуру, підвищити заробітну плату фахівців з ІКТ та фінансувати навчання та розвиток персоналу. Важливо, щоб бюджетні кошти, виділені на розвиток ІКТ, використовувалися максимально ефективно. Для цього необхідно провести чітке планування та контроль за використанням коштів. Держава може залучати приватні інвестиції в розвиток ІКТ в державному управлінні. Це дозволить збільшити обсяг доступних коштів та стимулювати інновації. Необхідно підтримувати розвиток вітчизняних ІКТ-компаній, щоб стимулювати розробку та впровадження нових технологій.

2. Держава може розширити доступ до Інтернету, субсидуючи або надаючи безкоштовний доступ до Інтернету, а також покращуючи якість послуг та розширюючи зону покриття. Необхідно підвищити рівень цифрової грамотності, пропонуючи безкоштовні курси навчання для громадян, розробляючи освітні програми та інформаційні кампанії. Мають розроблятися інтуїтивно зрозумілі та легкі у використанні цифрові інструменти для полегшення їхнього прийняття громадянами. На рівні держави повинні вживатися заходи щодо забезпечення конфіденційності та безпеки даних користувачів для підвищення їхньої довіри до цифрових ініціатив. Потрібно проводити інформаційні кампанії та консультації з громадськістю щодо переваг та можливостей використання ІКТ.

3. Уряд може створити національну стратегію використання ІКТ у державному управлінні, яка б визначала цілі, пріоритети та методику реалізації. Започаткування єдиного органу координації дозволить координувати дії різних державних органів та установ в сфері ІКТ, а також забезпечувати моніторинг і оцінку виконання стратегії. Важливо залучати до процесу розробки стратегій різноманітних зацікавлених сторін, включаючи представників громадськості та

приватного сектору, для забезпечення широкої підтримки та легітимності стратегічних рішень.

4. Для забезпечення ефективного захисту від кіберзагроз у державному управлінні необхідно розробляти комплексні кібербезпечні стратегії, посилювати свідомість персоналу, вдосконалювати технічні засоби захисту та співпрацювати з іншими суб'єктами національної та міжнародної кібербезпеки.

5. Необхідно розробляти та вдосконалювати законодавство, яке регулює збір, зберігання та обробку особистих даних у державних інформаційних системах. Це дозволить забезпечити відповідність процесів обробки даних вимогам щодо приватності. Важливо впроваджувати ефективні технологічні засоби захисту, такі як шифрування даних, механізми двофакторної аутентифікації та системи моніторингу доступу, щоб запобігти несанкціонованому доступу до особистої інформації. Державні установи повинні бути відкриті щодо своїх політик щодо захисту приватності та способів обробки особистих даних. Це дозволить громадянам бути впевненими у тому, що їхні дані обробляються відповідно до закону та безпечно.

Таким чином, розвиток ІКТ у державному управлінні має значний потенціал для покращення життя громадян та розвитку України. Однак для реалізації цього потенціалу необхідно вирішити ряд проблем, таких як: недостатнє фінансування, цифрова відчуженість, відсутність єдиної стратегії, кібербезпека, контроль за приватністю. Вжиття заходів із подолання цих проблем дозволить Україні створити ефективну систему державного управління, яка буде ґрунтуватися на сучасних ІКТ.

Список використаних джерел:

1. Картавцева, О. Формування ринку інформаційних послуг в органах державної статистики. Вісник УАДУ. 2000. № 2. С. 434-439.
2. Ліпінська А.В. Інформаційно-комунікаційні технології в організації інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. № 10, 2015. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=908>
3. Ведмідь П.В. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у забезпеченні ефективності державного управління. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 18. 2020 URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2020/18-2020/8.pdf>

Малафєєв Станіслав Олександрович,
*аспірант Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

Іваній Олена Миколаївна,
*завідувач кафедри права та публічного
управління Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка, кандидат педагогічних наук,
доцент*

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ДЕМОКРАТІЮ ТА УЧАСТЬ ГРОМАДЯН

Зростання цифрових технологій у сучасному світі не лише змінює способи, якими ми спілкуємося та працюємо, але й впливає на фундаментальні аспекти суспільства, такі як демократія та участь громадян. Цей швидкий розвиток має потенціал як для підтримки, так і для загрози для демократичних процесів.

Однією з головних переваг цифрової трансформації є збільшення доступності інформації та сприяння відкритості уряду. Завдяки соціальним мережам та онлайн-платформам громадяни мають можливість швидко отримувати новини, виражати свої думки та обмінюватися ідеями [1, с. 254]. Це може сприяти підвищенню рівня обізнаності та участі громадян у політичних процесах. Цифрові технології можуть використовуватися для мобілізації людей до участі в акціях протесту, петиціях та інших формах громадської активності.

Використання цифрових технологій для участі громадян може проявлятися в наступних формах:

- електронні петиції – громадяни можуть використовувати онлайн-платформи для створення та підписання петицій, щоб висловити свою думку з різних питань та вплинути на політику;
- онлайн-дискусії та форуми – інтернет-форуми та соціальні мережі слугують майданчиками для обговорення політичних питань, де громадяни можуть висловлювати свої думки, обмінюватися інформацією та спілкуватися з представниками влади;

- громадські бюджети – цифрові платформи можуть використовуватися для залучення громадян до процесу розподілу бюджетних коштів, даючи їм можливість впливати на те, куди й на що витрачаються кошти;

- онлайн-голосування – деякі країни вже використовують онлайн-голосування для проведення виборів та референдумів, що може зробити процес голосування більш доступним та зручним для громадян;

- краудсорсинг – уряди та громадські організації можуть використовувати краудсорсингові платформи для залучення громадян до вирішення проблем, збору інформації та генерування ідей.

Вирішуючи проблеми сучасності, нові форми електронної участі громадян можуть не змінити демократію так швидко, як вони розвиваються та поширюються, але, безумовно, вони вже зробили її більш різноманітною та всеосяжною завдяки цифровим інноваціям [2].

Однак, поряд із позитивними моментами, існують і серйозні виклики. Наприклад, цифрові платформи можуть підлягати маніпуляціям та впливати на громадську думку через розповсюдження дезінформації [3]. Безліч інформації, що доступна в Інтернеті, може бути як благом, так і прокляттям, залежно від рівня освіти та критичного мислення громадян.

Ще одним важливим аспектом є цифрова нерівність, яка може обмежувати доступ до інформації та участі в цифрових процесах для окремих груп населення. Нерівний доступ до Інтернету та цифрових технологій може зробити деякі групи громадян менш впливовими та зменшити їхню можливість впливати на прийняття рішень.

Великі технологічні компанії мають значний вплив на те, яку інформацію бачать люди та як вони можуть спілкуватися один з одним, що може призвести до порушення свободи слова та цензури.

Отже, відповідно до високих потенційних можливостей та викликів цифрової діджиталізації для демократії та участі громадян, важливо приділити увагу розвитку ефективних стратегій, спрямованих на збалансоване використання цифрових технологій для підтримки демократії, захисту прав громадян та забезпечення широкої участі у політичних процесах.

У центрі уваги має бути підвищення медіаграмотності суспільства.

Громадяни повинні мати навички, необхідні для критичного оцінювання інформації, що вони знаходять в Інтернеті [4].

Важливо розробити правила, які б гарантували, що технологічні компанії не зловживатимуть своїм впливом.

Необхідно зробити Інтернет та цифрові технології доступними для всіх людей, незалежно від їхнього походження чи соціально-економічного статусу.

Важливо пам'ятати, що діджиталізація – це лише інструмент. Майбутнє демократії залежить від того, як ми його використовуватимемо.

Список використаних джерел:

1. Martin Karlsson. Digital Democracy and the European Union. *The European Union and the Technology Shift*. 2021. P. 237-261. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-63672-2_10
2. Тарас Проданюк. Діджиталізація – подруга демократії? URL: <https://adastra.org.ua/blog/didzhitalizaciya-podrug-demokratiyi>
3. Learning and working in the digital age: Advancing opportunities and identifying the risks. 2022. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2022/05/Learning-and-working-in-the-digital-age_FINAL.pdf
4. <https://www.oii.ox.ac.uk/research/projects/programme-on-democracy-and-technology/>

Мануїлова Катерина Віталіївна,

д.н. держ. упр., доцент кафедри публічного управління та адміністрування Одеського національного технологічного університету

КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ ЕФЕКТИВНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ УКРАЇНИ

Управління кризовими ситуаціями під час воєнного стану в Україні потребує системного підходу та дотримання ключових принципів, що забезпечують успішну реакцію на виклики, що виникають.

Забезпечення безпеки громадян та територіальної цілісності країни є основним принципом і пріоритетом в умовах воєнного стану. Умови воєнного стану ставлять перед публічним управлінням низку важливих завдань, з яких одне з найбільш критичних - забезпечення безпеки громадян та територіальної цілісності країни. Це означає не лише

виявлення та відвернення загроз, але й оперативна реакція на них, а також координацію різних силових структур, включаючи військові, поліцейські та інші відомства безпеки.

Це завдання вимагає від публічного управління високого рівня стратегічного планування та оперативності. Ефективне комунікування між різними рівнями влади, а також з громадянами, грає ключову роль у забезпеченні успішної протидії загрозам. Забезпечення інформаційної безпеки та своєчасне інформування населення про поточну ситуацію також є важливим аспектом цього завдання.

Забезпечення безпеки країни неможливе без підтримання достатнього рівня обороноздатності, що гарантує запобігання військовим конфліктам і відсіч збройній агресії. Також важливо підвищувати рівень обороноздатності для забезпечення глобальної та регіональної стабільності [1, с. 122].

Принцип збереження стабільності є одним з найважливіших принципів, які лежать в основі роботи публічного управління. Підтримка стабільності життєдіяльності країни відображається у різних аспектах роботи владних органів та інститутів. Це означає підтримку економічної діяльності, забезпечення функціонування інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших сфер життя, попри складні умови воєнного стану. Гнучкість, адаптивність та стійкість системи публічного управління стають важливими факторами успіху у таких ситуаціях.

Гуманітарна криза, спричинена воєнним станом, може призвести до серйозних проблем, таких як масове переміщення населення, порушення прав людини та інші не розв'язані питання. У таких умовах публічне управління має вирішальне значення у координації гуманітарної допомоги, забезпечуючи доступ до життєво важливих ресурсів, таких як їжа, медична допомога та житло.

Принцип публічного управління, який націлений на подолання наслідків гуманітарної кризи, відображає загальну здатність органів влади та управлінських структур до реагування на складні гуманітарні ситуації та активної участі у їх вирішенні. Цей принцип передбачає вжиття систематичних заходів для забезпечення негайної допомоги та підтримки тим, хто постраждав від кризових ситуацій, включаючи забезпечення доступу до необхідних ресурсів, медичної допомоги,

житлових умов, та інших основних потреб. Сьогодні, забезпечення населення України необхідною гуманітарною допомогою, є так само важливим, як і забезпечення країни військовими засобами для захисту від агресії російської федерації [2]. В Україні встановлено механізми для надання гуманітарної допомоги під час воєнного стану, включаючи систему контролю та звітності щодо процесів надання допомоги. [3].

Ефективна співпраця між гуманітарними організаціями, місцевою владою та військовими силами в умовах кризових ситуацій є критичною. Створення механізмів координації, таких як гуманітарні кластери або робочі групи, може сприяти узгодженій та ефективній реакції на гуманітарні кризи. Також важлива співпраця з місцевими організаціями громадянського суспільства для виявлення та вирішення конкретних потреб постраждалих громад, незалежно від того, чи знаходяться вони на місці катастрофи, чи вже перебувають поза територією безпосереднього враження [4, с. 82].

Умови воєнного стану підкреслюють важливість принципу публічного управління, спрямованого на протидію негативним наслідкам інформаційної війни. Різні сторони можуть намагатися маніпулювати інформацією для впливу на суспільство. У цьому контексті, публічне управління грає ключову роль у забезпеченні прозорості та вірогідної інформаційної політики. Органи публічного управління повинні керуватись основними принципами цієї політики, включаючи перевірку інформації. Важливо перевіряти всю тривожну інформацію за допомогою офіційних джерел, щоб запобігти поширенню неправдивих даних. Також необхідно впровадити контроль за змістом та поширенням інформації для запобігання її зловживанню.

Забезпечення доступу до інформації є важливим для розвитку демократичного суспільства та забезпечення активної участі громадян у процесі ухвалення рішень. Крім того, важливо підтримувати відкриту та ефективну комунікацію з громадськістю, щоб забезпечити її своєчасне інформування.

Підкреслимо, що в умовах воєнного стану може відбуватися обмеження доступу до інформації відповідно до закону [5]. Проте, попри це, публічне управління повинне робити все можливе, щоб забезпечити прозорість та вірогідність інформації.

Принцип публічного управління, що спрямований на відновлення економіки після воєнних конфліктів, є важливим кроком у підтримці стабільності та розвитку країни. Війна може серйозно підірвати економічну інфраструктуру та порушити звичний ритм життя суспільства. По завершенні конфлікту необхідно активно втручатися у відновлення основних елементів інфраструктури, таких як транспортні мережі, освітні та медичні установи, які є ключовими для економічного відновлення.

До ключових стратегій відновлення економіки входить стимулювання промислового виробництва за допомогою спеціальних програм, спрямованих на розвиток та відновлення промислових секторів. Це допомагає не лише відновити руйнування, але й створити нові робочі місця та стимулювати зростання економіки.

Малий та середній бізнес також мають важливе значення у відновленні економіки. Для їх підтримки та стимулювання можуть бути розроблені спеціальні програми фінансової підтримки та інші заходи.

Інвестиції у сферу освіти та професійної підготовки є ще однією ключовою складовою відновлення економіки. Ці інвестиції допомагають підвищити кваліфікацію працівників та підготувати їх до умов повоєнної економіки, що сприяє збільшенню конкурентоспроможності країни.

Міжнародна співпраця та підтримка грають також важливу роль у відновленні економіки. Співпраця з міжнародними партнерами дозволяє отримати необхідні ресурси та експертну підтримку для відновлення економічного потенціалу країни.

Забезпечення міжетнічної гармонії та підтримка соціальної стабільності також відіграють важливу роль у відновленні економіки після воєнних конфліктів. Гарантування захисту всіх груп населення від дискримінації та розробка програм соціальної підтримки є важливими аспектами цього процесу.

Отже, під час воєнного стану вирішальним є ефективне управління кризовими ситуаціями, що вимагає негайної реакції, добре продуманого стратегічного планування та безперервної комунікації. Органи публічного управління мають забезпечити належну координацію між різними силовими структурами та активно співпрацювати з міжнародними партнерами для успішного подолання кризових викликів.

Крім того, важливою складовою ефективного управління є вклад у розвиток малих та середніх підприємств, зміцнення освітніх програм та підтримка міжетнічної гармонії. Інвестування у ці сфери є ключовим для відновлення економіки та забезпечення соціальної стабільності після закінчення воєнних дій.

Все це вимагає від органів публічного управління комплексного підходу та активної взаємодії з різними сферами суспільства. Тільки спільними зусиллями можна забезпечити безпеку та відновлення країни після кризи.

Список використаних джерел:

1. Смотрич Д.В., Браїлко Л. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право. Випуск 77: частина 2. 2023. С. 121–127. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.20>
2. Механізми надання державою гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану: аналітична записка. Київ, Національне агентство з питань запобігання корупції, 2022. 75 с.
3. З 1 грудня наберуть чинності нові правила ввезення гуманітарної допомоги: що зміниться? – Українська Гельсінська спілка з прав людини. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/z-1-hrudnia-naberut-chynnosti-novi-pravyula-vvezennia-humanitarnoi-dopomohy-shcho-zminytsia/>
4. Ященко Г. А. Управління гуманітарними кризами під час війни. Efficiency of public administration. 2023. № 74/75. С. 81–85. URL: <https://doi.org/10.36930/507414>
5. Інформаційні права – Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини - Головна. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/report-2022/informatsiini-prava>

Мирославський Сергій Володимирович,
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
права та методики викладання
правознавства ННІ історії, права та
міжнародних відносин Сумського
державного педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

Полонський Ігор Анатолійович,
*магістр I курсу Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

**ІНСТИТУТ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ**

Управління в державному секторі має величезне значення для розвитку країни та забезпечення добробуту громадян. Однак,

безперечно, ефективність цього управління значною мірою залежить від відповідальності та прозорості державних органів та посадових осіб. У цьому контексті, Інститут відповідальності у сфері публічного управління в Україні виступає як ключовий механізм, спрямований на забезпечення дієвості та довіри до державних інституцій.

Першим важливим аспектом є встановлення чітких стандартів поведінки для державних службовців та посадових осіб. Це означає, що вони повинні дотримуватися принципів етики та чесності, а також уникають конфлікту інтересів та корупції. Такі вимоги відображаються у відповідних законодавчих актах, а також у внутрішніх правилах та кодексах поведінки державних установ.

У сучасному суспільстві велике значення приділяється етиці та чесності в діяльності державних службовців, оскільки вони відповідають за виконання важливих завдань, пов'язаних зі здійсненням державної політики та наданням послуг громадянам. Встановлення чітких стандартів поведінки та вимог до державних службовців має на меті забезпечити їхню відповідальність, прозорість та довіру громадськості.

По-перше, такі стандарти поведінки зазвичай включають набір правил і принципів, які визначають очікувані стандарти моральної та професійної поведінки державних службовців. Це можуть бути вимоги щодо чесності, інтегритету, неприйнятності корупції, конфлікту інтересів та інших проявів недбалості чи зловживання владою.

По-друге, важливим аспектом є встановлення механізмів контролю за виконанням цих стандартів. Це може включати моніторинг діяльності державних службовців, проведення аудитів їхньої діяльності, а також систему звітності та обліку.

Наприклад, в Україні встановлено Кодекс професійної етики державного службовця, який містить набір зобов'язань та обов'язків, які мають дотримуватися всіма державними службовцями. Цей документ розкриває важливі аспекти, такі як чесність, відкритість, професіоналізм та відсутність конфлікту інтересів.

Отже, чіткі стандарти поведінки та вимоги до державних службовців є необхідною складовою для забезпечення доброчесності та ефективності державного управління, а також підвищення довіри громадськості до державних інституцій.

Іншим важливим аспектом є наявність ефективних механізмів контролю за виконанням законів та вирішенням скарг громадян. Для цього можуть бути створені незалежні агентури аудиту та моніторингу, які відповідають за нагляд за діяльністю державних органів. Крім того, важливо мати ефективні механізми реагування на виявлені порушення, включаючи проведення слідства та належного покарання винних осіб.

Ефективність державного управління в значній мірі залежить від наявності механізмів контролю за виконанням законів та вирішенням скарг щодо порушень з боку державних службовців. Недостатні контрольні механізми можуть сприяти корупції, зловживанням владою та іншим негативним явищам у сфері публічного управління.

Першим важливим механізмом є наявність незалежних органів аудиту та моніторингу, які відповідають за нагляд за діяльністю державних органів. Ці органи здійснюють періодичні перевірки діяльності державних установ з метою виявлення можливих порушень та недоліків у роботі.

Другим важливим аспектом є система реагування на виявлені порушення. Це включає в себе проведення слідства, яке може вести незалежний орган або спеціальна служба внутрішнього контролю, а також належне покарання винних осіб. Покарання може включати дисциплінарні заходи, адміністративні штрафи або навіть кримінальне переслідування, у залежності від серйозності порушення.

Також важливим механізмом є система звітності та обліку, яка забезпечує прозорість та відповідальність в діяльності державних органів. Ця система передбачає обов'язкове подання звітів та звітності про виконану роботу, а також публічність таких звітів для громадськості [1].

Отже, механізми контролю та реагування на порушення грають важливу роль у забезпеченні ефективного та прозорого державного управління. Вони допомагають запобігати корупції та зловживанням владою, а також забезпечують дотримання законів та стандартів у сфері публічного управління.

Принцип прозорості також відіграє важливу роль у забезпеченні відповідальності у сфері публічного управління. Громадський доступ до інформації про діяльність державних органів та посадових осіб є

ключовим для запобігання корупції та зловживань. Тому важливо, щоб інформація про діяльність державних інституцій була відкритою та доступною для громадськості.

Принцип прозорості та доступу до інформації про діяльність державних органів та посадових осіб є невід'ємною складовою демократичного суспільства та ефективного державного управління. Цей принцип передбачає, що громадськість має мати можливість отримувати інформацію про рішення, дії та роботу державних інституцій.

Важливим аспектом є створення механізмів для забезпечення доступу громадськості до інформації. Це може включати створення відкритих баз даних, публічні реєстри, звіти про діяльність державних органів та посадових осіб, а також відкриті засідання та консультації [2].

Для забезпечення прозорості та доступу до інформації також необхідно встановлювати правові гарантії. Це може включати прийняття законів про доступ до інформації, які визначають права громадськості на отримання інформації від державних органів та процедури її надання.

Крім того, важливо забезпечити захист осіб, які надають інформацію про порушення та зловживання владою. Це може включати механізми захисту від репресій та залякування залишитися конфіденційними відомостями, а також можливість анонімного звернення.

Отже, прозорість та доступ до інформації є важливими складовими ефективного державного управління, які сприяють підвищенню відповідальності державних органів перед громадськістю, підвищенню довіри громадськості до державних інституцій та підтримці демократії.

У цілому, Інститут відповідальності у сфері публічного управління в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні дієвого та прозорого управління державними інституціями. Його постійне вдосконалення та впровадження нових ідей та концепцій є необхідним для зміцнення демократії та розвитку країни в цілому.

Прозорість та доступ до інформації є основоположними принципами сучасного державного управління, що сприяють

підвищенню ефективності та довіри до державних інституцій. Підтримуючи відкритість у роботі, державні органи демонструють свою відповідальність перед громадськістю та готовність до обліку своїх дій.

Забезпечення доступу до інформації для громадськості не лише підвищує рівень довіри, а й сприяє більшій взаємодії між державою та громадянами. Громадськість, маючи доступ до важливої інформації, може активніше впливати на процеси управління, висуваючи конструктивні пропозиції та вимагаючи відповідальності за прийняті рішення.

Проте, для забезпечення ефективності прозорості та доступу до інформації необхідно систематично вдосконалювати законодавство, розробляти та впроваджувати нові технології, а також активно залучати громадськість до процесів прийняття рішень.

У кінці кінців, прозорість та доступ до інформації – це не лише покликані забезпечити демократію та довіру до влади, але й сприяти розвитку суспільства, зміцнюючи його основи на принципах відкритості, відповідальності та довіри.

Таким чином, важливо продовжувати працювати над забезпеченням прозорості та доступу до інформації в державному управлінні, які слугують на благо суспільства та розвитку демократії.

Список використаних джерел:

1. Семенець-Орлова І.А., Соловійов О.С. Розвиток механізмів публічного управління в контексті реалізації євроінтеграційного вектора України (кейси розбудови освіти та економіки для забезпечення безпеки й досягнення цілей сталого розвитку): монографія. Одеса: Олді+, 2023. 796 с.
2. Бакуменко В.Д., Бондар І.С., Горник В.Г., Шпачук В.В. Особливості публічного управління та адміністрування : навч. посіб. Київ, 2020. 256 с.

Ніколаєнко Леонід Анатолійович,
*аспірант кафедри бізнес-економіки та
адміністрування Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Громадський контроль сформувався у громадянському суспільстві і забезпечується узгодженістю суспільних інтересів, це публічна перевірка громадянським суспільством діяльності держави на

відповідність проголошеним нею цілям, коригування цієї діяльності і самих цілей, підпорядкування політики держави, діяльності її органів і посадових осіб інтересам суспільства, а також нагляд громадянського суспільства за діяльністю державних органів та органів місцевого самоврядування. Громадський контроль спрямований на захист і забезпечення прав і законних інтересів людини та фундаментальних свобод, і на повагу до них.

Основними принципами громадського контролю є:

- пріоритет прав, свобод і законних інтересів громадян;
- законність;
- незалежність;
- гласність;
- демократизм;
- презумпція сумлінності посадової особи та іншого працівника державного органу чи органу місцевого самоврядування [5].

Вищезазначені принципи створюють систему підтримки, де внутрішнім механізмом є інститут демократії, формування захисту населення. З об'єктивних причин представники держави часто зловживають своїми повноваженнями і реалізують їх на користь суспільним інтересам, що підтверджує неготовність влади до ґрунтовного соціального діалогу. Така негативна тенденція веде до зміни сутності держави, тому для її подолання потрібно дій влади, тобто контроль. Поняття «громадський контроль» увійшло в лексикон населення зовсім недавно. Упродовж останніх років велися дискусії щодо цієї категорії. Причин появи цього терміна можна назвати багато, проте головною причиною прояву зацікавленості контролем з боку громадськості є поступовий розвиток правосвідомості громадян України, особливо молоді, яка в подальшому розбудовуватиме нашу державу.

Окрім консолідуючої ролі у суспільстві, діяльність громадського контролю є просвітницькою для груп населення, з якими проводиться робота, що вимагає постійного підвищення кваліфікації управлінців, які будуть здійснювати громадський контроль. Обмеження бюрократії, ліквідація корупції є найважливішим механізмом підтримки і розвитку демократичної держави, а також звільнення суспільства від

паразитів корупціонерів. Найважливіша роль громадського контролю – формування нових механізмів суспільної координації, які дадуть змогу уточнити права та обов'язки влади, громади, повніше використовувати їх потенціал. Актуальність сьогодення пов'язана з проблемами соціальної значущості громадського контролю та його кореляції з такими поняттями, як «демократія», «соціальна держава» [5].

Громадський контроль виступає в суспільстві в ролі глибинного регулятора, індикатора суспільного розвитку і соціокультурного прогресу. Він розглядається як невід'ємна складова частина найбільш ефективного демократичного механізму впливу суспільства на публічне управління. Науковець В.М. Василенко пропонує під громадським контролем розуміти один з видів соціального контролю за діяльністю органів державної влади і місцевого самоврядування, який здійснюється об'єднаннями громадян та самими громадянами і є важливою формою реалізації демократії та способом залучення населення до управління суспільством і державою [2].

Громадський контроль як вид соціального контролю є функцією громадянського суспільства і способом залучення населення до управління суспільством та державою. Він є важливою формою реалізації демократії, оскільки дає можливість населенню брати участь у публічному управлінні, вирішенні державних і громадських справ, активно впливати на діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування [3]. Суб'єктами громадського контролю можуть виступати окремі громадяни та їх об'єднання.

У науковців сформувались різні підходи до розгляду сутності поняття громадського контролю над органами влади. Громадський контроль – це діяльність, перш за все інститутів громадянського суспільства та окремих громадян. Вона спрямована на встановлення відповідності дій органів публічної влади нормам законодавства, коригування виявлених відхилень. Коригуюча функція може здійснюватися шляхом звернення до уповноважених державних органів або до громадської думки. Громадський контроль розглядається як інструмент громадської оцінки ступеня виконання суб'єктами владних повноважень, іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань.

Об'єктами громадського контролю можуть бути органи публічної влади, державні та комунальні підприємства, установи та організації, а також недержавні суб'єкти будь-яких організаційно-правових форм, що вирішують соціальні завдання. Предметом громадського контролю є діяльність вказаних об'єктів з реалізації прав і свобод громадян, задоволення їхніх потреб та інтересів. Процедура громадського контролю містить комплекс форм і методів його здійснення відповідно до завдань та характеру згаданих вище компонентів.

Цілі громадського контролю за діяльністю державних органів полягають у дотриманні в процесі державної діяльності прав, свобод і законних інтересів громадян, у підтримці нормативно встановленого механізму професійного забезпечення здійснення державних повноважень на рівні, що відповідає потребам і волі народу України.

Таким чином, громадський контроль повинен виходити не тільки із встановленого принципу відповідальності, а й з психологічного сприйняття громадянських обов'язків, покладених як на підконтрольний, так і на контрольний суб'єкт правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Бублій М. П. Особливості здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування. Міжнародний науковий журнал. 2016. № 5(1). С. 14–18.
2. Василенко В. М. Принципи громадського контролю за діяльністю національної поліції. Європейські перспективи. 2018. № 4. С. 93–99.
3. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони: теорія і практика: навч. посібник / В. А. Яценко, В. Г. Пилипчук, П. П. Богуцький та ін.; за заг. ред. В. Г. Пилипчука. Київ; Одеса: Фенікс, 2020. 224 с.
4. Пришляк Г. Я. Правові форми демократичного контролю в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Львів, 2011. 20 с.
5. Савченко О. В. Співвідношення терміна «громадський контроль» з іншими суміжними правовими категоріями. Науковий вісник Дніпр. держ. ун-ту вн. справ. 2013. № 3. С. 77–83.

Павлов Нікіта Сергійович,
*аспірант Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ ТА ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ

Сучасний стан розвитку інформаційного суспільства ставить перед державою нові виклики на які вона повинна відповідно реагувати.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у державне управління дозволяє оптимізувати процеси та зменшувати бюрократію, що сприяє швидшому та ефективнішому прийняттю рішень. Електронне урядування сприяє підвищенню рівня доступності інформації для громадськості, забезпечуючи більшу прозорість та відкритість діяльності органів влади, а електронна демократія надає можливість громадянам та організаціям активно брати участь у прийнятті рішень та управлінні справами держави через використання інформаційно-комунікаційних технологій

Для визначення як же співвідносяться між собою інститути е-демократії та е-урядування вважається за потрібне для початку визначити що являють собою ці два поняття окремо.

Комітет міністрів Ради Європи визначив електронну демократію як застосування інформаційно-комунікаційних технологій для підтримки демократичних процесів і залучення громадян до участі в управлінні та прийнятті рішень. [1]

Вперше поняття електронної демократії було визначено у вітчизняному законодавстві в Розпорядженні КМУ "Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства" № 386-р від 15 травня 2013 року. В цьому документі було вперше сформульовано, що електронна демократія є формою суспільних відносин, в якій громадяни та організації активно залучаються до процесів державотворення, державного управління та місцевого самоврядування через широке використання інформаційно-комунікаційних технологій.[2]

Що стосується розуміння е-демократії вітчизняними науковцями, то можна зазначити наступне:

А. Акімов зазначив, що електронна демократія - це спосіб управління, який відповідає вимогам інформаційного суспільства, поєднуючи принципи безпосередньої та плебісцитної демократії разом із можливостями ІКТ.[3]

Ю. Крилова вказала, що електронна демократія - це залучення громадян до участі у формуванні та ухваленні управлінських рішень за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. [4]

Н. Грицяк та В. Соловійов розглядають поняття електронної демократії у двох смислах: у вузькому як електронне супроводження

громадянських прав та у широкому як залучення громадян до участі в управлінні за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.[5]

Підсумовуючи, можна зазначити, що е-демократія є способом управління, що відповідає вимогам інформаційного суспільства, де громадяни та організації активно залучаються до процесів державотворення, державного управління та місцевого самоврядування, що досягається через широке використання інформаційно-комунікаційних технологій, які поєднують принципи безпосередньої та плебісцитної демократії з можливостями залучення громадян до участі в управлінні та формуванні управлінських рішень.

Що стосується інституту е-урядування, то слід зазначити, що з буквального розуміння визначення цього поняття як його тлумачать західні правники необхідно розрізняти англійські е-government (електронний уряд) та e-governance (електронне урядування).

Як в наукових працях, так і в нормативних документах західних правових систем немає однозначного підходу до визначення поняття е-урядування. Відповідно до рекомендації Комітету міністрів Ради Європи Res (2004) 15 електронне урядування включає в себе е-демократію та постачання е-публічних послуг.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 649-р від 20 вересня 2017 року, яким схвалено Концепцію розвитку електронного урядування в Україні, було визначено, що електронне урядування є формою організації державного управління, що сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування за допомогою використання інформаційно-телекомунікаційних технологій, метою якої є формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян.[6]

І. Погребняк визначив е-урядування як «процес управління державою в якій громадяни і бізнес беруть безпосередню участь у прийнятті загальнозначущих рішень і житті суспільства в цілому та яка управляється урядом, який заснований на спрямуванні, горизонтальній взаємодії, співробітництві між бізнесом, громадянами та представниками.»[7]

В. Борисенко зазначає, що термін е-урядування слід розглядати у вузькому та широкому сенсі, у вузькому електронне урядування є

засобом, який допомагає отримувати потрібну інформацію, послуги та здійснювати комунікацію між громадськістю та владою, а у широкому електронне урядування визначається як перетворення внутрішніх і зовнішніх відносин у сфері публічного управління за допомогою впровадження технологій, інформації та комунікації, що спрямовано на оптимізацію управлінських процедур, процесів надання публічних послуг та забезпечення прав громадян.[8]

О. Бучковська та О. Веремчук зазначають, що з точки зору правової науки, електронне урядування розглядається у кількох аспектах:

- як метод організації публічного управління шляхом інтеграції держави та її органів (включаючи органи місцевого самоврядування та інших суб'єктів публічної влади) у цифровий простір;

- як засіб, яким держава надає публічні послуги населенню, організаціям та суб'єктам господарської діяльності;

- як форма організації публічної комунікації між органами державного управління та громадянами, іншими фізичними та юридичними особами;

- як діяльність уряду та інших органів публічного управління, інтегрована в Інтернет-мережу.[9]

Таким чином можна зазначити що е-урядування – це форма організації державного управління, яка стимулює підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності державних та місцевих органів влади за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій, перетворення внутрішніх і зовнішніх відносин у сфері публічного управління з метою оптимізації управлінських процедур, процесів надання публічних послуг ціллю якої є формування нового типу держави, спрямованої на задоволення потреб громадян.

Підсумовуючи, можна зробити висновок що електронна демократія і електронне урядування є тісно взаємопов'язаними концепціями, які спільно спрямовані на вдосконалення державного управління та сприяння активнішій участі громадян у справах держави. Електронна демократія - це спосіб управління, що забезпечує активну

участь громадян та організацій у процесах державного управління та управління місцевим самоврядуванням за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Вона спрямована на підвищення прозорості та відкритості державних структур та на створення нового типу держави, яка забезпечує задоволення потреб громадян. Електронне урядування, з іншого боку, є формою організації державного управління, яка застосовує інформаційно-комунікаційні технології для підвищення ефективності та прозорості діяльності державних та місцевих органів влади. Його метою є оптимізація управлінських процедур та процесів надання публічних послуг з метою створення сучасного уряду, орієнтованого на відповідь на потреби громадян. Отже, електронна демократія забезпечує залучення громадян до участі в управлінні, тоді як електронне урядування спрямоване на оптимізацію самого процесу управління за допомогою технологій.

Список використаної літератури:

1. Recommendation Rec(2004)15 Committee of Ministers of the Council of Europe. 15 December 2004. URL: [https://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/Egovernance/Key_documents/Rec\(04\)15_en.pdf](https://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/Egovernance/Key_documents/Rec(04)15_en.pdf). (дата звернення: 20.05.2024)
2. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження КМУ від 15.05.2013 р. № 386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text>. (дата звернення: 20.05.2024)
3. Акімов А. Електронна демократія як альтернативна форма управління в Україні. Вчені записки Таврійського університету ім. В.І. Вернадського. 2018. С. 23-24. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3_2018/7.pdf. (дата звернення: 20.05.2024)
4. Крилова Ю. Електронна демократія в Україні: теоретичний і практичний аспекти. Інформація та право. 2022. № 2 (41). С. 70-77. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/10_24.pdf
5. Грицяк Н., Соловійов С. Електронна демократія: навчальний посібник. НАДУ. 2015. С. 5. URL: <http://school26.edukit.mk.ua/Files/downloads/455b986a-6273-409a-bb70-b391d5c660a3.pdf>. (дата звернення: 20.05.2024)
6. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження КМУ від 20.09.2017 р. № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text>. (дата звернення 20.05.2024)
7. Погребняк І. Електронний уряд (e-government) і електронне урядування (e-governance): поняття та принципи функціонування. Право та інновації. 2014. № 3 (7). С. 26-35. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/10/Pogrebnyak7.pdf>. (дата звернення: 20.05.2024)
8. Борисенко В. Електронне урядування в публічному адмініструванні. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2023. № 76 (2). С. 36-40. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/05/7.pdf>
9. Бучковська О., Веремчук О. Електронне урядування як основа взаємодії держави та суспільства в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020.

URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8061/1/E-GOVERNANCE%20_AS%20_A%20_PRINCIPLE%20_OF_%20THE_%20STATE_%20AND_%20SOCIETY%20_COOPERATION.pdf

Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна,
*доктор наук з державного управління,
професор, завідувач кафедри публічного
управління та адміністрування, Університет
Григорія Сковороди в Переяславі*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Молодь – це не тільки соціально-вікова група населення, а й стратегічний ресурс суспільства, здатний створювати та стимулювати розвиток інновацій, відтворювати матеріальні та інтелектуальні ресурси. Необхідно врахувати, що молодим людям у процесі життя доводиться долати різного роду проблеми та труднощі.

Оскільки молодь виступає стратегічним ресурсом інноваційного розвитку держави на довгострокову перспективу не випадково стільки пильної уваги приділяється державній молодіжній політиці, що реалізується на всіх рівнях соціального управління, включаючи державний та регіональний рівень. У зв'язку з цим виникає необхідність наукового розкриття змісту «молодіжна політика», оскільки досі у науковому розумінні немає її універсального тлумачення. У науковому розумінні це поняття представляється як багатогранна система суспільних відносин, де в якості структурних компонентів виступають наукові підходи, ідеї, функції, пріоритетність напрямів, що передбачають стратегію соціального розвитку молоді.

Важливим аспектом державної молодіжної політики є прояв уваги до цієї соціальної групи із боку держави. Причому важливо враховувати, що вирішення молодіжних проблем передбачає пошук нових шляхів та форм стимулювання політичної та правової активності молодого покоління, розробки нової концепції формування політичної та правової культури молоді з метою трансформації її активності у соціально-корисному напрямі.

Таким чином, державна молодіжна політика є сукупність інструментів, механізмів, методів, інституцій, які спрямовані на

соціальну підтримку та розвиток молоді, вирішення питань отримання освіти, самоідентичності, працевлаштування, захисту її прав та реалізації інтересів. Як інструмент державної молодіжної політики виступає діяльність молодих людей у прийнятті управлінських рішень щодо питань життєдіяльності конкретної території спільно з представниками владних структур.

На підставі вищесказаного впливає, що державна молодіжна політика покликана сприяти формуванню найважливішого стратегічного ресурсу нації – молоді. Водночас важливо розуміти, що ця соціальна група потребує надання постійної допомоги та підтримки з боку держави.

Державна молодіжна політика представляє собою загальний концепт комплексу ідей та пропозицій, що генеруються органами влади з метою створення максимально комфортних соціально-економічних умов для прогресивного розвитку сучасної молодіжної спільноти. Вона реалізується за такими напрямками, як: надання підтримки молодіжній спільноті у соціальній сфері, створення умов їхнього патріотичного виховання та громадянського становлення, профілактика проявів правопорушень, девіантних проявів серед молоді, розвиток молодіжної кадрової політики, надання сприяння у професійній, науковій, громадській самореалізації молоді, у розвитку їхнього лідерського потенціалу, сприяння у наданні допомоги талановитій молоді та ін. Водночас, найбільш значущими напрямками є створення оптимальних умов та можливостей у країні, регіоні для забезпечення ефективної соціалізації та самореалізації молодого покоління для розвитку її потенціалу. При цьому важливо налагодити комунікації між органами державної влади, насамперед, на регіональному рівні, та представниками молодіжної спільноти, які мають носити оперативний характер і мати можливість отримання зворотний зв'язок. Саме молодіжна політика, що реалізується на регіональному рівні, дозволяє визначити конкретний зміст та напрямок роботи залежно від умов соціально-економічного розвитку конкретного регіону та специфічних особливостей його території.

Головним показником ефективності державної молодіжної політики стає збільшення чисельності молодих людей, мотивованих на

позитивні дії; які розділяють загальнолюдські та національні духовні цінності; які мають гарне фізичне здоров'я; що займаються фізичною культурою та спортом; не мають шкідливих звичок; працюючих над своїм особистісним та професійним розвитком; тих, хто любить свою Батьківщину і готових захищати її інтереси; які докладають зусиль для динамічного розвитку країни [1].

У сучасних реаліях державна молодіжна політика має низку проблем, що знижують соціальний, інтелектуальний та економічний потенціал молодого покоління та потребують вирішення: зниження кількості молоді у регіонах; погіршення їх фізичного та психічного здоров'я; простежується тенденція «втрати людського капіталу»; відтік молодого покоління за кордон; зменшення можливостей щодо отримання бажаної освіти; зростання відсотка безробітних молодих людей; недостатнє забезпечення ресурсним та кадровим потенціалом тощо.

Важливим аспектом формування ефективної державної молодіжної політики в Україні є залученість молоді до формування такої політики, адже тільки молодь розуміє свої проблеми і знає або може знайти шляхи їх вирішення.

На нашу думку, більш продуктивною формою організації молодіжної політики сьогодні є модель, яка виключає пріоритети ієрархічних форм інституційного регулювання, що породжують заорганізованість, формалізм та відірваний від життя інструменти та заходи реалізації державної молодіжної політики. Така модель за змістом відносин держави з молоддю передбачає підтримку повсякденної уваги органів державного управління до проблем молоді та залучення молодих людей до спеціалізованих форм своєї діяльності на основі заохочення їх громадських ініціатив. Такі по суті мережеві форми взаємодії держави та молоді дозволяють виховувати справжніх молодіжних лідерів, застосовувати інструменти наставництва, розширювати молодіжну аудиторію, яка залучена до практичних суспільних перетворень. У рамках такої співпраці знижуватимуться витрати централізації та ризику формалізації діяльності державних інститутів, розширюватиметься простір самоорганізації та самопрезентації молодіжних інтересів.

Досвід показує перспективність організації та проведення молодіжних (галузевих, відомчих, територіальних та ін.) проектів на основі реальної взаємодії молодих людей із представниками державної влади. Все це розширює простір творчої активності молоді, свободи реалізації нею свого соціального та громадянського потенціалу, активного просування її ціннісних імперативів та внутрішніх установок.

Таким чином, перехід до нової стратегії держави повинен базуватися на постійному вимірі позитивних та проблемних результатів державної молодіжної політики, що дозволить зрозуміти трансформації в життєдіяльності молоді [2]. На практиці запорукою успіху такої стратегії має стати послідовна система формування державної молодіжної політики, яка спрямована на залучення молоді до політичного життя та презентації своїх інтересів на різних рівнях державної влади, розкриття творчої енергії молоді, довіра до її поглядів та переконань та залучення молодих людей у реальні проекти з управління суспільними процесами.

Список використаних джерел:

1. Перепелиця М. П. Державна молодіжна політика в Україні: (регіональний аспект): монографія. Київ: Укр. ін-т соц. дослідж., Укр. центр політолог. менеджменту, 2001. 242 с.

2. Catalano R.F., Berglund M.L., Ryan J.A.M., Lonczak H.S., Hawkins J.D. Positive Youth Development in the United States: Research Findings on Evaluations of Positive Youth Development Programs. *Prevention & Treatment*. 2002. Vol. 5. Is. 1. DOI: <https://doi.org/10.1037/1522-3736.5.1.515a>.

Петькун Світлана Михайлівна,
*доктор наук з державного управління,
доцент, завідувач кафедри публічного
управління та адміністрування Державного
університету інформаційно-комунікаційних
технологій*

Стороженко Владислав Ігорович,
*магістр з публічного управління та
адміністрування Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій*

**ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ
В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА**

Глобальна цифровізація дає сьогодні нові можливості управління суспільством; забезпечує суттєвий внесок у стійке економічне

зростання, підвищення конкурентоспроможності базових галузей та інноваційних секторів економіки, покращення рівня та якості життя населення, що дозволяє створювати та підтримувати відповідний стан гарантованої правової та інституційної захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз [1, с. 22]. Крім того, умови сучасної цифрової трансформації більшості сфер суспільства та управлінських процесів, зокрема, відкривають нові можливості для надання адміністративних послуг.

Окреслимо деякі вектори розвитку адміністративних послуг, що сприяють найактивнішому формуванню ефективного публічного управління, серед яких:

- електронний портал державних послуг (створення централізованого онлайн-ресурсу, де громадяни можуть звертатися за різноманітними адміністративними послугами – отримання документів, реєстрація податків, оформлення дозволів тощо);

- електронні форми та онлайн-заявки (забезпечення можливості подання заявок на адміністративні послуги за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій та платформ, що дозволяє громадянам і підприємствам зручно та швидко отримувати необхідні документи та послуги);

- електронний підпис (використання електронного підпису для підтвердження ідентифікації та автентифікації громадян, що дозволяє їм безпечно взаємодіяти з державними органами та подавати документи в електронній формі);

- інтеграція даних (використання цифрових технологій для автоматизації обробки даних та їх обміну між різними державними органами, що сприяє зменшенню бюрократичних перешкод та прискорює процес надання послуг);

- моніторинг та звітність (застосування цифрових інструментів для збору даних щодо якості та ефективності надання адміністративних послуг, що дозволяє управлінським структурам вчасно реагувати на проблеми та вдосконалювати процеси);

- використання штучного інтелекту (провадження систем штучного інтелекту для автоматизації обробки запитів громадян, аналізу даних та надання персоналізованих рекомендацій);

- інтерактивні сервіси (озробка інтерактивних онлайн-сервісів, які дозволяють громадянам отримувати консультації та допомогу в режимі реального часу через чат-боти або онлайн-консультантів);
- відкриті дані та API (надання доступу до відкритих даних та створення API для розвитку екосистеми додатків та сервісів, що базуються на державних ресурсах та полегшують взаємодію громадян з державними структурами);
- кібербезпека та захист персональних даних (забезпечення високого рівня кібербезпеки та захисту персональних даних у процесі надання адміністративних послуг, що зберігаються та оброблюються в цифровому форматі);
- електронні платежі (розширення можливостей для проведення електронних платежів за адміністративні послуги через онлайн-платіжні системи, що забезпечить зручність та швидкість оплати);
- впровадження блокчейн-технологій (використання блокчейн-технологій для забезпечення відкритості, прозорості та недоторканності даних у системах надання адміністративних послуг, наприклад, для підтвердження автентичності документів);
- доступність для людей з обмеженими можливостями (розробка інтерфейсів та сервісів, які враховують потреби та можливості людей з обмеженими можливостями, забезпечуючи їм рівний доступ до адміністративних послуг);
- цифрова освіта та підтримка користувачів (здійснення програм цифрової освіти для громадян та працівників державних органів з метою підвищення їхньої компетентності у використанні цифрових інструментів для отримання адміністративних послуг);
- аналіз та прогнозування попиту (використання аналітичних інструментів для аналізу попиту на адміністративні послуги та прогнозування потреб громадян, що дозволяє оптимізувати ресурси та покращити якість обслуговування);
- мобільні додатки (розробка мобільних додатків, які дозволяють громадянам звертатися за адміністративними послугами за допомогою смартфонів або планшетів, забезпечуючи доступність навіть у будь-яких умовах) тощо.

Зазначені вектори спрямовані на удосконалення та розширення доступу до адміністративних послуг, розвиток системи надання адміністративних послуг у контексті цифрової трансформації управлінських процесів, забезпечення високої якості обслуговування та задоволення потреб громадян.

Список використаних джерел:

1. Петькун С.М. Теоретико-методологічна концептуалізація механізмів державного управління соціальною безпекою України в умовах цифрової трансформації : дис. ... д-р. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2024. 466 с.

Полтавець Олександр Сергійович,
*здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

**ПРАВОВЛАДДЯ В АСПЕКТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ:
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Тематика правовладдя є доволі важливою для українського суспільства, яке обрало напрям розвитку – приєднання до Європейського союзу. У цьому аспекті варто вказати, що правовладдя передбачає серед іншого наступне. Відкритий уряд розробляє механізми, за допомогою яких створюється, обговорюється і потім ухвалюється закон, який є доступним, справедливим та ефективним. Закон детально прописаний, рівномірно застосовується і забезпечує права людини, а також майнові, договірні та процесуальні права. Правосуддя здійснюється неупереджено, вчасно, компетентними особами під наглядом незалежних представників суспільства, які мають відповідні ресурси, є доступними для всіх і відповідають запиту суспільства. Уряд і приватні особи несуть відповідальність згідно із законом.

Усі дії влади мають базуватися на принципах демократії, законності та верховенства права. Управління повинно бути відкритим і прозорим із залученням громадян у процес ухвалення рішень. Ефективність управління спрямована на результати, що забезпечують оптимальне та справедливе використання ресурсів. Відповідальність і підзвітність перед громадянами та законом за свої дії та рішення.

Гарантування основних прав і свобод, включаючи права людини, та рівне ставлення до всіх громадян. Публічні службовці повинні постійно підвищувати свою кваліфікацію та професіоналізм, щоб ефективно виконувати свої обов'язки, служити громадянам, враховуючи їхні потреби та інтереси. Завжди бути готовими до впровадження нових ідей і методів для покращення ефективності та якості своєї роботи. Держава і приватний сектор повинні співпрацювати для досягнення спільних цілей. Влада та громадські організації мають постійно взаємодіяти для вирішення суспільних проблем. Публічне управління має бути націлене на досягнення максимальної ефективності та результативності у вирішенні суспільних питань і завдань.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що принцип верховенства права є основою формування демократичної, правової, незалежної, економічно розвиненої держави, де природні права людини визначені та захищені від свавілля чиновників, які перебувають під владою права. Верховенство права та законність є основою публічного управління, і разом вони можуть утворювати нелінійну динамічну систему, яка еволюціонує з часом за умови створення механізмів реалізації. Така система працюватиме на потреби суспільства та людини.

Відзначимо, що оцінювати верховенство права можна завдяки організаціям на зразок World Justice Project, міждисциплінарній структурі, яка створює знання, підвищує обізнаність та стимулює дії задля просування верховенства права в усьому світі. World Justice Project здійснює незалежні дослідження та надає дані щодо верховенства права, зокрема Індекс верховенства права World Justice Project; сприяє розумінню та оцінці верховенства права, а також розробці стратегій для його зміцнення; об'єднує та створює глобальну мережу політиків і адвокатів для просування верховенства права через стратегічне партнерство, скликання, скоординовану адвокацію та підтримку місцевих ініціатив.

Методологію досліджень в цій організації розробляють провідні науковці з різних галузей, які застосовують різні методи та підходи для вивчення верховенства права та його впливу на суспільство. Основні фактори, за якими вимірюють загальний індекс, - це обмеження

урядових повноважень, відсутність корупції, відкритий уряд, основні права, порядок і безпека, нормативно-правове забезпечення, цивільне правосуддя, кримінальне судочинство. Варто зазначити, що в країнах, де верховенство права має високі показники, сильніша економіка, люди більш освічені, значно зменшується корупція, краще здоров'я людей, довша тривалість життя, права людини захищені.

Щодо України, дослідження Rule of Law Index показало, що загальний індекс з 2015 по 2023 рік знизився з 70-го на 89-те місце. За проблемами/факторами: обмеження урядових повноважень погіршилось з 77-го на 94-те місце; відсутність корупції – з 84-го на 118-те місце; відкритий уряд – з 43-го на 55-те місце; основні права – з 44-го на 59-те місце; порядок і безпека – з 87-го на 118-те місце; нормативно-правове забезпечення – з 80-го на 108-ме місце; цивільне правосуддя – з 65-го на 69-те місце; кримінальне судочинство – з 71-го на 97-ме місце [1].

Таким чином, зважаючи на вказане, проблематика правовладдя як принципу публічного управління є вкрай актуальною для України та потребує комплексного дослідження.

Список використаних джерел:

1. World Justice Project Rule of Law Index. URL <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/>

Руднєв Сергій Ігорович,
*аспірант 2 р.н. кафедри публічного
управління та адміністрування Університету
Григорія Сковороди в Переяславі*

**ТЕХНОЛОГІЯ БЛОКЧЕЙН У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ОХОРОНОЮ ЗДОРОВ'Я:
ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИЙ ПІДХІД**

У наш час швидкого технологічного прогресу державне управління зазнає значних змін. Також помітно це і в управлінні охороною здоров'я. У цій статті розглядається, як цифровізація та технологія блокчейн можуть сприяти децентралізації управління охороною здоров'я.

Децентралізація дає змогу місцевим органам влади підвищити ефективність і оперативність надання державних послуг. Цифрова

трансформація, яка вже змінила багато галузей, також здатна революціонізувати охорону здоров'я. Разом вони можуть створити синергетичний ефект, покращуючи місцеві послуги охорони здоров'я. Використання цифрових технологій може оптимізувати процеси, підвищити якість послуг, забезпечити прозорість і підзвітність у системі, що, своєю чергою, збільшує довіру громадськості.

Технологія блокчейн, відома своєю децентралізацією, незмінністю та прозорістю, є цінним інструментом для децентралізованого управління охороною здоров'я. Її потенційні переваги включають підвищену безпеку даних, кращу взаємодію, зменшення шахрайства та підвищення ефективності. Блокчейн може забезпечити безпечну систему для записів пацієнтів, захищаючи цілісність їхніх даних і надаючи повний доступ до медичної історії пацієнта. Він також створює безпечну платформу для транзакцій, що зменшує ризик шахрайства та підвищує ефективність розподілу ресурсів.

Завдяки цифровізації система охорони здоров'я України змогла краще реагувати на виклики COVID-19. Під час пандемії українська система охорони здоров'я була більш підготовленою завдяки чотирирічному розвитку цифрових технологій у цій сфері[1]. В інших країнах також з'явилися успішні приклади використання блокчейн у сфері охорони здоров'я. Наприклад, в Естонії ця технологія інтегрована в систему електронних медичних записів, що забезпечує захист даних пацієнтів і безперебійний обмін інформацією між авторизованими медичними постачальниками[2]. У США Управління з контролю за якістю харчових продуктів і медикаментів (FDA) співпрацює з IBM над проектом на основі блокчейн для покращення відстеження рецептурних ліків з метою боротьби з опіоїдною кризою[3].

Однак, попри перспективний потенціал технології блокчейн, варто звернути увагу і на проблеми та обмеження. Наприклад, зберігання даних, масштабованість, цифровий розрив і відповідність нормативним вимогам можуть стати перепонами для широкого впровадження цієї технології. Хоча блокчейн здатний захищати дані, він також має відповідати нормам, таким як Закон про перенесення та підзвітність медичного страхування (HIPAA) у США або Загальний регламент захисту даних (GDPR) у Європі. Крім того, цифровий розрив може

посилити нерівність у доступі до охорони здоров'я, якщо цифрові рішення не будуть доступні для всіх.

Для впровадження цифрової трансформації в систему охорони здоров'я важливими кроками з боку органів місцевого самоврядування та владних органів можуть бути:

1. Визначення зацікавлених сторін і співпраця

Перший крок полягає у визначенні ключових зацікавлених сторін, таких як органи місцевого самоврядування, постачальники медичних послуг, пацієнти, постачальники технологій і регуляторні органи. Кожна зацікавлена сторона має свою унікальну роль, а їхня співпраця сприяє спільному розумінню, прийняттю та впровадженню технології блокчейн в систему охорони здоров'я.

2. Пілотні проєкти та тестування

Перед масовим впровадженням необхідно провести пілотні проєкти для перевірки ефективності блокчейн-систем в контрольованому середовищі. Це дозволить виявити практичні проблеми та обмеження, які можуть не бути очевидними під час теоретичних обговорень. Результати пілотних проєктів допоможуть вдосконалити систему перед її масштабним впровадженням.

3. Організація екосистеми та навчання

Успішне впровадження технології блокчейн потребує високого рівня технічної компетентності. Це включає проведення практикумів, семінарів та курсів, що надають знання про блокчейн та його застосування в охороні здоров'я. Також важливо навчити постачальників медичних послуг та адміністраторів користуватися новими системами та розуміти їхні переваги й ризики.

4. Дотримання нормативних вимог і безпека даних

Важливо забезпечити відповідність систем охорони здоров'я, заснованих на блокчейні, чинним нормам захисту даних, таким як GDPR у Європейському Союзі. Також необхідно гарантувати безпеку систем і їх стійкість до кіберзагроз.

5. Оцінка та зворотний зв'язок

Безперервна оцінка та зворотний зв'язок є важливими для забезпечення ефективності системи та внесення необхідних коректив. Це може включати регулярні аудити, опитування задоволеності

користувачів і аналіз продуктивності системи. Отримані відгуки використовуються для постійного вдосконалення системи, роблячи її ефективнішою, зручнішою та безпечнішою.

Цифрова трансформація та технологія блокчейн пропонують перспективний шлях для децентралізації управління охороною здоров'я та покращення надання державних послуг на місцевому рівні. Підсумовуючи, запропоновані кроки забезпечують структурований підхід до впровадження блокчейн в управління охороною здоров'я, підкреслюючи важливість співпраці, навчання, тестування, відповідності нормативним вимогам, безпеки та постійного вдосконалення. Це дозволить максимально використовувати переваги цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Завдяки цифровізації система охорони здоров'я України змогла швидше реагувати на виклики, пов'язані з COVID-19 URL: <https://www.president.gov.ua/news/zavdyaki-cifrovizaciyi-sistema-ohoroni-zdorovya-ukrayini-zmo-68521> (19.05.2024)
2. Estonia to protect patient records with Guardtime blockchain technology URL: <https://estonianworld.com/technology/estonia-to-protect-patient-records-with-guardtime-blockchain-technology/> (19.05.2024)
3. FDA DSCSA Blockchain Interoperability Pilot Project Report February 2020

Савченко Дмитро Віталійович,

магістр 057 групи Сумського державного педагогічного університету імені

А.С.Макаренка

Іваній Олена Миколаївна,

завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного

педагогічного університету імені

А.С.Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

ЕЛЕКТРОННІ БАР'ЄРИ: ЧОМУ ВПРОВАДЖЕННЯ Е-УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ БУКСУЄ?

Впровадження електронного урядування (е-урядування) в Україні є однією з ключових реформ, спрямованих на модернізацію державного управління та покращення якості життя громадян. Проте, незважаючи на значні зусилля, Україна все ще відстає від багатьох країн світу за

рівнем розвитку е-урядування. Чому ж впровадження е-урядування в Україні буксує?

Серед основних проблем можна виділити наступні:

- недостатнє фінансування, обмеженість інфраструктури та доступу до Інтернету;
- невідповідність законодавства;
- низький рівень цифровізації населення;
- бюрократія;
- відсутність єдиної координації;
- незахищеність електронних ресурсів від хакерських атак.

Розглянемо більш детально перераховані проблеми.

Е-урядування потребує значних ресурсів для впровадження та підтримки. На жаль, в Україні бюджетні асигнування на цю сферу часто є недостатніми. Однією з найбільших перешкод є недостатня розвиненість інфраструктури та обмежений доступ до Інтернету в деяких регіонах України. Багато людей, особливо в сільській місцевості, не мають доступу до швидкого Інтернету або взагалі до Інтернету. Це ускладнює впровадження електронного урядування, оскільки багато процесів потребують онлайн-взаємодії.

Законодавство України не завжди відповідає потребам розвитку е-урядування. Це створює юридичні бар'єри для впровадження нових електронних послуг.

Не всі громадяни України мають навички роботи з комп'ютером, не володіють знаннями щодо участі в електронних державних сервісах та процедурах. Це робить користування електронними послугами складним або неможливим для значної частини населення. Особливо гостро ця проблема проявила себе після запровадження карантину, коли Уряд запровадив оформлення обов'язкових COVID-сертифікатів, які можна було сформувати у застосунку «Дія» та оформити «Е-допомогу». Більшість громадян похилого віку та осіб з обмеженими можливостями не змогли скористатися цими сервісами. Нова проблема назріла після початку збройної агресії та бойових дій на території нашої держави, коли величезна кількість українських громадян втратили житло, залишилися без документів, вимушені були переїхати до більш безпечних місць. Ті електронні послуги, що були запроваджені Урядом

під час воєнного стану теж залишилися недоступними для цих категорії гро-мадян [1, с. 163].

Бюрократичні перешкоди також гальмують процес впровадження електронного урядування. Деякі законодавчі та регуляторні рамки можуть бути застарілими або неадекватними для впровадження сучасних технологій. Державні органи та установи часто не готові до змін, які несе з собою е-урядування. Це призводить до опору впровадженню нових електронних послуг.

Впровадження е-урядування в Україні також ускладнюється відсутністю чіткої стратегії та координації між різними урядовими органами. Відсутність єдиної стратегії призводить до дублювання зусиль, розбіжностей у використанні технологій та систем, а також до нездатності різних систем взаємодіяти між собою. Це стає перешкодою для ефективного впровадження електронного урядування, оскільки без єдиної стратегії та спільної роботи велика кількість проектів може не досягти свого потенціалу та бути малоефективною.

Серйозною загрозою під час впровадження електронного урядування є незахищеність електронних ресурсів від хакерських атак. Ця проблема стає ще актуальнішою в умовах, коли урядові органи та адміністративні структури збирають та обробляють великі обсяги конфіденційної інформації громадян. Хакерські атаки можуть призвести до викрадення чутливих даних, порушення функціонування електронних систем управління, витоку конфіденційної інформації, а також до великих фінансових збитків та втрати довіри громадськості до урядових органів.

Залишається досі актуальною проблема сумісності – усі різноманітні технології електронного урядування, що впроваджуються як в органах державної влади, так і в органах місцевого самоврядування, обов'язково мають бути сумісними одна з одною. Без вирішення цієї проблеми неможлива ефективна взаємодія як між місцевими, так і центральними органами влади; між органами влади й органами місцевого самоврядування [2, с. 47].

Потребує уваги також проблема посилення відповідальності за збереження та захист інформації персонального характеру – більшість працівників як органів державної влади та місцевого самоврядування,

так і сфери обслуговування не несуть відповідальності про надання доступу зацікавленим організаціям і громадянам інформації про персональні дані інших громадян. Особливо це стає очевидним під час проведення виборчої та рекламної кампаній тощо [3].

Як наслідок перелічених проблем, відбуваються такі негативні процеси, як:

- низька якість державних послуг, через яку громадяни України не можуть отримувати державні послуги швидко, зручно та якісно;
- втрата довіри до влади, оскільки вона не може забезпечити громадянам належний рівень обслуговування;
- відставання України від світового рівня за рівнем розвитку е-урядування, що негативно впливає на її конкурентоспроможність.

Серед ймовірних шляхів вирішення перелічених проблем, вважається:

1. Збільшення фінансування. Держава повинна збільшити фінансування е-урядування, щоб забезпечити його впровадження та підтримку.
2. Вдосконалення законодавства, яке б відповідало потребам розвитку е-урядування.
3. Підвищення рівня цифровізації населення з боку держави шляхом надання доступного інтернету та комп'ютерних курсів.
4. Боротьба з бюрократією на державному рівні, що сприятиме змінам у культурі державного управління.
5. Забезпечення єдиної координації державою по впровадженню е-урядування, щоб уникнути дублювання зусиль та неефективного використання ресурсів.
6. Вдосконалення кібербезпеки та втілення ефективних заходів захисту електронних систем.

Таким чином, впровадження е-урядування в Україні є складним завданням, яке потребує значних зусиль із боку держави. Вирішення вищезазначених проблем допоможе Україні подолати електронні бар'єри та досягти значного прогресу у розвитку е-урядування.

Список використаних джерел:

1. Ковтун М.С., Моїсєєва Є.О., Маркосян В.Г. Проблеми надання електронних послуг в Україні. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».

2022. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/33.pdf>

2. Коров'як О.Я. Проблеми впровадження електронного урядування в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск 2(23), 2018.

3. Чукут С.А. Тенденції та проблеми впровадження електронного урядування в Україні. Сучасні проблеми управління: виклики інформаційної епохи: матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспір. та молод. вчен. (м. Київ, 2013 р.). К.: НТУУ «КПІ», 2013. 176 с.

Свірко Світлана Володимирівна,

д.е.н., д.н.д.у., проф., завідувач кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка»

Грицишен Дмитрій Олександрович,

д.е.н., д.н.д.у., проф., проректор з науково-педагогічної роботи та інноваційного розвитку Державного університету «Житомирська політехніка»

Сергієнко Лариса Василівна,

д.н.д.у., доц., декан факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин Державного університету «Житомирська політехніка»

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НАЛЕЖНОГО УРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Україна знаходиться на останньому етапі процесу євроінтеграції, який вимагає від неї чималих зусиль. Керівництво цим процесом здійснює потужний апарат державного управління, який зазнав значного реформування з моменту підписання Україною Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, статтею 3 якої прописано, що належне урядування виступає одним з основних детермінант посилення відносин між ЄС та Україною [1]. Нагадаймо, що згідно Стратегії розширення та основних викликів 2014-2015р.р. Європейська комісія оголосила реформу державного управління основою процесу розширення ЄС загалом [2]. У 2022 році

Європейська Комісія в своєму Повідомленні щодо політики розширення остаточно підтвердила свою позицію з реформування державного управління в країнах-кандидатах та сформувала головну мету державного управління: «реагувати на нові проблеми та діяти на благо громадян, а також надано перелік основних недоліків у державах-кандидатах на вступ до ЄС: «Державні установи та органи управління мають реагувати на суспільні проблеми та ефективно проводити політику. Модернізація органів державного управління залишається ключовою проблемою в державах-кандидатах на вступ до ЄС. Політизація продовжує підривати спроможності органів державного управління і їхню привабливість як працедавців. Хоча в цілому є усвідомлення основних потреб у реформах задля створення більш професійних органів державного управління, що ґрунтуються на заслугах, вдосконалення планування політики, державних фінансів, управління персоналом та підзвітності вимагатиме більше лідерства та зусиль»» [3, С.7].

Зауважимо, що обидва стратегічних документа в сфері реформування державного управління, що були прийняті за останні 10 років – Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року та Стратегія реформування державного управління України на 2022-2025 роки – посиляються на принципи належного врядування, розроблені Програмою підтримки вдосконалення врядування та менеджменту (SIGMA) [4]. Слід зазначити, що принципи належного врядування не є виключно надбанням науково-практичних зусиль провідних вчених та урядовців Європи, хоча на початку процесу їх формування до останнього залучились потужні світові теоретики та практики публічного управління; на сьогодні власне явище «належного врядування» є складовою прав громадян ЄС, що закріплено статтею 41 Хартії основних прав ЄС [5].

Формування принципів належного врядування упродовж 30 років призвів до виокремлення 6 основних змістовних кластерів державного управління з відповідними їм цінностями, в межах яких і ідентифікуються на сьогодні 32 принципи належного врядування, а саме [3]:

- Стратегія (цінність – уряд забезпечує стратегічне бачення та лідерство для гнучкого, інноваційного державного управління, що

постійно вдосконалюється і реагує на нові виклики; принципи – принцип 1: створено та успішно впроваджено комплексний, надійний та сталий порядок денний реформи державного управління, що сприяє інноваціям та постійному удосконаленню);

- Формування і координування політики (цінність – уряд гарантує, що всі напрями державної політики та бюджети узгоджені, ефективно плануються, узгоджуються всім урядом, впроваджуються, контролюються та оцінюються відповідно до чітко визначених цілей та напрямів державної політики, а власне остання розробляється та узгоджується в межах відкритого, заснованого на широкій участі процесу, на основі обґрунтованих фактах на аналізі; принципи – принцип 2: державна політика є узгодженою та ефективно координується центром уряду; рішення готуються та комунікуються чітко та прозоро; принцип 3: уряд планує та контролює державну політику в ефективний та інклюзивний спосіб відповідно до фіскального простору уряду; принцип 4: державна політика розробляється на основі даних та аналізу, із дотриманням чітких і послідовних правил законотворчої діяльності; закони та нормативно-правові акти легкодоступні; принцип 5: під час розробки політики проводяться активні консультації з усіма ключовими зовнішніми та внутрішніми зацікавленими сторонами та громадськістю; принцип 6: державна політика ефективно впроваджується та оцінюється, покращуючи політичні результати та зменшуючи регуляторні витрати та тягарі; принцип 7: парламент ефективно контролює формування урядом політики та забезпечує узгодженість політики та законодавства);

- Державна служба та управління людськими ресурсами (цінність – державні службовці діють професійно, порядно та нейтрально; їх відбір та зростання мають відбуватись на основі їх професіоналізму, здібностей, компетенцій та рівних можливостей; принципи - принцип 8: система працевлаштування врівноважує стабільність і гнучкість, забезпечує підзвітність державних службовців і захищає їх від неналежного впливу та незаконного звільнення; принцип 9: орган державного управління залучає та набирає на роботу компетентних людей на основі заслуг і рівних можливостей; принцип 10: ефективному лідерству сприяють компетентність, стабільність, професійна автономія та оперативне реагування підзвітних керівників

вищої ланки; принцип 11: державні службовці мають мотивацію, справедливу та конкурентоспроможну оплату та належні умови праці; принцип 12: професійний розвиток, управління талантами та результативністю підвищують навички, ефективність і дієвість державних службовців і пропагують цінності державної служби);

- Організація, підзвітність та нагляд (цінність – організація державного управління є ефективною та дієвою на всіх рівнях державного управління, інституції останнього є відкритими та прозорими і застосовують чітко ідентифіковані механізми підзвітності, а потужні наглядові органи захищають права громадян та інтереси суспільства; принципи - принцип 13: організація та керівництво державним управлінням сприяють підзвітності, ефективності та дієвості; принцип 14: сфери відповідальності чітко розподілені між рівнями державного управління і враховують принцип субсидіарності та місцевої автономії та сприяють міжвідомчій координації за допомогою ефективних механізмів нагляду; принцип 15: державне управління є прозорим та відкритим; принцип 16: парламент, омбудсмен і вища аудиторська установа здійснюють ефективний контроль за державним управлінням; принцип 17: право на належне управління забезпечується за допомогою адміністративної процедури, судового розгляду та публічної відповідальності; принцип 18: послідовна та комплексна система забезпечення доброчесності в державному секторі мінімізує ризики корупції);

- Надання послуг та цифровізація (цінність – користувач державних послуг завжди перебуває у центрі уваги органів державного управління, які надають високоякісні та легкодоступні послуги у різних форматах (особисто та онлайн) всім фізичним та юридичним особам за максимального використання цифрових технологій для підвищення ефективності державних управлінських рішень та якості і доступності державних послуг; принципи - принцип 19: користувачі знаходяться в центрі формування та надання адміністративних послуг; принцип 20: державне управління надає оптимізовані та високоякісні послуги; принцип 21: адміністративні послуги легко доступні онлайн і особисто, враховуючи різні потреби, вибір і обмеження; принцип 22: цифровізація дає змогу ухвалювати рішення на основі даних та здійснювати ефективну, дієву та оперативну політику, послуги та процеси в усьому уряді);

- Управління державними фінансами (цінність – органи державного управління здійснюють керівництво державними фінансами задля забезпечення сталості, прозорості та ефективності функціонування системи державних фінансів із активним застосування інструментів контролю, закупівель, нагляду, що дозволяє забезпечити ощадливе, ефективне та результативне використання державних ресурсів розподілених між всіма рівнями державного управління; принципи – принцип 23: річний бюджет є всеохопним і формується у передбачуваний і розгорнутій середньостроковій перспективі, яка збалансовує політичні потреби з фіскальними обмеженнями; принцип 24: уряд сприяє виконанню бюджету та наданню послуг, забезпечуючи ліквідність у коротко- та середньостроковій перспективі; принцип 25: уряд виконує бюджет відповідно до кошторису та звітує про нього всебічно та прозоро, що дає змогу здійснювати своєчасний контроль; принцип 26: для досягнення своїх цілей органи державного управління управляють ресурсами ефективним і відповідним чином; принцип 27: внутрішній аудит покращує керування органами державного управління; принцип 28: законодавство про публічні закупівлі, зокрема у сфері державно-приватних партнерств та концесій, ґрунтується на принципах рівного ставлення, відсутності дискримінації, прозорості, пропорційності та конкуренції та підтримується надійною системою управління; принцип 29: публічні замовники здійснюють публічні закупівлі, у тому числі у форматі державно-приватних партнерств, в ефективний та ощадливий спосіб; принцип 30: незалежна система огляду закупівель забезпечує ефективний, швидкий та компетентний розгляд скарг; принцип 31: усі державні кошти ефективно перевіряються незалежним аудитором, який забезпечує впевненість щодо використання державних ресурсів і допомагає покращити функціонування державного сектору; принцип 32: для здійснення своїх повноважень, а також фінансового нагляду для сприяння відповідальному фінансовому управлінню регіональні органи державної влади та органи місцевого самоврядування мають ресурси та належну фіскальну автономію);

Як бачимо, переважна більшість наведених принципів вже імплементована до вітчизняного нормативно-правового поля державного управління загалом та управління державними фінансами

зокрема. Втім, проблема перед усім полягає у подекуди формальній констатації такої імплементації, яка на практиці не завжди підтверджується (перед усім в частині принципів 15, 16, 26, 28, 29, 30, 31). За цих умов питання незалежного контролю за дієвістю впроваджених принципів належного управління в Україні набуває особливої актуальності, як невід'ємної функції будь-якого процесу управління. Саме за такого контролю стане можливим не тільки дійсне реформування вітчизняного державного управління, а й вступ України до ЄС.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL : [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011) (дата звернення: 14.03.2024 р.)

2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Enlargement Strategy and Main Challenges 2014-15. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2016-12/20141008-strategy-paper_en.pdf (дата звернення: 14.03.2024 р.)

3. OECD (2023), The Principles of Public Administration, OECD, Paris, <https://www.sigmaweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration-2023-edition-UKR.pdf> (дата звернення: 14.03.2024 р.)

4. Реформа державного управління. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-derzhavnogo-upravlinnya>

5. Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL : https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf (дата звернення: 14.03.2024 р.)

Сіренко Яна Валеріївна,

*студентка магістратури Сумського
державного педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

Іваній Олена Миколаївна,

*завідувач кафедри права та публічного
управління Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка, кандидат педагогічних наук,
доцент*

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Публічне адміністрування є ключовим елементом державного управління, який відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності та

розвитку суспільства. В контексті сучасних викликів та трансформацій, таких як швидкі зміни в економіці, технологіях та соціокультурному середовищі, питання ефективного управління стають ще більш актуальними.

Однією з ключових сфер публічного адміністрування є діяльність виконавчої влади. Ця сфера охоплює широкий спектр функцій та завдань, включаючи формування та реалізацію політики, управління ресурсами, надання послуг громадянам та забезпечення правопорядку. Проте, на сучасному етапі існують ряд викликів, які ставлять під сумнів ефективність цієї діяльності. Серед них можна визначити корупцію, бюрократію, недостатню прозорість та відкритість процесів, а також нестачу інноваційних підходів у управлінні.

Тому дослідження публічного адміністрування в діяльності виконавчої влади має велике значення для розвитку сучасного суспільства. Воно дозволить ідентифікувати проблемні аспекти та запропонувати шляхи їх вирішення, сприяючи покращенню якості управління та забезпеченню соціально-економічного розвитку країни.

Публічне адміністрування включає широкий спектр концепцій, принципів та методів, які допомагають розуміти та вивчати організацію, функціонування та розвиток державних установ та владних структур. Найважливіші теоретичні аспекти публічного адміністрування включають в себе:

- **Поняття та сутність публічного адміністрування:** Це поле науки вивчає організацію та функціонування державного апарату, його взаємовідносини з іншими секторами суспільства, а також методи та інструменти, які використовуються для досягнення цілей та завдань держави.
- **Публічні політики:** Це процес розробки, прийняття та впровадження рішень у сфері державного управління, які спрямовані на вирішення певних суспільних проблем та задач.
- **Організація державного управління:** Вивчення структури та функцій державних органів, їхніх взаємовідносин, а також принципів, що лежать в основі організації та роботи цих установ.
- **Публічне право:** Розгляд правових аспектів державного управління, включаючи конституційне право, адміністративне право та

інші галузі права, які регулюють відносини у сфері державного управління.

- Етика та державна служба: Вивчення етичних аспектів роботи державних службовців, встановлення стандартів поведінки та вимог до професійної діяльності в цій сфері.
- Державний бюджет та фінанси: Аналіз фінансових аспектів державного управління, включаючи формування та використання бюджетних коштів, а також ефективне фінансове планування та контроль.

Проблеми публічного адміністрування в діяльності виконавчої влади досить різноманітні та включають такі аспекти:

1. Корупція та недостатня прозорість: Однією з основних проблем є наявність корупції та відсутність ефективних механізмів боротьби з нею. Недостатня прозорість в прийнятті рішень та роботі органів влади також сприяє зловживанням.

2. Бюрократія та складність процедур: У складних бюрократичних процедурах може бути важко виявити проблеми та швидко реагувати на них. Це може призводити до затримок у вирішенні питань та неефективного використання ресурсів.

3. Недостатня компетентність та професіоналізм: У деяких випадках співробітники виконавчої влади можуть бути недостатньо підготовлені або не мати достатнього досвіду для ефективного виконання своїх обов'язків.

4. Політичні втручання: Часті політичні втручання можуть перешкоджати нормальному функціонуванню державних органів та впливати на їхні рішення.

5. Неадекватність законодавства: Не завжди законодавство відповідає потребам сучасного суспільства та може бути застарілим або неефективним для вирішення нових проблем.

6. Необхідність модернізації та інновацій: У зв'язку з швидким розвитком технологій та суспільства, необхідно постійно модернізувати та інноваційно підходити до діяльності виконавчої влади.

Такі проблеми створюють виклики для ефективного управління та вимагають розробки стратегій та механізмів для їх вирішення.

Для збільшення ефективності публічного адміністрування та управління в сфері державного управління використовуються інструменти та методи покращення для досягнення цілей та завдань держави такі, як:

1. Стратегічне планування: Розвиток стратегічних планів діяльності на різних рівнях управління дозволяє визначити мету, цілі та пріоритети, а також забезпечити їх відповідність місії та завданням державних органів.

2. Процеси перегляду та оцінки результатів: Встановлення механізмів для періодичного оцінювання та аналізу результатів діяльності дозволяє виявляти проблемні питання та вносити корективи для поліпшення ефективності.

3. Електронне урядування (e-Government): Використання інформаційних технологій для покращення доступності та якості послуг, спрощення процедур та зменшення бюрократії.

4. Реінжиніринг бізнес-процесів: Переосмислення та перегляд традиційних бізнес-процесів з метою забезпечення їхньої ефективності та оптимізації.

5. Програми навчання та розвитку кадрів: Забезпечення професійної підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців для забезпечення їхньої компетентності та відповідності вимогам сучасного управління.

6. Громадські консультації та участь громадськості: Залучення громадськості до процесу прийняття рішень та розробки політик для забезпечення більшого врахування інтересів та потреб громадян.

7. Моніторинг та оцінка відкритості та прозорості: Забезпечення доступу громадськості до інформації про роботу державних органів, а також моніторинг та оцінка рівня прозорості та відкритості управління.

Практика в сфері публічного адміністрування представлена різними інноваційними підходами, які вже успішно застосовуються в різних країнах.

Приклади, які приведені нижче демонструють, що застосування передових підходів у публічному адмініструванні може покращити ефективність та відкритість управління, сприяючи зростанню довіри громадян до державних установ:

Електронне урядування (e-Government): Країни, такі як Естонія,

Швеція та Сінгапур, впроваджують ефективні електронні системи, що дозволяють громадянам звертатися за допомогою в Інтернеті, заповнювати документи та здійснювати інші адміністративні послуги онлайн;

Громадська участь та відкриті дані: Деякі країни активно залучають громадськість до прийняття рішень та моніторингу діяльності влади. Наприклад, в Бразилії впроваджено механізми громадського бюджетування, де громадяни можуть визначати, на що витратимуться кошти з місцевого бюджету;

Публічні реєстри та прозорість: Країни, які активно розвивають системи публічних реєстрів та забезпечують доступ до них громадськості, сприяють зменшенню корупції та забезпеченню відкритості управління. Наприклад, в Швеції доступ до інформації про власників компаній є загальнодоступним;

Активна комунікація з громадськістю: Країни, які ретельно працюють над комунікацією зі своїми громадянами, сприяють підвищенню довіри до влади та розумінню громадськістю прийнятих рішень. Наприклад, в Данії проводяться регулярні опитування громадян щодо задоволеності роботою державних органів;

Слід відзначити, що покращення публічного адміністрування є важливою умовою для успішного функціонування держави та забезпечення задоволення потреб і очікувань громадян. Впровадження інструментів та методів, таких як стратегічне планування, електронне урядування, громадські консультації та інші, дозволяє оптимізувати роботу державних установ, забезпечуючи їхню ефективність та прозорість. За допомогою цих заходів можна зробити управління державними справами більш відкритим, гнучким і відповідальним перед суспільством. Важливою умовою успіху є також постійне вдосконалення кадрового потенціалу та навчання державних службовців, що дозволить підтримувати високий професійний рівень управлінських кадрів. Всі ці заходи сприятимуть створенню ефективної та відповідальної системи управління, яка здатна вирішувати сучасні виклики та завдання перед державою.

Список використаної літератури:

1. Smith, J. (2020). "Public Administration and Governance: Principles, Theories, and Practices".
2. Jones, M. (2019). "Effective Government: Lessons from Europe".
3. Johnson, P. (2018). "Modernizing Public Administration: The Role of Technology".

4. Brown, K. (2016). "Innovations in Governance: Case Studies from Around the World".
5. Юридичний науковий журнал url: <http://www.lsej.org.ua>

Стороженко Ліна Григорівна,
*кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри публічного управління та
адміністрування Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ СКЛАДОВІ НЕТОКРАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

В умовах інформаційного суспільства та стрімкого розвитку цифрових технологій відбулося закономірне спрощення механізму комунікації між органами державної влади та громадськістю, перманентно виникають нові мережеві структури, які забезпечують швидке залучення громадян до процесу координації суспільних дій, вироблення і прийняття рішень на всіх рівнях державного управління.

Основним завданням комунікації в управлінській системі є активізація діяльності органів державної влади, підвищення ефективності та результативності їхньої роботи з громадськістю, особливо це важливо в умовах формування нетократичної моделі державного управління, заснованої на прозорості, відкритості, співпраці та залученні громадськості до процесу прийняття рішень через посередництво цифрових технологій [3, с. 99].

Інформаційно-комунікативні складові є важливою частиною процесу нетократизації державного управління. Вони спрямовані на забезпечення відкритості, прозорості та взаємодії між урядом і громадянами. Ось деякі ключові аспекти цих складових:

- електронне урядування (e-government): розвиток електронних платформ та сервісів для забезпечення доступу до інформації та послуг уряду для громадян та підприємств; це може включати веб-портали, мобільні додатки, системи електронного документообігу та інші інтерактивні інструменти;
- електронна демократія: залучення громадян до процесів управління через інтернет-голосування, петиції та інші форми онлайн-участі;

– відкриті дані (Open Data): публікація відкритих даних урядових органів для загального використання та аналізу, що дозволяє громадянам використовувати ці дані для створення нових продуктів та послуг, а також для контролю за урядовою діяльністю;

– електронні консультації та зворотній зв'язок: використання інтернет-платформ для залучення громадськості до процесу прийняття рішень шляхом збору відгуків, ідей та пропозицій, адже саме громадська думка як політичний інститут бере участь у здійсненні цієї влади, оскільки виступає знаряддям політики [1, с. 111];

– соціальні медіа та онлайн-комунікація: використання соціальних медіа, веб-форумів, чат-ботів та інших онлайн-інструментів для комунікації з громадянами та надання їм інформації щодо діяльності уряду;

– інформаційна безпека та захист даних: забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації між урядом і громадянами, а також захист від кіберзагроз та кібератак;

– транспарентність процесів прийняття рішень: забезпечення доступу громадськості до інформації про процеси формування та прийняття управлінських рішень, що включає в себе публікацію порядку денного засідань, протоколів засідань, а також інформації про обговорення конкретних питань;

– моніторинг та оцінка рівня задоволеності громадськості: проведення опитувань та аналізу думок громадян щодо якості та ефективності діяльності уряду, а також врахування їхніх пропозицій та зауважень для подальшого вдосконалення процесів управління; саме в таких умовах відкритість і доступність до різної інформації органів державної влади стає головною передумовою успішного розвитку демократизації суспільства [2, с. 162];

– освіта та інформаційна грамотність: розвиток програм інформаційної грамотності для громадян, спрямованих на навчання вмінням критичного мислення, оцінки інформації та уміння використовувати різні джерела для отримання об'єктивної інформації;

– стимулювання громадянського активізму та участі: підтримка та розвиток громадянських організацій, ініціатив та платформ для активної участі громадян у формуванні та виконанні рішень уряду;

– впровадження механізмів взаємодії та співпраці з міжнародними організаціями та партнерами: обмін досвідом, навчання та спільні проекти з міжнародними партнерами можуть сприяти підвищенню якості та ефективності управління;

– «мережева» співпраця: залучення різних зацікавлених сторін до спільного обговорення та вирішення проблем через мережеві платформи; це може включати урядові органи, громадські організації, приватний сектор та інші зацікавлені сторони;

– активна реакція на зворотний зв'язок: систематичне врахування та відповідь на запити, пропозиції та скарги громадян, які надходять через різноманітні канали комунікації;

– етичні стандарти та прозорість: розробка та впровадження етичних стандартів управління та забезпечення їхньої відкритості для громадськості;

– культура відкритості та довіри: створення середовища, де відкритість та довіра є ключовими цінностями, які сприяють ефективному спілкуванню та співпраці між урядом і громадянами тощо.

Окреслені інформаційно-комунікативні складові спрямовані на створення відкритого, доступного та прозорого середовища для взаємодії між управлінськими структурами і громадянами. Вони сприяють підвищенню довіри суспільства до системи державного управління, покращенню ефективності управління та підвищенню ролі громадян у прийнятті рішень.

Зазначені аспекти допомагають створити сприятливу атмосферу для взаємодії та співпраці між управлінськими структурами і суспільством, що сприяє покращенню ефективності та легітимності державного управління, підвищенню відповідальності та раціональності в процесах прийняття рішень, що є ключовими для сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Коврига О.С. Взаємодія органів державної влади з громадськістю в системі державного управління України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. № 2. Том 31(70). С. 109–114.
2. Митяй О. Проблеми комунікативного забезпечення ефективності взаємодії органів державного управління і суспільства в Україні. Наукові записки інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. № 1. С. 160–165.
3. Storozhenko L.H. Netocratic vector of formation of public administration in the information society. Modernization of the system of public management and administration in Ukraine: the experience of the Republic of Latvia. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 99–114.

Ткаченко Сергій Васильович,
магістр 057 групи Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Іваній Олена Миколаївна,
завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

ВПЛИВ ПУБЛІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ТА ЛІДЕРІВ

У сучасному світі, де інформація поширюється з неймовірною швидкістю, публічна комунікація відіграє ключову роль у формуванні іміджу державних органів та їх лідерів. Держава здійснює активні дії для формування та збереження своєї репутації на національному та міжнародному рівнях. Це формування позитивного іміджу держави щодо представлення її в міжнародних засобах масової інформації; ефективна дипломатія; підтримка міжнародного співробітництва та позитивного сприйняття на міжнародній арені; розвиток сильної та стабільної економіки; розробка брендингових кампаній; сприяння культурним обмінам щоб підкреслити унікальність та привабливість держави; медіа та публічна дипломатія, спрямовані на встановлення партнерських стосунків із громадськістю, міжнародними ЗМІ та впливовими громадськими діячами; участь у міжнародних програмах допомоги, гуманітарних проектах та місіях, що сприяє позитивному сприйняттю держави та демонструє відповідальність і соціальну солідарність тощо [1, с. 82].

Публічна комунікація повинна бути прозорою та відкритою, щоб громадськість мала доступ до інформації про діяльність державних органів та їх лідерів. Це сприяє підзвітності та відповідальності влади, а також допомагає розвіяти міфи та негативні стереотипи. Важливо налагодити діалог з громадськістю, враховувати її думки та залучати до прийняття рішень. Це сприяє кращому розумінню потреб та проблем людей, а також допомагає будувати партнерські відносини між владою та суспільством.

Позитивний імідж досягається за допомогою активної взаємодії з громадськістю через різноманітні канали комунікації, такі як прес-конференції, інтерв'ю, соціальні мережі тощо. Лідери повинні володіти ефективними навичками спілкування та вміти висловлювати свої ідеї зрозуміло та переконливо. Важливо використовувати просту мову, уникати бюрократичного жаргону та пояснювати складні питання простими словами.

Ефективна публічна комунікація вимагає стратегічного планування, яке враховує потреби та очікування аудиторії. Важливо визначити цільові групи споживачів інформації, розробити плани взаємодії з медіа та громадськістю, використовувати відповідні канали комунікації для досягнення максимального ефекту, моніторити реакції громадськості та за необхідності адаптувати стратегію. При розробці комунікаційної стратегії органи публічної влади мають забезпечити зменшення невизначеності та ризику невдачі під час прийняття стратегічних управлінських рішень [2, с. 95]. Це допомагає забезпечити системність, цілісність та ефективність комунікаційних зусиль, спрямованих на досягнення стратегічних цілей та завдань.

Велику роль у формуванні іміджу відіграє емоційна складова. Позитивні емоції, що виникають у результаті ефективного спілкування, можуть зміцнити довіру громадськості до лідерів та державних органів. Спілкування повинно бути спрямоване на створення відчуття спільності та взаєморозуміння з аудиторією.

Важливо, щоб слова та дії державних органів і їх лідерів відповідали одне одному. Невиконані обіцянки та розбіжності між словами та справами можуть призвести до втрати довіри та негативного впливу на імідж.

Складником загального механізму формування позитивного іміджу органів публічної влади є засоби масової комунікації, їхня злагоджена й систематизована діяльність, застосування змістовних і сучасних програм, репортажів, вчасне висвітлення актуальних поточних суспільно-політичних і державно-управлінських подій у суспільстві [3].

Держава активно працює над запобіганням поширенню дезінформації та фейкової інформації, які можуть зашкодити інтересам країни. Ця діяльність включає в себе різноманітні заходи, такі як:

налагодження механізмів збору та аналізу інформації з метою виявлення неправдивої або маніпулятивної інформації та оперативної реакції на неї; сприяння виявленню, розкриттю та запобіганню поширенню недостовірної інформації; розроблення стратегій для поширення достовірних даних; підтримку розвитку медійної грамотності серед громадян; проведення освітніх кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності щодо проблеми дезінформації та фейків; підтримку ініціатив з фактчекінгу та співпрацю з міжнародними партнерами; співпрацю з медіаорганізаціями та платформами соціальних мереж для виявлення та видалення дезінформації; підтримку стандартів журналістики та етичних кодексів, які сприяють виявленню та уникненню поширення дезінформації; забезпечення доступу до офіційних джерел інформації, підтримку незалежних медіа, розвиток публічної бібліотечної системи та інше.

Комунікативна стратегія держави повинна націлитися на розв'язання основних проблем українського суспільства за допомогою широкомасштабних інформаційних кампаній, що підтримуються передовими технологіями. Ці кампанії включають:

- підвищення освіченості населення щодо цивільного захисту, надзвичайних ситуацій та правозахисної сфери;
- забезпечення «гарячої лінії» для пошуку зниклих безвісти через воєнні дії в Україні;
- розвиток співпраці між державними органами та приватним сектором;
- покращення свідомості громадян про їхні права та обов'язки у сфері фінансових послуг;
- акцент на важливості здорового способу життя;
- розв'язання проблеми дискримінації за расою, віком, статтю, релігійними переконаннями та фізичними можливостями;
- сприяння громадянським ініціативам, спрямованим на розвиток країни та поліпшення життя громадян;
- впровадження комунікаційних новацій для взаємодії з громадянами та мешканцями всієї країни;
- сконцентрування на національних пріоритетах та вирішенні ключових суспільних проблем.

Усвідомлення важливості публічної комунікації для формування позитивного іміджу є ключовим для сучасних державних органів та їхніх лідерів. Шлях до успіху полягає у вмінні ефективно спілкуватися з громадськістю, побудові довіри та встановленні позитивних емоційних зв'язків з аудиторією.

Список використаних джерел:

1. Ажажа М., Пеліова Я., Несторенко Т. Комунікативна політика держави в контексті посилення суспільного впливу. *Modeling the development of the economic systems*. 2023, №2.
2. Михайлова О. Комунікаційні стратегії в публічному управлінні та адмініструванні: стан та проблеми в реалізації. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023; 2(2): 93-99.
3. Пахнін М.Л. Щодо проблеми формування позитивного іміджу органів публічної влади за допомогою засобів масової комунікації. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2, т. 2. С. 123-128

Троїцький Андрій Миколайович,
*аспірант кафедри права та публічного
управління Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД

Підвищення ролі громадян у стратегічному плануванні та ухваленні рішень на місцевому рівні є одним із ключових аспектів сучасного демократичного управління. А тому залучення громадськості до процесів управління стає все більш актуальним у контексті сучасних демократичних тенденцій. Необхідність залучення громадян місцевою владою до окремих елементів управління населеним пунктом прямо зазначено в Конституції України, відповідних законах та нормативних актах, рішеннях органів місцевого самоврядування [1; 2; 4; 5; 7]

За результатами сучасних досліджень залучення громадян не просто допомагає у підвищенні легітимності управлінських рішень, розвитку відповідальності, прозорості та ефективності владних структур, але й сприяє підвищенню добробуту населення громади, рівня задоволення потреб самої громади, та таким чином виступає одним з ключових елементів місцевого самоврядування [2; 5].

Розглянемо кілька ключових аспектів цього процесу:

1. Легітимізація рішень через залучення громадськості.

Ухвалення рішень, які враховують інтереси та думки місцевих мешканців, збільшує їхню прийнятність серед громади. В цьому випадку ухвалені заходи не викликатимуть опір, а будуть ефективно втілюватись. Громадяни стають також співучасниками контролю за їх реалізацією. Залучення громадян забезпечує більшу соціальну підтримку рішень та знижує ризики конфліктів у їх просуванні та в громаді в цілому [2; 5; 8; 10].

2. Покращення якості управління.

Природньо, що громадяни, які проживають в територіальній громаді, мають більш глибоке розуміння місцевих проблем і потреб. Визначене та належним чином сплановане представництво зацікавлених сторін дозволить врахувати місцеві соціальні, культурні, політичні чи економічні особливості. Їхній внесок може значно підвищити якість стратегічного планування, адже вони можуть вказати на невраховані владою аспекти або запропонувати нестандартні, але ефективні рішення. Саме громада стає тією необхідною складовою локалізації, що забезпечує формулу нового економічного (а також культурного, освітнього та ін.) розвитку, створюються механізми узгодження інтересів [1; 2; 5; 6; 10].

3. Розбудова довіри між владою та громадськістю.

Регулярне та систематичне залучення громадськості до процесу ухвалення рішень має суттєво покращити відносини між громадянами та владою, знижуючи рівень недовіри та підозр.

Відкритий діалог та прозорість процедур є ключовими для забезпечення довгострокової партнерської взаємодії, розвитку поваги та довіри мешканців громади один до одного, а також влади та спільної справи як основи для чесної взаємодії, посиленню соціального капіталу в громаді [2; 5; 6; 9; 10].

4. Розвиток місцевої демократії.

Активна участь громадян у процесах управління сприяє розвитку громадянського суспільства та демократичних інститутів на місцевому рівні. Усвідомлення загальних інтересів створює умови для розвитку відповідальної та ефективно місцевої влади, співпраці влади, бізнесу та громади [5; 10; 11]

5. Освітні та інформаційні кампанії.

Одним з Керівних принципів щодо громадської участі у процесі прийняття політичних рішень є: органи публічної влади мають надавати актуальну, повну інформацію про процес прийняття рішень і процедури для участі [1; 4; 8].

Організація освітніх та інформаційних кампаній є необхідною для підвищення рівня обізнаності громадян про їхні права та можливості впливу на управлінські рішення. Це також включає навчання громадян навичкам ефективної участі в громадському житті та вирішенні місцевих питань.

б. Використання цифрових технологій.

Цифровізація процесів ухвалення рішень може значно спростити участь громадян в управлінні територіальним розвитком громади. Цифрові трансформації виступають дієвим інструментом не лише для покращення комунікації органів місцевого самоврядування та мешканців громади, а й суттєво підвищує якість наданих їм послуг. Онлайн платформи для голосувань, обговорень та збору зворотного зв'язку, швидкого пошуку потрібної інформації, подання звітності роблять процес більш доступним і зручним для ширшого кола людей, а також формує прогресивну цифрову громаду в цілому [3, с. 82].

Таким чином, залучення громадян до управління на місцевому рівні не лише забезпечує виконання вищезазначених позитивних аспектів, але й створює стійкі основи для подальшого розвитку та процвітання територіальних громад. Задля реалізації цих цілей важливо створити адекватні передумови, які б дозволили громадам не тільки участь, але й вплив на рішення, що формують майбутнє їхнього середовища.

Створення умов для залучення громадськості до управління стратегічним розвитком громади має ключове значення для реалізації демократичних принципів та ефективного управління. Важливо враховувати місцеві особливості та забезпечувати постійну підтримку та розвиток інструментів залучення. Інтеграція громадськості у процеси управління дозволяє не тільки підвищити якість рішень, але й сприяє розбудові відповідального та прозорого управління.

Список використаних джерел

1. Буханевич А.І. Забезпечення принципів відкритості та прозорості при налагодженні діалогу між владою та громадськістю. Державне управління: удосконалення та розвиток. №3. 2010. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_3_7
2. Ільченко Н.В. Концепція участі та методи залучення населення до розвитку

територіальної громади. Державне управління: удосконалення та розвиток. №7. 2010. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_7_7

3. Гуковський В. Стратегія публічного управління територіальним розвитком в умовах цифрових трансформацій. Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих: XI Всеукраїнська студентська науково-практична конференція: збірник наукових праць, 2022 рік. Вінниця, 2022. Вип. 145. С. 81-89.

4. Керівні принципи щодо громадської участі у процесі прийняття політичних рішень (Прийнято Комітетом міністрів 27 вересня 2017 року на 1295-му засіданні заступників міністрів). Режим доступу: <https://rm.coe.int/guidelines-on-civil-participation-in-political-decision-making/168076e135>

5. Колянко О. В. Взаємодія органів державного управління і місцевого самоврядування з громадськістю. Вісник ЛТЕУ. Економічні науки. 2021. С. 116-122.

6. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України. К., ТОВ «ПДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.

7. Посібник з участі громадськості / За редакцією Джини Гілбрет Холдар, Ольги Захарченко. Київ, 2002. Режим доступу: http://ukrhgromada.org/uploads/tiny_mce/uchastgromadskosti.pdf

8. Управління розвитком об'єднаних територіальних громад на засадах громадської участі: навч. посіб. / О. В. Берданова, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, В. С. Колтун, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук. К.: 2017. 129 с.

9. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: посіб. К. : Ленвіт, 2012 . 64 с.

10. Чукіна І. В., Дяченко М. І. Залучення жителів громади до процесів планування місцевого розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. №2. 2020. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2020_2_7

11. Wilcox, D. The Guide to Effective Participation. Режим доступу: <http://www.partnerships.org.uk/guide/>

Цуканов Валерій Валерійович,

студент 1 курсу Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА – ОСНОВА ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Ідеали верховенства права на сьогоднішній день, є основоположними для сучасних правових держав у всьому світі. Наприклад, для країн Заходу верховенство права традиційно є однією з найбільших демократичних цінностей. Верховенство права давно є одним з основоположних принципів при створенні міжнародно-правових актів, особливо тих що присвячуються правам та свободам людини.

Україна також не залишається осторонь цієї безпрецедентної підтримки ідеалу верховенства права. Вірність ідеалу верховенства права постійно лунає з вуст державних і політичних діячів України, без нього не обходиться жодна програма численних політичних партій, ствердження про верховенство права широко використовується у законодавчій практиці, в наукових працях вітчизняних правознавців, політологів, філософів, соціологів, представників інших галузей гуманітарного знання.

Все частіше верховенство права, як фундаментальний принцип фіксується у актах національного законодавства, судовій практиці. Принципу верховенства права в системі національного законодавства України відведене одне з провідних місць, адже цей принцип зафіксовано в самому тексті найвищого законодавчого акту нашої держави – Конституції України. Стаття 8 Конституції України декларує, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права [1].

Як відомо на сьогоднішній день наша держава перебуває на шляху розбудови правової, демократичної держави. Разом з тим, цей шлях, на теперішній час, істотно ускладнено війною на нашій території, що є справжнім випробуванням для кожного з нас - українців та держави в цілому.

З'ясовуючи зміст концепції верховенства права, варто звернути увагу, що на сьогоднішній день існує багато розбіжностей із приводу його визначення та тлумачення. Тому доцільно звернутися до доповіді Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська Комісія), що вказує на такі обов'язкові елементи верховенства права [2], як:

1) законність, у тому числі прозорість, підзвітність і демократичний порядок ухвалення законів;

2) правова визначеність, яка передбачає легкість та доступність з'ясування змісту права і забезпечену юридичними засобами можливість скористатися цим правом у нормативно регламентованих ситуаціях;

3) заборона державного свавілля, у тому числі обмеження дискреційних повноважень органів держави, обґрунтованість їх рішень, публічність інформації щодо державної влади;

4) ефективний доступ до правосуддя в незалежних і

неупереджених судах, судовий контроль за законністю та конституційністю актів державної влади, функціонування незалежної адвокатури, виконання рішень судів;

5) дотримання прав людини, передусім гарантованість права на ефективний засіб правового захисту, на справедливий суд, на розгляд справи компетентним суддею, право бути вислуханим, презумпція невинуватості, заборона зворотної дії норм права, крім тих, що скасовують чи пом'якшують юридичну відповідальність;

б) недискримінація і рівність перед законом, що передбачає відсутність законів, які містять дискримінаційні положення відносно певних осіб їх груп або закріплюють правові привілеї, заборону дискримінаційного тлумачення або застосування закону.

Принцип верховенства також було визнано основоположним та йому надавався найвищий пріоритет у нормативно-правових актах іншої відомої міжнародної організації, такої як Рада Європи. У Преамбулі Статуту Ради Європи та в її статті 3 було закріплено вимоги щодо дотримання принципу верховенства права. Поміж цього, в даному правовому акті проголошується про те, що усі члени Ради Європи визнають принцип верховенства права.

Обов'язок дотримання принципу верховенства права встановлюють всі процесуальні кодекси України. Критерії цього принципу процесуальні кодекси України визначають вужче ніж Венеціанська Комісія, а саме: «Людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [3], [4].

Разом з тим, розширюючи вимоги застосування принципу верховенства права, всі процесуальні кодекси, встановлюють обов'язок суду дотримуватись цього принципу з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини та/або інших міжнародних нормативних актів та договорів, що стосуються прав людини [3] [4] [5] [6].

особливості застосування принципу верховенства права з урахуванням практики даного органу, зазначені в Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р., . Логічним продовженням даного закону є постанова Кабміну України «Про заходи щодо реалізації

Закону України «Про виконанні рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 31 травня 2006 р. N 784.

Отже, принцип верховенства права має усі якості, аби бути загальним основоположним інструментом для інтеграції правових систем. Необхідно зазначити, що хоча вищезгаданий принцип належить до категорії понять, значення яких до кінця не уніфіковане, оскільки він наповнюється різним змістом у кожній правовій системі в міру її розвитку, проте його основа незмінна - права людини та їх реальне забезпечення.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141.
2. Доклад о верховенстве права: утвержден Венецианской комиссией на 86-й пленарной сессии (Венеция, 25–26 марта 2011 года) URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-rus](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-rus).
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV, дата оновлення 18.05.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 20.05.2024)
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI, дата оновлення 19.05.2024: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 20.05.2024)
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 № 1618-IV дата оновлення 27.04.2024, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 20.05.2024)
6. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII, дата оновлення 27.04.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення 20.05.2024)

Шульга Катерина Антонівна,
*студентка 3 курсу Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Розбудова демократичної та правової держави формує потребу в чіткому науковому уявленні про характерні риси та особливості управління, властиві всім суспільствам на різних етапах розвитку. В Україні зберігає свою актуальність та значущість проблема наукового осмислення тих фундаментальних ідей та положень, які лежать в основі

як самої моделі правової держави, так і процесу її формування і розвитку в тих чи інших конкретних політичних, культурно-національних, економічних та історичних умовах.

Проблему поняття і змісту правової держави детально розглянув професор Київського університету Богдан Кістяківський, який на початку ХХ століття опублікував кілька наукових праць, присвячених даній проблемі. У 1906 році він писав, що правова держава є найвищою формою держави, школою і лабораторією, у якій виробляються засади майбутнього суспільного ладу [1, с. 75].

Але вчений розглядав правову державу не як реальність, а як ідеал. Реалії ж такі, зазначав він, що побудувати справжню правову державу вдасться лише тоді, коли всі люди стануть святими. Нам це не загрожує ні нині, ні у найближчій перспективі. Однак у своїх нових конституціях колишні республіки СРСР, а тепер незалежні держави, серед них і Україна, дружно записали, що вони вже є правовими державами. Уявляється, що тут бажане видається за реальність, адже чудес на світі не буває. Звернення до проблеми правової держави на сучасному етапі розвитку українського суспільства є невипадковим.

Значною мірою можна стверджувати про існування в сучасній юридичній науці усталених поглядів щодо змісту і сутності цього поняття. Чітке усвідомлення того, що правова держава є нічим іншим, як формою організації і діяльності державної влади, якій властиві демократичний режим конституційного правління і законності, верховенство права, поділ державної влади та взаємний контроль владних гілок, взаємна відповідальність держави і особи, визнання, гарантування і забезпечення основних прав людини і громадянина, постає як незаперечна річ.

Більшість ознак української правової державності мають формальний характер, а побудувати правову державу лише за формальними ознаками неможливо. Без органічного поєднання легітимної влади із забезпеченою у суспільстві свободою, без ефективного функціонування влади з дотриманням її окремими гілками вимог закону і забезпечення його верховенства в діяльності держави та усіх сферах суспільного життя з відповідністю самих законів суспільній етиці правова державність залишається формальним лозунгом і недосяжною мрією [2, с. 172].

Фундаментом, передумовою правової державності є формування громадського суспільства, в якому був би забезпечений вільний і всебічний розвиток кожної особистості, суспільства, в якому функціонували б демократичні громадські інститути, що забезпечують свободу слова та інформації, гарантують силою громадської думки і суспільної моралі вільні вибори, наявність легальної опозиції та багатопартійність і цим самим унеможливають узурпацію влади. Нажаль, традиції демократії в Україні ще досить слабкі. Причому показовим є факт: коли на теоретичному рівні чимало питань функціонування демократичних інститутів розроблено досить детально, то справа з їх практичною реалізацією в діях державних органів значно відстає. Побудова правової держави глибоко пов'язана також зі зміцненням демократичних традицій функціонування державної влади.

Визначивши причини трансформаційних процесів у публічному управлінні можливо охарактеризувати сучасні тенденції розвитку публічного управління в Україні. Усі тенденції можна умовно об'єднати за виділеними складовими публічного управління. Вони виступають як найбільш важливі довгострокові тренди розвитку управління, тому можна виокремити наступні тенденції в публічного управлінні, а саме: тенденції до змін суб'єктів управлінської діяльності в публічному управлінні; тенденції до зміни об'єктів управління; зміна цілей публічного управління; тенденції до зміни управлінських зв'язків; зміна ціннісних орієнтацій у публічному управлінні; тенденції до зміни концепцій та теоретичних підходів до публічного управління; тенденції до європеїзації системи публічного управління; тенденції до використання новітніх технологій в управлінському процесі, електронного урядування та ін.

Аналізуючи тенденції до змін суб'єктів управління варто зазначити, що на сьогодні спостерігається прискорення процесу демократизації влади, використання партнерських підходів у прийнятті рішень, розвиток і диверсифікованість форм і методів взаємодії з населенням, сприяння посиленню відкритості влади, участі в ній громадян, партисипативні методи взаємодії з громадянами з метою їх залучення до участі в прийнятті рішень. В результаті цього суб'єкт управління втрачає одноосібну владу в управлінні та стає частковим суб'єктом сукупного суб'єкта публічної управлінської діяльності.

Вважаю, що на сучасному етапі розвитку держави активно відбувається зміна системи публічного управління від бюрократичного патерналізму до представництва територіальних громад й активного залучення недержавних організацій. Важливого значення набуває широке залучення у функціонування публічного управління представників неурядових організацій, бізнес-структур, груп тиску та громадянського суспільства загалом, що характеризує застосування у державотворчих процесах новітніх концепцій публічного управління, а саме концепцій “активної держави, “демократичного врядування”, “нового публічного управління”.

Так, однією із позитивних тенденцій розвитку вітчизняного публічного управління виступає перебудова системи публічного управління з метою вдосконалення взаємодії інститутів публічної адміністрації з громадянами, надання їм якісних адміністративних послуг в економічній, правовій, соціально-культурній та інших сферах. Однак незавершеними залишаються питання реформування системи адміністративно-територіального устрою і публічного управління на основі сучасних форм співвідношення між централізацією і децентралізацією [3, с. 13].

Актуальними на сьогодні виступають питання кадрового забезпечення публічного управління висококваліфікованими державними службовцями, питання компетенції управлінської еліти, її мобільності та здатності швидко та ефективно приймати управлінські рішення. Тому, однією із найбільш нагальних проблем трансформаційного процесу системи публічного управління виступає дефіцит сучасних управлінських знань в управлінській еліти, надзвичайна забюрократизованість процесів прийняття і виконання управлінських рішень, низький рівень кваліфікації державних службовців, що виступає причиною сучасної системної кризи суспільства. У зв'язку з цим загострюється потреба в професійних та освічених управлінцях-менеджерах як безпосереднього результату функціонування професійної державно-управлінської освіти [4, с. 45].

Сучасній управлінській практиці необхідний не тільки фахівець у галузі публічного управління, а насамперед адміністратор, аналітик, антикризовий і інноваційний менеджер. Ймовірно, що найбільш

перспективною буде полісегментна система професійної підготовки державних службовців порівняно з односегментною.

Децентралізація є одним із важливих напрямів розвитку публічного управління в Україні, адже йдеться про передачу владних повноважень із центру до органів місцевого самоврядування, визначення механізму взаємодії між ними, що дозволяє краще вирішувати питання місцевого значення на рівні територіальної громади її представницькими органами. Водночас децентралізація не повинна перетворюватися на деконцентрацію влади, тобто перерозподіл повноважень в межах вертикалі виконавчої влади, її передання до місцевих органів виконавчої влади. Натомість децентралізація влади – це передача прав прийняття рішень між центральними органами влади і місцевим самоврядуванням. Саме на місцях органи влади повинні, дбаючи про інтереси відповідних територіальних громад, ефективно вирішувати питання місцевого характеру [5].

Доходимо висновку, що необхідність змін вітчизняної системи публічного управління, що зумовлені викликами часу та глобалізаційними змінами сучасного інформаційного суспільства, повинні ґрунтуватися не лише на фіксації нових управлінських віянь, а й на комплексному врахуванні досвіду функціонування системи публічного управління та здобутків зарубіжних держав.

Список використаних джерел

1. Шемшученко Ю.С. Теоретичні проблеми формування правової держави // Шемшученко Ю.С. Вибране. – К. : Юридична думка, 2005. – С. 75-79.
2. Заєць А.П. Правова держава // Теорія держави і права. Академічний курс : Підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – С. 172-210
3. Сурмін Ю. П. Проблеми та напрями змін державного управління в Україні в сучасних умовах. Публічне управління: шляхи розвитку: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26 листоп. 2014 р.): у 2 т. / [за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. А. Романюка, О. Ю. Оболенського]. Київ: НАДУ, 2014. Т. 1. С. 13
4. Державна кадрова політика в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку: наук. доп. / [авт. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін.]; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка, д-ра політ. наук, проф. К. О. Ващенко, д-ра соц. наук, проф. Ю. П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2012. 72 с.
5. Загурська-Антонюк В. Ф. Сучасні тенденції децентралізації державної влади та їх реалізація в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 2. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1391>(дата звернення: 10.03.2020 р.).

Яловець Олена Анатоліївна,
*здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

ДОКТРИНА НАЛЕЖНОГО ВРЯДУВАННЯ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Доктрина належного врядування набуває великої актуальності в Україні через зростання усвідомлення суспільства щодо необхідності побудови ефективної системи управління, яка заснована та функціонує на етичних засадах та відповідає вимогам справедливості. Зважаючи на тривалий час існування в Українській державі системи державного управління, заснованого на цінностях недемократичного державно-правового режиму, нині українське суспільство дедалі більше виявляє зацікавленість у розвитку доктрини, яка базується на цінностях західної правової традиції, принципах справедливості, демократії та гуманізму.

Виходячи зі складних викликів та проблем, які стоять перед Україною, така доктрина спрямована на створення системи управління, що забезпечує гармонійний розвиток суспільства та його інститутів. Важливо зазначити, що ця тема набуває особливої актуальності в контексті європейської інтеграції України, де дотримання високих стандартів управління та засад правової держави стає пріоритетом.

Перехід до нової доктрини врядування потребує ретельного вивчення та адаптації міжнародного досвіду до внутрішніх реалій України. Це також відкриває можливості для активного діалогу між політичними групами, громадськістю та експертними спільнотами щодо формулювання загальних цінностей та принципів управління.

Дослідження аксіологічного виміру доктрини належного врядування може сприяти формуванню культури влади, що базується на прозорості, відкритості та відповідальності перед суспільством. Такий підхід може стати ключовим елементом у зміцненні довіри громадян до владних структур та забезпечити стабільний та раціональний розвиток держави в майбутньому.

Загалом слід погодитись з вітчизняними вченими відносно того, що ключовими аспектами належного врядування є забезпечення людських прав, дієвість демократичних процедур, визнання верховенства права, відкритість та прозорість діяльності публічної

влади [1, с. 150]. Саме через призму цих положень і слід сприймати доктрину належного врядування.

Забезпечення людських прав є основою для будь-якого справедливого та ефективного управління, оскільки воно гарантує рівність перед законом та захист від дискримінації. Дієвість демократичних процедур включає у себе участь громадян у прийнятті рішень та забезпечення їхнього права на інформацію та висловлення власної думки. Визнання верховенства права є запорукою стабільності та прогресу, оскільки воно гарантує недоторканість прав навіть для осіб, що займають владні посади. Відкритість та прозорість діяльності публічної влади створює умови для довіри громадян до державних інституцій та забезпечує контроль за їхньою діяльністю.

Тому доктрину належного врядування слід сприймати саме через призму цих положень, оскільки вони визначають основні принципи сучасного демократичного управління, спрямовані на захист прав та інтересів людини, забезпечення ефективності державних інституцій та функціонування правової держави.

Зважаючи на означене, цілком можна погодитись з О. Ткалею відносно того, що «впровадження моделі «належного (доброго) врядування» (Good Governance) комплексно вирішує питання реформування всієї публічно-владної сфери в бік демократизації та імплементації міжнародних стандартів державотворчої практики. Ефективне впровадження в Україні європейських принципів належного врядування є можливим за умови системного реформування виконавчої влади, яка є внутрішньо суперечливою, зараженою корупцією, закритою від суспільства та неефективною» [2, с. 129].

Доречно наголосити, що наведена цитата додатково також вказує на відображення у доктрині належного врядування аксіологічного контексту.

Отже, доктрина належного врядування доволі системно відображає цінності західної правової традиції через свою аксіологічну складову, що базується на принципах справедливості та рівності перед законом. Вона визнає непорушність прав та свобод кожної особи, які (права і засадничі свободи) є основоположними принципами західної правової системи.

Доктрина також віддзеркалює пріоритет верховенства права, який є важливою складовою західної правової культури, гарантуючи, що ніхто не стоїть вище закону. Вона покликана забезпечувати прозорість

та відкритість управління, що відповідає ідеалам демократії та розвиненого громадянського суспільства.

Доктрина належного врядування також віддзеркалює захист прав меншин, що є однією з визначних особливостей західної правової традиції. Вона сприяє формуванню культури влади, що відповідає цінностям гуманізму та прав людини, що є визначними для західної правової філософії. Таким чином, відповідно до цих принципів, доктрина належного врядування активно пропагує розвиток правової держави та захист прав громадян як невід'ємну частину демократичного суспільства.

Зважаючи на означене, цілком очевидно, що для впровадження доктрини належного врядування у національну систему права необхідно кардинально змінити підходи щодо організації та діяльності органів публічної влади, зокрема, через виконання вимог конституційного припису про людину та її права і свободи як засадничу цінність, що визначає напрям функціонування держави.

Список використаних джерел:

1. Berendieieva A., Pyshna A., Bakhtina Iu, Kuchuk A. Public Interest And Good Governance in the Rule of Law Aspect. *Informatologia*. 2022. Vol. 55. № 1-2. P. 146-159. <https://doi.org/10.32914/i.55.1-2.12>

2. Ткаля О.В. Розуміння належного врядування за сучасних умов. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2020. Т.31 (70). Ч.2. № 2. С. 125-130.

Яценко Денис Ігорович,

магістр 057 групи Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Іваній Олена Миколаївна,

завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

**СИНЕРГІЯ ЗАРАДИ СТІЙКОСТІ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО
УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ**

Громадянське суспільство та держава, як дві ключові складові суспільного ландшафту, мають потенціал для створення синергії, яка

може покращити якість життя громадян і забезпечити стійкість і процвітання суспільства в цілому. Проте, часто спостерігається недостатня взаємодія між цими двома сферами, що може призвести до затримок у вирішенні соціальних проблем та обмеженням можливостей розвитку. Однак існують шляхи вдосконалення цієї взаємодії, які можуть привести до позитивних результатів.

Громадянське суспільство – це сукупність вільних та незалежних від держави організацій, що представляють інтереси та потреби різних груп населення [1, с.11]. Воно відіграє важливу роль у контролі влади, захисті прав людини, формуванні громадської думки та реалізації соціальних проектів.

Держава – це система органів влади, що володіє суверенітетом і покликана служити народу та суспільству [2, с. 640]. Її завданнями є забезпечення безпеки, верховенства права, економічного розвитку, соціального захисту та інших суспільних благ.

Ефективна взаємодія між громадянським суспільством та державою може дати цілий ряд переваг, а саме:

- підвищення легітимності та підтримки державних органів, оскільки, коли громадяни беруть участь у прийнятті рішень та реалізації державної політики, вони більше довіряють владі та охочіше співпрацюють з нею;

- збільшення ефективності державного управління, адже завдяки знанням та досвіду представників громадянського суспільства держава може краще розуміти потреби населення та розробляти більш ефективні програми та політики;

- підтримка інновацій та розвитку тому, що громадянське суспільство може генерувати нові ідеї та пропонувати альтернативні рішення проблем, що стимулює інновації та сприяє розвитку;

- підвищення стійкості до викликів через те, що спільна робота держави та громадянського суспільства може допомогти краще реагувати на кризи, адаптуватися до змін та будувати стійке майбутнє [3].

Проте, часто спостерігається недостатня взаємодія між цими двома сферами, що може призвести до затримок у вирішенні соціальних проблем та обмеженням можливостей розвитку. Однак існують шляхи

вдосконалення цієї взаємодії, які можуть привести до позитивних результатів.

Перше, що потрібно зробити для покращення взаємодії громадянського суспільства та держави – це забезпечити прозорість та відкритість у діяльності обох сторін. Громадяни повинні мати доступ до інформації про рішення, які приймаються на державному рівні, а також можливість висловлювати свої погляди та думки. Держава, зі свого боку, повинна створити механізми для активної участі громадян у процесах влади, наприклад, через публічні слухання та інші форми громадської участі [4].

Для побудови ефективної взаємодії необхідно також сприяти взаєморозумінню та довірі між громадянським суспільством та державою. Це може бути досягнуто через регулярний діалог, консультації та спільні проекти. Важливо, щоб обидві сторони відчували, що їхні інтереси та погляди враховуються, і що вони є партнерами у вирішенні спільних завдань.

Держава повинна активно підтримувати розвиток громадянського суспільства, надаючи необхідну підтримку фінансову та інституційну. Це включає в себе забезпечення доступу до ресурсів для неприбуткових організацій, розвиток механізмів громадського контролю за діяльністю влади та інші заходи, спрямовані на зміцнення ролі громадян у суспільстві. Необхідно сприяти самоорганізації та навчанню громадських організацій.

Крім того, важливо створити сприятливі умови для співпраці між громадянським суспільством та державою. Це може бути досягнуто через розробку законодавства, що регулює взаємодію між цими двома сферами, а також шляхом створення механізмів фінансової підтримки проектів, спрямованих на спільне досягнення цілей.

Важливо заохочувати участь громадян у прийнятті рішень, запроваджуючи механізми для прямої та представницької демократії, що дозволяють громадянам брати участь у розробці та реалізації державної політики.

Громадянське суспільство та держава можуть обмінюватися знаннями та досвідом, щоб підвищити ефективність своїх зусиль.

Усі ці рекомендації спрямовані на те, щоб зміцнити взаємодію між

громадянським суспільством та державою та створити умови для спільної роботи над вирішенням ключових соціальних проблем. Синергія не виникає сама по собі. Шлях до стійкості та процвітання суспільства лежить у спільних зусиллях обох сторін.

Список використаних джерел:

1. Колодій А. М. Громадянське суспільство: поняття, сутність та принципи. Взаємодія громадянського суспільства, особи і держави: вектор удосконалення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-й річниці Конституції України (м. Київ, 22 червня 2021 р.). Київ: Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. 240 с.
2. Скрипнюк О. В., Крусян А. Р. Концепт «державний суверенітет» у класичних західних теоріях. Альманах права. 2021. Випуск 12 URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/skrypnyuk_o._krusyan_a._kocept_derzhavnyu_suverenitet_0.pdf
3. Gaventa, J., & Hickey, S. (2010). The Changing Architecture of Politics: Structure, Agency, and the Future of the State. Institute of Development Studies.
4. Центр громадянського суспільства. URL: <https://eu-ua-csp.org.ua/>

СЕКЦІЯ 3.
ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ
ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Акіменко Дар'я Іванівна,
судовий експерт сектору трасологічних
досліджень відділу криміналістичних видів
досліджень Сумського НДЕКЦ МВС

ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА

Сформульовані в законах та інших нормативно-правових актах норми права лише тоді виконують своє соціальне призначення, коли вони втілюються в дійсність, реалізуються у свідомо-вольових діях суб'єктів. Значна кількість норм права для своєї реалізації вимагають правозастосовної діяльності державних органів і посадових осіб. Практичне значення застосування норм права зумовлюється його безпосередньо прикладним характером. Для успішної реалізації, функціонування, послідовного вдосконалення та розвитку права необхідне також і правильне розуміння всіма членами суспільства змісту та призначення його норм. Це завдання виконується за допомогою тлумачення норм права

Реалізація норм права суб'єктами права завершує процес правового регулювання, уособлюючи тим самим певний результат даного різновиду впливу права на суспільне життя.

Реалізація норм права – це реальне, практичне втілення у життя формально-визначених норм завдяки правомірній поведінці суб'єктів права. Соціальною сутністю реалізації правових норм є задоволення учасниками суспільного життя своїх потреб соціально допустимими способами, засобами, які змодельовані, сконструйовані державою.

На думку О.Ф. Скакун, реалізація норм права – це втілення розпоряджень правових норм у правомірній поведінці суб'єктів права, тобто в їх практичній діяльності [1, с. 386].

Під реалізацією норм права М.Д. Гнатюк розуміє реальне, практичне перетворення в життя формально-визначених правових приписів через правомірну поведінку суб'єктів права (дії чи

бездіяльності) з метою задоволення основних потреб людини, суспільства і держави за допомогою способів і засобів, встановлених державою [2, с. 32].

Таким чином, сучасна юридична наука не містить єдиного розуміння категорії «реалізація норм права». Низка вчених, даючи дещо різні визначення цьому поняттю, сходяться в одному, що реалізація норм права – це фактичне здійснення правових норм у правомірній поведінці суб'єктів права. Іншими словами, це втілення у вчинках людей тих вимог, які в загальній формі відображені в нормі права.

Ознаки реалізації норм права:

– правомірність дій, тобто їх відповідність нормам права (неправомірні дії, вчинення правопорушення не можуть вважатися реалізацією норм права).

– соціальна корисність дій – їх спрямованість на задоволення приватних і публічних потреб та інтересів суспільства і людини;

– процедурний характер дій, регламентованість нормами права процесу (стадійності) діяльності суб'єктів права;

– вольовий характер дій, тобто їх усвідомлення, знаходження аргументів на користь балансу між суб'єктивними інтересами і нормами; настанова на дії, що відповідають нормам і принципам права;

– забезпеченість державою процесу і результату реалізації права.

Реалізацію норм права слід відрізнити від ширшого за змістом поняття «дії права». На відміну від реалізації права, яка передбачає фактичну (пряму) реалізацію норм права в поведінці суб'єктів права, дія права передбачає непрямі способи впливу права на суспільні відносини, а саме:

– інформаційний спосіб, коли право розглядають як один з видів соціальної інформації (знання), про можливу та необхідну поведінку суб'єктів права;

– ціннісно-орієнтаційний спосіб – полягає у впливі права на переконання особи, її світоглядні орієнтації та установки, почуття й емоції. Коли норми права спонукають до реалізації найважливіших для людини і суспільства цінностей (наприклад, загальнолюдських цінностей: право на життя, здоров'я, честь, гідність, ділову репутацію, економічну ініціативу, майнові інтереси, що охороняються законом, тощо).

Окрім того, дія права ширше реалізації за колом осіб, на яких вона розповсюджується, часом дії та територією поширення.

Таким чином, у понятті «дія права» узагальнюються всі способи впливу права на суспільне життя. Це сукупність усіх форм прояву його юридичних властивостей, які відображають динаміку права – процес його реального регулятивного впливу на встановлені суспільні відносини.

Форми реалізації норм права:

За суб'єктами, які реалізують право:

– індивідуальна. Ця форма реалізації полягає в можливості особи самостійно (в індивідуальному порядку) використовувати свої юридичні права і виконувати покладені на неї юридичні обов'язки;

– колективна. Ця форма реалізації потребує поєднання зусиль кількох суб'єктів. Зокрема конституційна норма (ст. 45 Конституції України), яка закріплює право громадян на відпочинок, може бути реалізована як у колективному, так і в індивідуальному порядку, тоді як інша норма Конституції (ст. 36), що передбачає право громадян України на об'єднання в політичні партії та громадські організації, – тільки в колективному.

Залежно від взаємовідносин суб'єктів права:

– форми реалізації, які засновані на формальній рівності сторін;

– форми реалізації, де одна сторона наділена функцією веління.

За характером диспозиції норм права:

– дотримання;

– виконання;

– використання.

Вищезазначені форми реалізації норм права є безпосередніми (основними). Водночас, існує ще й опосередкована (особлива) форма реалізації – правозастосування (про неї йтиметься у наступному підрозділі).

Дотримання – це така форма реалізації забороняючих чи охоронних норм права, яка полягає в утриманні від дій, заборонених цими нормами, суворому додержанні встановлених заборон. Для реалізації забороняючих норм необхідним є утримання від заборонених дій, тобто пасивна поведінка. Наприклад, у ст. 54 Конституції України

закріплено положення про те, що ніхто не може поширювати результати творчої, інтелектуальної діяльності іншого громадянина без його згоди. Для дотримання такої заборони необхідною є пасивна поведінка: утримання від поширення результатів творчої, інтелектуальної діяльності іншої особи, якщо немає згоди автора.

Усі охоронні норми містять заборону, яка хоч і не формулюється прямо, однак логічно виводиться зі змісту норми. Такі норми викладені, наприклад, в особливій частині КК України, або КУпАП, звернені до необмеженого кола суб'єктів і стосуються кожного деліктоздатного суб'єкта.

Забороняючі та охоронні норми передбачають абсолютні чи відносні обмеження. Основна їх ціль – попередження негативних дій, які можуть нанести шкоду суспільним відносинам. Додаткові цілі – спрямування діяльності суб'єктів на бажану поведінку.

Дотримання встановлених заборон відбувається, як правило непомітно: в процесі правомірної бездіяльності чи під час здійснення дозволених дій. Наприклад, студент, знаходячись на лекції і не вчиняючи заборонених діянь, реалізує всі забороняючі та охоронні норми.

Виконання – це така форма реалізації, яка полягає в обов'язковому вчиненні діянь, що передбачаються нормами права та (або) укладеними на їх підставі договорами. Виконання обов'язків шляхом вчинення визначених дій у деяких випадках прирівнюється до утримання від тих чи інших дій. Виконання незалежно від того, яким шляхом воно досягається – в результаті активних дій або ж утриманням від них (бездіяльності), завжди пов'язано з втіленням у життя зобов'язуючих норм. Наприклад, виконання правил техніки безпеки під час роботи на верстаті передбачає як активні, так і пасивні діяння. Таким чином, здійснення позитивних зобов'язань спрямоване на досягнення бажаного для суспільства соціального результату.

Виконання права термінологічно є дуже схожим з його дотриманням. Однак виконання виступає як форма здійснення суб'єктами як активних, так і пасивних обов'язків, тоді як правова заборона – це різновид юридичного обов'язку лише пасивного типу.

На відміну від дотримання, виконання передбачає реалізацію

конкретних правових відносин, що характеризується наявністю не менше двох суб'єктів, встановленням між ними чіткого правового зв'язку на основі передбачених у гіпотезі норм права юридичних фактів.

Використання – це форма реалізації суб'єктивного права, при якій здійснюється втілення в життя уповноважуючих норм права. Останні надають суб'єктам право на здійснення передбачених у них позитивних діянь. Використання права відрізняється від двох попередніх форм реалізації норм права тим, що в цьому випадку відбувається здійснення суб'єктивних прав, а не реалізація юридичних обов'язків і заборон. Особі надається право самій вирішувати користуватися наданим правом чи ні. Але в будь-якому випадку, за наявності бажання особи, ця норма буде реалізована. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 35 Конституції України кожен має право на свободу світогляду і віросповідання.

Список використаних джерел:

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – С. 386.
2. Гнатюк М. Д. Правозастосування та його місце в процесі реалізації права : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Гнатюк Мар'яна Дмитрівна. – К., 2007. – С. 32.

Величко Роман,

здобувач вищої освіти 1-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ірина СМІРНОВА,
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОСУДДЯ ЯК ІНСТИТУТ ВЛАДИ

В умовах сьогодення Україна перебуває в процесі магістральних перетворень та трансформацій, завдання яких – створення усіх умов для побудови правової та демократичної держави, підвищення рівня життя, дотримання та захисту прав та свобод людини та громадянина. Такі зміни неможливо втілити в життя без ефективного відправлення судочинства.

Варто зауважити, що трансформація та модифікація торкаються не тільки правових норм, стандартів та механізмів, а й такої правової категорії як «правосуддя».

У процесі становлення України як демократичної, правової держави та її націленість на міжнародне співробітництво та інтеграцію питання переоцінки та перегляду поняття та системи правосуддя як інституту влади набуло особливого практичного та теоретичного значення. Нові парадигми в науці та реалії сьогодення формують нові підходи до розуміння «правосуддя».

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Основним засадам організації і діяльності судової гілки влади в Україні присвячено розділ VIII Конституції України «Правосуддя». Назва розділу VIII Конституції України «Правосуддя» не зовсім вдала, її краще змінити на «Судова влада», що вживається в більшості конституцій країн світу. Це дасть змогу уникнути непорозуміння щодо причетності до здійснення правосуддя Вищої ради юстиції України, положення про яку вміщено у цьому розділі. Така назва логічно впливає зі структури та змісту ст. 6 Конституції України [1].

Правосуддя виступає важливим елементом системи влади в будь-якому суспільстві. Воно забезпечує виконання закону, розв'язує конфлікти та встановлює справедливість. Основні аспекти правосуддя як інституту влади включають:

1. Законодавство та його виконання. Правосуддя здійснюється на основі закону, який регулює поведінку громадян та встановлює правила функціонування суспільства. Суди вирішують суперечки та застосовують закон у конкретних випадках.

2. Незалежність інституту. Одним з ключових принципів правосуддя є його незалежність від інших гілок влади, таких як виконавча та законодавча. Це гарантує об'єктивність та справедливість при вирішенні справ.

3. Гарантія прав громадян. Правосуддя забезпечує захист прав та свобод громадян. Це включає право на справедливий судовий процес, право на захист, та забезпечення відповідальності за порушення закону.

Термін «судова влада» означає одну з гілок державної влади,

основним завданням якої є здійснення правосуддя [2, с. 699], в свою чергу, правосуддя інтерпретується як правозастосовча діяльність суду з розгляду і вирішення у встановленому законом процесуальному порядку віднесених до його компетенції цивільних, господарських, кримінальних і адміністративних справ з метою охорони прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави [2, с. 50]. Первинним елементом структури інституту судової влади є принципи її організації та діяльності. Судова влада України формується й діє відповідно до загальних засад, визначених Конституцією та законами України. Основними принципами організації та діяльності органів судової влади є принципи: поділу влади; здійснення правосуддя виключно судами; законності; незалежності та безсторонності; територіальності, спеціалізації та інстанційності; гласності та відкритості; одноособового та колегіального розгляду справи тощо.

Незважаючи на важливу роль, яку відіграє правосуддя як інститут влади, воно стикається з рядом проблем та викликів, які можуть підірвати його ефективність та авторитет. Деякі з найбільш поширених проблем включають:

1. Корупція та вплив інших гілок влади. Недостатня незалежність судової системи може сприяти корупції та політичному впливу на рішення суду.
2. Недостатня доступність та ефективність. У деяких країнах правосуддя може бути недостатньо доступним або недостатньо ефективним через недостатні ресурси, перевантаженість судів або бюрократичні перешкоди.
3. Нерівність перед законом. У деяких випадках, правосуддя може бути суб'єктивним або несправедливим, що призводить до нерівності перед законом.

Незважаючи на існуючі виклики, інститут правосуддя постійно розвивається та вдосконалюється для забезпечення більшої справедливості та ефективності. Деякі перспективи розвитку включають:

1. Стратегії протидії корупції. Розробка та впровадження стратегій для боротьби з корупцією в судовій системі.

2. Підвищення доступності та ефективності. Заходи для поліпшення доступності судової системи для всіх громадян, а також для збільшення її ефективності та швидкості.

3. Запровадження інноваційних технологій. Використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн, для поліпшення процесів правосуддя та забезпечення більшої прозорості та об'єктивності

Отже, правосуддя, як важливий інститут влади, відіграє критичну роль у забезпеченні прав та свобод громадян, забезпеченні законності та справедливості в суспільстві. Однак воно стикається з численними викликами, такими як корупція, недостатня доступність та нерівність перед законом.

Запровадження стратегій протидії корупції, поліпшення доступності та ефективності судової системи, а також використання інноваційних технологій можуть сприяти подоланню цих проблем і забезпечити подальший розвиток інституту правосуддя.

Незважаючи на складнощі, важливо продовжувати працювати над покращенням судової системи, оскільки справедливе та ефективне правосуддя є основою демократичного суспільства та гарантом стабільності та розвитку.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/page3>
2. Юридична енциклопедія: в 6 т. Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 2003. 736 с.

Гончаренко Микола Олегович,
*студент 1 курсу, Сумський державний
університет імені А.С Макаренка*

МОДЕРНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ЧЕРЕЗ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

Розвиток України як незалежної правової держави, що обрала шлях розвитку за прикладом країн Європейського союзу, а також стрімкий розвиток суспільних відносин, із урахуванням умов воєнного стану, зумовлює необхідність використання цифрових технологій у всіх сферах життя, у тому числі у сфері соціального обслуговуванням.

Використання цифрових технологій у сфері соціального обслуговування має бути закріплено на законодавчому рівні та має модернізуватися із врахуванням потреб суспільства та держави загалом.

Запровадження у світі та Україні зручних онлайн-сервісів для отримання соціальних послуг не є новим, про те стрімкий розвиток цифрових технологій створює передумови для їх використання у повсякденному житті, особливо у сфері соціального обслуговування та надання адміністративних послуг громадянам.

Необхідність використання цифрових технологій в повсякденне життя ні в кого не викликає сумнівів, оскільки це сприяє поліпшенню життя пересічних громадян, збільшує довіру до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зменшує витрату часу необхідного для отримання послуги, у тому числі у сфері соціального обслуговування [1, с. 80].

Реалізуючи глобальне завдання модернізації соціального обслуговування населення через використання цифрових технологій, важливо розуміти, якими чинниками обмежується/активізується ці процеси, а також необхідно врахувати можливості та вміння використовувати сучасні цифрові технології людьми похилого віку та особа з особливими потребами, що в свою чергу породжує доступність та ефективність взаємодії з інституціями соціальної держави. Очевидно, що модернізація соціального обслуговування населення в державі, шляхом побудови її цифрової моделі, не має бути хаотичним процесом, без опертя на стратегію та тактику.

Важливо враховувати чинник зростання людей похилого віку в структурі населення. Ця група не має опинитися на узбіччі тих переваг, які уможлиблює цифровізація [2, с. 78].

Процеси цифровізації різних соціальних послуг спрямовані на те, щоб кожен міг та бажав використовувати електронний формат замість особистого контакту з державними інституціями. Однак надання соціальних послуг має враховувати особливості використання результатів інформаційно-комунікаційного прогресу різними віковими групами населення.

Люди, які не мають доступу до Інтернету, користувацьких навичок та власне технічних пристроїв зіткнуться з проблемою, коли інформація та послуги соціального забезпечення все частіше представлені саме в цифровому форматі. Державні послуги «віч-на-віч» щораз більше звужуються з міркувань економії державних фінансів, боротьби з корупцією, її проявами, Covid-19 [2, с. 79], а в подальшому і військові дії на території України ще більше сприяють цьому.

Таким чином, основною метою використання інформаційних технологій у соціальній сфері є забезпечення ефективного використання інформаційних і комунікаційних ресурсів у рамках: гарантування реалізації основних прав і свобод громадян; надання соціальної допомоги та соціального захисту особам, які опинилися у важкій життєвій ситуації; поширення у соціумі знань і формування навичок з профілактики соціально небезпечного становища і надання взаємодопомоги; підтримки прийняття ефективних управлінських рішень, спрямованих на підвищення результативності соціальних послуг [3, с. 96].

Підводячи підсумок, зауважимо, що в умовах інформатизації суспільства переосмислюється процес соціального обслуговування населення, ефективність розвитку якого залежить від рівня науково-технічних досягнень і прогресу. Темпи розвитку та швидкість упровадження цифрових технологій та їх удосконалення є надзвичайно високими, що їх необхідно впроваджувати швидко.

Збереження статусу соціальної держави для України є надзвичайно важливим, оскільки забезпечується та гарантується соціальна стабільність у державі, формуються умови зростання добробуту громадян, підвищуються якість і рівень життя.

Україною вже зроблено досить багато для впровадження цифрових технологій, зокрема і сфері соціального обслуговування населення, але зупинятися на цьому не слід. Для модернізації сфери соціального обслуговування населення необхідно: залучати спеціалістів, які володіють достатніми знаннями застосування цифрових технологій, можуть проводити навчання для інших працівників сфери соціального обслуговування населення та громадян, у яких відсутні навички для роботи з цифровими технологіями; створити умови для навчання та інформування осіб з особливими потребами та осіб похилого віку по

використання цифрових технологій. І звичайно, важливо, все це закріпити на законодавчому рівні, в нормативно-правових актах.

Список використаних джерел:

1. Єгорова-Луценко Т. П. Цифровізація системи надання соціальних послуг в Україні / Т. П. Єгорова-Луценко // Право та інноваційне суспільство. – 2020. – №2(15). – С. 80-85. UPL: <https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Yehorova-Lutsenko15.pdf>.

2. Хлівнюк Т.П. *Модернізація соціальної держави шляхом цифровізації в умовах старіння населення*. Політичне життя. – 2022. – №2. – С.78-85. UPL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/12186>.

3. Кулина Г. Інформатизація сфери соціального забезпечення як необхідна компонента формування цифрової економіки/ Г. Кулина, Н. Налукова // Світ фінансів. – 2020. – Вип. 1. С. 95-106.. UPL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1298>.

Добробог Людмила Миколаївна,
*доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ГАЛУЗЕУТВОРЕННЯ ТА КОМПЛЕКСНІ ГАЛУЗІ ПРАВА В АСПЕКТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОЗНАВСТВА

Протягом останніх років національне законодавство України зазнало значних змін, які були обумовлені кількома факторами, але одним із найважливіших була діяльність органів публічної влади з відновлення територіальної цілісності країни, захисту її суверенітету та забезпечення національної безпеки.

Початок цього процесу можна віднести до 2014 року, коли Україна стала об'єктом агресії з боку Російської Федерації, яка анексувала Крим і підтримувала збройний конфлікт на сході країни. Ці події вимагали негайних дій уряду та парламенту для зміцнення внутрішньої стабільності та забезпечення захисту територіальної цілісності України. Активізація ж процесу зміни національного законодавства відбулась після лютого 2022 року.

Одним з ключових заходів було прийняття низки законів та підзаконних правових актів, спрямованих на підвищення обороноздатності країни, реформування військового сектору, та зміцнення правової бази для відстоювання національних інтересів. Ці зміни охопили різні сфери, включаючи внутрішню політику, економіку, та законодавство з питань безпеки.

Наприклад, у сфері безпеки було прийнято закони, що розширили повноваження військових та органів правопорядку, сприяючи більш ефективному контролю за кордонами, боротьбі з тероризмом та забезпеченню обороноздатності.

Загалом, діяльність органів публічної влади з відновлення територіальної цілісності, захисту суверенітету та забезпечення національної безпеки відіграла важливу роль у формуванні та розвитку сучасного національного законодавства України.

Окреслені зміни не могли не вплинути і на систему національного права. Як ми відзначали, механізм галузеутворення передбачає наявність наступних стадій його формування:

- виникнення відповідних суспільних відносин;
- об'єктивація права, на якій відбувається інтенсивне юридичне нормотворення;
- вироблення специфічного методу правового регулювання, деталізація кола суб'єктів цих відносин, співвідношення основних регулятивних засобів впливу на їхню поведінку посилення системних зв'язків між нормами, які регулюють таку нову сферу суспільних відносин;
- поява нової галузі права, що знаменує перехід кількісних змін в якісні;
- формування нової галузі юридичної науки та, відповідно, навчальної дисципліни, в результаті чого остаточно відбувається доктринальне оформлення концепції про самостійний характер нової галузі права в юриспруденції та її широке визнання у суспільстві [1, с. 7-8].

І у цьому сенсі не можна не згадати про таке комплексне утворення як «військове право». Одноійменна навчальна дисципліна викладалась у окремих закладах вищої освіти. Так, згадаємо курс лекцій, підготовлений такими авторами як Богуцький П.П. і Скуріхін С.М. [2]. Однак, без перебільшення можна стверджувати, що військове право не стало предметом детального вивчення саме як галузь права та галузь законодавства, додатковим аргументом на користь чого є і стан збройних сил в Україні на початок 2014 року, а також на початок 2022 року.

У цьому контексті не можна не згадати і полеміки щодо розуміння «воєнного стану», «стану війни» та «військового стану». Не вдаючись до дискусії з цього приводу, згадаємо наукове дослідження вітчизняних науковців особливостей роботи судів в умовах військового стану [3].

Наголосимо, що у назві роботи використано саме термін «військовий стан», хоча по тексту роботи застосовано термін «воєнний стан».

В умовах загальної мобілізації військове право стає надзвичайно важливою галуззю права, оскільки вона регулює всі аспекти діяльності збройних сил у часи військових конфліктів та кризових ситуацій. Актуалізація військового права стає ключовим фактором для забезпечення ефективного функціонування військового механізму та захисту національних інтересів в умовах загрози зовнішньої або внутрішньої агресії.

Одним із головних завдань військового права є унормування роботи збройних сил, включаючи такі аспекти, як мобілізація ресурсів, розгортання військ, ведення військових операцій, захист прав та обов'язків військовослужбовців, і регулювання військового дисциплінарного порядку. При цьому, важливо забезпечити відповідність законодавства міжнародним стандартам з питань військового права.

Актуалізація військового права може також допомогти уникнути протиріч та прогалин, які можуть призвести до порушень прав людини та міжнародного гуманітарного права. Це стосується таких аспектів, як правовий статус військовослужбовців, застосування сили та збройних конфліктів, захист цивільного населення від військових дій, та гарантії прав та свобод осіб у зоні конфлікту.

Загальна мобілізація вимагає системного підходу до регулювання всіх аспектів діяльності збройних сил, і військове право відіграє ключову роль у цьому процесі. Його актуалізація дозволить унормувати та забезпечити правовий захист усіх сторін конфлікту, зменшуючи ризики порушень прав людини та міжнародного гуманітарного права і сприяючи стабільності та безпеці в країні.

Таким чином, право є динамічною системою, що перманентно розвивається, призводячи до змін системи національного права. І у нинішніх умовах функціонування Української держави комплексного дослідження потребує питання місця в системі права військового права (та/або воєнного права).

Список використаних джерел.

1. Добробог, Л. М. Закономірності виникнення, розвитку та функціонування комплексної галузі права як елемента системи права : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2016. 40 с.
2. Богуцький П.П., Скуріхін С.М. Основи військового права України: курс лекцій. 2-ге вид., перероб. та доп. Одеса: Фенікс, 2011. 343 с.

3. Кравцова М.О., Дацюк Т.К. Особливості роботи судів в умовах військового стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 12. С. 390-394.

Євсюков Євген Володимирович,
аспірант Пенітенціарної академії України

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ОБ'ЄКТ ПІЗНАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРАВознавства

Правовий статус органів державної виконавчої влади в умовах воєнного стану є актуальною темою, оскільки воєнний стан суттєво змінює динаміку владних структур та їхні повноваження. В умовах воєнного стану правовий статус органів виконавчої влади може бути розширений або обмежений, залежно від потреб забезпечення безпеки та захисту громадян. Розуміння цієї теми є основою визначення взаємодії між правом на безпеку та обмеженнями, які можуть бути застосовані до громадянських свобод та прав у період воєнного стану. Гносеологія цієї тематики також допоможе виявити ефективність заходів, прийнятих органами публічної влади для забезпечення безпеки та порядку в умовах воєнного конфлікту.

Окрім цього, не можна не вказати, що аналіз правового статусу органів виконавчої влади в умовах воєнного стану сприятиме зрозумінню меж влади та контролю над нею в надзвичайних ситуаціях, а також є підґрунтям для розробки законодавчих актів та політик, спрямованих на забезпечення прав людини та громадянських свобод за надзвичайних обставин.

Додамо, що для українського правознавства означена проблематика набула особливого значення, зважаючи на повномасштабне вторгнення сусідньої держави на територію України і вже більше, ніж два роки перебування українського суспільства в умовах воєнного стану. При цьому, вкажемо також, що певною мірою окремі публікації у вітчизняному правознавстві щодо статусу органів державної влади, зокрема виконавчих, в екстраординарних умовах стали складовою частиною національного правового дискурсу, починаючи з 2014 року, фактором чого була розпочата росією збройна агресія проти Української держави.

Однак, більш системного висвітлення ця тематика набуває саме в мовах повномасштабного вторгнення росії, так як саме у цей час було проголошено воєнний стан, який вже триває більше за 2 роки. В Україні, яка переживає військовий конфлікт та протистояння з окупаційними силами росії, правовий статус органів державної виконавчої влади набуває особливого значення, оскільки він визначає механізми захисту прав громадян та забезпечення національної безпеки загалом.

Продовження воєнного стану на території країни підкреслює необхідність постійного оновлення та адаптації правового статусу органів виконавчої влади з метою ефективного управління кризовими ситуаціями та забезпечення національної безпеки.

Наголосимо також на тому, що до 2014 року вказана нами тематика залишалась фактично нерозробленою. І, певною мірою можна стверджувати, що рівень її сприйняття був надзвичайно низький, фактором чого, на нашу думку, було несприйняття національною воєнною доктриною російської держави як загрози для національної безпеки України. «Відсутність комплексних наукових робіт з удосконалення спільного застосування військових формувань різних міністерств і відомств; неврегульованість системи забезпечення воєнної безпеки законами; недосконале законодавче, організаційне, інформаційне та наукове забезпечення спільного бойового застосування формувань Воєнної організації та інші» [1, с. 66-67] – зазначає вітчизняний вчений Ю. Хатнюк, аналізуючи загрози національній безпеці.

Наведене дозволяє зробити висновок про те, що у вітчизняному правознавстві незначна кількість праць присвячена проблематиці органам виконавчої влади в умовах воєнного стану. Однак, навіть існуючий масив літератури доцільно класифікувати на низку груп, що дозволить системно їх проаналізувати та визначити як розроблені, так і недостатньо досліджені аспекти відповідної тематики.

Так, виходячи з предмету дослідження, існуючі джерела необхідно розділити на наступні три групи:

По-перше, це наукові дослідження правового статусу органів державної виконавчої влади. Вивчення джерел, які входять у цю групу,

робить можливим з'ясувати, що слід розуміти під правовим статусом органів державної виконавчої влади, визначити законодавчі акти, що регулюють повноваження, функції та обмеження, які накладаються на органи виконавчої влади у період воєнного стану.

Вивчення джерел першої групи сприяє уточненню правового статусу органів державної виконавчої влади, зокрема у тому, що стосується їхньої компетенції, повноважень та відповідальності у періоди воєнного стану. Окрім цього джерела цієї групи дають можливість визначити процедури прийняття рішень та реалізації заходів органами виконавчої влади у періоди воєнного стану, що сприяє забезпеченню ефективного управління кризовими ситуаціями.

Відтак, детальне вивчення джерел першої групи є ключовим для розуміння контексту та механізмів функціонування органів державної виконавчої влади в умовах воєнного стану і визначення шляхів їхнього вдосконалення.

По-друге, це наукові дослідження особливостей організації органів публічної влади в умовах воєнного стану. Вивчення джерел, які входять у цю групу, дозволяє зрозуміти, які конкретні структурні зміни можуть відбутися в органах влади під час воєнного конфлікту. Аналіз досліджень, що включають організаційні аспекти діяльності органів публічної влади в період воєнного стану, допомагає виявити ефективні та неефективні практики управління кризовими ситуаціями.

Вивчення джерел цієї групи сприяє розкриттю особливостей структурного перетворення органів виконавчої влади з метою забезпечення максимальної ефективності та координації дій у період воєнного стану. Вкажемо, що наукові дослідження, спрямовані на аналіз організаційних аспектів діяльності органів публічної влади в умовах воєнного конфлікту, можуть принести цінний внесок у вдосконалення системи державного управління та забезпечення національної безпеки.

Дослідження цієї групи джерел дозволяє виявити принципи та стратегії організації роботи органів влади в умовах воєнного стану, що може служити основою для розробки ефективних планів дій українського уряду та інших країн, які зазнають воєнних загроз, а також може допомогти визначити оптимальні моделі управління кризовими ситуаціями та мобілізації ресурсів для захисту національних інтересів.

Отже, детальне дослідження цієї групи джерел становить важливу складову для розуміння та вдосконалення організаційних аспектів діяльності органів публічної влади в умовах воєнного конфлікту.

По-третє, це наукові дослідження особливостей організації роботи органів виконавчої влади в умовах воєнного стану. Вивчення джерел, які входять у цю групу, дозволяє розкрити принципи організації та функціонування органів виконавчої влади під час кризових ситуацій. Роботи цієї групи мають визначати, як відбувається координація дій між різними відомствами та органами управління у надзвичайних ситуаціях, що є важливим для забезпечення оперативності.

Наукові дослідження про організацію роботи органів виконавчої влади в умовах воєнного стану повинні виявити оптимальні механізми прийняття рішень та реалізації заходів для ефективного управління кризовими ситуаціями, а також ідентифікувати проблемні аспекти, які потребують уваги та вдосконалення.

Отже, наукові дослідження у окресленій сфері створюють підґрунтя для комплексного пізнання статусу органів державної виконавчої влади в умовах воєнного стану та визначають спрямованість вказаної тематики.

Список використаних джерел:

1. Хатнюк Ю.А. Аналіз сучасних загроз національній безпеці України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020 № 43. С. 65-68. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.43.14>

Іваній Владислав Ігорович,
*аспірант спеціальності 281 Публічне
управління та адміністрування Сумського
державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА: СЬОГОДЕННЯ ТА МАЙБУТНЄ

Боротьба з корупцією – це не просто черговий пункт передвиборчої програми чи модна тема для дискусій. Це питання виживання України як демократичної держави. Корупція підриває довіру до влади, гальмує економічний розвиток, шкодить

інвестиційному клімату та робить життя пересічних громадян нестерпним.

Одним із ключових пріоритетів держави стала саме антикорупційна політика – комплекс заходів, стратегій і програм, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення корупційних діянь у державі. Її метою є зменшення рівня корупції, підвищення прозорості та ефективності в управлінні державними ресурсами, а також забезпечення додержання законності та прав людини. Антикорупційна політика включає в себе розробку та впровадження законодавства, створення антикорупційних органів, механізмів контролю та моніторингу, а також освітні та інформаційні кампанії [1].

Так, за останні роки прийнято низку важливих реформ; створено Національне антикорупційне бюро (НАБУ), яке розслідує корупційні злочини високопосадовців; засновано Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП), яка веде провадження щодо справ, розслідуваних НАБУ. Розпочало роботу Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), яке має превентивну функцію, зокрема щодо перевірки декларацій державних службовців і стилю їх життя, розкриття будь-якої інформації з приводу фактів корупції чи зловживання посадою.

Важливим кроком у напрямку забезпечення прозорості та боротьби з корупцією в державних структурах стало прийняття закону про електронні декларації. Цей закон зобов'язує державних службовців декларувати свої статки, включаючи доходи, майно, фінансові зобов'язання та інші активи, що дозволяє громадськості відстежувати їхню фінансову діяльність та виявляти можливі конфлікти інтересів чи незаконне збагачення [2].

Закон про електронні декларації сприяє підвищенню відповідальності державних службовців перед суспільством, оскільки він створює механізм контролю за їхньою діяльністю та уникненням корупційних схем. Доступність декларацій для громадськості дозволяє виявляти недостовірну інформацію чи можливі порушення законодавства та вимагати відповідних реакцій від владних структур.

Крім того, впровадження електронної системи декларування спрощує процедуру подання декларацій для державних службовців і

забезпечує швидкий та ефективний доступ до цієї інформації для громадськості. Це допомагає у запобіганні можливих спроб приховати чи змінити дані у деклараціях та забезпечує більшу об'єктивність та достовірність інформації про майно та доходи посадовців.

Відкриття доступу до публічної інформації дає можливість громадськості контролювати діяльність влади та забезпечує прозорість у виборі та роботі державних посадовців. Це дозволяє громадськості виявляти потенційні випадки корупції, відстежувати витрати державних коштів та перевіряти декларації посадовців на відповідність дійсності. Забезпечення доступу до публічної інформації також допомагає підвищити відповідальність урядових органів перед громадськістю та сприяє формуванню культури відкритості та прозорості в управлінні країною [3].

Проте, чи дійсно ці реформи принесли бажаний результат? Чи можемо ми говорити про успіх антикорупційної реформи, чи вона перетворюється на чергове розчарування?

Оцінка успішності антикорупційної реформи в Україні є складним питанням, адже вона має як здобутки, так і недоліки.

Дрібна корупція, така як підкуп у місцевому офісі, хабарі для швидкого вирішення питань у державних установах або уникнення відповідальності за порушення правил, довгий час вважалася невід'ємною частиною повсякденного життя для багатьох громадян.

Ще однією проблемою є низький рівень довіри до антикорупційних органів, оскільки багато громадян вважають, що вони не є незалежними та ефективними.

Недостатня боротьба з корупцією на найвищому рівні веде до розчарування з боку громадськості, адже багато високопосадовців, які підозрюються в корупції, не понесли покарання.

Олігархи та інші впливові групи продовжують впливати на політику та перешкоджати реформам.

Антикорупційні органи часто стикаються з політичним тиском та саботажем.

Суттєвою перешкодою реформування є й недосконалість антикорупційного законодавства, яке має лазівки для корупціонерів.

Важливо також зазначити, що антикорупційна реформа – це

довготривалий процес, який потребує постійних зусиль. Не можна очікувати, що корупцію буде викорінено за один день.

Так, забезпечення доступу до адекватних та ефективних державних послуг без умовних вимог із боку посадовців, створення механізмів для звернень громадян про факти корупції та їх швидке розглядання, а також підвищення заробітних плат у державних установах можуть зменшити мотивацію посадовців до вимагання хабарів та інших форм дрібної корупції.

Крім того, важливо проводити інформаційні кампанії та освітні заходи серед громадян із метою підвищення свідомості про їхні права та можливості, а також небажані наслідки корупції для суспільства. Це може сприяти формуванню культури невідповідальності до корупційних практик та підтримувати прагнення громадян до чесного та прозорого суспільства [4].

Основу майбутньої антикорупційної політики України мають складати:

1. **Незалежні та неупереджені антикорупційні органи:** НАБУ, САП, НАЗК та інші антикорупційні інституції мають бути повністю незалежними від політичного впливу та мати всі необхідні ресурси для ефективної роботи.

2. **Суворе та неупереджене правосуддя:** корупціонери, незалежно від їх посади чи зв'язків, мають нести відповідальність за свої злочини. Судова система має бути неупередженою та справедливою, щоб карати винних і захищати невинних.

3. **Прозорість та підзвітність влади:** уся діяльність влади має бути максимально прозорою та підзвітною громадськості. Громадяни повинні мати доступ до інформації про роботу влади та можливість контролювати її діяльність.

4. **Сильне громадянське суспільство:** громадянське суспільство має відігравати активну роль у боротьбі з корупцією. Необхідно розвивати культуру нетерпимості до корупції та заохочувати громадян до активної участі в антикорупційних заходах.

5. **Ефективна антикорупційна освіта:** антикорупційна освіта має стати невід'ємною частиною навчального процесу з раннього віку.

Діти та молодь мають розуміти шкоду корупції та знати, як їй протистояти.

Таким чином, антикорупційна реформа в Україні – це складний і тривалий процес, який неможливо здійснити за один день. Незважаючи на численні проблеми та виклики, важливо не здаватися і продовжувати боротьбу з корупцією. Тільки спільними зусиллями влади, громадянського суспільства та бізнесу можна збудувати чисту та прозору Україну, де корупція буде виключена.

Список використаних джерел:

1. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол. ; В. В. Василевич, Т. Е. Василевська, В. Ф. Нестерович, Е. В. Расюк, А. В. Савченко, В. Л. Федоренко (кер.) та ін. ; за ред. проф. Ю.В. Ковбасюка і проф. В. Л. Федоренка. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. 524 с.
2. Черніков Д.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології як ефективний інструмент протидії корупції. Молодий вчений. 2018. № 11(2). С. 949.
3. Чередниченко О.Ю. Організаційно-економічний аспект використання досвіду створення та діяльності антикорупційних структур країн ЄС в роботі щодо запобігання та протидії корупції в Україні. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. Вип. 58. С. 240.
4. Пархоменко-Куцевіл О. І. Розвиток системи антикорупційних інституцій в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2018. Вип. 3(38). С. 33-38.

Кладієнко Микола Олексійович,
*завідувач сектору трасологічного
обліку відділу криміналістичних видів
досліджень Сумського НДЕКЦ МВС*

ЗНАЧЕННЯ ОДОРОЛОГІЇ В РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Криміналістика по праву вважається однією з найважливіших юридичних дисциплін. Вважають, що криміналістика як наука з'явилася наприкінці XIX століття. За весь час свого існування криміналістика пододала величезний шлях: від досить примітивних способів аналізу злочинів, фіксування, вилучення слідів до повноцінної системи наукових знань. Однією з галузей криміналістики є одорологія.

Одорологія як наука виникла на початку 50-х років XX століття в результаті розвитку молекулярної біології, фізики, фізіології, біоніки, кінології, хімії, електроніки та інших природничих наук. Термін

«одорологія» складається з двох частин, перша з яких в перекладі з латини означає запах (odor - відчуття), а друга – з грецької – вчення (logos - наука). В цьому розумінні одорологія – наука про запахи [1].

Існує три напрями одорології: медична, криміналістична та психологічна. Відомий радянський вчений-криміналіст Р.С. Белкін у свій час дав визначення судової одорології - це вчення про використання запахів з метою встановлення особи. В наш час одорологія значно просунулась та зайняла почесне місце серед галузей криміналістичної техніки. Сучасні спеціалісти дають наступне визначення криміналістичної одорології – наука про запахи, наукові прийоми, технічні засоби з виявлення та зберігання запахових слідів із метою їх подальшого використання в кримінальному судочинстві. На сьогодні розроблено експертну методику лабораторної ідентифікації людини під час об'єктивного контролю з боку дослідників за сигнальною поведінкою собак-детекторів. У цій сфері забезпечення достовірності кінологічного дослідження можливо використання запахових слідів у кримінальному судочинстві, для підтвердження причетності особи до злочинів.

Особливе значення слідів запаху в криміналістиці пов'язане з тим, що кожна людина має індивідуальний запах, наділений властивостями стійкості й незмінності. Завдяки цьому ідентифікаційна значущість слідів запаху аналогічна слідам рук, проте перші мають суттєву перевагу: вони не сприймаються особою і відповідно не контролюються. Злочинець не контролює свій запах, і, відповідно, не намагається його знищити. Крім того, навіть якщо правопорушник забажає, то не зможе залишити сліди запаху на місці події, оскільки практично у всіх випадках він контактує з предметами обстановки місця події.

Властивість запаху як фізичного тіла відрізняють від властивостей запахових слідів у кримінальному плані. Досліджено деякі з них. До фізичних особливостей запаху відносять:

- летючість - це здатність речовини випаровуватися, тобто переходити з рідкого або твердого у газоподібний стан;
- розчинність – здатність газоподібних (пахучих) речовин розчинятися на клітинах нюхового органу людини або тварини і викликати відчуття запаху;

- адсорбцію – поглинання пахучих речовин із газоподібного середовища поверхневим шаром іншої речовини;
- розведення – зміна концентрації речовини, що веде до утворення нової якості запаху;
- дифузію – взаємопроникнення часток однієї речовини в іншу [2].

З давніх часів людству відомо про те, що нюх собак набагато сильніше людського, тому собак використовували в оперативно-розшукових заходах для пошуку та затримання злочинців «по гарячих слідах», однак запахова інформація не може напряму використовуватися для обвинувачення особи в скоєному злочині. У наш час запахова інформація використовується в багатьох країнах світу нарівні з іншими доказами. Наразі робота з матеріальними об'єктами, які являють собою сліди-запахи чи сліди-джерела запаху, не відрізняються від стандартного та загальноприйнятого порядку по встановленню і закріпленню слідів злочину. Кожна дія, здійснена слідчим по виявленню, фіксації, вилученню та консервуванню запахових слідів повинна бути відображена в протоколі огляду місця події.

Серцевиною правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ є отримання та збирання інформації про обстановку злочину і осіб, які його вчинили. Починається ця діяльність після закінчення події злочину, що є явищем матеріального світу, актом діяльності людини та процесом її взаємодії з навколишнім середовищем. Процес взаємодії супроводжується утворенням слідів відображення, «відбитків» злочинного діяння та його учасників, які виступають джерелами інформації. Такі джерела є результатом події злочину, мають об'єктивний характер з огляду на відповідні зміни в навколишньому середовищі, зберігаються певний час після його завершення [3]

Стосовно методу виявлення криміналістично важливих запахових слідів, він полягає в тому, що учасники огляду місця події повинні логічно оцінити обстановку, послідовність та механізм скоєння злочину, а також виявити предмети, з якими злочинець міг контактувати відносно довго. Робота з одорологічними слідами являється складовою частиною огляду місця події, яка проводиться спеціалістом, та включає

в себе: вивчення обстановки місця злочину; виявлення можливих місць знаходження слідів одорологічного походження; забезпечення збереження таких слідів; побудова версій події, яка сталася; вилучення запахових проб та речей, які можуть бути джерелом запаху; опис вилучених проб в протоколі огляду місця події.

Способи вилучення та зберігання запахових слідів свого часу було детально описано у наукових джерелах [4], вони, як правило, використовуються й нині у правоохоронній практиці.

Запахові сліди добре зберігаються на знаряддях злочину, які зазвичай носять під одягом, у відбитках взуття на ґрунті, що свідчать про очікування злочинцем своєї жертви, на м'яких меблях, кинутих або загублених особистих речах (носових хустках, головних уборах, інших предметах одягу і т. д.). Якщо це можливо, предмети-носії запаху вилучають безпосередньо, забезпечуючи герметичність упаковки. Для цього використовуються скляні банки з притертою склянню або металевою кришкою. При їх відсутності можна скористатися поліетиленовими кришками, підклавши під них шар харчової алюмінієвої фольги, оскільки упаковка з полімерних матеріалів не забезпечує герметичності і збереження запахової інформації. Для забезпечення збереження запахових слідів їх носії можна обернути в 3-4 шари алюмінієвої фольги. При неможливості вилучити запахові сліди разом з носієм, а також при виникненні труднощів із забезпеченням їх збереження, запахові сліди вилучають з місця події шляхом взяття запахових проб на матеріали, які мають адсорбуючі властивості (адсорбенти). Вилучати запахові проби безпосередньо на місці виявлення носія запаху необхідно тоді, коли носій потребує термінового дослідження виявлених на ньому інших слідів з використанням традиційних методів. Для вилучення запахових слідів як адсорбент використовуються шматочки чистої бавовняної тканини (фланелі, байки або марлі), які повинні зберігатися в чистих, позбавлених сторонніх запахів скляних банках, закритих металевою або склянню кришкою. Головне завдання при вилученні запахових проб - забезпечити стерильність. Для цього працюють обов'язково в гумових рукавичках, що виключають внесення власного запаху у вилучені проби. Для вилучення запахових проб поверхню слідоносія попередньо зволожують, розпорошуючи над нею воду з пульверизатора. Волога

поверхня підвищує інтенсивність випаровування запахових молекул. Потім до поверхні слідоносія прикладають тканину-адсорбент, забезпечуючи щільний контакт з нею протягом усього часу проведення слідчої дії, але не менше години. Потім адсорбент, просочений запаховими молекулами, упаковують, поміщаючи в скляну банку і герметично закриваючи кришкою. Запахові сліди на адсорбенті можна також зберегти, обернувши шматочок тканини з вилученої на неї запаховою пробою в 3-4 шари алюмінієвої фольги. Якщо з місця події на адсорбенти вилучаються кілька запахових проб, то всі вони повинні бути упаковані в окремі скляні банки або окремо обернутися фольгою. Всі дії по вилученню запахових слідів протоколюються. Правильно законсервований запаховий слід може зберігатися у спеціальних умовах більше 10-12 років (наприклад, запах крові); запах людини незмінний продовж усього її життя (на людський запах не впливають навіть парфуми). А в тих випадках, коли на місці скоєння злочину, крім запахових слідів, не лишається жодних інших, одорологічна експертиза – єдиний доказовий засіб судочинства, що дозволяє органам дізнання і досудового слідства вирішувати широкий діапазон задач, пов'язаний з розкриттям і розслідуванням злочинів.

Список використаної літератури:

1. Салтевський М.В. Криминалистическая одорология. Работа с запахowymi следами: Лекция. – К. : Высшая школа МВД, 1976. – 47с.
2. Шемшученко Ю.С. Одорологія криміналістична К., 2012. 170с.
3. Грановський Г.Л. Основы трасологии. Общая часть: Моногрпф. / Грановский Г.Л. – 2-е изд. – М.: Наука, 2006. – 452 с.
4. Особливості збирання у досудовому провадженні біологічних слідів людини: метод. рек. / [Я.В. Фурман, В.В. Юсупов, Л.Т. Котляренко, Р.С. Дмитрук]. Київ: НАВС, 2016. 44 с.

Кравець Владислав Ігорович,
*студент 4 курсу Навчально-наукового
інституту історії, права та міжнародних
відносин Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

**НАРОДОВЛАДДЯ ЯК СИСТЕМА ПОЛІТИКИ
ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ**

Здобуття державної незалежності ставить перед відновленою державою завдання відтворення власної відбудови та власного розвитку

на вихідних ідеях права та демократії. Серед основних засад розбудови української державності є система народовладдя. Системою народовладдя є структура демократії при якій основні рішення щодо управління справами суспільства та держави схвалюються всіма громадянами певної держави за допомогою референдуму або зборів.

Народовладдя має дві загальновизначені форми: пряме народовладдя — участь громадян у вирішенні державних справ; представницьке народовладдя — вирішення державних справ представницькими органами або іншим уповноважним на це органом.

Із самої побудови поняття «народовладдя» зрозуміло, що ключовим положенням є влада народу. До категорії «народ» можна віднести дві такі ознаки: Перша ознака визначає суверенітет народу, що є умовою існування поняття «народовладдя», і оскільки ця ознака зумовлює вищу владність народу як цілого щодо інших соціальних категорій, то її зазвичай називають зовнішньою. Друга ознака обґрунтовує принцип відносин всередині самого народу, а за своєю природою є внутрішньою ознакою.

Головним значенням для правової та демократичної держави є свобода. Свобода – це притаманна людині властивість і форма життя, що відбиває її прагнення до самовираження і самореалізації, вона є важливою цінністю для характеристики людини. Завдяки свободі кожен громадянин має право на висловлення власної думки щодо будь-якої ситуації, брати участь у розвитку держави, захищати свої права та ніхто не може утискати його права та свободу. Якщо в державі не має свободи, то така країна не має шансів на розбудову та розвиток правової та демократичної державності. Політична несвобода усіх громадян держави перетворює суверенний статус народу на фікцію, оскільки відсутність або дефіцит можливостей політичної діяльності суперечить обсягу поняттю «суверенітет», наявність влади передбачає наявність застосування свободи.

Основними напрямками реалізації народовладдя є її функції. В юридичній науці функція визначає напрямок, предмет діяльності того чи іншого політико-правового інституту, який виражає сутність та зміст цієї діяльності та її забезпечення. Першою функцією народовладдя є - установча функція. Її сенс полягає у встановленні власної держави.

Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України установча влада є первинною, саме в Конституції України визнано принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову та визначено засади організації встановлених влад, включно із законодавчою.

Наступною функцією народовладдя є уповноважуюча функція. Ця функція полягає в суверенному праві народу визначати персональний склад органів первинного та вторинного представництва шляхом виборів чи призначення. Конституція України закріплює вихідні положення уповноважено – виборчої діяльності народу: народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та місцеві органи самоврядування. За Конституцією України закріплюється така форма здійснення влади народом як вибори, виборцям гарантується вільне волевиявлення, забезпечуються права громадян брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати та бути обраним до органів державної влади, громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії, які сприяють формуванню та висловленню політичної волі громадян та беруть участь у виборах.

Державно-організуюча функція є спрямованістю діяльності державного апарату за проведення народовладдя країни. За такої функції проявляється неможливість постійного здійснення народом владних повноважень. Але це не означає, що державно-організуюча функція здійснюється тільки органами державної влади. У Конституції України встановлюються умови, за яких український народ безпосередньо здійснює компетенцію державного органу влади. Здійснення державної влади за народною ініціативою обмежено лише щодо податків, бюджету та амністії, а отже, здійснення народом законодавчих повноважень парламенту з інших питань перебуває у сфері його правосуб'єктності. Державно-організуюча функція народовладдя за її складом, ділиться по об'єкту, суб'єкту та змісту. Суб'єктом цієї функції є – державний апарат, який уповноважений народом у результаті здійснення первинного та вторинного консульства. Об'єктом цієї функції є сфера державного управління. А щодо змісту, то ним являються законодавча, судова, виконавча, організаційно-

розпорядча, та контрольно-наглядова діяльність. Законодавча діяльність – здійснюється народом безпосередньо чи через загальнонаціональний представницький орган з метою вираження його інтересів та державної волі. Виконавча діяльність – здійснюється народом через органи первинного та вторинного представництва діяльності, спрямованої на виконання законів та забезпечення життєдіяльності суспільства. Судова діяльність – здійснюється народом через органи вторинного представництва діяльності, спрямованої на захист прав і свобод народу та громадянина, рішення спірних питань, що виникають у розвитку суспільства.

Контрольна функція народовладдя полягає у поінформованості народу про здійснення делегованої влади та здатність подолання нелегітимних наслідків такої діяльності. Контрольна функція характеризує єдність двох етапів, таких як отримання інформації про державно-владну діяльність та здійснення на її основі актів, спрямованих на відміну від можливих нелегітимних наслідків щодо такої діяльності. Контрольна функція народовладдя класифікується за критерієм ініціатора його наступним чином: громадський контроль, парламентський контроль, президентський контроль і конституційний контроль. Громадський контроль здійснюється громадянами України та об'єднаннями громадян. Він виявляється у конституційному праві отримувати та отримувати інформацію про державно-владну діяльність та надсилати звернення, заяви до уповноважених на це органів державної влади. Парламентський контроль реалізується через відповідні повноваження Верховної Ради України, її комітетів та комісій, народних депутатів України, Рахункової палати та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. До контрольних повноважень Верховної Ради України належить здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України. Статус Президента закріплено у Конституції України як державного службовця вищої категорії, покладає на нього обов'язок припиняти антиконституційні дії законодавчої, виконавчої та судової влади, порушують основний закон України. Президент України забезпечує державну незалежність, національну безпеку та правонаступництво держави. Конституційний контроль здійснюється Конституційним

судом України який забезпечує верховенство Конституції України як основного закону на всій території України. КСУ вирішує питання щодо відповідності Конституції України, законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України.

Системотворчою, сутнісною ознакою та визначальним принципом демократії виступає влада народу. Одним із значень народовладдя виступає право народів на самовизначення: в силу цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус та здійснюють свій економічний, соціальний та культурний розвиток. Створення суверенної, демократичної, правової та незалежної держави, вільне приєднання до незалежної держави або об'єднання з нею або встановлення будь-якого іншого політичного статусу, вільно визначеного народом, є формами здійснення цього народом права самовизначення. Народ є джерелом та носієм суверенної влади у демократичній державі. Сучасний ступінь розвитку цивілізації визнає права людини найвищою соціальною цінністю.

В Україні існують такі інститути безпосередньої форми здійснення народовладдя як вибори, референдум та загальнонародні обговорення. Події Помаранчевої революції та Революції гідності показали, що українське суспільство сприймає демократію як цінність, здатне до активного відстоювання громадянської позиції та власного політичного вибору. Вагомим результатом цих подій є більш широке використання громадянами наданих їм політичних прав і свобод, проведення виборів відповідно до загальновизнаних міжнародних стандартів, розповсюдження практики звернення до референдуму як на всеукраїнському, так і на місцевому рівнях.

Список використаних джерел

1. Історія вчень про державу і право: Підручник /за ред. проф.. Г.Демиденка, проф. О.В. Петришина. – Х.: Право, 2008. – 240 с.
2. Закон України «Про цивільний (громадський) контроль за державною діяльністю»: (модельний проект) // Речицький В. В. Свобода та держава / Харківська правозахисна Група. - Харків: Фоліо, 1998. – 144 с.
3. Конституція України. // - ст. 5, п.1 ст. 106.

Легка Оксана Володимирівна,
*професор, доктор юридичних наук, професор
кафедри міжнародного права Університету
митної справи та фінансів*

ЗАХИСТ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З КОНФЛІКТОМ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Як свідчить статистика Офісу генерального прокурора України, на початок жовтня 2023 року зафіксовано більше 240 таких фактів (150 – постраждали жінки, 91 – чоловіки, 13 – діти). Найбільше таких випадків у Херсонській області (77), Донецькій (66), Київській (52), Харківській (21) областях. Проте з урахуванням окупованих територій, складності зібрання доказів, у деяких випадках просто небажання з тих чи інших міркувань постраждалих повідомляти про злочини, скоєні відносно них, цифри у контексті досліджуваного напряму суттєво занижено. На кінець 2023 року розкрито 66 таких фактів, заочно повідомлено підозру про скоєння злочину 35 військовослужбовцям Російської Федерації. До суду скеровано обвинувальні акти стосовно 20 осіб, двох засуджено до 10 та 12 років позбавлення волі [3].

Відповідно до норм міжнародного законодавства, злочини проти людяності є найбільш серйозними порушеннями прав людини. Саме тому наразі в Україні забезпеченням вирішення проблем сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК) займаються не лише державні структури, але й міжнародні та вітчизняні громадські організації. Разом з тим, зважаючи на відсутність в історії сучасної незалежної України практики розслідування таких масових злочинів проти людяності, а також враховуючи недосконалість як вітчизняного (відсутність навіть визначення поняття «сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом»), а також «... слабкість міжнародного гуманітарного права як галузі права, яке маємо зараз, яке, як зазначає урядова уповноважена з питань гендерної політики України К. Левченко, є достатньо далеким від реалій і не враховує їх» [3], питання щодо захисту прав постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, набуває все більшої актуальності.

Деякі аспекти щодо правового регулювання захисту постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, вивчали

Ю. Білянський, О. Борщевська, А. Вознюк, М. Желтуха, Н. Захарчук, А. Костін, Т. Лисько, І. Синельник, О. Стефанішина, А. Стрижевська та інші. Разом з тим, зважаючи на суттєві зміни у чинному законодавстві, а також зважаючи на те, що країна перебуває в умовах правового режиму воєнного стану і наразі одним з актуальних є питання щодо притягнення до відповідальності за злочини проти людяності, воно потребує додаткового дослідження.

На національному рівні правові засоби захисту постраждалих від СНПК розглядаються у рамках співіснування двох правових режимів: загально кримінальних злочинів та з точки зору міжнародного права. Разом з тим, дослідження правових аспектів захисту прав постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з війною, неможливе без розуміння сутності СНПК.

Поняття «сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом», яке використовується в цій статті, вживається у значенні, наданому йому в Резолюції Ради Безпеки ООН [14]. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом стосується окремих випадків або типових проявів практики згвалтування, сексуального рабства, примусу до проституції, примусової вагітності, примусової стерилізації та інших форм сексуального насильства порівнянної тяжкості, скоєних проти жінок, чоловіків, дівчат та хлопчиків, а також відповідних моделей поведінки, у тому числі використання цієї поведінки як військової тактики або у засобу політичного залякування з боку, скоєного сторонами конфлікту, які включають в себе і державні, і недержавні суб'єкти.

Відповідно до проекту Закону України «Про статус осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України, та невідкладні проміжні репарації» від 09 жовтня 2023 року, «сексуальне насильство, пов'язане зі збройною агресією Російської Федерації проти України, – сексуальне насильство, скоєне проти будь-якої особи під час збройної агресії Російської Федерації проти України починаючи з 20 лютого 2014 року, включаючи згвалтування, примусову вагітність, примусову стерилізацію, примусовий аборт, примусову проституцію, сексуальну експлуатацію, примус до статевого акту з третьою особою, примус до споглядання статевого акту, сексуальне рабство, примусове обрізання, кастрацію, каліцтво геніталій, примус до оголення, чи будь-яку іншу форму сексуального насильства відповідної тяжкості» (пп. 7 п.1 ст. 1).

«Захист прав осіб, які постраждали від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України, – система заходів з відновлення прав осіб, які постраждали від сексуального насильства, вчиненого під час збройної агресії Російської Федерації проти України, та членів сім'ї загиблої (померлої) особи, постраждалої від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України» (пп. 1 п.1 ст. 1) [4].

Фіксація СНПК як злочину порушення законів і звичаїв війни наразі здійснюється органами кримінальної юстиції (Офісом Генерального прокурора, Національною поліцією України, Службою безпеки України), у яких створено спеціальні підрозділи, до повноважень яких належить збір доказів та їх розслідування. Особливістю зазначених злочинів є те, що вони не мають строків давності та не передбачають проведення судово-медичної експертизи. Для підтвердження вини необхідно зібрати докази, встановити причинно-наслідковий зв'язок з війною, територіальний зв'язок потерпілих з наявністю військових країни-агресора у цей часовий проміжок на певній території.

«Жоден воєнний злочин чи злочин проти людяності, скоєний унаслідок агресії Росії проти України, не має залишитися безкарним. Кожен винний має бути притягнутий до міжнародно-правової та кримінальної відповідальності – від виконавців до військово-політичного керівництва країни-агресора, – зазначив В. Зеленський під час зустрічі з Прокурором Міжнародного кримінального суду К. Ханом [5]. Однак для цього необхідно не лише протистояння збройній агресії Росії на усіх фронтах, але і належне законодавче урегулювання вказаного напряму, яке, на жаль, за словами чинного Президента, залишається «оголеним». Незважаючи на те, що війна триває з 2014 року, у Кримінальному кодексі України передбачено кримінальну відповідальність за воєнні злочини (ст. 438), кримінальна ж відповідальність за злочини проти людяності відсутня.

Зазначимо, що окрім органів кримінальної юстиції СНПК фіксують також представники як громадських, так і міжнародних організацій, журналісти, які одними з перших прибувають на деокуповані території, волонтери. Серед громадських організацій варто виокремити Коаліцію «Україна. П'ята ранку», «Трибунал для Путіна», «Ла Страда-Україна». В Україні працює також Національна гаряча лінія попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної

дискримінації, Національна гаряча лінія для дітей та молоді, які надають як постраждалим, так і тим, хто повідомляє про такі факти, інформацію про подальший алгоритм дій щодо фіксування даних злочинів. Також в Україні розроблено та впроваджено чат-бот, на якому розміщено інформацію про сутність СНПК, його різновиди. Функціоналом вказаного чат-боту передбачено переадресацію на Національну гарячу лінію попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації для отримання відповідної консультації, а також заповнення анонімних онлайн-форм з викладенням фактів про свою історію для подальшої її передачі до Офісу Генерального прокурора.

Також ще у середині 2022 року в Україні створено Міжвідомчу робочу групу з питань протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією РФ проти України, та надання допомоги постраждалим, яка є дорадчим органом при Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, яку створено для імплементації положень Меморандуму між Організацією Об'єднаних Націй та Урядом України про співробітництво щодо запобігання та протидії СНПК. Серед основних завдань зазначеної групи – ефективне документування та розслідування злочинів, надання допомоги постраждалим, включаючи репарації, підвищення компетенції фахівців та інформування суспільства, посилення спроможності сектору безпеки і оборони у запобіганні та протидії сексуальному насильству в умовах війни [6].

З метою покращення ефективності діяльності у цьому напрямі розроблено План реалізації рамкової програми співробітництва між Урядом України та ООН щодо запобігання та протидії СНПК. У листопаді 2023 року розроблено проєкт Закону України «Про облік осіб, життю та здоров'ю яких завдано шкоди внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України», статтею 2 якого серед основних засад визначення шкоди здоров'ю передбачено насильство, пов'язане із збройною агресією Російської Федерації проти України (фізичне та сексуальне насильство) (пп. 4 п.1) [7]. Затверджено Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми на період до 2025 року.

Крім того, на базі Вищої школи публічного управління діє національний тренінговий центр із питань запобігання і протидії домашньому насильству, гендерно зумовленому насильству, у фокусі

уваги якого є і питання СНПК, яким розроблено онлайн-курс за типовою програмою з питань СНПК. «Станом на 04.03.2024 сертифікати про проходження навчання отримали 2577 осіб» [8]. За участі «ООН Жінки» у 2023 році підготовлено програму з підготовки тренерів за напрямом виявлення і реагування на випадки сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та надання допомоги постраждалим (на 2024 рік заплановано навчання 203 державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування).

Представники Національної поліції України, Збройних сил України, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Держприкордонслужби, які також одними з перших заходять на деокуповані території, проходять спеціальні тренінги, на яких розглядають особливості надання психологічної допомоги постраждалим, фіксації та розслідування випадків сексуального насильства, вчиненого військовими країни-агресора по відношенню до мирного населення.

На міжнародному рівні правові засоби захисту постраждалих від СНПК розглядаються у межах міжнародного кримінального права (МКП), міжнародного права прав людини (МППЛ) та міжнародного гуманітарного права (МГП). Відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, згвалтування та інші форми сексуального насильства заборонено як у мирний час, так і під час збройних конфліктів. Згідно з різними договорами МППЛ, держави зобов'язані поважати, захищати та гарантувати дотримання широкого обсягу прав людини від свавілля держави. Заборонено СНПК і відповідно до МКП, яким регламентовано кримінальну відповідальність осіб за найтяжчі міжнародні злочини [1].

Акцентуємо увагу на тому, що саме завдяки судовій практиці Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії та Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди, сформовано правове підґрунтя СНПК у міжнародному кримінальному праві (уперше згвалтування почало переслідуватися як воєнний злочин, злочин проти людяності та акт геноциду).

З появою Міжнародного кримінального суду, діяльність якого регламентовано Римським статутом [9] (який, до речі, до цього часу не ратифіковано Україною з причини його невідповідності Конституції України у частині, що стосується комплементарності його юрисдикції),

питання щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, отримали подальший розвиток. Разом з тим, Україна надала згоду щодо розслідування усіх злочинів, вчинених на території держави, відповідно до Римського статуту, так як саме ним СНПК кваліфікується як воєнний злочин. Крім Римського статуту питання щодо СНПК регулюються Женевськими конвенціями та протоколами до них (Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, які принижують гідність, видів поводження і покарання; Європейська конвенція з прав людини).

Міжнародним кримінальним судом, з метою захисту постраждалих та свідків, а також вирішення питання щодо згоди, підтвердження насильства додатковими фактами, попередньої та подальшої сексуальної поведінки постраждалої особи та інших захисних заходів, розроблено Правила процедури та доказування МКС) [10].

Нормами міжнародного кримінального права передбачено наступні форми сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом: зґвалтування; сексуальне рабство; примусова проституція; примусова вагітність; примусовий аборт; примусова стерилізація; примусовий шлюб; будь-яка інша форма сексуального насильства порівнюваної тяжкості (сексуалізовані катування, каліцтво жіночих геніталій, примусове оголення та ін.) [1].

Як бачимо, права постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з війною, міжнародним законодавством більш захищені. З урахуванням того, що норми кримінального законодавства України системно не узгоджувалися із сучасним міжнародним правом, у травні 2021 року, з метою імплементації положень міжнародного кримінального і гуманітарного права щодо кримінально-правового переслідування за злочини проти людяності та воєнні злочини, а також забезпечення виконання міжнародних зобов'язань щодо запобігання юридичній та фактичній безкарності за вчинення таких злочинів, Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права» [10; 11].

Законом доповнено ст. 8 Кримінального кодексу України новою ч. 2, якою запроваджується принцип універсальної юрисдикції щодо агресії, геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів [11].

Саме цей принцип «уможливлює державу кримінально переслідувати серйозні міжнародні злочини, такі як воєнні злочини, навіть коли такі злочини мали місце не на території такої держави та коли ні постраждала особа, ні виконавець не є громадянами такої держави. Як наголошує Комісар Ради Європи з прав людини: «... розслідування, які проводяться іншими державами із використанням принципу універсальної юрисдикції, є важливим додатковим компонентом забезпечення відповідальності» [13]. Зазначимо, що у Польщі, Литві, Німеччині, Іспанії, Швеції, Естонії, Франції, Сполученому Королівстві, Румунії та Канаді вже розпочато розслідування злочинів, скоєних під час війни Росії проти України на основі універсальної юрисдикції. Крім того, з метою сприяння збору та обміну доказами, створено Спільну слідчу групу (Україна, Литва, Польща), до якої долучилися МКС, Естонія, Латвія та Румунія.

Висновок та перспективи подальшого дослідження. Підсумовуючи, зазначимо, що розглядаючи сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом саме як вид гендерно зумовленого насильства, можна з цілковитою упевненістю стверджувати про порушення військовими країни-агресора ратифікованої Україною Конвенції ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок. Незважаючи на суттєві зміни у національному законодавстві у частині, що стосується захисту прав постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, воно потребує якнайшвидшого удосконалення. У першу чергу це підписання Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права», ухвалення проєктів законів України «Про статус осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України, та невідкладні проміжні репарації», «Про облік осіб, життю та здоров'ю яких завдано шкоди внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України». Крім того, ухвалення потребує і проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення досудового розслідування та судового розгляду у кримінальних провадженнях щодо злочинів, які пов'язані із сексуальним насильством, яке вчинене в умовах збройного конфлікту», яким передбачено зміни до ст. 78 Кримінального процесуального кодексу України у частині, що стосується передбачення

опублікування повідомлень про підозру без зазначення імені, по батькові, прізвища потерпілої особи, її близьких родичів та членів сім'ї, а також інших осіб, до яких застосовані заходи безпеки, місця їхнього проживання чи перебування, місцевості вчинення кримінального правопорушення та інших відомостей, що дають можливість ідентифікувати особу.

Список використаних джерел:

1. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, у війні РФ проти України: можливості правового реагування. URL: <https://jurfem.com.ua/sexualne-nasyilstvo-rovyazane-z-konfliktom-u-viyni-rosii-protu-ukrainy>.
2. Право Москви на агресію, що йде від Августа Октавіана, Чингісхана та богоподібності царя. 30.04.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3701664-pravo-moskvi-na-agresiu-so-jde-vid-avgusta-oktaviana-cingishana-ta-bogopodibnosti-cara.html>.
3. Катерина Левченко: сексуальне насильство використовується у цій війні як зброя, як стратегія залякування. URL: <https://50vidsotkiv.org.ua/kateryna-levchenko-seksualne-nasyilstvo-vykorystovuyetsya-u-tsiy-vijni-yak-zbroya-yak-strategiya-zalyakuvannya>.
4. Про статус осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України, та невідкладні проміжні репарації: проект Закону України від 09.10.2023 № 10132. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI10099A?an=2>.
5. Що має зробити Україна для подолання безкарності воєнних злочинців. Українська Гельсінська спілка з прав людини. 21.03.2022. URL: <Ugspl/photos/a.180853561962608/4984810148233568/?type=3>.
6. Відбулося перше засідання Міжвідомчої робочої групи з питань протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією РФ проти України, та надання допомоги постраждалим. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vidbulosya-pershe-zasidannya-mizhvidomchoyi-robochoyi-grupi-z-pitan-protidii-seksualnomu-nasilstvu-rovyazanomu-zi-zbrojnoyu-agresiyeyu-rf-proti-ukrayini-ta-nadannya-dopomogi-postrazhdalim>.
7. Про облік осіб, життя та здоров'ю яких завдано шкоди внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: проект Закону України від 13.11.2023 № 10256. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI10288A?an=2>.
8. Участь у Міжнародній платформі СНПК. URL: <https://hs.gov.ua/uchast-u-mizhnarodnij-platformi-po-snpk>.
9. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL: [www.un.org/ru/law/icc/rome_statute\(r\).pdf](http://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute(r).pdf).
10. Правила процедури і доказування Міжнародного кримінального суду. URL: www.un.org/ru/documents/rules/icc_rules.pdf.
11. Прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права» від 20.05.2021 № 2689. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/208710.html>.
12. Рада ухвалила закон про покарання за воєнні злочини. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3249373-rada-uhvalila-zakon-pro-pokaranna-za-voenni-zlocini.html>.
13. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, в Україні – шляхи забезпечення відновлення порушених прав: посібник EXRAC. URL: https://ehrac.org.uk/wp-content/uploads/CRSV-Briefing-Note-23_-UKR_v2.pdf.
14. S/RES/1960, ухвалено 16 грудня 2010 р

Лопатовська Анна Романівна,

*Львівський державний університет
внутрішніх справ*

**Науковий керівник: Воробель У.Б., доктор
філософії в галузі права, старший викладач**

СТВОРЕННЯ АДВОКАТСЬКИХ БЮРО ТА АДВОКАТСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Діяльність адвокатських об'єднань в Україні регулюється Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року [2]. Адвокатська діяльність у країні є самостійною професійною діяльністю, спрямованою на захист, представництво та надання інших видів правової допомоги клієнтам. Згідно зі статтею 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатська діяльність ґрунтується на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Адвокат може займатися своєю діяльністю як індивідуально, так і у формі організаційно-правових структур, таких як адвокатське бюро або адвокатське об'єднання.

Згідно зі статтею 15 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатське об'єднання є юридичною особою, яка формується шляхом об'єднання двох або більше адвокатів (учасників) та діє на основі статуту. Це об'єднання має власний баланс, може відкривати рахунки в банках, мати печатку, штампи і бланки зі своїм найменуванням. Однією з особливостей є те, що про створення, реорганізацію або ліквідацію адвокатського об'єднання, а також про зміну складу його учасників, об'єднання повідомляє відповідну раду адвокатів регіону протягом трьох днів з моменту внесення відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. Адвокатське об'єднання має можливість залучати інших адвокатів на умовах договору про надання правової допомоги. При цьому воно повинно гарантувати дотримання професійних прав адвокатів та забезпечити виконання гарантій адвокатської діяльності.

Адвокат – це фізична особа, яка здійснює свою діяльність відповідно до вимог та порядку, встановлених Законом України «Про

адвокатуру та адвокатську діяльність». У зв'язку з цим, адвокатське об'єднання складається з фізичних осіб, які здійснюють свою діяльність відповідно до чинного законодавства України.

Сучасні адвокатські об'єднання часто формуються у формі партнерства. Згідно з примірним Статутом адвокатського об'єднання, розміщеним на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України, до складу об'єднання входять адвокати, що набули статусу учасників у встановленому статутом порядку. Учасникам об'єднання присвоюється один із таких статусів: адвокат, старший партнер; адвокат, партнер; адвокат. У деяких наукових джерелах висловлюється погляд, що діяльність адвокатських об'єднань може розглядатися як форма некомерційного господарювання. Проте, відповідно до статті 14 Податкового кодексу, неприбуткові підприємства, установи та організації є підприємствами, організаціями або установами, основною метою їхньої діяльності є не отримання прибутку, а провадження благодійної, меценатської та іншої діяльності, що передбачена законодавством.

Відповідно Т. Федченко та Н. Фокіна зазначили, що адвокатські бюро та об'єднання не можуть мати статусу неприбуткових організацій згідно з положеннями податкового законодавства. Крім того, вони стверджують, що фізична особа, що займається незалежною адвокатською діяльністю, не може бути класифікована як підприємець у межах такої діяльності. Зазначається також, що чинне законодавство не забороняє фізичній особі, яка виконує незалежну адвокатську роботу, займатися підприємницькою діяльністю, відмінною від адвокатської, яка не заборонена законом [3].

Є. Горовець стверджує, що адвокатська діяльність, як правило, є підприємницькою та має бути такою, оскільки це передбачає здійснення прибуткової діяльності. Він вважає, що лише здійснюючи діяльність на прибутковій основі, адвокат може відчужувати частину заробленого прибутку для надання правової допомоги. Тобто, в класичному розумінні адвокатури, надання правової допомоги за так званним «правом бідності» можливе лише після зароблення прибутку. Є. Горовець вважає, що надання правової допомоги безоплатно у цьому випадку є результатом розподілу прибутку шляхом спрямування його на

фінансування відповідної роботи адвоката або адвокатського об'єднання [1].

Також важливо відзначити, що у постанові Вищого адміністративного суду України від 13 листопада 2014 року було вимагано від Держстату розробити зміни і доповнення до Класифікації організаційно-правових форм господарювання. Ця класифікація була затверджена наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 року № 97. Введення цих змін передбачало створення окремих категорій для організаційно-правових форм «Адвокатське бюро» та «Адвокатське об'єднання».

Загальна аналіз вказує на те, що діюче законодавство України щодо адвокатури та адвокатської діяльності не визначає однозначно, чи належить адвокатська діяльність, а також діяльність адвокатських об'єднань до сфери підприємницької або непідприємницької діяльності. Однак очевидно, що адвокатські об'єднання спрямовані на отримання прибутку, згідно з чинним законодавством України. Адвокатська діяльність визначена як незалежна професійна діяльність адвоката, а сама адвокатура в Україні є недержавним самоврядним інститутом, який забезпечує захист, представництво та інші види правової допомоги на професійній основі. Щоб забезпечити незалежність та самостійність, необхідне фінансування, яке адвокати отримують, здійснюючи свою діяльність на прибутковій основі, включаючи створення об'єднань.

Адвокатське бюро та адвокатське об'єднання діють на основі свого статуту. Державна реєстрація цих організацій проводиться відповідно до законодавства України, зокрема Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців». Адвокатське бюро та адвокатське об'єднання мають свій власний баланс, можуть відкривати рахунки в банках, а також користуватися печаткою, штампами і бланками із власним найменуванням. Під новим законодавством як адвокатські бюро, так і адвокатські об'єднання мають право залучати інших адвокатів для виконання укладених договорів про надання правової допомоги на умовах договору. Проте вони зобов'язані гарантувати дотримання професійних прав адвокатів та забезпечувати надання адвокатської допомоги відповідно до встановлених норм та стандартів.

Аналізуючи норми чинного законодавства України, важко визначити конкретні ознаки, які б дозволили чітко визначити статус адвокатських об'єднань. Не зрозуміло, чи вони є підприємницькими чи непідприємницькими організаціями, чи потрібно створювати систему виконавчих органів, чи такі функції можна покласти на одного з адвокатів, наприклад, керуючого партнера. Також невизначено, чи кожен адвокат має брати участь у діяльності об'єднання своєю професійною працею, чи може обмежитися лише майновим внеском, чи адвокат може брати участь в діяльності лише одного адвокатського об'єднання чи бути членом кількох і т. д.

Воєнний стан, який був введений в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення ворога на територію нашої країни, приніс нові умови для функціонування українського суспільства, держави та їхніх інституцій. Адвокатура, як невід'ємна складова частина громадянського суспільства і ключовий учасник в системі здійснення правосуддя, відчула на собі всю важкість викликів, пов'язаних з необхідністю забезпечення сталого функціонування механізму захисту прав і інтересів громадян

Зараз можна зазначити, що війна, хоча внесла свої корективи в реалізацію означених вище прогнозів і змінила акценти в розвитку окремих адвокатських практик, стала додатковим, вимушеним поштовхом для розвитку спеціалізації в адвокатській діяльності. Фахівці зазначають, що адвокатські практики будуть розвиватися паралельно з воєнною ситуацією. Акцентується на актуальності податкового права, кримінального права, банкрутства, аграрного та земельного права. Основні напрями, які були визначені, сприяють наданню адвокатських послуг для обслуговування господарської діяльності юридичних осіб. Однак, привабливість такого типу клієнтів, яка є характерною для періоду миру (зі стабільною фінансовою спроможністю і потребою в юридичній підтримці), умови війни стають менш привабливими. У кризовий період клієнти, оптимізуючи свої витрати та оцінюючи ризики, можуть або зменшити свої запити на адвокатські послуги або зовсім відмовитися від них.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що під час реформ в Україні важливо зберегти та закріпити важливу роль, яку адвокати відіграють у забезпеченні верховенства права та законності

в суспільстві. Законодавче регулювання повинно детально визначати всі особливості здійснення адвокатської діяльності, зокрема в організаційно-правовій формі адвокатського об'єднання. Законодавство повинно уникати надмірного обмеження принципу свободи адвокатів у цивільному і комерційному обороті, оскільки це може бути необґрунтовано. Однак для регулювання усіх аспектів адвокатської діяльності в межах адвокатського об'єднання, таких як управління майном, використання репутації адвокатів та визначення їх статусу, варто включити обов'язок укласти договір про створення об'єднання. Зокрема, щоб визначити, чи є адвокатське об'єднання підприємницькою чи непідприємницькою юридичною особою, необхідно аналізувати їх статутні документи та мету розподілу прибутку між учасниками (адвокатами). Війна спричиняє зміни в адвокатурі, так само як і в усіх інших сферах суспільства. Адвокатура в Україні розвиває свій потенціал і відкриває нові можливості для адвокатської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Горовець Є. Міф про непідприємницький характер адвокатської діяльності: причини, аргументи і наслідки. Юридичний журнал. 2006. № 3. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2195>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Федченко Т., Фокіна Н. Особливості здійснення адвокатської діяльності: поєднання діяльності адвоката з діяльністю арбітражного керуючого або фізичної особи – підприємця. Вісник податкової служби України. 2013. № 16. С. 14-20.

Лукомська Аліна Андріївна,

*слухач магістратури I курсу ННФП ПФПНП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Сердюк Ігор Анатолійович,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ ПРО ГАЛИНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Сучасний етап розвитку національної правової системи України характеризується частими змінами у законодавстві, викликаними

потребами й інтересами суспільства. Цей процес відбувається так швидко, що суб'єкти нормотворчої діяльності не встигають розробляти якісні законодавчі акти відповідно до принципів цього виду юридичної діяльності. Як наслідок, такі зміни виявляються здебільшого кількісними, але не якісними, що призводить до появи різного роду юридичних дефектів. Цим обумовлена, наприклад, проблема появи прогалин у законодавстві. Тому необхідні механізми адаптації, які можуть мінімізувати відставання правотворчої діяльності від об'єктивних реалій суспільного розвитку [1, с. 129].

При підготовці тез цієї доповіді автор визначила за мету оцінити зміст поняття «прогалини в законодавстві», розкритий у судженнях учених-правників, а також запропонувати власну дефініцію цієї загальнотеоретичної категорії.

Для досягнення зазначеної мети використано філософсько-світоглядні, а також загальнонаукові та спеціально-наукові методи наукового пізнання, серед яких: аналітичний – при здійсненні аналізу наукової літератури, присвяченій проблемі прогалин у законодавстві; системний – при встановленні зв'язків у нормах, що містять прогалини; спеціально-юридичний – при аналізі юридичної термінології; порівняльно-правовий – при порівнянні наукових підходів до розуміння прогалин у законодавстві тощо.

Важливе значення в плані здійснення методологічної функції у межах цього дослідження має монографія Ю.І. Матата «Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання в правозастосовній діяльності» [2, с. 18-19] в якій, зокрема, обґрунтовано концептуальні підходи до проблеми прогалин у законодавстві, а також ряд наукових досліджень вчених-правників, таких як О.Ф. Скакун [3, с. 400], Д.А. Присяжнюк та М.В. Осіпчук [4, с. 56], Т.О. Чепульченко та С.А. Невечера [5, с. 35], С.В. Завальнюк [6, с. 377], М.В. Цвік [7, с. 416], М.М. Забарний [8, с. 8] та ін., в яких розкривається зміст однойменної загальнотеоретичної категорії.

У своїй роботі Ю. Матат визначає два ключові концептуальні підходи до проблеми прогалин у законодавстві. Перший підхід, що він називає “теорією логічної замкненості, безпрогальності законодавства”, ґрунтується на переконанні в досконалій природі права. Цей підхід постулює ідею про те, що законодавство повинно бути повністю

замкненим і безпрогальним, а будь-які прогалини у законодавстві є недоліками, які потрібно усунути. Другий підхід, який Ю. Матат називає «теорією прогальності законодавства», поєднує філософські та соціологічні погляди. Ця концепція визнає природність існування прогалин у законодавстві й акцентує не стільки на самій прогалині, скільки на можливостях та конкретних способах її подолання [2, с. 18-19]. Згідно з цим підходом законодавство може бути неповним і допускати певні прогалини, проте важливо активно шукати шляхи для їх вирішення. Таким чином, згадані підходи відображають різні погляди на природу законодавства та ставлення до прогалин у ньому. Вони дають різну відповідь на питання вирішення цієї проблеми.

Принагідно відзначити, що проблема прогалин у законодавстві постійно перебувала у фокусі уваги багатьох учених-правників. Так зокрема, О. Скакун зазначає, що юридична прогалина – «це повна або часткова відсутність у діючих положеннях необхідних правових норм, яку не можна ототожнювати з «юридичною помилкою», що є результатом неправильної оцінки об'єктивних умов і прояву законодавчої волі, яка мала б бути закріплена в нормативно-правовому акті» [3, с. 400].

В юридичній науці загальноприйнятою стала думка про класифікацію прогалин на два види: правові та законодавчі. «Законодавчою прогалиною слід уважати відсутність припису в нормативно-правовому акті, який регулює суспільні відносини загалом, залишає деякі аспекти цих відносин без належного правового регулювання, тоді як їх слід було врегулювати на законодавчому рівні. За відсутності нормативного акта, тобто якщо певні відносини не закріплені в загальній формі, в законі виникає прогалина» [1, с. 130].

Згідно з цитованим визначенням, законодавча прогалина виникає тоді, коли в нормативно-правовому акті, який регулює суспільні відносини загалом, відсутній припис, який би врегулював певні аспекти цих відносин на належному рівні. Це означає, що деякі аспекти суспільних відносин залишаються без належного правового регулювання через відсутність відповідного нормативного акта.

Якщо певні відносини не закріплені в загальній формі в законі, це створює прогалину у законодавстві, що може призвести до недоліків у правовому регулюванні суспільних відносин.

Отже, законодавча прогалина виникає тоді, коли законодавство не вирішує питання впорядкування суспільних відносин на достатньому рівні чіткості та повноти, що створює проблеми і потребує подальшого уточнення чи доповнення законодавства.

Переважає більшість науковців вважають такий поділ умовним. Зокрема, Д.А. Присяжнюк та М.В. Осіпчук зазначають, що «прогалини в законах, в законодавстві – це прогалини в законі і навпаки» [4, с. 56.]. Однак різні дослідники ототожнюють різні види прогалин. Тому Т.О. Чепульченко та С.А. Невечера вважають, що прогалини в законі можуть бути наслідком неминучої затримки законодавства через динамічні суспільні відносини, результат законодавчих помилок тощо. [5, с. 35.]

С.В. Завальнюк наголошує, що «прогалини є об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні прогалини – це прогалини у впровадженні нових соціальних відносин – тобто правовий вакуум; суб'єктивні – це прогалини через недоліки у законодавстві, правові методи тощо» [6, с. 377].

М.В. Цвік зазначає, що прогалина в законодавстві – «це відсутність регулювання певних суспільних відносин за умови, коли ці відносини мають бути врегульованими з позицій принципів права» [7, с. 416].

М.М. Забарний розмежовує прогалини у позитивному праві та у нормативно-правовому регулюванні. На його думку, «під прогалиною в позитивному праві слід розуміти випадок відсутності як нормативно-правового акту, спрямованого на регулювання певних відносин, так і відсутність звичаю та прецеденту. Прогалиною у нормативно-правовому регулюванні є відсутність як норм закону, так і норм підзаконних актів. Прогалина в законодавстві є повною або частковою відсутністю правових норм, необхідність яких обумовлена розвитком соціального життя й потребою практичного вирішення справ» [8, с. 8].

Таким чином, різноманітність підходів до розуміння прогалин у законодавстві свідчить про складність цієї проблеми. Проте, враховуючи різні аспекти, можна зробити висновок, що прогалини в законодавстві виникають з різних причин і потребують уваги та вирішення з боку законодавця та науковців.

Так, можна стверджувати, що визначальною рисою прогалин у законодавстві є відсутність правових норм для регулювання існуючих суспільних відносин. Прогалина у законодавстві є недоліком, що виникає через повну або часткову відсутність правового регулювання

цих відносин. Ознаками прогалин у законодавстві є: а) повна або часткова відсутність правового регулювання суспільних відносин; б) оціночний характер прогалин, що залежить від правосвідомості суб'єктів, які застосовують правові норми; в) відсутність норм, які повинні регулювати конкретні життєві обставини; г) об'єктивні життєві ситуації, що виникають внаслідок розвитку суспільних відносин, або через дії органів законодавчої, виконавчої та судової влади.

Отже, вирішення проблеми прогалин у законодавстві вимагає уваги до встановлення відповідних правових норм, які б врегулювали всі аспекти суспільних відносин, забезпечуючи їх стабільність та розвиток відповідно до принципів права. [9, с. 55].

Виникнення прогалин у законодавчих актах зазвичай пов'язане з конфліктом норм однакової юридичної сили. На нашу думку, дискусійним є питання віднесення до прогалин наступних випадків: 1) кваліфіковане мовчання законодавця (це випадок, коли законодавець утримується від прийняття норми, не врегулюючи певні аспекти; таке мовчання може породжувати невизначеність і тлумачитися як прогалина, оскільки відсутня конкретна норма для регулювання певних відносин); 2) свідоме апелювання до розсуду суб'єктів правозастосування (у цьому випадку законодавець може умисно залишати певні аспекти невизначеними, очікуючи, що суди чи інші суб'єкти правозастосування конкретизуватимуть їх через акти правозастосування; це може викликати суперечності в тлумаченні закону та породжувати відчуття правової невизначеності) [1, с. 131]. Тож обидва ці випадки можуть розглядатися як причини виникнення прогалин у законодавстві, оскільки вони призводять до недостатнього чи недостатньо конкретизованого правового регулювання.

Вважаємо, що відсутність правової норми може не вказувати на прогалину, оскільки теорія права передбачає, що правове регулювання не охоплює і не повинно охоплювати всю різноманітність суспільних відносин. Водночас лише законодавець може усунути прогалину. У правозастосовній практиці існують певні стандарти подолання юридичних прогалин. Ми поділяємо думку В. Пригоцького, котрий зауважив, що прогалина у праві є дефектом системи права, на усунення якої уповноважений лише суб'єкт правотворчості, а суб'єкт правозастосування може її лише подолати [10, с. 137].

Враховуючи вищевикладене, запропонуємо таке визначення поняття, що складає предмет дослідження: прогалини в законодавстві – це повна або часткова відсутність у діючих джерелах об'єктивного права необхідних правових норм, що виникає через об'єктивні соціально-економічні і політичні зміни або недоліки суб'єктивного характеру в законодавчій діяльності, що призводять до юридичної невизначеності й ускладнень у правозастосуванні. Відсутність регулювання певних суспільних відносин, які мають бути врегульовані, створює правовий вакуум, що потребує додаткового законодавчого втручання для забезпечення належного правового регулювання.

Запропоноване нами визначення поняття прогалин у законодавстві відрізняється від наведених у тексті дефініцій такими аспектами: 1) поєднанням позитивних рис (переваг) різних підходів (пропоноване визначення враховує кілька основних аспектів, зазначених у різних визначеннях, зокрема, об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення прогалин, а також їх наслідки для правозастосування та необхідність законодавчого втручання); 2) концепцією правового вакууму (ми використали поняття правового вакууму, підкреслюючи, що прогалини створюють ситуації, коли певні суспільні відносини залишаються нерегульованими, що може призвести до юридичної невизначеності й ускладнень у правозастосуванні); 3) фокусування уваги на соціально-економічних і політичних змінах та недоліках суб'єктивного характеру в законодавчій діяльності як детермінантам прогалин у законодавстві; 4) універсальності та комплексності; запропоноване визначення має риси універсального і комплексного, оскільки відображає різні аспекти досліджуваного явища.

Список використаних джерел:

1. Присяжнюк Д. А. Підходи до розуміння сутності прогалин у праві. Правова політика України: історія та сучасність: матеріали II Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Житомир, 8 жовтня 2021 року). Ж.: Житомирська політехніка, 2021. С. 129-131.
2. Матат Ю. І. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання в правозастосовній діяльності : монографія. Х. : Право, 2015. 176 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права / Пер. з рос. Х., 2001. 656 с
4. Присяжнюк Д.А., Осіпчук М. В. Встановлення факту прогалин у законодавстві. Механізми управління розвитком територій: зб. наукових праць у 2 ч. Ч. 2. Житомир: Поліський національний університет, 2021. С. 56-58.
5. Чепульченко Т.О. Невечера С.А. Прогалини в праві та способи їх подолання в українському законодавстві. Держава і регіони. Серія «Право». 2020. № 1 (67) Т.1. С. 34-35.

6. Завальнюк С. В. Аналогія права як спосіб подолання прогалин в цивільному праві. Актуальні проблеми політики. 2014. Вип. 52. С. 372-378.
7. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
8. Забарний М. М. Прогалини у кримінальному процесуальному праві: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2017. 23 с.
9. Колотова О. В. Відмежування прогалин у праві від суміжних правових явищ. Часопис Київського університету права. 2009. № 3. С. 55-59.
10. Пригоцький В. Щодо прогалин права як детермінант виникнення адміністративно-господарського спору, їх виявлення та подолання. Підприємництво, господарство і право. 2009. № 11. С. 137-140.

Несмашний Валерій Віталійович,
*курсант 1-го курсу Навчально-наукового
інституту права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції,
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ*
Науковий керівник:
Войтюк Марина Петрівна,
*викладач кафедри теорії та історії держави
і права, Дніпровського державного
університету внутрішніх справ, капітан
поліції*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Вступ України в світове співтовариство як рівноправного учасника передбачає не лише трансформацію соціально-економічної ситуації в країні, але й глибокі зміни у менталітеті суспільства. Нинішня епоха вимагає перегляду стилю мислення з підвищенням демократичних та толерантних цінностей. Свідоме сприйняття та повага до неповторності та унікальності інших є важливою передумовою для розвитку держави, суспільства та громадян.

Проблема реалізації гендерної рівності українським суспільством залишається актуальною, особливо в умовах глибоких трансформацій. Гендерна рівність передбачає рівний правовий статус для жінок та чоловіків, забезпечуючи їм однакові можливості у всіх сферах

життєдіяльності. Проте, як показують дослідження, гендерні стереотипи у суспільстві є глибше закріпленими порівняно з расовими чи етнічними упередженнями. В останні роки багато науковців з різних галузей займалися проблематикою гендерних питань [2]. Вони зазначають, що гендерна стратифікація є невирішеною проблемою не лише в Україні, але й у багатьох країнах світу. Навіть при закріпленому законодавстві про рівноправ'я, суспільство досі знає впливу стереотипів, що виявляються в перевазі чоловіків над жінками, зокрема у виборі професій.

Особливо актуальною є проблема реалізації гендерного підходу у Збройних Силах України (далі - ЗСУ). Це потребує системної та цілеспрямованої діяльності з боку Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗСУ з метою вдосконалення моделі взаємин у сучасній українській армії. Реалізація гендерної політики українським суспільством відбувається відповідно до міжнародних зобов'язань та національного законодавства [3]. Конституція України проголошує рівність всіх громадян перед законом, незалежно від статі. Впровадження гендерної рівності є складним процесом, який вимагає уваги уряду, науковців та суспільства в цілому. Тільки шляхом спільних зусиль можна досягти справедливого та рівноправного суспільства для всіх його членів.

Станом на жовтень 2022 року понад 5000 жінок проходили службу на передовій, а від початку війни в Україні статус учасниці бойових дій був наданий понад 16,7 тисячам жінок-військовослужбовців. Проте, важливо розуміти, що реалізація гендерної рівності в Збройних Силах України не має обмежуватися лише механічним забезпеченням жіночої присутності у військовому середовищі на рівних з чоловіками умовах. Це сприймається як об'єктивний суспільний процес, притаманний багатьом країнам світу [4].

Відповідно до статистики, у США частка жінок у Збройних Силах становить 17%, у Швеції - 13%, у Британії - 15%, у Франції - 15%, у Португалії - 10%. За останні роки ідея рівноправності жінок і чоловіків у ЗСУ набула понад 80% суспільної підтримки [1].

Гендерна рівність у ЗСУ передбачає рівні права, свободи та обов'язки для всіх військовослужбовців, врахування фізіологічних,

психологічних та інших особливостей статей. Потрібно активно розвивати гендерну культуру взаємовідносин та гендерно чутливий стиль управління, встановлювати стандарти рівних можливостей для чоловіків та жінок. Жінки відіграють значну роль у сучасній українській армії, і спостерігається тенденція до збільшення їх кількості та розширення географії посад [2]. Проте для забезпечення гендерної рівності у ЗСУ законодавство повинно удосконалювати механізми урахування особливостей соціальної статі під час військової служби. Гендерна рівність у війську має розглядатися не як механічне однакове ставлення до чоловіків і жінок, а як урахування специфіки можливостей кожної статі у виконанні службових обов'язків на різних посадах з максимально позитивним результатом.

Гендерна рівність у Збройних Силах України є важливим аспектом їхньої діяльності, який має стратегічне значення для суспільства в цілому. На підставі аналізу сучасного стану та виконання заходів забезпечення гендерної рівності у Збройних Силах України можна зробити наступні висновки:

- за останні роки спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості жінок, які проходять службу у Збройних Силах України. Це свідчить про поступове вирівнювання можливостей для чоловіків і жінок у військовій сфері;

- досягнення гендерної рівності у Збройних Силах України включає не лише збільшення кількості жінок-військовослужбовців, а й їх залучення до різних посад, включаючи ті, які раніше вважалися традиційно чоловічими;

- ідея рівноправності жінок і чоловіків у Збройних Силах України отримує значну підтримку суспільства, що свідчить про поступове усвідомлення важливості цього аспекту для національної безпеки та стабільності;

- для забезпечення гендерної рівності у Збройних Силах України необхідно продовжувати вдосконалювати законодавство, розвивати гендерну культуру та забезпечувати рівні можливості для чоловіків та жінок у всіх сферах військової діяльності.

Отже, гендерна рівність у Збройних Силах України є важливим аспектом, який вимагає постійної уваги та систематичних заходів для

досягнення повної рівності і можливостей для всіх військово-службовців, незалежно від їх статі.

Список використаних джерел:

1. У ЗСУ спостерігається позитивна динаміка впровадження гендерної рівності. URL: <https://inlnk.ru/JjZpxV> (дата звернення: 13.05.2024).
2. Наливайко Л.Р., Марценюк Л.В. Права жінок та гендерна рівність в Україні: проблеми теорії та практики. URL: http://pplaw.in.ua/archive/1_2022/11.pdf (дата звернення: 13.05.2024).
3. Актуальні проблеми гендерної політики у Збройних Силах України: Навчально-методичний посібник / [В.П. Кротиков, В.Л. Топальський, В.М. Малюга та ін.]; за заг.ред. Б.П. Андресюка. К.: НДЦ ГП ЗС України, 2011.112 с. (дата звернення: 14.05.2024).
4. Скільки жінок у Збройних силах держав НАТО. URL: https://24tv.ua/skilki_zhinok_sluzhat_v_armiyah_nato_vrazhayuchi_dani_n_1251750 (дата звернення: 14.05.2024).

Панкратова Вікторія Олегівна,

кандидат юридичних наук, доцент, старший викладач кафедри фундаментальної юриспруденції та конституційного права Сумського державного університету

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ПЕТИЦІЙ

Важливим інструментом демократії є петиції – звернення до органу державної влади чи місцевого самоврядування з проблемою чи пропозицією. Електронні системи подання петицій є новими, але права громадян подавати петиції до своїх урядів існують сотні років. Завдяки прогресу в інформаційно-комунікаційних технологіях електронні петиції тепер служать механізмом для участі громадян у різних країнах світу

До особливостей петицій можна віднести: мета петиції - розпочати діалог із владою; колективний характер звернення; свобода вираження думок; спрощена процедура розгляду електронної петиції; необхідність дотримання законодавства; надійна платформа - зазвичай державні веб-сайти, хоча електронне подання петицій через загальнодоступні веб-сайти дозволено (наприклад, публічний веб-сайт із жорсткою ідентифікацією ефективно працює в Латвії) [1].

На сьогодні існування Інституту електронних петицій передбачено у понад 75 країнах світу. Цей інститут має різні форми, суб'єкти створення та порядок подання електронних петицій [2, р.23].

Однією з перших країн, де вперше на регіональному рівні було запроваджено механізм Інтернет-петицій, була Велика Британія. У 1999 р. Парламентом Шотландії було створено портал електронних петицій, куди можна надіслати звернення до парламентарів в електронному вигляді.

У лютому 2007 року онлайн-петиція проти тарифів на дороги на веб-сайті Прем'єр-міністра Великої Британії збрала понад 1,8 мільйона електронних підписів із населенням в 60 мільйонів людей. Через такий масовий протест громадян, парламент був змушений відхилити відповідний законопроект. Резонансу також набула петиція із закликом до виходу Великої Британії з Європейського Союзу. У цьому випадку парламент відхилив петицію, але уряд Великої Британії пообіцяв і провів референдум з цього питання, в результаті чого Великобританія покинула Європейський Союз.

Електронні петиції також активно застосовуються в ЄС. Європейський Парламент почав використовувати модернізовану та багатомовну платформу подачі електронних петицій у листопаді 2014 року. У 2021 році до Європейського парламенту надійшло 1392 петиції, що на 11,5% менше порівняно з 1573 петиціями, поданими у 2020 році, і на 2,5% більше порівняно з 1357 петиціями, зареєстрованими у 2019 році. У 2021 році майже 79% петицій було подано через Веб-портал петицій та 21% петицій – поштою, отже веб-портал петицій залишається найбільш використовуваним каналом для подання петицій громадян до Парламенту Європейського Союзу [3].

Петиції в ЄС, можуть стосуватися однієї чи кількох держав-членів, тому реєструються як в ЄС, так і в відповідних державах-членах. До п'ятірки країн, які активно подавали петиції у 2021 році, входили Іспанія, Німеччина, Італія, Греція, Румунія [3].

Що стосується окремих країн ЄС, то слід зазначити, що практика подання електронної петиції, наприклад в Німеччині сформувалась з 2005 року. Правовою передумовою для цього є ст. 17 Основного закону Федеративної Республіки Німеччини, яка визначає право на звернення до Бундестагу з особистою чи колективною петицією [4, р.20].

Основний закон Федеративної Республіки Німеччина в статті 17 встановлює право на подання петицій до Бундестагу. Процедура

подання петицій має наступний алгоритм: спеціальна петиційна комісія при Бундестазі аналізує петицію за формальними ознаками та вирішує, чи можна її опублікувати на сайті Бундестагу. Якщо після оприлюднення петицію підтримають понад п'ятдесят тисяч осіб, її мають розглянути на відкритому засіданні петиційного комітету за участю її ініціаторів. Однак за результатами розгляду петиції петиційний комітет не приймає остаточного рішення. Він може лише надіслати ініціативи, що містяться в петиції, на розгляд Бундестагу разом зі своїми рекомендаціями та примітками [2, р.24].

Німецька система електронних петицій була запозичена у Фінляндії, де службу збору петицій називали службою «збору ідей». Про це йдеться на сайті Міністерства державної служби Фінляндії. Також встановлюється межа 50 000 підписів, які можна зібрати протягом терміну, зазначеного автором петиції, але не більше 6 місяців. Голосувати можна не лише на підтримку петиції, а й проти викладеної в ній ідеї. На відміну від більшості країн, де існує такий інструмент як електронна петиція, у Фінляндії електронні петиції, які отримали необхідну кількість голосів, автоматично стають законопроектами, які парламент цієї держави має розглянути в першочерговому порядку [2, р.26]

Окремо варто звернути увагу на досвід застосування електронних петицій в Латвії, де головними рушіями її запуску були громадські активісти. У 2011 році з їхньої ініціативи було створено інтернет-портал «M voice». За перші години роботи порталу було зібрано кілька сотень підписів на підтримку різних ініціатив. Через тиждень після відкриття порталу на позачерговому засіданні Сейму було розглянуто перший законопроект, ініційований за допомогою петиції, який підтримав Сейм Латвії. Такі результати та подальша діяльність порталу зробили його важливою ланкою в публічній комунікації з Сеймом [4, р.22].

Досвід європейських країн демонструє, що ефективно впровадження та вдосконалення механізму е-петицій надає громадянам та іншим зацікавленим сторонам можливості для того, щоб їхні голоси були почуті і, щоб вони могли взяти участь у складанні порядку денного і прийнятті рішень.

Список використаних джерел:

1. Барікова Анна. Електронні петиції: бути чи не бути? Центр політико-правових реформ. URL: <https://pravo.org.ua/infographics/elektronni-petytsiyi-buty-chy-ne-buty/> (дата звернення: 20.12.2023)

2. Babin I. The Legal Nature of E-Petitions. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2019. №12. P. 19-46.
3. European Parliament. Petitions. Retrieved from <https://www.europarl.europa.eu/petitions/en/home> (дата звернення: 15.12.2023)
4. Krimmer R., Duenas-Cid D., Krivonosova I. New methodology for calculating cost-efficiency of different ways of voting: Is internet voting cheaper? *Public Money & Management*. 2022. 41. P. 17–26.

Пекарчук Альона Володимирівна,
аспірантка Пенітенціарної академії України

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ГНОСЕОЛОГІЇ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ПРАВОВЛАДДЯ

Методологічні підходи гносеології правосуддя в умовах правовладдя мають важливе значення для вітчизняної правничої науки. Розуміння означеного питання є підґрунтям сприйняття природи правосуддя, його основних принципів та завдань. Сучасна політична та правова ситуація в Україні (наголосимо, що ми не урахуємо воєнний стан; хоча за таких умов реалізація через правосуддя вимог правовладдя набуває, мабуть, ще більшого значення) вимагає аналізу та оновлення методологічних підходів гносеології правосуддя.

У контексті правовладдя, за якого права та свободи людини є найвищою цінністю, методологічні підходи гносеології правосуддя спрямовані на забезпечення справедливості та реального захисту прав людини.

Оскільки правовладдя передбачає додержання принципів правової держави, методологічні підходи гносеології правосуддя мають допомагати у формуванні та реалізації законодавства, яке відповідає вимогам справедливості та правової відповідальності.

Крім того, в умовах постійних змін у суспільстві та технологічному прогресі, методологічні підходи гносеології правосуддя дозволяють адаптувати правову систему до нових викликів і потреб. Застосування сучасних методологічних підходів у гносеології правосуддя сприяє покращенню якості правосуддя та забезпечує довіру суспільства до правової системи. Наприклад, інноваційні методи досліджень та аналізу допомагають виявити прогалини в законодавстві та вдосконалити його з метою забезпечення рівності перед законом.

У світлі глобалізації та міжнародного співробітництва методологічні підходи гносеології правосуддя також враховують міжкультурні та міжнародні аспекти правової діяльності. Таким чином, актуальність методологічних підходів гносеології правосуддя в умовах правовладдя виявляється у їхній здатності адаптуватися до сучасних викликів та сприяти покращенню якості правосуддя як в національному, так і на міжнародному рівнях.

Зважаючи на те, що правовладдя є ціннісним концептом, то вивчення правосуддя за умов правовладдя вимагає використання аксіологічного підходу. Правовладдя, як ціннісний концепт, визначається не лише формальними процедурами та законами, але й цінностями демократичного суспільства, заснованого на людській гідності. Вивчення правосуддя в умовах правовладдя вимагає врахування аксіологічного підходу, оскільки цей підхід дозволяє розглядати правосуддя через призму цінностей та ідеалів, які лежать в його основі. Аксіологічний підхід до вивчення правосуддя допомагає розкрити не лише технічні аспекти судочинства, але й його моральні, етичні складові. Він спрямований на розуміння та оцінку цінностей, що визначають справедливість та законність в суспільстві.

Так, відзначимо, що застосування аксіологічного підходу дозволяє аналізувати, наскільки судова система відповідає базовим цінностям справедливості, рівності перед законом, та захисту людських прав. Вивчення правосуддя з цього погляду допомагає виявляти проблемні аспекти судової системи, які можуть суперечити основним цінностям суспільства.

Крім означеного, аксіологічний підхід враховує роль та вплив культурних, історичних та соціальних факторів на формування та здійснення правосуддя. Він допомагає зрозуміти, які цінності та ідеали «керують» судовою системою в конкретному суспільстві, та як це впливає на її функціонування.

Таким чином, аксіологічний підхід є необхідним для повного розуміння та аналізу правосуддя в умовах правовладдя, оскільки він допомагає виявити й оцінити цінності, на яких ґрунтується судова система, та їхній вплив на суспільство.

Соціокультурна природа права обумовлює також використання герменевтичного підходу. Соціокультурна природа права виявляється у тісному взаємозв'язку між правовою системою та культурними, історичними, соціальними контекстами суспільства. В умовах різноманітності культурних цінностей, норм і традицій, вивчення та застосування права вимагає особливого підходу, який враховував би цю складну соціокультурну динаміку. Таким підходом є герменевтичний підхід.

Герменевтика як метод розуміння та інтерпретації текстів та контекстів здебільшого асоціюється з філософією. Проте в контексті правознавства герменевтичний підхід дозволяє розглядати право як систему символів, яка має інтерпретуватися з урахуванням культурних, історичних та соціальних умов її створення та застосування.

У контексті соціокультурної природи права, герменевтичний підхід використовується для розуміння значення та сутності правових норм та принципів у конкретному соціокультурному контексті. Він дозволяє врахувати різноманітність трактувань та сприйняття правових норм різними культурами та соціальними групами.

Відтак, герменевтичний підхід дозволяє краще розуміти та інтерпретувати правові норми та принципи з урахуванням їхнього соціокультурного контексту. Врахування цієї природи права є важливим для забезпечення ефективності та справедливості правової системи в різноманітних культурних та соціальних умовах.

З наведеними двома підходами пов'язаний і феноменологічний підхід. Застосовування цього підходу є важливим при вивченні правосуддя в умовах правовладдя. Феноменологія спрямована на розуміння сутності явища.

Феноменологічний підхід до вивчення правосуддя допомагає розкрити індивідуальне сприйняття справедливості та законності кожним учасником правовідносин, а також розуміння впливу соціокультурних та історичних факторів на це сприйняття. При цьому феноменологія враховує як особисті внутрішні переживання та переконання, так і зовнішні фактори, що впливають на формування свідомості.

Застосування феноменологічного підходу до вивчення правосуддя

в умовах правовладдя важливе, оскільки воно дозволяє зрозуміти, як правова система та судова діяльність впливають на формування свідомості громадян та сприйняття ними справедливості, що особливо актуально в контексті правовладдя, коли важливе значення має підтримка та довіра суспільства до судової системи.

Таким чином, феноменологічний підхід вивчення правосуддя в умовах правовладдя доповнює аксіологічний і герменевтичний підходи, спрямовані на розуміння цінностей та ідей, що лежать в основі правосуддя, а також на інтерпретацію правових норм у контексті культурних та соціальних умов. Таке комплексне дослідження дозволяє отримати глибше розуміння сутності та функціонування судової системи в сучасному суспільстві.

Пекарчук Володимир Михайлович,
*начальник юридичного факультету
Пенітенціарної академії України, доктор
історичних наук, професор*

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ: НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІНИ ПАРАДИГМИ

Складовою підготовки сучасного правника в Україні є формування компетентностей, пов'язаних з розумінням закономірностей правових явищ. Так, відповідно до стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» однією зі спеціальних (фахових) компетентностей правника має бути «здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему» [1].

Наголосимо, що у означеній редакції положення стандарту, йдеться не про володіння правником енциклопедичними знаннями щодо характеристики окремого періоду розвитку українського суспільства, володіння характерним для відповідного періоду понятійно-категоріальним апаратом, а вказується про можливість аналізу через сучасність. Таке сприйняття дає розуміння тенденцій розвитку правової системи, особливостей функціонування окремих правових явищ, їх значення та роль для забезпечення прав і основоположних свобод

людини тощо. Аналіз ретроспектив розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему є ключовим елементом розуміння сучасних правових реалій. Історична перспектива дозволяє розкрити та зрозуміти корінні причини сучасних правових проблем, а також зрозуміти, як правові принципи, норми та інститути еволюціонували протягом часу.

Додамо, що аналіз ретроспектив дозволяє прогнозувати розвиток правової системи. Розуміння того, які фактори вплинули на розвиток права в минулому, може надати інформацію для прогнозування тенденцій та напрямків її розвитку в майбутньому. Розуміння, які правові ідеї та концепції були успішними в минулому, а які – ні, може надати важливі висновки для розвитку сучасного права.

Однак, варто наголосити, що і до сьогодні предмет історії держави і права України (як й історії держави і права зарубіжних держав) викладається суто з позицій надання енциклопедичних знань. На це вказує аналіз низки підручників та навчальних посібників з однойменної навчальної дисципліни, виданих протягом останніх п'яти років.

Історії держави і права України (як й історія держави і права зарубіжних країн) дотепер спрямована на надання енциклопедичних знань, а не на розвиток аналітичних навичок стосовно впливу історичного розвитку на сучасну правову систему. Такий підхід до викладання історії держави і права може бути обмежуючим у формуванні фахової компетентності майбутніх правників. Хоча знання історичних фактів та подій є важливим елементом освіти, вони самі по собі не забезпечують здатності аналізувати та розуміти вплив цих подій на сучасну правову систему.

Для прикладу, одна з робочих програм з цієї навчальної дисципліни (не будемо вказувати навчальний заклад) за темою «Державний лад і право на українських землях у складі Великого князівства Литовського, польського королівства та Речі Посполитої» передбачає опанування таких понять як «“Артикули” Генріха Валуа, асесорський суд, Брестська унія, вальний сейм, великий князь, Великокняжна рада, гродський суд, доменіальний суд, замковий суд, земський суд, копний суд, Кревська унія, ординація Війська

Запорізького, пани-ради, підкоморський суд, судебник Казимира Ягелончика, таємна рада, удільний князь». А тема «Колоніальне становище українських землях у складі російської імперії» – «Волосний старшина, волосні суди, виборчі курії, губернатори, генерал-губернатори, державні селяни, думські гласні, дворянство, дворянські збори, двірські селяни, жандармерія, земські дільничі начальники, земські збори, земські установи, з'їзди мирових судій, купецтво, міські думи, міські управи, мирові судді, окружні суди, повітові землевласники, поліція, присяжні засідателі, судові палати, селянство, Сенат, сільське товариство, селянських схід, староста, тимчасовозобов'язані селяни, уставні грамоти, фабричне законодавство, фабричні селяни».

Питання про те, який зміст має кожний з названих термінів і що він дає для розуміння сучасних правових явищ, є швидше риторичним, зважаючи на те, якщо задати це питання практикуючим правникам. Лише наголосимо, що це тільки терміни до двох тем. І тільки з однієї навчальної дисципліни.

Для вдосконалення підготовки правників до професійної діяльності варто акцентувати увагу на розвитку аналітичних навичок у контексті вивчення історії держави і права України. Певною мірою це може бути досягнуто шляхом використання методів інтерактивного навчання, таких як дискусії, кейс-стаді, аналіз правових текстів та рольові ігри, які стимулюють критичне мислення та аналітичні здібності студентів. Однак, важливою є і зміна змістовного наповнення навчальної дисципліни, в тому числі з урахуванням необхідності аналізу конкретних історичних подій через їхній вплив на формування правових принципів, норм і інститутів.

Такий підхід до викладання історії держави і права допоможе студентам не лише засвоїти фактичний матеріал, а й розвинути навички аналізу та критичного мислення, що є необхідними для успішної професійної діяльності в галузі права.

Отже, здатність до аналізу ретроспектив розвитку правових явищ та процесів є важливою складовою фахової компетентності правника, оскільки вона допомагає зрозуміти сучасну правову систему у контексті її історичного розвитку, прогнозувати її майбутнє та виявляти тенденції

в її розвитку. Однак, існуючий підхід до викладання змісту такої навчальної дисципліни як «Історія держави і права України» не дозволяє сформувати спеціальні компетентності, передбачені відповідним стандартом освіти, що вказує на необхідність перегляду концепції викладання цієї дисципліни.

Список використаних джерел:

1. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 № 644. URL <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi.zminamy-644-20.03.2023.pdf>

Перепьолкін Сергій Михайлович,
*д.ю.н., професор, завідувач кафедри
міжнародного права Університету митної
справи та фінансів*

**ТЛУМАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА
ПРАВА В УМОВАХ ПРЕВАЛЮВАННЯ ЮРИДИЧНОГО
ПОЗИТИВІЗМУ НАД ПРИРОДНО-ПРАВОВОЮ КОНЦЕПЦІЄЮ
РОЗУМІННЯ ПРАВА**

Як норма прямої дії положення ч. 1 ст. 8 Конституції України, стосовно того, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права, з моменту набуття чинності Конституцією України поширюються на діяльність усіх органів публічної влади України.

Однак проведений аналіз законів України, які регламентують діяльність окремих органів публічної влади України засвідчив, що у їх змісті Верховна Рада України (далі – ВРУ) часто додатково наголошує на обов'язковості здійснення ними такої діяльності на основі принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. В статтях окремих нормативно-правових актів України також зазначається, що застосування принципу верховенства права має здійснюватися з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Наведені вище приклади, зокрема, закріплено в ст. 6 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 листопада 2005 р., в ст. 8 Кримінального процесуального кодексу

України від 13 квітня 2012 р., ст. 3 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р., ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р., ст. 6 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. тощо.

Водночас в законодавстві України є також й такі закони, в статтях яких зазначається, що під час розгляду справ суди керуючись принципом верховенства права мають діяти відповідно до Конституції України, законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана ВРУ. У тих же статтях (наприклад, ст. 10 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. та ст. 11 Господарського процесуального кодексу України від 6 листопада 1991 р.) поряд із нагадуванням про потребу застосування практики ЄСПЛ як джерела права, також наголошується на потребі застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція 1950 р.) і протоколів до неї, згоду на обов'язковість яких надано ВРУ.

У зв'язку з цим виникає декілька питань. По-перше, чим Конвенція 1950 р. і протоколи до неї відрізняються від інших міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано ВРУ, що її назву окремо згадують у статтях наведених вище законів України? По-друге, з якою метою в статтях різних законів України додатково наголошується на потребі застосування Конвенції 1950 р. і протоколів до неї та практики ЄСПЛ як джерела права, якщо відповідне правило поширюється на діяльність судів на підставі положень Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від моменту набрання чинності цим законом? По-третє, чому таке додаткове нагадування на потребі застосування Конвенції 1950 р. і протоколів до неї та практики ЄСПЛ відрізняється у статтях різних законів України?

Однією з можливих відповідей на зазначені вище питання, можна вважати не спроможність багатьох представників органів публічної влади України підходити до розуміння права не тільки на засадах юридичного позитивізму, а також і з урахуванням, а можливо і на основі верховенства, природно-правової концепції праворозуміння. З огляду на це, наведенні вище приклади спроб формального

визначення змісту принципу верховенства права в статтях законів України лише ускладнюють його реальне пізнання. Більш того, від самого початку будь-які такі спроби приречені на невдачу. Пояснень цьому можна навести декілька. Зокрема, розробка універсального формального тлумачення поняття «верховенство права», що виникло та розвивається на основі правил поведінки перш за все природного права, здійснюється на засадах саме юридичного позитивізму та майже не враховує засад його природного розуміння. З іншого боку, і в першу чергу, вироблення такого тлумачення якщо і можливе, то лише у довгостроковій перспективі, бо єдиного загальновизнаного визначення права не існує у рамках жодної школи, теорії чи концепції розуміння права певної держави.

З цього приводу доречно навести положення з рішення Конституційного Суду України у справі № 1-33/2004 від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004, у якому на відміну від наведених вище законів України, принцип верховенства права було розтлумачено як: «... панування права в суспільстві. ... Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства.» [1].

Зазначимо, що аналізуючи зміст поняття «верховенство права» слід врахувати, що відповідно до ст. 9 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 р., під законодавством України слід розуміти взаємопов'язану та упорядковану систему нормативно-правових актів України і чинних міжнародних договорів. Акцентуємо увагу на тому, що частиною законодавства України визнаються як чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, так й інші чинні міжнародні договори України [2].

З цього приводу також слід зазначити, що визнання міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надавалась не ВРУ мало місце і раніше. Відповідні приклади можна бачити в судових рішеннях різних судів України.

Мали місце в практиці судів України і приклади визнання частиною законодавства України правил поведінки міжнародного права,

закріплення яких здійснювалося не у формі міжнародного договору, наприклад Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів, підготовлених Міжнародною торговою палатою у 1953 р. [3].

Тому до легітимованих суспільством і зумовлених історично досягнутим рівнем українського суспільства інших соціальних регуляторів, що складають зміст права, на нашу думку, слід відносити не тільки закріплені у формі міжнародних договорів, а також й інші, незалежно від форми зовнішнього вираження, правила поведінки міжнародного права. На підтвердження цієї позиції доречно згадати про положення Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., згідно з якими: «Українська РСР визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальноновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права.» [4].

Як ще один приклад доречно зазначити положення ч. 4 ст. 265 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р., згідно з якими: «Сторони для визначення умов договорів поставки мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації, правила міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо або у виключній формі цим Кодексом чи законами України» [5].

Крім цього, відповідно до положень ст. 55 Конституції України, до складових елементів змісту права України доречно відносити поряд із практикою ЄСПЛ також практику інших міжнародних судових установ і відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, і до яких кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод.

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 р. Дата оновлення: 02.11.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

2. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серп. 2023 р. № 3354-IX. Дата оновлення: 24.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

3. Постанова Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 23 черв. 2011 р. у справі № 2а/0470/3371/11. Дата оновлення: 23.07.2011. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/17772812> (дата звернення: 10.05.2023).

4. Декларація про державний суверенітет України від 16 липн. 1990 р. № 55-ХІІ. Дата оновлення: 16.07.1990. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

5. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січн. 2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 08.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

Петрина Володимир Нестерович,

к.ю.н., професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ

ЩОДО КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття «державне регулювання господарської діяльності» вживається в українському законодавстві та в юридичній літературі в розумінні певного виду соціального регулювання, що не співпадає з таким видом соціального регулювання, яким є правове регулювання господарських відносин [1, С. 118]. Так, наприклад, в Господарському кодексі України (надалі - ГКУ) поряд із правовим регулюванням господарської діяльності, що згадується в статті 7 ГКУ, виділяється окремий від правового регулювання вид соціального регулювання, який в статті 12 ГКУ називається державним регулюванням господарської діяльності. Водночас, «у законодавстві та юридичній літературі відсутнє узагальнене визначення поняття державного регулювання підприємницької (господарської) діяльності, попри те, що в окремих нормативно-правових актах, прийнятих переважно у формі законів, йдеться про державне регулювання діяльності в окремих галузях чи сферах господарювання» [2, С. 45].

Розглядаючи концепцію державного регулювання господарської діяльності як окремого від правового регулювання виду соціального регулювання, що укорінилася в українській правовій доктрині, треба прийняти до уваги низку обставин. Треба зауважити, що в правовій системі України, яка відноситься до романо-германської сім'ї правових систем, нормативно-правовий акт є домінуючим джерелом права. Нормативно-правовим актом є «офіційний документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законом формі та порядку, який встановлює норми права для неозначеного кола

осіб і розрахований на неодноразове застосування» [3]. Згідно зі статтею 8 Конституції України «Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй». Закони та інші нормативно-правові акти в Україні приймаються відповідними державними органами і, таким чином, можна сказати, що правове регулювання в Україні є по суті державним регулюванням.

В правовій державі суспільні відносини мають регулюватися державою за допомогою правових актів. Таке державне регулювання суспільних відносин називається правовим. В залежності від того, які акти слугують засобами регулювання суспільних відносин, правове регулювання поділяється на нормативне (загальне) регулювання, яке здійснюється за допомогою нормативно-правових актів, та індивідуальне регулювання, яке здійснюється за допомогою актів застосування норм права (які ще називаються індивідуальними актами) [4]. Таким чином, якщо Україна позиціонує себе як правову державу, то державне регулювання в ній за визначенням має бути правовим регулюванням.

Якщо виходити із того, що правове регулювання в Україні є державним, а державне регулювання – правовим, то концепція державного регулювання господарської діяльності як окремого від правового регулювання виду соціального регулювання взагалі не повинна мати місце в українському праві.

Концепцію державного регулювання господарської діяльності, як окремого від правового регулювання виду соціального регулювання, українське право успадкувало від радянського права, яке обслуговувало адміністративно-командну економіку. За радянських часів держава була монопольним власником державних підприємств і усього їх майна, включаючи їх продукцію. Тому в СРСР особи, уповноважені на виконання функцій держави, управляли як менеджери належними державі підприємствами та їх майном. Зокрема, такі особи надавали державним підприємствам накази що і як вони мають робити і надавали кошти, потрібні для виконання цих наказів. Такі адміністративно-командні дії осіб, уповноважених на виконання функцій держави, називалася в радянському праві «державним управлінням економікою». Українська правова доктрина, на жаль, не відмовилась від радянської

антиринкової і антиконкурентної концепції державного управління економікою, як інституції окремої від правового регулювання відповідних суспільних відносин. Просто замість терміну «державне управління економікою» став застосовуватися більш притаманний ринковій економіці термін «державне регулювання господарської діяльності». Термін «державне регулювання господарської діяльності» (англ. Government Regulation of Business) використовується в демократичних країнах з ринковою економікою в значенні правового регулювання господарської діяльності, що здійснюється державою [5]. Проте, в українському праві термін «державне регулювання господарської діяльності», на жаль, набув значення не правового регулювання господарської діяльності, а був наповнений змістом, близьким до того змісту, що мав радянський термін «державне управління економікою».

За концепцією правового регулювання особи, уповноважені на виконання функцій держави, регулюють господарські відносини лише шляхом прийняття нормативно-правових актів та актів застосування норм права (індивідуальних актів). Проте, введення паралельно з поняттям правового регулювання у вжиток досить аморфного поняття державного регулювання як іншого, ніж правове регулювання, виду соціального регулювання, створює підстави говорити про те, що особи, уповноважені на виконання функцій держави, можуть регулювати господарські відносини не лише за допомогою нормативно-правових актів та актів застосування норм права, а за допомогою якихось неправових засобів, тобто поза межами нормативно-правових актів та актів застосування норм права. Таке трактування державного регулювання господарської діяльності в Україні створює сприятливі можливості для осіб, уповноважених на виконання функцій держави, використовувати своє посадове становище з метою одержання неправомірної вигоди, тобто активно формує корупційне середовище в Україні.

З огляду на вищезазначене вважаємо за необхідне відмовитися від концепції державного регулювання господарської діяльності як окремого від правового регулювання виду соціального регулювання. Державне регулювання господарських відносин має бути правовим і

здійснюватися шляхом прийняття правових актів: нормативно-правових актів та актів застосування норм права (індивідуальних актів). У цьому зв'язку необхідно виключити із Господарського кодексу України статтю 12 та відповідні статті із інших нормативно-правових актів, де державне регулювання господарської діяльності трактується як неправове регулювання, тобто як щось таке, що не є нормативним та індивідуальним регулюванням суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1. Нагребельний В. П., Онішук М. В. Державне регулювання. Юридична енциклопедія : в 6 т. /Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 2: Д–Й. 1999. – С. 118.
2. Актуальні проблеми господарського права: навч. Посіб. /за ред. В.С.Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 528 с.
3. Порядок подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 12.04.2005 № 34/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 15.05.2013 № 883/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0381-05#n16>.
4. Скаун О. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум. 2001. – С. 656. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1750.html>.
5. Anne Kinsey. Government Regulation of Business: How Does It Work? URL: <https://bizfluent.com/13721121/government-regulation-of-business-how-does-it-work>.

Попенко Ярослав Володимирович,
*кандидат історичних наук, доцент кафедри
права Мелітопольського державного
педагогічного університету імені Богдана
Хмельницького*

НАЦІОНАЛЬНА РАДА З БОРОТЬБИ ПРОТИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЯК НЕСУДОВИЙ ОРГАН ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В РУМУНІЇ

Дискримінація – в усіх її формах та проявах – є однією з найбільш поширених форм насильства та порушення прав людини. Людей можуть дискримінувати через їх вік, інвалідність, національну приналежність, політичні переконання, мову, культуру та ін. Сучасна Конституція Румунії 2003 р. у ст. 21 гарантує людині вільний доступ до системи правосуддя. Зокрема, будь-яка особа може звернутися до суду для захисту своїх прав та законних інтересів. Окремо підкреслено, що жоден закон не може обмежити реалізацію даного права, як і права на справедливий судовий розгляд [1]. Сам механізм захисту та відновлення прав людини в Румунії гарантований досить розгалуженою мережею

судових та інших національних органів. Після приєднання країни до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод усі особи, на яких поширюється юрисдикція Румунії, отримали доступ до Європейського суду з прав людини.

Сучасна румунська правова система гарантує захист прав людини також і через несудові органи. Серед них варто відзначити Адвоката народу та Національну раду з питань боротьби проти дискримінації (НРБД). НРБД було створено як центральний спеціальний орган виконавчої влади, який уповноважений гарантувати та контролювати дотримання принципу рівності й недискримінації в інтересах громадян. НРБД є самостійним державним органом, що має правосуб'єктність і функціонує під парламентським контролем. Орган здійснює свою діяльність без будь-яких обмежень чи впливу з боку інших державних органів або установ.

Передвісницею створення НРБД стала спеціальна постанова румунського уряду № 137/2000 «Про запобігання та покарання всіх форм дискримінації» [3]. У ст. 1, п. 1 документу зазначено, що Румунія демократична, соціальна та правова держава в якій права та свободи громадян є найвищою цінністю та гарантовані законом. У п. 2 передбачено, що в країні діє принцип рівності громадян, що виключає привілеї та дискримінацію при здійсненні прав (напр., право звернення до суду, право на особисту безпеку, право власності, право на свободу думки, совісті та релігії тощо) [3]. Розділ 6 (ст. 16-17) постанови безпосередньо передбачав створення НРБД. НРБД мала здійснювати свої повноваження у таких сферах як: запобігання актам дискримінації; посередництво в актах дискримінації; розслідування, виявлення та покарання винних у дискримінації; моніторинг випадків дискримінації; надання спеціальної допомоги постраждалим від дискримінації (ст. 19, п.1).

Наступним кроком у реалізації державної програми із боротьби з дискримінацією став урядовий наказ 1.194/2001, який безпосередньо заснував НРБД (ст. 1) [2]. НРБД також здійснює нагляд за застосуванням недискримінаційного ставлення до осіб, які не мають громадянства Румунії (п. 5 ст. 1). Річний звіт про діяльність НРБД обговорюється та затверджується парламентом. Для здійснення своїх функцій НРБД отримала низку прав та повноважень, передбачених ст. 2. Серед них:

1. Проводити спеціальні заходи для захисту осіб, які наражаються на потенційну небезпеку проявів дискримінації (п. а);

2. Вносити на розгляд уряду проекти нормативних актів у сфері протидії дискримінації (п. b);

3. Затвердження проектів нормативних актів, метою яких є реалізація прав та свобод в умовах рівності та недискримінації (п. c);

4. Право та можливість співпрацювати з компетентними державними органами щодо гармонізації внутрішнього законодавства з відповідними міжнародними нормами у питанні впровадження недискримінаційної політики (п. d);

5. Співпраця з органами державної влади, юридичними та фізичними особами для забезпечення запобігання, покарання та ліквідації всіх форм та проявів дискримінації (п. e);

6. Контроль застосування та дотримання державними органами, юридичними та фізичними особами нормативних актів, що стосуються запобігання, покарання та ліквідації всіх форм та проявів дискримінації (п. f);

7. Приймає заяви та повідомлення від фізичних та юридичних осіб, неурядових організацій (метою діяльності яких є захист прав людини) та державних установ, стосовно порушення положень діючого законодавства у сфері дотримання принципу рівності та недискримінації (п. g);

8. Співпраця з неурядовими організаціями, які безпосередньо займаються захистом прав людини (розробляє та впроваджує політику, спрямовану на запобігання актам дискримінації; ініціює та запускає національні програми та кампанії з метою попередження актів чи проявів дискримінації (п. h);

9. Проводить дослідження, опитування та здійснює аналіз результатів щодо поваги принципу рівності та недискримінації. Підсумкові аналітичні дані таких досліджень мають бути опубліковані (п. i);

10. Розробляє, друкує та розповсюджує в країні та за кордоном публікації, звіти та інформаційні матеріали на тему недискримінаційної політики (п. j);

11. Констатує та застосовує санкції за порушення положень, передбачених урядовим наказом № 137/2000 (п. k);

12. Співпрацює з аналогічними організаціями у сфері дотримання та захисту прав людини з інших держав та міжнародними організаціями (п. l);

13. Забезпечує участь власних представників у міжнародних науково-культурних зустрічах, спрямованих на дотримання принципу рівності та боротьбу з дискримінацією (п. m);

14. Ініціює та організовує семінари, дебати, симпозиуми, тренінги та ін. заходи з теми боротьби з дискримінацією (п. п);

15. Організовує інформаційні зустрічі та сприяє обміну досвідом як в середині країни, так і для використання досвіду інших антидискримінаційних систем (п. о);

16. Забезпечує професійну підготовку власних працівників та їх участь у міжнародних заходах, які спеціалізуються на боротьбі з дискримінацією (п. р);

17. Сприяє розвитку програм партнерства з міжнародними фінансовими установами (п. q);

18. Має право отримувати фінансову підтримку від національних та міжнародних організацій з метою організації та проведення семінарів, дебатів, круглих столів та інших інформаційних заходів у країні (п. r) [2].

Окремо відзначимо, що ст. 2 також передбачає, що НРБД може мати і інші повноваження, встановлені урядовими або парламентськими актами з метою попередження, покарання або ліквідації всіх форм дискримінації.

В наказі передбачені структурні особливості функціонування НРБД (організаційна структура, керівництво, діяльність Ради директорів, звільнення зі служби, бюджет та оплата праці тощо). Доступ до роботи та керівництва в НРБД є відкритим за умови відповідності претендента вимогам, визначеними у ст. 5. Члени Ради директорів розглядають заяви та звернення щодо наявності факту або ознак дискримінаційних дій та діють відповідно № 137/2000 [3].

Стаття 20 документу передбачає, що особа, яка вважає себе дискримінованою, може звернутися до НРБД шляхом подання відповідної заяви. Заява розглядається Радою директорів та надається розпорядження про вчинення конкретних заходів з метою встановлення наявності дискримінації з обов'язковим викликом сторін. Відповідні слідчі дії проводяться в офісі НРБД або в іншому місці, визначеному нею. Зацікавлена особа має надати факти наявності прямої чи непрямой дискримінації, а відповідач має довести, що порушення принципу рівності не відбувалося. Рішення у справі приймається впродовж 90 днів з дня подання скарги. Остаточне рішення доводиться до відома обох та набирає чинності з дати повідомлення. Воно може бути оскаржене в адміністративному суді відповідно до закону.

НРБД має право призначати санкції, якими можуть бути попередження або штраф. Вона визначає суму штрафу, яка підлягає сплаті фізичною або юридичною особою за вчинення дискримінаційного акту. Згідно постанови № 137/2000 розділ III, ст. 26, п. 1 порушення, передбачені ст. 2 п. (2), (4), (5) та (7), ст. 6-9, ст. 10, ст. 11 п. (1), (3) та (6), ст. 12-15 караються штрафом від 1000 леїв до 30 000 леїв, якщо дискримінація спрямована проти фізичної особи, відповідно штрафом від 2000 леїв до 100 000 леїв, якщо дискримінація спрямована на групу людей або спільноту [3]. Рішення, ухвалене судом, обов'язково повідомляється НРБД. Важливим аспектом діяльності НРБД є те, що ст. 28 передбачає, що неурядові організації, метою яких є захист прав людини або які мають законний інтерес у боротьбі з дискримінацією, мають активний процесуальний статус у разі, якщо дискримінація виявлена у сфері їх діяльності. Таким чином румунське законодавство закріпило співпрацю НРБД з громадськістю.

Список використаних джерел:

1. Constitutia Romaniei din 31/10/2003. Publicat in Monitorul Oficial. Partea I. Nr. 767 din 31/10/2003. URL: <https://www.constitutia.ro/const.htm> (дата звернення: 15.05.2024).
2. Hotărâre nr. 1.194 din 27 noiembrie 2001 (*actualizată*) privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (actualizată până la data de 17 noiembrie 2003*). *Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*. URL: https://www.cncd.ro/wp-content/uploads/2020/12/HG_1194_2001_actualizat.pdf (дата звернення: 15.05.2024).
3. Republicări Ordonanța Guvernului Nr 137/2000* privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare**. *Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării*. URL: <https://www.cncd.ro/wp-content/uploads/2020/12/og-nr.-137-din-2000-republicata-2014-1.pdf> (дата звернення: 11.05.2024).

Рябека Володимир,

здобувач вищої освіти I-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ірина СМІРНОВА,
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

КОНСТИТУЦІЙНІ ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Україна, як суверенна держава, забезпечує своїм громадянам широкі конституційні політичні права, що є фундаментом для будівництва демократичного суспільства.

Конституційні політичні права визначають суспільно-правовий статус особи, її роль у політичному житті країни та взаємовідносини з державою.

Сучасний світ переживає турбулентні перетворення, а Україна не є винятком. У контексті європейської інтеграції та вимог глобальних стандартів демократії стає важливим глибоке розуміння та ефективне втілення конституційних політичних прав громадян.

Розгортання подій на сході країни та необхідність консолідації суспільства в умовах гібридної війни підкреслює значення активної громадянської позиції та використання конституційних прав як інструменту захисту демократичних цінностей та національних інтересів.

Тому, якщо встановлення цивільних прав знаменувало встановлення вільних громадян, потім закріплення політичних прав (право на свободу асоціацій та їх об'єднань, право голосу та бути обраним тощо) – утвердження громадянського суспільства та політичної нації для більшості країни світу.

У політико-правових реаліях сьогодення держава здатна захистити себе, свій суверенітет і територіальну цілісність, політичні права і свободи громадян вимагають свого переосмислення та наповнення новими значення і зміст тощо [6, с. 80]. Тому дослідження конституційних політичних прав громадян України набуває особливої актуальності у сучасних умовах тощо.

Конституційні політичні права громадян України є фундаментальними складовими демократичного суспільства та визначають суспільно-правовий статус кожної особи в країні.

Ці права включають у себе широкий спектр можливостей для участі громадян в політичному процесі, забезпечуючи їм можливість впливати на прийняття рішень, формування державної політики та контролювати дії владних структур.

Одним із найважливіших конституційних політичних прав є право на вільне вираження своїх поглядів та думок, яке забезпечує громадянам можливість вільно обирати свої переконання та висловлювати їх публічно.

Це включає право на свободу слова, публікації, мирний протест та участь у громадських обговореннях.

Крім того, конституційні політичні права гарантують громадянам право на участь у виборчих процесах, включаючи вибори до органів влади на всіх рівнях.

Це дає можливість кожному громадянину активно впливати на формування владних структур та визначення курсу розвитку країни.

Також серед конституційних політичних прав важливе місце займає право на участь у політичних об'єднаннях та асоціаціях.

Це надає громадянам можливість об'єднуватися для спільної реалізації своїх інтересів та захисту прав і свобод.

У світлі сучасних викликів та перетворень, розуміння та захист конституційних політичних прав громадян України стає особливо актуальним завданням, яке потребує постійного удосконалення законодавства, підвищення правової культури та забезпечення відкритості та прозорості політичного процесу.

Тільки у такому випадку можна забезпечити повноцінне функціонування демократичного суспільства та забезпечити інтереси кожного громадянина.

Крім зазначених вище прав, конституційні політичні права громадян України включають також право на доступ до інформації, що є важливим механізмом забезпечення прозорості та відкритості владних структур перед суспільством.

Це дозволяє громадянам вільно отримувати необхідну інформацію про діяльність державних органів, їх рішення та результати роботи.

Тому, на захист прав людини спрямовані норми різних галузей права. Так, КК України передбачає конкретні міри покарання за злочини, зокрема, за

- вбивство,
- тілесні ушкодження,
- розбій,
- хуліганство тощо;

Кодекс законів про працю України містить норми про охорону праці; Цивільний кодекс регулює питання щодо відшкодування шкоди, завданої особі, тощо.

Серед досить численних прав і свобод громадянина умовно можна виділити дві основні групи: права і свободи, що захищають людину від

свавілля з боку інших осіб, і права і свободи, що захищають людину від свавілля з боку держави [8]. Крім того, конституційні політичні права гарантують громадянам право на участь у громадських обговореннях та консультаціях з питань, що стосуються їхніх прав та інтересів.

Це сприяє активному включенню громадян в процеси прийняття рішень та формування політики в країні, забезпечуючи широку представленість громадянського суспільства у владних структурах.

Отже, конституційні політичні права громадян України не лише визначають основні принципи взаємодії між державою та особою, але й є основою для будівництва справедливого та демократичного суспільства. Забезпечення цих прав є важливим завданням для зміцнення правової держави та забезпечення гармонійного розвитку країни в умовах сучасного світу.

У висновку можна зазначити, що дослідження конституційних політичних прав громадян України свідчить про їхню важливість як основи демократичного суспільства та гарантії стабільності та розвитку країни. Реалізація цих прав сприяє зміцненню правової культури, забезпечує громадянам можливість вільного вираження власної волі через участь у виборчих процесах, політичних об'єднаннях та громадських ініціативах.

Попри значний прогрес у гарантуванні та захисті конституційних політичних прав, залишаються виклики та проблеми, такі як корупція, недостатня розвиненість громадянського суспільства та вплив зовнішніх чинників на політичну ситуацію в країні.

Для подолання цих викликів необхідно продовжувати реформи в сфері правосуддя, зміцнення інститутів громадянського суспільства та забезпечення прозорості та відкритості політичного процесу.

Загалом, розуміння та захист конституційних політичних прав громадян України є ключовим завданням для побудови демократичного, справедливого та процвітаючого суспільства.

Список використаних джерел :

1. Конституційні політичні права та обов'язки громадян України тощо. URL:<https://naurok.com.ua/konstituciynni-prava-ta-obov-yazki-gromadyan-ukra-ni-345630.html>(дата використання : 15.05.2024),
2. Конституційні політичні права громадян України тощо. URL:<https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/43-gromadyanski-ta-politychni-prava>(дата використання : 15.05.2024),

3. Конституційні політичні права громадян України тощо. URL:https://arm.naiu.kiev.ua/books/konst_pu/rozdil/rozdil5.html(дата використання : 15.05.2024),

4. Конституційні політичні права громадян України тощо. URL:https://ru.osvita.ua/vnz/reports/politolog/15105/#google_vignette(дата використання : 15.05.2024),

5. Конституційні політичні права громадян України тощо. URL:<https://vashkovetska-gromada.gov.ua/news/1635404865/>(дата використання : 15.05.2024),

6. УДК 342.72(477) 3В. Федоренко Політичні права та свободи людини і громадянина в Україні: поняття, види, характеристика тощо. URL:<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10805/1/%D1%84%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>(дата використання : 15.05.2024),

7. Конституційні політичні права громадян України тощо. URL:https://kmeep.law.sumdu.edu.ua/sites/default/files/lecture6_association_0.pdf(дата використання : 15.05.2024),

Садовий Кирило Віталійович,
*студент 3 курсу Навчально-наукового
інституту історії, права та міжнародних
відносин Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С Макаренка*

ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Сьогодні я хочу порушити тему аспектів побудування демократичної держави, почавши свою тезу з цитати американського президента, Авраама Лінкольна: «Демократія — це правління народу, вибране народом і для народу». Демократія, як політичний принцип правління народу, обширно вивчений правниками. «Її основні риси такі: структура влади у формі стримувань і противаг законодавчої, виконавчої і судової її гілок; плюралізм ідейно-політичних спрямувань, багатопартійність; легітимність опозиції у парламенті; всенародне обрання центральних і місцевих органів влади та їх звітність перед електоратом; управління влади суспільством через референдуми; гласність діяльності владних структур та подання політичної й іншої інформації у ЗМІ; висловлення протестів у формі пікетів, мітингів, демонстрацій тощо.» [1] З історичної точки зору, демократія виникала в різних формах, зокрема: «пролетарська демократія; соціальна демократія; неоліберальна демократія. “військова демократія” (перехідний тип демократії від первісного до рабовласницького суспіль-

ства); антична демократія (з її регіональними та стадіальними різновидами); первісна родо і племінна демократія;» [2]

Розбудова демократичної держави є однією з найважливіших задач сучасного суспільства. Це складний процес, який вимагає глибокого розуміння та дотримання певних загальноправових принципів.

За умови існування вільних виборів, гнучкого політичного режиму, свободи преси, формування поваги до прав і свобод громадян з боку держави та її посадових осіб, як раз і є основними етапами в побудуванні демократичної держави. Одним з ключових загальноправових аспектів розбудови демократичної держави є забезпечення прав людини. Права людини є основою демократії та правової держави. В жодній демократичній державі не повинно бути місця для порушення прав на життя, свободу, рівність перед законом, свободу слова, свободу думки та інші основні права людини. Забезпечення цих прав гарантує стабільність та розвиток демократичного суспільства. Ще одним важливим аспектом розбудови демократичної держави є наявність незалежної системи правосуддя. Суди мають розглядати справи об'єктивно та справедливо, без втручання з боку законодавчої чи виконавчої влади. Незалежність судової влади є запорукою захисту прав громадян та дотримання закону. Розбудова демократичної держави не можлива без активної участі громадян та громадських організацій у прийнятті рішень, що стосуються суспільства. Громадянське суспільство має бути зміцненим, а громадяни повинні мати можливість висловлювати свою думку та брати участь у процесі прийняття рішень через публічну участь. Це дозволяє забезпечити певний рівень демократії та уникнути концентрації влади у вузькому колі осіб. Розбудова демократичної держави має свої обґрунтування. Демократія дозволяє вирішувати конфлікти мирним шляхом та шляхом взаєморозуміння. Вона забезпечує державу стабільністю та розвитком, а громадянам - свободу та права. Демократична держава є гарантом соціальної справедливості та рівноправності перед законом.

Список використаних джерел

1. Діалектичні і соціально-психологічні аспекти демократичних перетворень в країні. Реферат. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17352/> (дата звернення: 17.05.2024)

2. Головатий М. Ф.. Історичні витoki і генеза демократії як соціального феномену .. *Демократія: історія, теорія, практика* : навч. посіб. Київ, 2011. С. 7.

Сердюк Ігор Анатолійович,
*кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ВІДПОВІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ ДЕФІНІЦІЇ ПОНЯТТЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АКТ ПОЛОЖЕННЯМ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВОВИХ АКТІВ ТА ПОТРЕБАМ ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ

Важливим показником техніко-юридичної досконалості законодавчих актів, які визнаються в Україні основним джерелом об'єктивного права, є законодавчі дефініції. У межах своєї доповіді я акцентую увагу на тій із них, яка знайшла своє закріплення в письмовому юридичному документі вищої юридичної сили – Законі України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-ІХ [8].

При підготовці тез цієї доповіді автор визначив за мету оцінити зміст категорії нормативно-правовий акт, розкритий у ч. 2 ст. 8 Закону України «Про правотворчу діяльність», на предмет його відповідності положенням сучасних теорій правових актів, юридичної техніки, а також потребам юридичної практики.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність використання герменевтичного методологічного підходу та формально-юридичного методу пізнання [3, с. 60-78], [10, с. 128-129], [9, с. 134-135], що дозволяють розкрити зміст припису ненормативного характеру, закріпленого в ч. 2 ст. 8 вищезгаданого закону.

Важливе значення в плані здійснення методологічної функції у межах цього дослідження має наукова стаття автора «Поняття та особливості нормативно-правового акта», в якій, зокрема, обґрунтовано сучасний концепт нормативно-правового акта [12, с. 134-135], а також монографія Т Подорожної «Законодавчі дефініції: поняття, структура, функції», в якій розкривається зміст однойменної категорії [2, с. 149-150].

У ч. 2 ст. 8 Закону України «Про правотворчу діяльність» єдиний орган законодавчої влади в Україні поняття нормативно-правовий акт визначив у такий спосіб: «це офіційний документ, прийнятий (виданий) суб'єктом правотворчої діяльності в установленому Конституцією України та (або) законом порядку у письмовій формі (крім випадків, визначених частиною другою статті 47 цього Закону), який містить норму (норми) права і розрахований на неодноразову реалізацію» [8],

Аналіз вищенаведеної законодавчої дефініції дозволяє виокремити такі суттєві ознаки категорії, що складає предмет дослідження, в інтерпретації суб'єкта законотворчості: 1) являє собою офіційний юридичний документ, тобто носій правової інформації; 2) приймається (видається) уповноваженим суб'єктом правотворчої діяльності; 3) приймається в установленому Конституцією України та (або) законом порядку, що з необхідністю передбачає здійснення суб'єктом правотворчої діяльності сукупності послідовних дій – актів правотворчості, тобто сукупності юридично значущих дій, що мають на меті досягнення конкретних юридично значущих результатів; 4) як правило, об'єктивується в правовій дійсності як письмовий документ, тобто має письмову форму вираження. Однак для окремих нормативно-правових актів (за винятком законів України та постанов Верховної Ради України, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, що впливає зі змісту ч. 2 ст. 47 Закону України «Про правотворчу діяльність» [8]) допускається електронна форма їх об'єктивації в зовнішньому світі; 5) його зміст складають норми права, тобто формально визначені правила поведінки загального характеру, що здійснюють регулятивний та/або охоронний вплив на суспільні відносини, реалізація яких гарантована можливістю застосування державного примусу; а також нетипові правові розпорядження, яким у механізмі правового регулювання суспільних відносин відводиться допоміжна роль; 6) він розрахований на неодноразову реалізацію.

Критично оцінюючи притаманність усіх зазначених ознак поняттю нормативно-правовий акт, необхідно виходити з таких міркувань:

по-перше, визнання нормативно-правового акта офіційним документом означає, що він а) визнається матеріальним носієм правової інформації, основними функціями якого є її збереження і передавання у часі та просторі (ст. 1 Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 року)

[7]; і б) має передбачені законодавством реквізити (п. 44 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 року) [4]. Реквізити нормативно-правового акта конкретизовано в ст. 36 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року [8].

Визнання нормативно-правового акта матеріальним носієм правової інформації з необхідністю вказує на зв'язок цієї самої інформації (змісту явища) із зовнішньою формою її вираження та закріплення. Як зазначалося вище, нормативно-правовий акт являє собою письмовий документ, а отже, має письмову форму. Принагідно відзначити, що в умовах розвитку інформаційних технологій, все більшого поширення набуває електронна форма юридичних документів. Ця тенденція знайшла своє відображення у ч. 2 ст. 47 Закону України «Про правотворчу діяльність». Зважаючи на вищевказані можливі форми існування досліджуваного явища правової дійсності (письмову та/або електронну), вважаю, що вміщення в легальній дефініції термінопоняття «нормативно-правовий акт» словосполучення «у письмовій формі» є зайвим. Так само зайвою є і відсилка до ч. 2 ст. 47 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року;

по-друге, аналіз національного законодавства України свідчить про те, що порядок прийняття (видання) нормативно-правового акта регламентується не лише Конституцією України та (або) законом, що закріплено в дефініції досліджуваного поняття, але й підзаконними нормативно-правовими актами. Підтвердженням цьому слугують Інструкція з організації нормотворчої діяльності в Міністерстві внутрішніх справ України, затверджена Наказом МВС України від 27.07.2012 № 649 [5] та Інструкція з організації нормотворчої діяльності в Національній поліції України, затверджена Наказом МВС України від 25 жовтня 2016 року № 1070 [6]. Тому більш коректною вважаю тезу про прийняття (видання) нормативно-правового акта у встановленому законодавством України порядку. Про обґрунтованість такого твердження свідчить і ч. 2 ст. 9 Закону України «Про правотворчу діяльність», положення якої необхідно розглядати у системному зв'язку з приписом ч. 2 ст. 8 цього закону. Обсяг поняття законодавство

України у розумінні суб'єкта законотворчості складають у тому числі й Конституція України та закони, а також підзаконні нормативно-правові акти, зокрема, накази міністерств, що містять норми права й акти інших державних органів, що містять норми права [8];

по-третє, дискусійним вважаю вміщене в аналізованій дефінітивній нормі положення про те, що нормативно-правовий акт розрахований на неодноразову реалізацію. Підґрунтям для такого дискурсу слугують різні погляди вчених на об'єкт реалізації. В одній із своїх попередніх праць автором аргументована теза про об'єкт реалізації як приписи уповноважуваних, зобов'язуваних і забороняючих правових норм [13, с. 77], а вони, як відомо, складають не форму об'єктивного права, а його зміст. Тож ближчою до істини буде теза про нормативно-правовий акт як офіційний документ, що розрахований на неодноразову реалізацію вміщених у ньому правових норм;

по-четверте, в сформульованій суб'єктом законотворчості дефініції поняття нормативно-правовий акт відсутня його сутнісна ознака, що відображає функціональне призначення цього різновиду волевиявлення праводієдатних суб'єктів. Сучасна правова доктрина виходить із того, що нормативно-правовий акт здійснює регулятивний та/або охоронний вплив на суспільні відносини;

по-п'яте, аналіз чинного національного законодавства України свідчить про те, що більшість нормативно-правових актів містять не одну, а більше (навіть значно більше) норм права. Така закономірність між змістом та формою досліджуваного нами явища правової дійсності має бути відображена у легальній дефініції категорії нормативно-правовий акт.

Таким чином, усе вищевикладене свідчить про недостатню техніко-юридичну досконалість дефініції поняття нормативно-правовий акт, запропонованої суб'єктом законотворчості, а також необхідність її суттєвого корегування з урахуванням усталеної в загальнотеоретичній юридичній науці парадигми, функцію якої виконують визнані науковим загалом положення сучасної теорії правових актів.

Із урахуванням такої вимоги правотворчої техніки до мови та стилю нормативно-правових актів, як стислість, однозначність і доступність для розуміння юридичної мови [1, с. 406], вважаю за необхідне внести зміни до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про правотворчу

діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX та пропоную викласти її в такій редакції:

«Стаття 8. Норма права, нормативно-правовий акт

«2. Нормативно-правовий акт – це офіційний документ, прийнятий (виданий) суб'єктом правотворчої діяльності в установленому законодавством України порядку, що містить норми (норму) права, здійснює регулятивний та/або охоронний вплив на суспільні відносини і розрахований на неодноразову реалізацію вміщених у ньому правових норм.».

Список використаних джерел:

1. Куракін О. М., Сердюк І. А. Техніка правового регулювання (юридична техніка). Теорія держави і права : підручник / кер. авт. кол. Ю. А. Ведерніков. Дніпро Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 402-409.
2. Подорожна Т. С. Законодавчі дефініції: поняття, структура, функції : монографія. Львів : ПАІС, 2009. 196 с.
3. Правозастосовна діяльність Національної поліції. Збірник тестових завдань : навч.-метод. посібник / І. А. Сердюк, Л. М. Сердюк. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 128 с.
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 07.05.2024).
5. Про затвердження Інструкції з організації нормотворчої діяльності в Міністерстві внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 27.07.2012 № 649.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0649320-12> (дата звернення 07.05.2024).
6. Про затвердження Інструкції з організації нормотворчої діяльності в Національній поліції України : Наказ МВС України від 25 жовтня 2016 року № 1070.
7. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 07.05.2024).
8. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення 07.05.2024).
9. Сердюк І. А. Методи дослідження правових актів. Соціологія права. Київ, 2023. № 1-2. С. 130-136.
10. Сердюк І. А. Методологічні підходи як необхідна складова методології дослідження правових актів. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Дніпро, 2023. № 2. С. 121-132.
11. Сердюк І. А. Норма права, правова норма і юридична норма: співвідношення понять. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 1. С. 129-135.
12. Сердюк І. А. Поняття та особливості нормативно-правового акта. Науково-теоретичний журнал «Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка». 2017. № 2. С. 40-47.
13. Сердюк І. А. Реалізація норм права: питання термінологічної визначеності та змістовної наповненості. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Дніпро, 2018. № 1. С. 76-82.

Скутельник Олександр Леонідович,
аспірант ПВНЗ «Європейський університет»

ЗАГАЛЬНО-СОЦІАЛЬНІ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ.

Свобода слова та безпека журналістів є основоположними принципами демократичного суспільства. Журналісти відіграють важливу роль у *watchdog democracy*, інформуючи громадськість про важливі події, розслідуючи корупцію та зловживання владою, та тримаючи владу підзвітною.

На жаль, у всьому світі журналісти стикаються з численними загрозами, включаючи насильство, погрози, переслідування, цензуру та ув'язнення. Ці злочини проти професійної діяльності журналістів мають серйозний вплив на свободу слова та доступ до інформації, а також можуть мати жахливі наслідки для самих журналістів.

Загально-соціальні заходи запобігання злочинам проти журналістів:

Для запобігання злочинам проти професійної діяльності журналістів необхідний комплексний підхід, який включає як загально-соціальні, так і спеціальні заходи. Загально-соціальні заходи спрямовані на створення сприятливого середовища для свободи слова та журналістської діяльності. До них належать:

- Підвищення обізнаності про важливість свободи слова та журналістської діяльності: Це можна зробити за допомогою освітніх програм, інформаційних кампаній та публічних дискусій.

- Забезпечення верховенства права та незалежності судової системи: Це важливо для того, щоб журналісти могли безбоязно розслідувати злочини та повідомляти про них, а також для того, щоб порушники відповідали за свої дії.

- Захист прав людини та боротьба з дискримінацією: Журналісти часто стикаються з дискримінацією через свою роботу, тому важливо вживати заходів для захисту їхніх прав і свобод.

- Сприяння розвитку вільних та незалежних ЗМІ: Це важливо для того, щоб журналісти могли працювати без цензури та тиску.

Спеціальні заходи запобігання злочинам проти журналістів:

Спеціальні заходи спрямовані на прямий захист журналістів від злочинів. До них належать:

- Навчання журналістів з питань безпеки: Журналісти повинні знати, як захистити себе від насильства, погроз та інших загроз.
- Забезпечення фізичного захисту журналістів: Це може включати надання охорони, супровід під час небезпечних завдань та створення безпечних зон для журналістів.
- Розслідування злочинів проти журналістів: Важливо, щоб злочини проти журналістів розслідувалися та каралися належним чином. Це допоможе стримати злочинців і захистити журналістів від подальших загроз.
- Підтримка журналістів, які постраждали від злочинів: Це може включати надання медичної та психологічної допомоги, фінансову допомогу та допомогу з працевлаштуванням.

Розглянемо детальніше та поглибимо деякі з цих заходів, додавши конкретні приклади та рекомендації.

Підвищення обізнаності та освіта:

- Включення медіаграмотності до шкільної програми: Навчання дітей критично оцінювати інформацію та розуміти роль журналістики у суспільстві є важливим кроком у довгостроковій перспективі.
- Проведення тренінгів з безпеки журналістів: Ці тренінги повинні охоплювати теми, такі як оцінка ризиків, онлайн-безпека, фізичний захист та психологічна стійкість.
- Створення освітніх програм для правоохоронців та суддів: Підвищення обізнаності серед правоохоронців та суддів щодо особливостей роботи журналістів та їхніх прав допоможе їм краще захищати журналістів та розслідувати злочини проти них.

Забезпечення верховенства права та незалежність судової системи:

- Розробка спеціального законодавства щодо захисту журналістів: Законодавство повинно чітко визначати злочини проти журналістів, передбачати суворіші покарання за такі злочини та встановлювати механізми захисту журналістів. Наприклад, Україна у 2 році 2019 прийняла Закон України "Про захист осіб, які

повідомляють про корупцію" , який частково захищає журналістів-розслідувачів корупції.

- Створення спеціалізованих підрозділів правоохоронних органів для розслідування злочинів проти журналістів: Це допоможе забезпечити належну кваліфікацію та досвід слідчих.

Підтримка вільних та незалежних ЗМІ:

- Сприяння розвитку незалежних джерел фінансування ЗМІ: Зменшення залежності ЗМІ від державного фінансування або фінансування від олігархів допоможе їм зберігати незалежність. Це можна зробити через підтримку грантів, пільгового оподаткування та розвитку інституту публічного мовлення.

- Забезпечення доступу до державної інформації: Журналісти повинні мати легкий доступ до державної інформації для проведення розслідувань та підготовки новин. Законодавство про доступ до публічної інформації має бути дієвим та забезпечувати реальну відкритість державних органів.

- Захист журналістів від економічного тиску: Це може включати боротьбу з економічними санкціями проти ЗМІ та журналістів, а також захист від рейдерських захоплень медіахолдингів.

Навчання журналістів з питань безпеки:

- Розробку онлайн-курсів та посібників з безпеки журналістів: Ці ресурси повинні бути доступними та безкоштовними для всіх журналістів. Наприклад, Комітет захисту журналістів (СРЖ) пропонує онлайн-курси з безпеки журналістів різними мовами.

- Проведення практичних тренінгів з першої медичної допомоги та психологічної підтримки в умовах небезпеки.

- Заохочення використання цифрових інструментів безпеки, таких як шифрування та анонімність.

Міжнародне співробітництво:

- Обмін передовим досвідом між країнами щодо захисту журналістів. Україна може переймати досвід країн ЄС щодо створення спеціальних механізмів захисту журналістів, таких як омбудсмен з питань свободи слова.

- Спільні розслідування міжнародних злочинів проти журналістів. Це допоможе притягнути до відповідальності винних у

вбивствах та нападах на журналістів, які часто мають транснаціональний характер.

- Створення міжнародного механізму для моніторингу безпеки журналістів та притягнення винних до відповідальності. Такий механізм міг би діяти під егідою ООН або ОБСЄ.

Використання нових технологій для захисту журналістів

Розвиток нових технологій відкриває можливості для посилення захисту журналістів. Деякі з цих технологій включають:

- Мобільні додатки для оцінки ризиків: Ці додатки можуть допомогти журналістам оцінити потенційні загрози безпеці під час роботи в небезпечних зонах. Наприклад, такі додатки можуть надавати інформацію про політичну ситуацію, рівень злочинності та історію насильства проти журналістів в конкретному місці.

- Штучний інтелект (ШІ) для виявлення онлайн-погроз: ШІ-системи можуть допомогти аналізувати великі обсяги даних соціальних мереж та інших онлайн-платформ, щоб виявляти погрози та переслідування журналістів.

- Блокчейн для захисту конфіденційності джерел: Технологія блокчейн може використовуватися для створення безпечних платформ для спілкування між журналістами та їхніми джерелами. Це допоможе захистити конфіденційність джерел, що є особливо важливим для журналістів-розслідувачів.

- Інструменти кібербезпеки: Журналісти можуть використовувати різні інструменти кібербезпеки для захисту своїх пристроїв та даних від хакерських атак та шпигунства. Ці інструменти можуть включати шифрування даних, двофакторну автентифікацію та віртуальні приватні мережі (VPN).

Висновок:

Забезпечення безпеки журналістів та свободи слова є не лише питанням захисту окремих осіб, а й питанням захисту демократії. Без вільної та незалежної преси громадськість не може бути інформованою та підзвільна влада не може бути забезпечена. Застосовуючи комплексний підхід, який включає загально-соціальні та спеціальні заходи, а також використовуючи нові технології, ми можемо створити безпечніше середовище для журналістів та захистити свободу слова.

Список використаних джерел:

1. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи щодо захисту журналістів (2022) (<https://rm.coe.int/16805e2c13>).
2. План дій ЮНЕСКО щодо запобігання насильству та репресіям проти журналістів (2023) (<https://www.unesco.org/en/safety-journalists/un-plan-action>).
3. Доповідь Репортерів без кордонів "Світовий індекс свободи слова 2023" (<https://rsf.org/en/index>).
4. Доповідь ОБСЄ "Напади на свободу медіа в Європі: щорічний огляд 2022 року" (<https://www.osce.org/representative-on-freedom-of-media>).
5. Книга "Журналістика в епоху дезінформації: виклики та можливості" (2020) (<https://www.amazon.com/Journalism-Truth-Age-Social-Media/dp/0190900253>).

Ташкінова Інна Миколаївна,

студентка 4 курсу Сумського державного педагогічного університету імені

А.С. Макаренка

Науковий керівник:

Іваній Олена Миколаївна,

завідувач кафедри права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету імені

А.С. Макаренка, кандидат педагогічних наук,

доцент

ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Побудова правової держави в Україні є надзвичайно складним і багатограним процесом, який виходить за рамки утворення державних структур, здатних гарантувати верховенство права та дотримання прав громадян. Разом з тим слід зазначити, що верховенство права не може бути побудова не лише шляхом прийняття законів. Окрім демократичного та розвинутого законодавства, потрібно забезпечити систему неухильного дотримання та виконання законів усіма суб'єктами, включаючи державу, органи державної влади, посадових осіб та громадян. Це особливо важливо в перехідні періоди, коли поряд з традиційними розвиваються нові форми суспільних відносин. Ще є найголовнішою умовою побудови правової держави є підвищення якості юридичної практики та законодавства.

Виклад основного матеріалу. Звернення до проблеми правової держави на сучасному етапі розвитку українського суспільства є

невипадковим. Значною мірою можна стверджувати про існування в сучасній юридичній науці усталених поглядів щодо змісту і сутності цього поняття. Чітке усвідомлення того, що правова держава є нічим іншим, як формою організації і діяльності державної влади, якій властиві демократичний режим конституційного правління і законності, верховенство права, поділ державної влади та взаємний контроль владних гілок, взаємна відповідальність держави і особи, визнання, гарантування і забезпечення основних прав людини і громадянина, постає як незаперечна річ. Причому, як довела логіка розвитку теорії класичного юридичного позитивізму (К. Гербер, Д. Дайсі, Р. Ієрінг, П. Лабанд, А. Єсмен) і неопозитивізму (Г. Кельзен), всі спроби підмінити поняття «правова держава» терміном «держава законів» або «держава законності» мають своїм наслідком надзвичайно складні і практично невирішені теоретичні проблеми, а зрештою – спотворення змісту того, чим виступає право в суспільстві і що таке правопорядок. Тому цілком логічною практичною експлікацією подібної дефініції правової держави як правової організації та діяльності публічно-політичної влади у її відносинах з індивідами як суб'єктами права й носіями визнаних і закріплених прав і свобод людини і громадянина є цілеспрямована державотворча діяльність щодо реалізації вказаних принципів правової держави. [1]

З цієї точки зору, процес формування державної влади ініціюється особистими інтересами, на основі яких деякі особи будують суспільно значущі відносини, які потім посилюються організаціями громадянського суспільства (політичними партіями). Майбутні інтереси, підсилені організаціями громадянського суспільства (політичними партіями). Визначаються як пріоритетні та потребують додаткових ресурсів для їх реалізації. У майбутньому інтереси, консолідовані організаціями громадянського суспільства (політичними партіями), визнаються пріоритетними і потребують додаткових ресурсів для їх реалізації. Вони будуть трансформовані в національні інтереси. Зараз це є прерогативою держави як органу публічної влади в масштабах усього суспільства. Зрештою, держава бере на себе лише проблему організації спільної діяльності людей. Вона бере на себе лише ті проблеми організації спільного життя людей, які не можуть бути

вирішені самостійно, ні окремими людьми, ні на рівні звичних громадських організацій (політичних партій).

Сьогодні нагальною є потреба в підвищенні рівня правової культури, рівня правосвідомості громадян і якості організації правового виховання. Найбільш ефективною формою правового виховання є правова освіта. Якщо раніше студенти неюридичних спеціальностей у вищому навчальному закладі на 100% були забезпечені правовим навчанням, то сьогодні задля збільшення кількості годин для вивчення спеціалізованих предметів вилучаються курси правових дисциплін. Такі нововведення породжують запитання: як побудувати в Україні правову державу, коли молоді фахівці, ті, на кому базується майбутнє країни, не будуть знати, ні що таке право загалом, ні своїх прав зокрема? Розуміння основ конституційного, адміністративного, цивільного, трудового та інших галузей права є необхідною умовою життєдіяльності кожного громадянина України. Молодь – це майбутнє держави, це ті, хто становитиме її економічний потенціал, будуватиме нову демократичну розвинуту країну. Тому найважливішим завданням держави є виховання такої молоді, яка стане гідними громадянами своєї країни, висококваліфікованими фахівцями в усіх галузях науки, техніки, підвищить рейтинг України, зробить її розвинутою, демократичною, правовою державою. Надзвичайно важливим чинником у формуванні правової держави є правова культура правлячої еліти – групи людей, які займають високі сходинки у владі. До сьогоднішньої правлячої еліти повинні належати ті люди, котрі захищають Україну, живуть духовними потребами українського народу й людства, творять нові знання й політику, прислухаючись до своєї совісті, свідомо працюють над проблемами сучасного державотворення. [2]

Слід зазначити, що необхідністю верховенства права є створення громадянського суспільства. Громадянське суспільство слід розглядати як розвинену систему суспільних відносин, що розвивається. Інститутами громадянського суспільства є політичні партії, громадські організації, ініціативи, громадські рухи та недержавні засоби масової інформації і мають вирішальний вплив на діяльність органів державної влади.

Висновки. Для успішного розвитку правової України створення та впровадження системного механізму її саморозвитку та для досягнення

тривалого політичного успіху та певного рівня політичної стабільності становлення демократичної системи потрібно стимулювання відповідних соціально-економічних умов, а саме розширення демократії, розбудову громадянського суспільства, та активне управління ними. При наявних у людей певних знань відповідних законів, передбачається наявність у людей деяких знань конкретних положень чинного законодавства, процедур його реалізації, застосування норм права та їх тлумачення, а також відповідні знання щодо їх виконання та застосування.

Список використаних джерел:

1. Крисяк Ю. П., Серія ПРАВО. Випуск 20. Частина 1. Том 1// Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2012. – с. 37.
2. Касинюк Л.А., Мельник Е.А., № 6/2019 : Юридичний науковий електронний журнал. 30-31 с.

Ткачов Ігор Анатолійович

*завідувач сектору трасологічних досліджень
відділу криміналістичних видів досліджень
Сумського НДЕКЦ МВС*

ПРАВОВА ПОВЕДІНКА. ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, ВИДИ.

Практичне значення поняття «правової поведінки» є доволі комплексним, оскільки одночасно належить до філософії права, соціології і психології. Це особливий вид соціальної поведінки особистості або групи осіб відповідно до чинних у суспільстві норм права. Від рівня засвоєння поняття, ознак, видів правової поведінки залежить уміння особи правильно оцінювати практичну ситуацію та реалізовувати відповідну норму.

У науковій літературі вважається обґрунтованим називати соціальною поведінкою вчинки людей, що виникають на основі різних видів соціальних норм – від звичаїв до норм права. Відповідно до різних видів соціальних норм нормативна поведінка може бути звичаєвою, моральною, корпоративною, релігійною та ін. Разом з тим поведінка суб'єктів може знаходитися і поза межами їх дії (відносини на побутовому рівні, індивідуальні звички).

Різновидом соціальної поведінки є правова поведінка, особливості змісту якої передбачено нормами права, що є критерієм оцінки вчинків людей як таких, що відповідають чи не відповідають його правилам.

Як зазначається в навчальній літературі, будь-яка юридично значуща поведінка суб'єктів права (індивідуальних чи колективних) є правовою. Вона передбачена нормами права, оцінюється суспільством з урахуванням його вимог і тягне за собою юридичні наслідки (позитивні або негативні) для суб'єктів права.

Також існують й інші наукові погляди щодо визначення поняття правової поведінки. Наприклад, Ю.М. Оборотов, Н.М. Крестовська, А.Ф. Крижанівський та Л.Г. Матвєєва під правовою поведінкою пропонують розуміти передбачену нормами об'єктивного права соціальну значущу свідомо-вольову поведінку індивідів або їх об'єднань, яка, як правило, спричиняє або здатна спричинити певні юридичні наслідки [1, с. 197]. Натомість інший український науковець О.В. Петришин правову поведінку розглядає як будь-яку юридично значущу поведінку суб'єктів права (індивідуальних чи колективних) [2, с. 352].

Отже, правова поведінка – це соціально значима поведінка суб'єктів у формі дії або бездіяльності, яка контролюється їх свідомістю та волею, передбачена нормами права і тягне за собою певні юридичні наслідки гарантовані державою.

Специфіка правової поведінки розкривається в її ознаках:

1. Соціальна значимість є однією з основних ознак правової поведінки. Вона має дві форми – соціальну корисність (є бажаною або необхідною для функціонування суспільства; проявляється у правовій активності суб'єктів правовідносин, здатності підтримувати конструктивні зв'язки в усіх сферах життя суспільства шляхом укладання договорів, участі громадян у виборах до представницьких органів влади тощо) та соціальну шкідливість (проявляється в гальмуванні розвитку позитивного потенціалу правовідносин, викликає негативні економічні, соціально-політичні, морально-психологічні та інші наслідки у вигляді адміністративних проступків, злочинів, невиконання цивільно-правових зобов'язань). Соціальна значимість правової поведінки виявляється в її здатності впливати на суспільні відносини, тобто змінювати їх.

2. Виявляється зовні у формі дій чи бездіяльності. Правова поведінка може впливати на суспільні відносини лише тоді, коли вона

виражається зовні, тобто має вплив на інших осіб та суспільні відносини в цілому. Наприклад, думки особо не можуть бути об'єктом інтелектуальної власності (авторського права), лише їх матеріальний вигляд (текст, вірш, малюнок тощо) можуть створювати подальші суспільні відносини.

3. Має свідомо-вольовий характер. Люди мають свідомість і волю та здатні контролювати свою поведінку. Суб'єкти права повинні адекватно усвідомлювати обставини, характер своєї поведінки, передбачати наслідки та мати можливість здійснювати свою волю, скеровувати свої вчинки, а також нести за них відповідальність.

4. Правова регламентація є важливою ознакою правової поведінки. Лише опосередкована нормами права поведінка є правовою. Умови та ознаки правової поведінки описуються в нормах права.

5. Спричиняє юридичні наслідки. Як один з видів юридичних фактів, правова поведінка призводить до виникнення, зміни або припинення певних правовідносин. Правовими наслідками на ту чи іншу форму правової поведінки є реакція з боку держави у вигляді заохочення, стимулювання, охорони соціально корисних вчинків чи застосування заходів державного примусу і юридичної відповідальності за шкідливі дії [3, с. 175-176].

6. Гарантованість правової поведінки з боку держави. Ця ознака полягає в тому, що саме держава виступає гарантом правомірної поведінки і суб'єктом, здатним від імені суспільства привести в дію апарат примусу для притягнення до відповідальності за протиправну поведінку. Правомірна поведінка забезпечена гарантіями інституційними (державний апарат) і юридичними.

Класифікація правової поведінки:

1. У залежності від кількості суб'єктів:

– індивідуальна – поведінка однієї особи (виконання функціональних обов'язків працівником поліції);

– колективна – поведінка групи осіб (злочин вважається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовились про спільне його вчинення (ч. 2 ст. 28 КК України)).

2. У відповідності до вимог норм права:
 - правомірна – застосування працівником поліції спеціальних засобів для припинення масових безпорядків;
 - неправомірна – застосування працівником поліції вогнепальної зброї при значному скупченні людей.
3. У залежності від характеру діяльності:
 - дія – крадіжка;
 - бездіяльність – ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.
4. За формою зовнішнього вияву:
 - фізичною (діяльність);
 - усною (вербальною);
 - письмовою (документальною).
5. З урахуванням соціального змісту та юридичної оцінки вчинку суб'єкта права:
 - правомірна поведінка – відмова у вчиненні правопорушення;
 - правопорушення – грабіж;
 - зловживання правом – зловживання монопольним становищем на ринку товарів;
 - об'єктивно протиправне діяння – застосування працівником поліції вогнепальної зброї для припинення протиправної дії.

Слід зазначити, що в нормах права здебільшого моделюється не правова поведінка в цілому, а її елементи – правові вчинки. Правовий вчинок – це діяння, що складається з певних елементів, сукупність яких утворює його склад. Складовими елементами правового вчинку є: суб'єкт, суб'єктивна сторона, об'єкт, об'єктивна сторона.

Суб'єктом правового вчинку може бути фізична чи юридична особа (орган держави, громадське об'єднання тощо), котрі визнані дієздатними та деліктоздатними, тобто здатними здійснювати свої права та обов'язки, нести юридичну відповідальність. Суб'єкти правового вчинку – це ті суб'єкти, за якими визнається здатність усвідомлювати і скеровувати свої діяння. Цю категорію суб'єктів складають тільки правоздатні особи.

Суб'єктивна сторона правового вчинку відображує внутрішнє ставлення суб'єкта до свого діяння та його наслідків. Інакше кажучи,

суб'єктивна сторона є тією частиною правосвідомості суб'єкта, що безпосередньо пов'язана з фізичною формою діяння і включає мету, мотив, правову установку тощо.

Об'єкт правового вчинку – це явища навколишнього середовища, на які спрямовані діяння. Об'єктом правового вчинку виступають суспільні відносини, соціальні цінності.

Об'єктивну сторону правового вчинку утворюють ті складові, що характеризують форму його зовнішнього виразу: діяння (дія чи бездіяльність, засоби і т. ін.), суспільне значущі наслідки (корисні чи шкідливі), причинний зв'язок між діянням і його наслідком.

Список використаних джерел:

1. Теорія держави і права. Державний іспит : навч. посіб. / [Ю. М. Оборотов, Н. М. Крестовська, А. Ф. Крижанівський та ін.]. – Х. : Одиссей, 2010. – С. 197.;
2. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.] ; за ред. докт. юрид. наук., проф. акад. АПрН України М. В. Цвіка, докт. юрид. наук., проф. акад. АПрН України О. В. Петришина. – Х. : Право, 2011. – С. 352.;
3. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. / К. Г. Волинка. – К. : МАУП, 2003. – С. 175 – 176.

Трень Тетяна Олександрівна,
слухач магістратури I курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Сердюк Ігор Анатолійович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

**МОВНИЙ СПОСІБ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА:
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

При підготовці тез цієї доповіді автор визначила за мету на основі аналізу правоінтерпретаційної та правозастосовної практики окреслити проблемні питання, пов'язані із використанням мовного способу тлумачення правових норм, а також шляхи їх вирішення.

В методологічному плані важливе значення має термінологічна визначеність цього способу з'ясування дійсного змісту правових норм. Ю. Власов з цього приводу небезпідставно зауважив таке: «у теорії права використовують різні терміни для назви цього способу тлумачення, які не завжди відповідають його сутності», а також навів аргументи на предмет некоректності використання термінів «філологічне тлумачення», «текстуальне тлумачення» та «граматичне тлумачення» як словесних символів категорії, що відображає предмет дослідження [1, с. 65]. Як висновок учений зауважив, що застосування норм права передбачає знання суб'єктом тлумачення відповідної мови і дотримання ним усіх мовних правил насамперед національної мови. Тому найдоречнішим буде використання терміна «мовне тлумачення норм права» [1, с. 66]. Ми поділяємо цю думку правника.

Мовний спосіб є сукупністю прийомів і правил тлумачення, що забезпечують з'ясування змісту норм права шляхом використання мовних засобів та внутрішньотекстових зв'язків. Таким чином, цей спосіб з'ясування дійсного змісту правових норм ґрунтується на володінні мовою, якою сформульовано текст норм права, а також на використанні правил синтаксису, морфології, пунктуації, семантики, слововживання. Шляхом використання мовного способу тлумачення з'ясовується зміст певних лексичних одиниць із урахуванням їх граматичних форм, конструкцій, місця та ролі розділових знаків тощо. Доцільно зауважити, що мовний спосіб є первинним по відношенню до всіх інших способів, адже мова є тією оболонкою, через яку інтерпретатор має змогу осягнути певне явище, і вона є тією первинною ланкою, з якої починається пізнання.

Важливість існування мовного тлумачення підтверджується, зокрема, відомим латинським висловом «*in dubio, haec legis constructio quam verba ostendant*» (якщо є сумніви, слід прийняти те тлумачення закону, на яке вказують його слова), а також рішенням Верховного Суду США у справі «*International Brotherhood of Teamsters v. Daniel*» (1979), в якому зазначається, що суд має починати розгляд справи з аналізу мови статуту [3, с. 274]. Проблемні питання мовного способу тлумачення правових норм торкаються переважно тих випадків, коли норми права сформульовані або інтерпретуються неоднозначно або

мають розбіжності в їх розумінні. В контексті теми, що досліджується, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на таких найбільш поширених проблемних питаннях використання цього способу тлумачення:

1. Багатозначність (полісемічність) слів і, як наслідок, різночитання тексту правових норм. Деякі норми права законодавець формулює таким чином, що припускає кілька різних тлумачень через неоднозначність мовлення. Вказана колізія може виникати через використання слів або фраз, які мають кілька можливих значень, та зумовлюється тим, що доволі складно здійснити мовне тлумачення, оминувши лексичний рівень мови. Одним із ключових проблемних аспектів лексичного компонента граматичного аналізу є розпізнавання смислу багатозначних слів, а також встановлення тотожності визначень різних слів та словосполучень, що використовуються в ході формулювання норм права [2]. Недостатня обізнаність у правилах граматики, неправильна їх інтерпретація призводить до хибного розуміння змісту норми, а отже, і до її порушення в процесі реалізації. Аби уникнути аналізованої проблеми, законодавцеві необхідно уникати подвійного значення слів або фраз, якщо це можливо. Також слід використовувати чіткі та однозначні вирази, уточнювати формулювання, аби уникнути непорозумінь;

2. Відсутність чітких формулювань. У деяких випадках норми права сформульовані без вживання точних термінів або понять, що призводить до розбіжностей у їх розумінні та застосуванні. Аби уникнути цієї проблеми, суб'єктові правотворчості необхідно надавати чіткі визначення термінам або поняттям, про які йде мова, використовувати приклади чи ілюстрації, щоб пояснити незрозумілі концепти;

3. Складні синтаксичні конструкції. Такі конструкції часто зустрічаються у правових документах, що може ускладнювати їх розуміння та правильне тлумачення. Шляхом вирішення цього проблемного аспекту слугує уникнення зайвих складнощів у побудові речень, аналіз їх у контексті, перевірка правильності граматичних структур;

4. Використання спеціальної термінології. Деякі правові тексти містять терміни та вирази, які є специфічними для юридичної сфери та

можуть бути незрозумілими для тих, хто не має юридичної освіти або досвіду. Законодавцеві необхідно уникати технічних термінів або скорочень, зрозумілих лише для компетентної аудиторії. Слід використовувати слова, які здатні сприйняти та зрозуміти пересічні громадяни;

5. Відсутність контексту. Іноді розуміння норми права вимагає звернення до контексту її застосування, але цей контекст може бути недостатньо чітким або неповним. Аби виправити цей недолік, у правовому тексті потрібно використовувати додаткову інформацію або пояснення, якщо це необхідно. Доцільно також буде розглянути текст правової норми з точки зору читача, аби впевнитися, що контекст зрозумілий та доступний;

6. Розбіжності у тлумаченні. Інтерпретація правових текстів може варіюватися серед різних інтерпретаторів, що може призводити до розбіжностей у їх застосуванні та виконанні. Аби правильно інтерпретувати правову норму, потрібно з'ясувати, в якому розумінні використовується той чи інший термін або поняття, оцінити різні погляди та намагатися знайти спільне розуміння.

Вищезгадані проблемні питання ускладнюють процес тлумачення норм права та впливають на стабільність і прогностичність схвалюваних рішень. Тому важливо звертати увагу на ясність та точність формулювань у правових документах і стимулювати обговорення та розв'язання можливих колізій у тлумаченні [1].

Отже, мовний спосіб тлумачення норм права базується на знаннях мови, оперуванні правилами вживання слів, морфології та синтаксису. Цей спосіб тлумачення норм права є незамінним інструментом для розуміння змісту правових текстів, що допомагає уникнути неоднозначностей та забезпечує точність і відповідність їх застосування. Аналіз граматичної структури і мовних засобів дозволяє розкрити сутність норми права та забезпечити її правильне тлумачення в контексті правової системи. Врахування граматичних аспектів у процесі тлумачення сприяє узгодженості, цілісності, несуперечності та об'єктивності правових рішень.

Список використаних джерел

1. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права : монографія. Київ, 2001. 180 с.

2. Волосюк Е.А. Грамматическое толкование уголовного закона и его компоненты. Общество и право. 2012. № 3 (40). С. 154–157.

3. Познер Р. А. Проблемы юриспруденції: навчальний посібник. Харків: Акта, 2004. 488 с.

Трофименко Оксана Володимирівна,
*студентка 2 курсу Навчально-наукового
інституту історії, права та міжнародних
відносин Сумського державного
педагогічного університету імені
А.С.Макаренка*

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

24 серпня 1991 року Україна стала незалежною та демократичною державою. Демократія – політичний режим, за якого єдиним легітимним джерелом влади в державі визначається народ.

Принципи демократії – незаперечні вихідні вимоги, які ставляться до всіх учасників суспільних відносин, в умовах демократії. Найголовнішими серед них є такі: принцип народного суверенітету; політична свобода; поділ влади; рівноправність громадян; виборність органів державної влади і місцевого самоврядування; взаємна відповідальність громадянина та держави, тощо.

На початку свого державного будівництва демократичної держави, становлення й утвердження відбувалось водночас із завершенням процесів формування української політичної нації та національної свідомості. Однак, складне соціально-економічне становище перших років незалежності призвело до розчарування частини населення в ідеї суверенності.

У зв'язку з чим, обрані напрямки будівництва демократичної держави розпочали свій шлях від створення та оголошення основного закону – Конституції України.

Ухвалення Конституції України закріпило основи незалежної та демократичної держави, стало важливим кроком у забезпеченні прав людини і громадянина та підвищило міжнародний авторитет України у світі. Та з того часу розбудова демократичної держави почала все більше походити на «вислів».

Сьогодні у нашій державі низький рівень правової культури не тільки у простих громадян, але й у політиків, котрі мають безпосереднє відношення до законотворення і управління державою. Це не є твердженням про їхню некомпетентність у законодавчих нормативно-правових актах, а рідше не бажанням вважати норми права обов'язковими і не відчувати страху відповідальності про порушенні норм чинного законодавства. Низький рівень правової культури, відсутність у громадян юридичних традицій, що переростає в правовий нігілізм, заперечення необхідності та цінності права спостерігається у нашій державі майже завжди, адже зневага до закону та суду та свавілля не трактується як щось неправильне.

Питання підвищення рівня правової культури на сучасному етапі розвитку нашої країни є надзвичайно важливим, адже події, що відбуваються у країні останнім часом, вимагають того, щоб кожна людина застосовувала свою правосвідомість та правову культуру на практиці. Низький рівень правової культури веде до беззаконності у суспільному житті.

«Правова культура тісно пов'язана із загальною культурою народу, базується на її засадах, служить відображенням рівня її розвитку. Формування правової культури не є відокремленим процесом від розвитку інших видів культури...»

Тому, перше, на що хочеться поставити акцент в проблемах та напрямках розбудови демократичної держави являється низький рівень правової культури.

Іншим чинником, що гальмує процес становлення демократичної держави являється українська модель організації державної влади в Україні.

Сьогодні в теорії конституціоналізму найбільш поширеним є розуміння конституції одночасно і як Основного Закону держави, і як Основного Закону суспільства. Адже з допомогою демократично прийнятої конституції громадянське суспільство намагається обмежити владу чіткими правовими рамками, спрямувати її діяльність на забезпечення інтересів як суспільства в цілому, так і кожної людини зокрема. Саме тому конституції практично усіх держав світу з одного боку, закріплюють основоположні засади організації та функціонування

органів публічної влади, а з другого – детально регламентують владні повноваження кожної державної інституції, закріплюють форми та механізми їх взаємовідносин.[2]

Тобто проблема досягнення оптимальної моделі організації державної влади є однією з найбільш важливих в процесі конституційного регулювання в державі, оскільки насамперед від ефективності організаційної структури державної влади та її функціонування суттєвою мірою залежать перспективи розвитку і держави і суспільства.

До основоположних принципів організації державної влади юридична та політична наука відносять, зокрема, підпорядкування держави та державної влади народу, та її поділ на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Ці фундаментальні принципи знайшли своє нормативне закріплення і в Конституції України 1996 року. Так, відповідно до статті 5 Конституції України, носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу як безпосередньо так і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Окрім того визначення та зміну конституційного ладу в Україні Конституцією віднесено до виключного права українського народу, а також встановлено конституційну заборону на узурпацію цього права державою, її органами або посадовими особами. Стаття 6 Конституції України закріпила, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Важливо зазначити, що ці принципи закріплено в розділі I чинної Конституції України, який закріпив фундаментальні засади конституційного ладу України в цілому. Це свідчить про надзвичайно важливе значення та визначальний вплив цих конституційних положень практично на усі аспекти організації та функціонування держави як форми організації суспільства, та державної влади, як її невід’ємної функціональної ознаки. Більше того, розділ I Конституції України «Загальні засади», така само як і розділ III «Вибори. Референдум» та розділ XIII «Внесення змін до Конституції України», мають підвищений рівень стабільності – зміни до них вносяться у набагато більш складному порядку, ніж зміни до інших розділів Конституції. Все це набуває особливої актуальності в зв’язку з численними прагненнями

змінити чинну Конституцію України саме в аспекті реформування системи органів державної влади.[1]

Більшість дослідників сучасної української системи організації державної влади відзначають, що однією з найбільш суттєвих проблем є її безвідповідальність. Адже за результати діяльності влади сьогодні фактично не відповідає ні Президент України з його нинішніми величезними повноваженнями, ні Верховна Рада України, ні Кабінет Міністрів України. При чому останній, практично не маючи, відповідно до чинної Конституції України, реальної можливості визначати шляхи розвитку держави та суспільства, досить часто виступає у ролі «хлопчика для биття», на «величезні промахи» якого по черзі вказують то Президент України, то Верховна Рада України (яким і належить реальна влада в державі), відправляючи при цьому черговий уряд у чергову відставку.

Тому практично усі прихильники внесення змін до Конституції України обґрунтовують необхідність такої реформи насамперед запровадженням відповідальності державної влади за результати своєї діяльності перед громадянами та суспільством. На це звертає особливу увагу у своїх численних виступах, пов'язаних зі провадженням конституційної реформи, й Президент України Л.Кучма, який неодноразово заявляв, що головною її метою має стати саме реформування системи державної влади, перерозподіл державно-владних повноважень, створення відповідальної влади.

При цьому слід зазначити, що відповідно до змісту самої концепції поділу державної влади на законодавчу, виконавчу й судову, одним з її головних завдань та основним функціональним призначенням є саме забезпечення найбільшої ефективності державної влади, спільної високопрофесійної діяльності різних гілок державної влади в інтересах носія суверенітету і єдиного джерела влади – народу, а в кінцевому підсумку – її відповідальності. Це з необхідністю передбачає не лише відокремлення функцій та повноважень різних гілок державної влади, але й їх тісну взаємодію та співпрацю. Більше того, взаємодія гілок державної влади є одним з фундаментальних принципів конституційного ладу України. Тому метою будь-якого реформування системи державної влади насамперед має бути прагнення до усунення

протиріч та конфліктів між державними інституціями, забезпечення їх тісної співпраці та запровадження реальної відповідальності влади за результати своєї діяльності в цілому.

Однак аналіз конституційного закріплення вітчизняної системи поділу державної влади в цілому та системи стримувань та противаг (тих владних повноважень державних органів які забезпечують їх вплив на діяльність один одного) зокрема не дозволяє вважати діючу модель організації державної влади збалансованою та ефективною. Насамперед це зумовлено невизначеністю місця та ролі в державному механізмі Президента України та відсутністю реальної влади у Кабінету Міністрів України.

Відповідно до чинної Конституції України, Президент України посідає особливе місце в системі державних інституцій. Статтею 102 Конституції України закріплено, що Президент України визнається главою держави та виступає від її імені. Президент України має широкі державно-владні повноваження. Як глава держави, він представляє Україну в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України. На нього покладається підписання та офіційне оприлюднення законів.

Більше того, за Конституцією України Президент має дуже широкі можливості впливу на кожен з гілок державної влади, але при цьому формально до жодної з них не належить і за результати їх діяльності не несе жодної відповідальності. Аналіз конституційних положень свідчить, що глава держави має значні державно-владні повноваження, які дозволяють йому істотно впливати на законодавчий процес, на організацію та функціонування виконавчої влади, на формування судової влади, але при цьому він не здійснює ні законодавчу функцію, ні функцію виконавчої влади, ні судову владу. Недостатньо чітка визначеність місця інституту Президента України в державному механізмі обумовлює суперечливість існуючої форми державного правління в цілому, а в кінцевому результаті призводить до відсутності реального балансу у взаємовідносинах законодавчої, виконавчої та судової гілок державної влади.

Діюча конституційна модель не дає однозначної відповіді на питання про місце інституту Президента України в державному

механізмі. Це, з одного боку, призводить до постійних конфліктів та суперечок у взаємовідносинах різних державних інституцій, а з іншого – дозволяє главі держави виступати в ролі «стороннього» спостерігача та «коментатора» подій, що відбуваються в державі. Президент України, який за Конституцією є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, на практиці не несе жодної політичної чи правової відповідальності. Така внутрішня суперечливість форми правління та невизначеність місця Президента України в державному механізмі вкрай негативно позначається на функціонуванні усєї інституційної системи України.

Разом з тим, Президент України, формально не входячи до жодної гілки державної влади, за чинною Конституцією України функціонально знаходиться найближче до виконавчої влади й має найбільш широкі можливості впливати на її діяльність. Така двоякість правового статусу глави держави призводить до суттєвих непорозумінь в функціонуванні інституційної системи в цілому.

Тому, підбиваючи підсумки вищевказаних обставин нинішнього механізму державної влади в Україні можна припустити, що перебудова нинішньої форми відповідальності та владних повноважень органів державної влади повинна починатись з свідомого та відповідального ставлення до народу та нести відповідальність, як представник органу державної влади. В той час, як суспільство, маючи достатній рівень правової культури, міг би здійснювати контроль за роботою органів державної влади та мати «прозорий та всебічний» звіт за діяльністю органів державної влади.

При вказаних обставин хід та розбудова демократичної держави в нашій країні могла б зрушити з точки та продовжувати рухатись далі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Веніславський Ф.В. Взаємодія гілок державної влади як принцип основ конституційного ладу України // Право України. – 1998. – №1. – С.34-38.

Швец Ольга Миколаївна,
студентка 1 курсу аспірантури
Міжнародного гуманітарного університету

ПРОБЛЕМАТИКА СИСТЕМАТИЧНОГО НЕВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Одним із основних аспектів взятих на курс євроінтеграції являється дотримання реалізації прав людини на території України та її нормальне функціонування в правовому полі. Як показує практика Україна на даний час посідає третє місце після Росії і Туреччини за кількістю звернень до Європейського суду з прав людини. А з початком повномасштабної війни ці звернення з кожним днем ростуть, основні статті за якими були виявленні порушення проти України: Ст.2 право на життя, відсутність ефективного розслідування; Ст.3 Заборона катувань; Ст.9 Свобода думки, совісті і релігії; Ст. 6 Право на справедливий суд, надмірна тривалість судового розгляду справи і можна ще довго перераховувати ці правопорушення, але ми перейдемо до розгляду чому саме в Україні існує така проблематика і як її вирішити. [1,с.253].

Оглядаючи міжнародну практику інших держав, наприклад Німечину, ми можемо побачити, що там не потребується процедура примусового виконання судового рішення у зв'язку з високим рівнем правової та політичної культури даної держави, що забезпечує підґрунтя для безумовного виконання рішень ЄСПЛ без необхідності застосування примусових юридичних механізмів. З моменту ратифікації Україною Протоколу №14 до Конвенції, який забезпечує роботу Комітету Міністрів Ради Європи в сфері контролю за виконанням рішень ЄСПЛ, репутація нашої держави почала різко погіршуватися на фоні роботи КМРЄ, яке за своїми функціями, контролює дотримання державами-учасницями свого обов'язання, у разі їх порушення можуть бути накладені санкції, втрата права голосу або припинення членства.[2] Станом на 2020 рік ЄСПЛ було ухвалено 1490 рішень, щодо порушень Україною положень Конвенції, із них 555 рішень залишаються не виконаними, 408 із яким перебувають під посиленним наглядом КМРЄ. Рішення, які підпадають під нагляд, як правило мають

назву пілотних, тому що це справи які вимагають невідкладних заходів для їх усунення, та вказують на невідповідність національного законодавства положенням Конвенції. Ухвалення таких рішень має ряд негативних наслідків для держави - відповідача. Це винесення нових рішень за спрощеною процедурою, що призводить до збільшення виплат присудженої справедливої сатисфакції. Це погіршення репутації країни, як учасника міжнародних відносин та застосування політичних санкцій.

В реаліях сьогодення України, інституційна система реагування на рішення Європейського Суду з прав людини побудована на ідеях закону 2006 року практично не працює і потребує внесення нових змін і підлаштування з урахуванням фактичних викликів. Певні системно-структурні проблеми, які мають вирішуватись через заходи загального характеру не вирішуються протягом тривалого періоду часу.

Таким чином можна виділити три основні напрямки скарг фізичних або юридичних осіб до України:

1. мараторій на землі сільсько-господарського призначення;
2. неналежні умови та часові показники тримання під вартою;
3. задовгий процес прийняття рішень національними судами.

Виділивши основні проблемні напрямки, можна сформулювати алгоритм поліпшення національного законодавства та реформування на шляху прискорення реалізації рішень Європейським Судом по правам людини.[3]

Найбільша проблема це фінансування для виплат асігнвань та утримання в певних належних умовах людей під вартою, забезпечення їм європейського рівня надання медичної допомоги, та підтримання їх психічного здоров'я . Потребується переглянути правове забезпечення , а саме превентивні методи захисту, та компенсаційні, тобто забезпечення захисту способом відшкодування нанесених збитків, шляхом скорочення строку відбування покарання.

Сформулювати контролюючий орган за додержанням рішень ЄСПЛ , на який покласти функцію контролю за строками виконання таких рішень, за методами виконання, та наданням методичної допомоги виконавчим службам, службам судової влади, та органам юстиції. Сформулювати фінансовий орган, який займеться прозорою системою розрахунків заборгованостей.

Систематизувати і привести національне законодавство в відповідність до Європейського, усунути пробіли.

Пропонується створення єдиного реєстру невиконаних рішень ЄСПЛ, встановлених сум справедливої сатисфакції, та окремих реєстр справ, які знаходяться на розгляді, що дозволить прогнозувати та розраховувати кошторис.

Наділити парламентарів профілактичною функцією в нагляді за дотриманням і виконанням рішень ЄСПЛ. Усунути недоліки не завершеності реформування національного законодавства, які призводять до звернень громадян України з позовом.

Налагодити роботу судової гілки, вирішити питання фінансування, кадрового відбору, секретаріату, точного та неухильного виконання суддями свого посадового функціоналу, та усунути можливості корегування автоматизованого розподілу справ між суддями, людськими ресурсами.

Як підсумок, основним завданням України є узгодження чинного законодавства, щодо виконання рішень ЄСПЛ із сучасними реаліями, а також забезпечення їх виконання державою під час ведення бойових дій, та намагання інтеграції в Євро простір. На законодавчому рівні встановлення часових рамок, чітких цілей, визначення пріоритетності завдань, цілостності та єдності.

Недивлячись на те, що в країні склалась не сприятлива ситуація, але мінімальні умови забезпечення виконання рішень ЄСПЛ виконуються і кроки до реалізації втілення в життя рекомендації КМРС реалізуються.

Список використаних джерел:

1. Камінська Н.В., Проблеми виконання в Україні рішень ЄСПЛ. 2017. С.250-261.
2. Протокол №14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який змінює контрольну систему Конвенції від 01.06.2010
URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_527#Text
3. Огляд рішень ЄСПЛ (січень -лютий 2024 року) Верховний Суд / Відп. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Д. П. Мордас, Р. Ш. Бабанли. Київ, 2024. – 143 с.
URL:<https://supreme.court.gov.ua/>

Щербак Богдан Євгенович,

курсант I курсу ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Важливою характеристикою демократичної форми держави є конституційний поділ державної влади. Цей поділ не лише розглядається як структурне розділення владних гілок, але й розглядається як система заходів, спрямованих на запобігання узурпації влади та забезпечення її зв'язку з правами громадян. Насамперед, ця ознака визначає демократію як систему, що забезпечує негативний аспект захисту від перетворення у недемократичний режим, а також підтримує постійний зв'язок влади з правами людини і громадянина.

Механізми поділу влади, запропоновані відомими політичними філософами, таким як Ш. Л. Монтеск'є, мають на меті не лише захист від узурпації, а й запобігання можливості порушення прав людини. Суть полягає в тому, що коли всі гілки влади зосереджені в одних руках, існує велика ймовірність порушення прав та свобод громадян [4].

Поділ влади також пов'язаний з поняттям «правовизначеності». Сучасна демократична держава може існувати та функціонувати лише в контексті правової державності. Це означає, що закон не лише визначає структуру держави та її демократичні особливості, але й надає конкретний правовий контент, який забезпечує захист прав та свобод громадян. Права людини і громадянина мають не лише декларативний характер, але й мають негайну силу дії, що визначає спрямованість діяльності держави.

Конституційний поділ влади та правовизначеність є ключовими складовими демократичної форми держави, які забезпечують стабільність та правову надійність у функціонуванні системи [3].

Загальноправові аспекти розбудови демократичної держави є невід'ємною складовою її структури та функціонування. Ці аспекти визначають рамки правового середовища, в якому держава операційно

діє, та забезпечують захист прав і свобод громадян. Для розуміння цих аспектів слід розглянути кілька ключових пунктів [1].

Демократична держава будується на основі конституції, яка є основним правовим документом, що визначає структуру влади, права і обов'язки громадян, а також принципи функціонування держави. Конституція повинна відображати цінності та ідеали демократії, забезпечувати рівність перед законом, гарантувати права людини і громадянина, а також визначати механізми регулювання влади та контролю за нею.

Демократична держава ґрунтується на принципах правової державності, що передбачає панування права над волею влади. Це означає, що всі дії держави, включаючи законодавчі, виконавчі та судові, повинні ґрунтуватися на законі та відповідати вимогам права, а не на особистих бажаннях чи інтересах.

Демократична держава має забезпечити всім своїм громадянам рівні права та свободи, незалежно від їх раси, національності, віросповідання, соціального статусу тощо. Це включає права на життя, свободу слова, справедливий суд, участь у владних процесах, а також захист від дискримінації та насильства [5].

Важливою складовою будь-якої демократії є існування механізмів контролю за владою, які забезпечують баланс між різними гілками влади та запобігають їй зловживанню. Це може включати незалежний суд, парламентський контроль, механізми громадянського суспільства, а також нагляд за дотриманням конституції та законів.

Демократична держава повинна дотримуватися міжнародних стандартів прав людини та співпрацювати з іншими країнами у вирішенні спільних проблем. Це сприяє зміцненню міжнародного порядку, забезпечує захист прав громадян у міжнародному контексті та сприяє розвитку демократії як загальнолюдської цінності [2].

Загальноправові аспекти розбудови демократичної держави включають у себе не лише створення правової бази для функціонування держави, але й забезпечення захисту прав і свобод громадян, контроль за владою та співпрацю на міжнародному рівні [3].

Отже, все вище сказане, можна зробити висновок, що загальноправові аспекти розбудови демократичної держави визначаються не

лише створенням правової бази для функціонування системи влади, але й забезпеченням захисту прав і свобод громадян, контролю за владою та співпрацею на міжнародному рівні.

Ключовими принципами демократичної держави є правова державність, яка передбачає панування права над волею влади, забезпечення прав і свобод громадян, а також контроль за владою через розвинену систему правових механізмів. Крім того, міжнародне право та співпраця з іншими країнами грають важливу роль у зміцненні демократії та захисті прав людини у міжнародному контексті.

Список використаних джерел

1. Сушицька Н. Правова освіта як чинник формування і розвитку правової демократичної держави. *Grail of Science* № 26 2023р. 125-127с
2. Макарова О.В., Крилова Ю.І. Проблеми формування правової культури в українському суспільстві. *Право. Серія 18. Економіка і право*, (30), 2015р. 105 с.
3. Іваній О.М. Правова освіта як засіб формування громадянського суспільства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція* № (22), 2016р. 64-67с
4. Шай Р. Вплив правової культури на формування та розвиток правового суспільства в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки» № 4(28), 2020р. 145с.
5. Стандарт вищої освіти спеціальності 232 Соціальне забезпечення 2019 р. Вилучено URL: <https://mon.gov.ua/vishcha-osvita/2019/05/28/232-Sotsial.Zabezpech-bakalavr-VO.18.01.pdf>

Наукове видання

**РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ
ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**

Том 1.

Матеріали

*VII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої 100-річчю заснування Сумського державного
педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(м. Суми, 31 травня 2024 року - 01 червня 2024 року)*

Відповідальний за випуск *О.М. Іваній*
Комп'ютерний набір *А.М. Кучук*

Підписано до друку 20.05.2024 р.
Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 16,86.
Ум. фарб.-відб. 16,86. Обл.-вид. арк. 14,93.
Тираж 100 пр. Вид. № 19.

Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка
40002. м. Суми, вул. Роменська, 87
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.